

Kárpát-Medence őskultúrája

Kárpát-medence őskultúrája összekapcsolható az Európa őskultúrájával, hiszen a Kárpátok szegélyezte medencében az ősembertől egészen a modern ember megjelenéséig lehet követni a fejlődést. Kezdetben a hegyek szegélyezte alacsonyabb területeket vették birtokba az itt élő ősnépek, mert ezeken a területeken összefüggő erdőségek voltak. Ezekben az erdőkben lehetett a gyűjtögető életformát megteremteni, vagyis a minden napi élelem megszerzésének a feltételeit biztosítani. A kialakulóban lévő őskultúra maradványait a Kárpát-medencében számtalan helyen meg lehet találni, így a Szeleta-barlangi, a Tatai, Budai, és sorolhatnám, de ezeket a felsorolásokat megteszem egy másik fejezetben. A kőkor első szakaszában kb. ie. X-IX. évezred folyamán egy robbanásszerű fejlődés következett be ezen a területen, szinte forradalmi gyorsasággal megváltozott az Európa életfeltételei, hiszen ebben az időben vonult vissza a jégkorszak ezekről a területekről. Mint már említettem, Európa ezen a területén a hidegégőv északabbra húzódott vissza, így a Kárpát-medence éghajlata is jobbra fordult és vele megindult egy igazi mérhető gazdasági fellendülés. A jégkorszakok idején Európa területeit csak ritkán lakták, mert az éghajlati viszonyok az életfeltételeket nem tették lehetővé. Igaz a Kárpát-medence területe nem volt igazán a jégkorszak szeszéjeinek alárendelve, mert a Kárpátok szegélyezte medencébe a jég világa nem tudott betörni, éppen ezért a Kárpát-medencei őskultúra élt és ennek a fejlődésnek köszönhetően újabb lendületet vett a fejlődés a jégvilága visszavonulását követően. Tudjuk azt, hogy az éghajlati viszonyok itt a Kárpátok szegélyezte medencében is legalább 10-12 Celsius fokkal melegebbre fordult, meg emelkedett a hőmérséklet, tehát az éghajlati viszony már a mérsékelt égövükhöz kezdett hasonlítani. A termelés a kezdeti időszakban a vadászat és a gyűjtögetésformából lassan a terményeknek a termesztése felé tolódott el, ami azt jelenti, hogy a növényeket demostikálni (házasítani) kellett. Az állatokat nem volt elég vadászni, hanem egyes fajokat be kellett fogni és házasítani, mert a fejlődés törvényszerűsége ezt követelte meg. Ez a fejlődés tette lehetővé azt, hogy az időjárástól függetlenül tartós maradhatott a letelepülés, vagy az egy helyben lakás lehetősége. Ezt az élelem termelés tette lehetővé, de ezt meg is követelte.

Az élelemtermelő tevékenység egyértelműen meg követelte az egy helyben lakást és egyben megnövelte az egy helyben maradásnak a képességét, ebből az következett, hogy az új kőkori település létszáma ugrásszerűen megnövekedett, mert az eltartó képesség is vele párhuzamosan megnövekedett. Erre számtalan példát tudunk mondani, mert a falurendszer kialakulása is erre az időre tehető, erre legyen példa az, hogy a feltárások bizonyították ezt a tételt, mert Aszód határában feltárt falu maradványai erre a legjobb bizonyítékokat szolgáltatja. A termelés növekedésével találkozunk azzal a feltevessel, hogy a Kárpát-medencében élő őskultúra népe folyamatosságot tekintve itt élt, vagy esetleg kirajzott a szélrózsa minden irányába. Az a véleményem, hogy kirajzott, mert a környező kultúrák hagyatékaiban olyan nagymérvű hasonlóságokat mutatnak, hogy erről feltétlenül beszélnünk kell. Hivatkoznom kell a mezopotámiai őskultúrára és annak a hasonlóságaira, amely nem lehet véletlen, hiszen nem csak a hasonlóságok a feltűnőek, hanem a nyelvből kimutatható hasonlóságok is. Felvetődhet az is, hogy mire alapozom ezt a véleményemet, csupán a hasonlóságok nem elegendőek a bizonyításra, de a fejlődésnek a párhuzamai mellett meg kell vizsgálni az életkörülményeket és kiderül, hogy számos területen vitathatatlan hasonlóságok mellett a beszéd, vagy az írás jelenléte is erre mutatnak. Írás alatt mit is érthetünk, hiszen először a képírásokat kell elemezni ahhoz, hogy eredményeket tudjunk felmutatni, vagy a kultúrának azokat a szegmenseit kell

vallatóra fogni, amelyek némi felvilágosítással tudnak szolgálni. Ilyenek a települések állapotára utaló technika, vagy technológia alkalmazásának a volta. A hasonlóságokból következik az, hogy a kirajzásnak meg kellett történni, mert az Égei területek őskultúrája szintén nagyon hasonlóak a Kárpát-medencei őskultúrához, valamint a Kisázsiai területek őskultúrájának a hasonlósága is, amely azt bizonyítja számunkra, hogy a Kárpát-medencei kultúrának igen sok közének kellett lenni a fenti kultúrákhoz. Az anatóliai területeken talált leletek, illetve ős kultúrák hagyatékaik olyan hasonlóságokkal rendelkeznek, hogy az összehasonlítások eszközével élni kell és bátran kimerem jelenteni, hogy a hasonlóságokon túlmenően a mi őseink kialakulása párhuzamosan a Kárpát-medencei őskultúrából és a már osztódott anatóliai és a mezopotámiai őskultúrából kellett kialakulnia. Ezek mind feltételezések, de nem elhanyagolhatóak, mert a fejlődés sikere mindenkor attól függött, hogy mely területek tudtak jobban fejlődni, így az időjárási viszonyok miatt, valamint a tudás felhalmozásából adódóan. A fejlődést az is bizonyítja, hogy elsősorban a települések építéséhez szükséges technológia milyen volt, látható volt az Aszód határában feltárt kőkori falu házainak és technikai fejlettségének a volta. Megállapítható volt az a technika és technológia, amely szerint a település kialakult. Itt már egyértelmű volt a veremházas építkezéseknek egy modernebb változata, mert már az Ikladi úton feltárt őskori falu szerkezete arra utalt, hogy itt rendezett formában megépült településről beszélhetünk. A házakat vert falú falazásnak a technológiája szerint építették meg, amelynek azt a két változatát is meglehetett különböztetni, hogy az egyik változatban, csak agyagot használtak, a falazás technikájaként úgynevezett öntéses technikával, míg a másik változatban vesszőfonatba befogott falazási technikával az agyagot pelyvával megerősítve építették föl a házaikat. Ezeket a házakat sárfalazásos technikával felépített („patics”) házaknak nevezzük. Miért is tértem ki erre a technikai kérdésre, azért, mert ugyanezt a technikát alkalmazták mezopotámia területén is, de az ős Székelylakó területein is ezzel a technikával találkozunk, de nem csak ezen a területen lehet tetten érni a hasonlóságokat, hanem a cserépedények hasonlóságaiban is mindezeket megtaláljuk. A fenti fejlődés eljutott egészen az égei és az anatóliai kultúrákba, igaz korábban azt állították a kutatók, hogy a fent említett kultúráknak nincsen semmi közük egymáshoz, de ma már nem lehet kikerülni azt a nézetet, hogy a Kárpát-medencei kultúra megelőzi az anatóliai és még a mezopotámiai is. Eddig azt állították a kutatók, hogy a Kárpát-medencei kultúra elszigetelt kultúra, ma viszont látjuk, hogy minden, mindennel összefügg, ebből következően nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a tényt, hogy a kultúrák egymásra épültsége mindenkor nagy hatással volt a területek fejlődésére. Kárpát-medence keleti területein a kora kőkorbán a lakóépületeket félig a földbe építették (veremházak), addig a nyugati területeken már a föld felszínére úgynevezett „patics, vagy vert falú sáttortetős házakat építettek, amelyeknek a tetőszerkezete a föld felszínéig leért, ez azt bizonyítja, hogy egy adott területen is a fejlődés üteme eltérő volt. Ha a korakőkor kezdeti szakaszaiba megyünk vissza, akkor látjuk azt, hogy nyugati területeken csak az ideiglenes házak építése volt a mérvadó, addig a keleti területeken már az állandó használatú úgynevezett „tell” rendszerű házakat építették. A tell (halom) rendszert nem szabad összekeverni az arab területeken található tellekkel, mert azokat is ezzel a nemzetközileg elfogadott arab megnevezéssel illetjük. Ez azt jelenti, hogy a település a pusztulás után is ugyan arra a helyre kerül újjáépítésre. A gazdálkodásnak a feltételei megteremtődésével kialakultak a „tell” rendszerű lakóközösségek, majd a későbbiekben az egymásra épülő falvak alakultak ki, amely annak eredményeként jöhettek létre, hogy a földművelés technikája meghonosodott ezen a területen. Ez az életforma azt mutatja, hogy a lakosság hosszú időn keresztül egy helyben lakott és élte az életét. Nyugat- Magyarország területén ebben a kora kőkori időszakban a mezőgazdasági termelés teljesen más módszerek alapján működött, mert ezeken a nyugati területeken irtásos földművelésnek a feltételeivel találkozunk, amely azzal járt együtt, hogy a föld termőerejének kimerülése esetén gyakrabban változtatták az ott élők a lakóhelyüket. Megfigyelhető az is, hogy az állandó települések

kialakulása nyugaton később alakult ki, mint a Kárpát-medence keleti felében. A fejlődésnek köszönhetően a falu fejlődéséből a gazdaság stabilitásával párhuzamosan lassan kifejlődnek a városok, a városokban megfigyelhetjük a magasabb kultúrát és természetesen a fejlett vallási élettel és a művészetek olyan szintű kialakulásával, amely a fejlődésnek az erejét tudta bizonyítani. Megjelennek a gazdálkodás magasabb technikai eszközei, valamint a szakosodásnak az elemeit is felfedezhetjük, lásd a szerszámkészítések monopóliumának a kialakulását, vagy a szakmák kialakulásának a szükségszerűségét. Mit is értünk a fentiekben? Nem mást csakis a munkaeszközök fejlődésével járó leleteket, amelyek hatékonyabbá tették a föld megmunkálásának a lehetőségét, így az ásóbotok helyett egy kezdetleges faekének az alkalmazását, így az eke élének a biztosítását, amely obszidiánból (vulkáni üveg) készült. Vagy a gabona betakarításához szükséges szerszámokat, így a szarvas csont hasítékába beültetett obszidián élek alkalmazását, hiszen ezzel a feltétellel hamarabb és jobb minőségben lehetett elvégezni a talaj megmunkálását, és természetesen a termények betakarítását is. A termőföld fellazítását hosszú életű kőeszközök biztosították, sok esetben átfűrt agancs, vagy kellőképpen kihegyezett fa eszközök, és azok a kőeszközök, amelyről már szoltam. Így készültek a sarlók, a kezdetleges faekék obszidiánnal, a magórló kövek, amely a gabona őrlésére szolgáltak. A fejlődésnek egyik ilyen mozzanatát figyelhetjük meg, a cserépedények készítésének a technikájában is jelentős változások következtek be, mert a korai időszakban az úgynevezett „hurka” technikával készültek az edények, kezdetleges módon, a napon szárítva, ezekben az edényekben csupán tárolni lehetett, mert nem voltak kiegészítve, addig a másik fejlődési fázisban már megtaláljuk azokat a hurka technikával készült edényeket, amelyek már feketére ki vannak égetve. Az agyag felhasználásának technológiája azt mutatja, hogy a fejlődés nem azon a szinten állt, mint azt korábban tapasztaltuk. Jelentős fejlődésnek kell minősíteni azt, amikor megjelenik a kézzel hajtott korongolt edényeknek a kultúrája, hiszen ez azt bizonyítja a számunkra, hogy egy ugrásszerű fejlődési folyamat zajlott le. Azt tapasztaljuk a házakban a kezdeti szakaszban nem volt tűzhely, de a tűz használatára megvannak a leletanyagaink, majd a fejlődést jól meg tudjuk figyelni, mert egy másik szakaszban a fejlődés következtében már az épített tűzhelyek megjelennek. Ez olyan nagymérvű fejlődést feltételez, hogy itt évszázadoknak, esetlegesen évezredeknek kellett eltelni ahhoz, hogy mind ezek megvalósuljanak. A Kárpát-medence őskultúrájának az ilyen irányú feltárása jelentős eredményt hozhatna a kutatások terén, mert azt tudni kell, hogy az éghajlati viszonyok nem olyanok, mint a Mezopotámiai területeken. Ott láttam olyan leleteket az Iraq Múzeum tárlóiban, amelyek megfogtak, hiszen a kora kőkori leletek között ott láttam először kb. 8.-10 ezer éves sarlót, vagy ugyan ebből a korból faekét obszidián éllel. Ezt a talaj és az éghajlati viszonyok miatt valószínű itt a Kárpát medencében nem találjuk meg, csupán a fosszilis maradványait esetleg rekonstruálni tudjuk. A leletekből arra tudunk következtetni, hogy a Kárpát-medence őskultúrájához hozzátartozott a halottak temetése és ezekhez a temetkezési rituálék, vagy szokások. Azt tudjuk ma megállapítani, hogy a halottak a korakőkortól kezdve a társadalom tagjai maradtak, akiket kellett és illett tisztelni, de egyben félték is tőlük, mert a hiedelem szerint az ősök közbe avatkozhattak a cselekedeteik alakulásába. Így a közösségek életét meg tudták határozni, a szabályok és a szertartások a halottakra is vonatkoztak. Miből tudunk ezekre a kérdésekre válaszolni, hiszen a korai szakaszban a házak padozata (padló) alá temetkeztek és ebből következően a halottak nem voltak elkülönítve az élőkől. Az élők lakhelyétől csak az új kőkorban különül el a holtak nyughelyei, de még ekkor is a lakóközösségek épületeitől alig néhány méterre találjuk meg a sírokat, de már nem a lakóépületek padozata alatt. A temetkezések stílusa is meghatározza a temetések korát, mert a korai szakaszban úgynevezett zsugortemetkezésekről hátton fektetve beszélhetünk, míg a későbbi időszakban megmaradt a zsugorforma, de már a halottat az oldalára fordítva találjuk a temetkezéseken. Egy harmadik szakaszt is megkülönböztetünk, ahol a halott mellé már úgynevezett sírmellékleteket is elhelyeznek, ezeken a temetkezéseken sok esetben

agyagedényeket találunk, amelyeken már ábrázolásokat is találunk (karcolt mintázat). Az edények elhelyezése a halottak tiszteletét erősítette. Meg kell jegyezni, hogy a közösségi életet a magántulajdon hiánya jellemezte, hiszen a kor használati eszközeit, így a szerszámaikat, fegyvereit általában mindenki maga készítette és az mindenkor mindenkinek a saját eszköze volt. Az egyéni munkának az eredménye az közös tulajdont képezett, az élelem előteremtése és annak a fogyasztása közös volt, minden ilyen típusú termékfeleség közösségi fogyasztásra került. Ebben a kezdeti korszakban nem beszélhetünk kizsákmányolásról, mert nem volt termék felesleg, tehát a kizsákmányolásra sem nyílt alkalom, sem lehetőség. Ennek ellenére élénk kereskedelem bontakozott ki a szomszéd népezzel, így a kőpengéket, különféle ékszereket, prémeket, szőtteket, edényeket cseréltek egymással (cserekereskedelem). Ez a cserekereskedelem jelentette azt, hogy a társadalmi rétegződés kialakulhatott, hiszen a fejlődés következményeként a szakmai területek kialakultak, így a szakmákat lassan el lehetett különíteni egymástól. Tudni kell azt, hogy a közösség alapegysége volt a család, majd a nagycsalád, így alakult ki a nemzetségi társadalom, melynek a virágkora a neolitikum volt. A rokoni szálakat mindenkor az anya után állapították meg, tehát ez a társadalom volt a matriárhális társadalom, vagyis az anyajogú társadalom. A családon belüli munkamegosztás a férfiak és a nők között az új kőkorban igen sokrétűen jelentkezett, számos esetben össze is fonódott. A halászat, vadászat általában férfi foglalatosság volt, de időnként a nők is részt vállaltak ebből a munkából, a föld megművelésében viszont a férfiak segítettek a nőknek. Ebben a társadalmi tagozódásban a férfiak és a nők azonos elbírálás alá estek. Az elhalálózásuk esetén mind a két nem temetkezéseinek ugyan úgy sírmellékleteket helyeztek el a halottak mellett. Az idősek társadalmának a megbecsültsége mindennél fontosabb volt, mert az idősek voltak a tudásnak a hordozói és ők voltak a birtokában és ezért az időseket nagy becsben tartották. Az anyagi javakból ugyan úgy részesedtek, mint akik a munka dandárját végezték, tehát nem tettek különbséget fiatal és idős között, mert az időseknek a megbecsülése kötelező volt mindenki számára.

Földművelés és az istenek (művészetek)

Az őskőkor (paleolitikum) idejéből alig kerültek elő Magyarországon értékelhető leletek, csak néhány karcolt csonttárgy, vagy szépen csiszolt mamutagyar karcolt díszítéssel, mamutagyarból készített pohár, talán még a hasított kőeszközöket is ide sorolhatjuk. A kőeszközöket nem is igazán lehet a művészeti tárgyak közé sorolni, mert azok elsősorban munkaeszközök voltak. A készítésüknek a milyenségét az határozta meg, hogy a készítőinek milyen ügyes volt a keze, vagy hogyan sikerült a kőnek a hasítása, azt is megfigyelték, hogy a kőnek is van szála és így a hasítás műveletét ennek a megfigyelésével lehetett szebben megmunkálni. A Kárpát-medence területéről alig ismerünk művészeti alkotásokat, pedig nyugatra és keletre is megtalálhatóak azok az alkotások, amelyek hiányoznak a Kárpát-medencéből. Milyen alkotásokra gondolok én itt mostanság, elsősorban a barlangi rajzokra, amelyek szinte teljesen hiányoznak a Kárpát-medencéből. Úgy gondolom, hogy ennek a jelenségnek is meg van a magyarázata, vagyis nem más, mint az éghajlati viszonyok, amelyek itt uralkodtak, hiszen a párás levegő egyáltalán nem kedvezett a barlangi festészetnek. Azért azt sem szabad kizárni, hogy itt ezen a területen nem volt egyáltalán úgynevezett barlangi festészet, mert az éghajlati viszonyok lehet, hogy azokat idő előtt tönkre tette lehetséges, hogy a barlangjaink falát tényleg nem díszítette semmi féle falfestmény.

A jégkorszak idején az európai területek nagy része lakhatatlan volta miatt a Kárpát-medence területe a külső területekhez viszonyítottan sűrűn lakott volt, de ezt a sűrűlakottságot el kell vonatkoztatni a mai értelmezéstől. Annak ellenére, hogy a Magyarország területén lévő barlangoknak a nagyobbik része teljesen fel van tárva és mégis alig lehet utalást találni arra, hogy az őskőkorban emberek éltek itt a Kárpát-medencében. Ennek több oka is lehet, mert a geológiai lehetőségek ezt nem tették lehetővé, vagy az időjárási lehetőségek olyanok voltak, ami miatt a barlangi festmények nem maradtak meg az utókor számára. Úgy gondolom, hogy a kutatások súlypontját át kell tenni a nyílt terepen végzendő ásatások irányába, hiszen számos lelet azt bizonyítja, hogy az élet nem csak a barlangokban volt meg, hanem a nyílt síkságokon is. Az is igaz a Magyar tudományos életnek nagyobb hangsúlyt kell fektetni nyílt színi feltárásokra. Tudom Magyarországon mindenre van pénz, csak a kutatásokra jut a legkevesebb. Azt gondolom a nyílt terepen végzett munka meg fogja hozni az eredményét, mert a jégkorszakokban egy őskultúra létezett a Kárpát-medencében, amelynek a tárgyi leletei valószínűsíthetően még a földalatt nyugszanak. A Kárpát-medencéből szerte szétrajzott népesség a maga letelepült területein igen magas szintű kultúrákat tudott létrehozni, hiszen ezeket a területeket megismerve azt látjuk kelettől nyugatig, hogy ezt a magas szintű kultúrát az europoid emberek hozták létre, lásd a görög területeken fellelhető ősi maradványokat, vagy az anatóliai, a mai török területeken megtalálhatókat esetleg a folyó völgyekben kialakult magas szintű kultúrákat vesszük figyelembe. Ezért valószínűtlennek tartom azt a feltételezést, hogy az emberek nyugati, vagy az északi területekről vándoroltak volna ide, akik megalkották volna a Kárpát-medencei őskultúrát. Azért valószínűtlen, mert északon és keleten mindenütt a jégkorszaknak a pusztító hatásait megfigyelhetjük, addig nálunk a Kárpát-medencében nyoma sincs a jégkorszak hatásait felfedezni, majd látni fogjuk azt a lelet együttest, amely azt bizonyítja, hogy az élet legalább háromszáz, négyszáz ezer évvel ezelőtt is megvolt itt a Kárpát-medencében, így az emberi élet is itt az Európa közepén. Azok a művészi alkotások, amelyeket megtalálhatunk Európa bármely területén azok nem azért jöttek létre, mert a kőkori ember a szemét akarta gyönyörködtetni az alkotásain, hanem ezek az alkotások szerves részét képezik a képírásnak, hiszen az emberek még ebben a korban valószínűsíthetően így kommunikáltak

egymással. Az is elképzelhető, hogy az itt élő népek a tárgyaikat elsősorban fából készítették és ez az oka annak, hogy ezen a területen a régészeti anyagok bizony szegényesek, hiszen ezek az anyagok a hosszú idő elteltének köszönhetően elpusztultak. Nyomon lehet követni a fejlődést, mert a tárgyak anyagában is jelentős változásokat tapasztalunk, így az agyagoknak a megmunkálása terén. Említettem a fejlődésnek azt a folyamatát, ahol az agyagtárgyak még nincsenek kiégetve, de a fejlődésnek köszönhetően az agyagtárgyakat már kiégetve találjuk, amely az edények élettartamát jelentősen meghosszabbította ezzel egyidejűleg nagy lehetőség nyílt a maradandó művészeti alkotásokra, még akkor is, ha ezek csupán használati tárgyak voltak. Azt egyértelművé tudjuk tenni, hogy az agyagedények és egyéb tárgyak gyakorlatilag addig maradtak használatban, ameddig a fémek használata jelentősen nem honosodott meg. A cserépkultúra alakulása terén meglehetősen különböztetni a tárgyak készítésének a technikája szerinti különbségei alapján, valamint az égetés technikája szerinti különbségeket. Az agyagedények díszítésével kapcsolatban megkülönböztetünk karcolt díszítéssel készületeket, valamint a cserép tartósságát biztosító mázazásnak a technikája alapján. Ezekből az ismérvekből tudjuk megkülönböztetni a gyártás korát és egyben besorolni bizonyos történelmi korokba. Gondoljunk bele maga az agyagnak a formálása is nagymérvű esztétikai igényt fogalmaz meg, mert nem csak az edény használhatóságát kell figyelembe venni, hanem az esztétikai formáját is. Az esztétikai hagyományok közé kell sorolni azokat a tényezőket, amelyek a hagyományokat ápolták, így a megszokást és a divatot, vagy a készítőnek a szándékát, hiszen ezzel is lehetett új divatot teremteni. Ha belegondolunk az edény készítője előtt mindenkor korlátlan lehetőségek álltak, de azért a hagyományok nagymértékben befolyásolták az edény készítőjét. A közösségekben a díszítő elemek szinte kötöttek voltak, ezzel azt állítom, hogy létrejött ezzel a tevékenységgel egy edény típus, vagy nevezhetjük úgy is, hogy egy formai stílus. Azt láthatjuk a közösségek milyen nagymértékben ragaszkodtak a stílushoz amelyen, évtizedeken, de évszázadokon sem történt változtatás, lásd a tejes edényeket, vagy a főzőedényeket. Látható az a tény, hogy a közösségeken belül, nagyon ragaszkodtak az edényformákhoz, valamint a díszítő elemekhez, ha a fejlődésnek egy piciny változatát látjuk, akkor a fejlődés során az egész struktúra is változott. Azt is látnunk kell, hogy a kutatások terén sokáig nem volt más lehetőség, csak a cserépkultúrának az elemzése, a művességének a volta, amely meghatározta egy-egy közösség helybeni és időbeni elkülönültségét. A kormeghatározások tekintetében figyelembe kellett venni az edények alakját és díszítését és ebből lehetett megállapítani a történelmi korokat, valamint az összehasonlításokból, hogy melyik történelmi korhoz, csoporthoz tartoznak. Az agyagtárgyaknak a művészetében nem igazán jelentős a művészi összhatás érvényesülése, mert a használati tárgyaknál elsősorban a használhatóság volt a döntő tényező. A díszítő művészet már megjelent az újkőkor kezdetén is, különösen akkor, amikor bő termést sikerült betakarítani, hiszen ekkor nyerte el a kort meghatározó jelentőségét. Az őskori művészeteket elsősorban az agyagművészet őrizte meg az utókor számára a technológiát és a technikát, mert a fosszilis anyagok csak nagyon ritkán maradtak meg, így ezekre nem igen számíthatunk. Tudjuk azok a tárgyak, amelyek tökből, sásból, háncsból, kéregből, bőrből és fából készültek az – az utókor számára csak nagyon kis számban marad meg, hiszen az időjárás viszontagságai és a kor teljesen tönkre tette, tehát ma nem állnak a rendelkezésünkre, tehát csak következtetni tudunk. A művészi érzék időnként megkívánta a tárgyaknak művészi elvonatkoztatását, bár a textil szövésének számtalan lehetősége volt a szálakkal való variálásra, ez abból a tényből fakadt, hogyha két szál derékszögben találkozott, akkor a színük eltérőnek látszott. Tudjuk azt, hogy sem szövetek, sem színes gyékények nem maradtak meg a Kárpát-medencében, de a szövés, vagy a fonásmintájukra tudunk következtetni, lehet ezt mondani az agyagedényekről, valamint egyes közösségi fazekas szövés minták alkalmazásából, melyeket az edények díszítésére alkalmaztak. Azt is tapasztalhatjuk, hogy a nyers edényt letették a gyékény fonatra és az- az edénynek a mintázatán megtalálható, esetenként a talprészen, de előfordult az is, hogy az

edénynek az oldalán is. Az ilyen mintákat konzerválta az utókorra az edények a kiégetésének a technikája, amely az edény életét tartóssá tette. A díszítő művészet nem csak az iparművészetek terén maradt fenn, hanem az agyagművészet megörökített önálló, vagy hangsúlyozott figyelmet felkeltő alkotásaiban is. Ilyenek voltak az emberábrázolások, vagy az állat ábrázolások és az elvontabbak közé tartoztak az isteneknek az ábrázolása, amelyek azt mutatják, hogy az elvont gondolkodás már meghonosodott azoknál a népeknél, akik a fentieket alkalmazták. A művészi alkotások nem a szemnek a gyönyörködtetésére szolgáltak, hanem a mindennapi élettel a legszorosabban összefüggöttek, a mindennapi életben jelentős szerepük volt, sok esetben a vallási és a hitvilág vetületeként maradt ránk. A koraórkori szobrokat a kutatók először kő idoloznak tekintették, mert olyan stilizáltak voltak, hogy azokat bálványoknak, vagy bálványképeknek gondolták. Ezt a megnevezést ma a tudomány használja abban az esetben, ha a szobor, vagy más tárgyábrázolát, vagy utalását nem ismerjük, ezeknek a szobroknak a vallással, vagy a kultusszal kapcsolatos szerepük a számunkra ismeretlenek. Az őskor (paleolitikum) művészetét a természethű ábrázolások jellemezték, az akkori művészek kiválóan ismerték az állatvilágot, a természetet, az alkotásokat a legapróbb részletekig kidolgozták. Azt is tudnunk kell, hogy a művészetek általában a mágia szolgálatában álltak. A rajzoknak tökéletesen meg kellett egyezni az állattal, lásd az Altamirai sziklarajzokat, mert csak így érhetett el célt, az elejtéshez ismerni kellett azt az állatot, amely kiszemelt volt az áldozatra. Az újkőkor és a rézkor művészetében megjelenik az elvonatkoztatásnak az eszköze, amely leegyszerűsíti azokat a cselekedeteket, amelyek az élelemtermelő közösségek életfeltételeit biztosítják. Ebben a korban már nem a vadászatok határozzák meg az életfeltételeket, hanem a letelepült életformához tartozó növény és állattartásnak a szaporulata. Ezt a tevékenységet nem lehetett egyetlen mozzanatra leszűkíteni, hanem itt már egy új jelenséget figyelhetünk meg, ez nem más, mint a tevékenység leegyszerűsítése olyan módon, hogy az mindent kifejezzen. Mi lett a központi téma, nem más, mint a termékenységnek a szimbóluma, ez a művészetekben is megjelenik, hiszen ennek a gondolkodásnak az elvont fogalmak felé való fejlődését láthatjuk. Az élelemtermelő tevékenységnek a gondolata nem más, mint az ember függősége a közösséggel szemben, valamint az időjárási függőségeknek a szinonímáját kifejezi. A termékenység szinonímája nem is lehet más, mint a nő, de nem olyan formában, amely egy bizonyos nőt ábrázol, hanem az általános és minden nőre érvényes és mindenekfölött a „NŐ”, az anya, az életet is magába foglaló istenanya a „Magna Máter”. Az istenanya megszabja, hogy mindnek van kezdete és van vége, minden létezőnek a forrása, az életet és a halált is magába foglaló istenanya. A kialakult új kőkori vallási és hiedelemvilágnak a jelképrendszere, amely meghatározza az életnek a forrását, ebbe a jelképrendszerbe beletartoznak az istenanya ábrázolások is, hiszen ha mindenekfelett az élet szinonímája a nő, akkor a termékenységet nem is lehetne másként ábrázolni, mint egy másállapotú nőként. Már a kezdetleges földművelés idején látták a mezőgazdasággal foglalkozók, hogy a természet is egy ideig a halál állapotában van, és majd egy idő után új életre kel, vagyis újraéled, amelytől az embereknek az élete függött. A természet halála és újra éledése a növényi mag elvetése (temetése) a csapadékeltető hatása a szárazságnak viszont a pusztító hatása, mind meghatározzák az emberi létet. Az új élet születése a csapadéktápláló hatásától függött, megfigyelték a nap, a hold, a csillagok járását és azoknak a változásait, ez mind olyan esemény volt, amelyek mind összefüggésbe hozhatóak voltak a termelés eredményességével, vagyis az állatoknak és a növényeknek a szaporulatával. Ezeket a jelenségeket mind a termékenységgel hozták összefüggésbe, ezt nem kívánom nagyon részletesen kifejteni, mert egy másik munkámban már megtettem. A fentiek adják meg a magyarázatot arra, amelyek a szertartásoknak az alapját képezik, ilyenek a természeti erők, illetve ezeket megszemélyesítő egy másik hatalmasabb világ befolyásolására, amit létre hoztak. Ezek az istenek! A földi élet vetületéből kialakult egy másvilág, amelyet emberi tulajdonságokkal ruháztak fel, ezek nem mások voltak, mint a természetnek az erői. A kezdetleges időkben az ember figyelte a természet erőit és a jelenségeit, azért, mert az élete

függött ettől. Az elvont fogalmak a természeti erőket személyesítette meg, nem csak gondolati síkon, hanem művészeti alkotások megformálásában is ez visszatükröződött. Az elvontat nem lehetett a valósággal azonosan ábrázolni úgy, mint azt az őskorban a vadászatokat ábrázolták, hanem a megélhetésre asszociálva elvontan és általánosítva lehetett ábrázolni. Az ábrázolásoknak általában kellett hasonlítani a kifejezésnek az eszközére, ezért nem is törekedtek arra, hogy az ábrázolt alak egy azonos személyről legyen megmintázva, hanem az általánost és a mások által is felfogott hangsúlyozást alkalmazták. Ez nem történt másként, mint egyszerűsítéssel, stilizálással, a pont, a vonal, háromszög, kör, és a spirálisok alkalmazásával. A stilizáltság néha olyan méreteket öltött, hogy a felismerésig vissza kellett menni a kezdetekig, azért, hogy az ábrázolást meg lehessen érteni. A figurális ábrázolások általában a női istenségeket megszemélyesítő szobrok, vagy domborművek, rajzok, alkották. Meglepetésre igen kevés férfialakot örökítettek meg. A természethez közelállótól egészen a szélsőségesen stilizáltig, az ábrázolások széles skálája jellemez egyes közösségeket. Ebből nem csak a külső hatásokat lehet felmérni, hanem a belső fejlődésnek az eredményeit is. Itt már megfigyelhetők azok a közös vonások, amelyekről azt feltételezzük, hogy egy és azonos népeknek a hagyománya kellett, hogy ezt az elvonatkoztatást megvalósíthassa, hiszen a Kárpát-medencén kívül is ugyan ezeket az elemeket megtaláljuk, úgy a kultúrák alakulása területén, mint a szakrális isteni megfogalmazásokban. Lásd a Kárpát-medencei kultúrát és az égei, vagy az anatóliai, vagy a folyamközit, hiszen ezeken a területeken is a fejlődésnek ugyan azokat az elemeit megtaláljuk és a létrehozó emberek nem mások, mint europoid emberek voltak, csupán az időnek a meghatározása ma a kérdéses. Az újkőkor és a rézkor idején a Kárpát-medencében nehéz lenne megkülönböztetni az etnikumokat, mert még ekkor nem volt erre lehetőség, mert az itt lakó népesség még nem vált ketté, vagy nem lehet kimutatni a csoportok közötti kulturális különbségeket. A rézkorszak idején már a kultúrákat el tudjuk választani, de azt nem tudjuk megmondani, hogy ez a népesség melyik etnikumhoz tartozott. Ha a kultúráról beszélünk, akkor pontosabb az a megjelölés, hogy a Kárpát-medencei őskultúra hagyatékairól beszélünk. Az itt élő ősnépek kultúráját ebben a korban meg tudjuk különböztetni, de csak olyan elnevezéseket alkalmazunk, amely etnikumnak a hagyatékát, hol és mikor találták meg, ilyen megnevezés a Körös, vagy a Lengyel, Vincsa, Tordosi és még sok más elnevezés. A legjelentősebbeket az elterjedésük alapján határoljuk be, csak bizonyos technikai ismérvek alapján és sajátosságok alapján nevezte el a tudomány ezeket a kulturális területeket, amelyeket egyedüli néphez kötni ma még nem tudunk.

Köröskultúra

A Kárpát-medencéből kirajzott népek hozták létre a kaukázusi népeket és vele egy időben a kaukázusi kultúrát is. A Turáni területeken kialakult népek kultúrája nagyban hasonlít a Kárpát-medencei őskultúrára. A Köröskultúra fő elterjedési területe a Kárpát-medence Magyarországi területe, mely a feltárási helyéről kapta a nevét. Ezért nevezzük a feltárási helyének a nevével, mert az elterjedési területe is erre a területre korlátozódik. Tény azonban az, hogy a későbbiek során az elterjedés területe messze más területekre is kiterjed, így a déli területekre, ahol már a földművelési kultúra kialakult, vagy kialakulóban van. A kutatók nagyon sokáig azon vitakoztak, hogy ez a kultúra dél felől vándorolt e be ide a Kárpát-medencébe vagy sem, de a kormeghatározások részben, vagy egészben mást mutatnak, hiszen a Kárpát-medencében megtalált leletek a kormeghatározások tekintetében régebbiek, mint a környező területeken megtaláltak. Az a megítélésem ezzel kapcsolatban, hogy a kezdetleges társadalmi fejlődés egy magasabb fejlettségi fokozatban hozta létre ezt a kultúrát. Mit vonhatunk le ebből az állításból. Elsősorban azt, hogy a mediterránium területéről nem valószínű a bevándorlás, hiszen az ott talált leletek mind fiatalabbak a Kárpát-medencei kultúrájánál. Ez azt is jelenti, hogy a Kárpát-medencei kirajzást követően nem is alakíthatta ki magának más népesség ezt a kultúrát, mint a Kárpát-medencét elhagyó népesség, mert a kultúrával csak is ők rendelkeztek, élhettek. A Kárpát-medence ősnépeinek kellett a kirajzás után megteremteni a mediterránium őskultúráját és így az Anatóliai őskultúrát is. De felvetődhet egy másik kérdés is, mert a Kárpát-medence őskultúrája nagyon hasonlít a Mezopotámia őskultúrára is. Ennek a bizonyítékát láthatjuk Torma Zsófia kutatásaiban is. Azt kell mondanom, hogy a mezopotámiai kutatásaim során magam is felfigyeltem számtalan hasonlóságra, amelyek felkeltették az érdeklődésemet a Kárpát-medence őskultúrájának a kutatására. A kultúrák hagyatékait meg kell vizsgálni, hiszen a Strecevo (Sztrecsevó) kultúra sem más, mint a déli területeken, Szerbia területén feltárt Körös kultúra maradványai. Részleteire ki fogok térni. Ennek a kultúrának az elterjedési területei messze túlterjedtek a Kárpát-medencén, mert az új és újabb elnevezések csak megtévesztik az embereket. Ez a kultúra, mint az őskultúra egyik fejlődési fokát jelző eredményt mutatja meg a kutatók számára, hogy így nem lehet kétségünk afelől, hogy ez a kultúra miként hatott a fejlődés menetére. Ha megnézzük közelebbről, akkor láthatjuk, hogy a fent említett Köröskultúra a folyók és az erek mentén alakult ki, hiszen a mezőgazdaság fejlődése elképzelhetetlen víz nélkül és már is megtaláljuk a legfontosabb kérdés megválaszolásának a feltételét. Nevezetesen a növénytermesztés feltételeinek a biztosítása a folyó völgyekben, vagy az avuiális síkságokon (áradmányos területeken). Azt állítják a kutatók, hogy Magyarországon nem terjedtek el a tell rendszerű települések, igaz nem olyan mértékben, mint Mezopotámia területén, hiszen Mezopotámia területén a városi fauna rétegek elérik helyenként a húszat is, ami azt jelenti, hogy a várost, vagy a települést legalább húsz alkalommal ugyan arra a helyre újjá építették. Itt a Kárpát-medencében is megtaláljuk ugyan ezeket a feltételeket csak nem több esetben, mint kettő, vagy esetleg három esetben, csak nem városi formában, hanem faluközösségek formájában. Ezek a települések is néhányszor ugyan arra a helyre épültek, csak elszórtan esetleg több száz méteren szétszóródva a település, így az a településnek a házaiból állt. Előfordult az is, hogy csak egy két házat sikerült a kutató régésznek feltárni, mert a település olyan nagy területen szóródott szét, hogy nem volt lehetőség feltárni a teljes területet. Az eddig feltárt nem nagyszámú ház típusokat megfigyelve megállapíthatjuk, hogy a házak mérete szinte a korábban jelezett területeken is ugyan ezen ismérvek alapján épültek meg. A házak ismertető jegyeik alapján kisebb méretűek voltak, így kb. 4x5 méteresek és négyszögletesek, ezek kis családi házak voltak. A házak falai felmenőfalazással készültek, de

lehet találni olyat is, amelyek felmenő falnélküliek és sátortetős volt a megoldásuk. A falazás technikája viszont sárfalazás öntéses technikával, vagy vesszőfonatban vertfalazásos technikával készült falazás volt a jellemző. Megfigyelhető a sártechnika fejlődésében már az, hogy az agyagba pelyvát kevertek az állag tartósságát elősegítő technika miatt, mert a falakat már kívülről, esetenként belülről is betapasztották és a pelyvával kevert falakon a tapasztás is tartósabb maradt. A házakban először nem lehetett találni tűzhelyet, de a tűz rakásának a helyét mindenütt megtaláljuk, a későbbi korokra jellemző az, hogy a tűz helyét már meg építették agyagból, vagy vályogtéglából. A füst elvezetése a tetőn keresztül történt egy szabad nyíláson keresztül, ekkor még nem építettek kéményeket. Ennek a kornak van egy másik jellemzője is, hiszen a házakon kívül sok helyen lehet találni épített kemencéket, és ha nem a házban volt a tűzhely, akkor a házon kívül ezt megtaláljuk. További ismertető jegyek közé kell sorolni azt is, hogy a házaknak az oromzatára állatkoponyákat tűztek ki, melyeknek valószínűsíthetően bajelhárító szerepe volt, talán meg említhető az is, hogy védőserepe is lehetett. A házak mellett találhatóak azok a földbe vájt gödrök, amelyeknek az oldala ki van tapasztva, amelyek valószínűség szerint élelemtároló vermek lehettek, ahol a gabonát vagy más terményt tárolták, sőt helyenként nagyméretű tároló edények voltak beásva a földbe. A Köröskultúra időszaka alatt elsősorban növény és állattenyésztés volt a fő foglalatosság, de nem elhanyagolható a halászat, vagy a kagylók gyűjtése, mert a feltárt területeken viszonylag nagyszámban fordulnak elő. A régészeti feltárások során a házak padlóarában (patics) számos helyen találtak a halászatra utaló maradványokat, így hálódarabokat, vagy a halászat más elengedhetetlen eszközét, így csontból készült horgokat. A leletek között számtalan gondosan csiszolt csontokat találtak a kutatók, melyeknek a gyakorlati feladatát nem sikerült meg fejteni, a halászatnak igen nagy szerep jutott ebben a korban. Részben a megélhetésnek a kiegészítésére, részben a szokások továbbélését mutatják. A fenti eszközök használatát nem egészen pontosan ismerjük, de az is elképzelhető, hogy az edény készítéséhez használták a fent említett csonteszközöket. A települések területén megtalált csontokból megállapítható, hogy milyen állatokat tenyésztettek, vagy háziállatként milyen állatokat tartottak, elsősorban kecskét és a számárnak az őset, amely félig még vadszamár volt, ezen kívül megtalálhatók a feltárási területeken a juhok maradványai. A korábbi feltételezés az volt, hogy a juh, a kecske délről került a Kárpát-medencébe, ma azt kell látni, hogy egy régebbi kultúra maradványai között is megtalálhatóak azok az állatok, amelyek a délen kialakult kultúrákban úgy szintén megvannak. A jellegzetes állatok mellett az eszközök is elég érdekeseknek mutatkoznak, mert a pecsétlöhengereknek az őset a Köröskultúra területén megtaláljuk úgy, mint pecsétlő pecséteket, ennek szimbólikus jelentősége is lehet, mert azt nem tudjuk, hogy a pecséteket a vagyontárgyak jelölésére, vagy a saját testüknek a festésére használták. Elképzelhető az is, hogy a tárgyaknak a jelölése volt az elsődleges feladat, mert a magántulajdon kialakulásával szükségszerű volt a megkülönböztetés. A Köröskultúra népe a halottaikat a településeiken temették el, megfigyelhető az a rendszertelen sír elhelyezés, amely nem veszi figyelembe az égtájakat és a temetkezéseknek a rendszerét. A halottak fejét olykor vörös okkerrel festették be, így az élet színével ruházták fel a halottaikat. Az okker vöröset a koraóktól kezdve a mai napig az élet színének tekintjük. A Köröskultúra edényművészete nem érte el azt a színvonalat, mint az új kőkori kultúrák, az edényeknek a fala vastag volt és nem a legszebben kimunkált, tehát nem a művészi szint volt az elsődleges, hanem az edények funkciója. A díszítő művészetük némi esztétikai érzékről tanúskodik, mert az edények formája egyre inkább a praktikumtól a funkcionális és a plasztikus művészet felé mozdult el, de mindenkor a használati funkció a domináns. A Köröskultúra későbbi szakaszában egy újabb fejlődési folyamat figyelhetünk meg, amely azt bizonyítja, hogy megjelennek a vékonyfalú edények és már részben láthatókká válnak a mázazásnak az eredményei, tehát a kezdetleges mázazásnak az eredményét felfedezhetjük ezeken az edényeken. Az edények díszítése terén továbbra is a vonal díszítés eszközével élnek. Ezeknek az edényeknek elvitathatatlan az esztétikai hatásuk,

néhány edényen megjelennek az egyszerű vonalú fehér és a fekete festésnek a nyomai, ezeknek az edényeknek viszonylag kevés a számuk itt a Kárpát-medencében. Jelentős mennyiségben találtak a kutatók agyagból készült istenségeket, így az anyaistennőt ábrázoló istenségeket, ezeknek a művészi színvonala jelentősen felül múlták az előzőekben említetteket. Azonban a kirajzás utáni kultúrákban ugyanezeket a fejlődési folyamatokat megfigyelhetjük, így Anatóliaiban, vagy mezopotámiaiban, de az Égei kultúrában is. Az edény művességnek a hasonlósága elvitathatatlan, hiszen a fejlődésnek a fázisait lehet végig követni a fent felsorolt területeken, lásd az edény típusokat, az épület típusokat, vagy az istenek ábrázolásának a típusait. Erre mutatok néhány példát, amely a kultúrák közötti kapcsolatokat mutatja, igaz ezt a hasonlóságot Torma Zsófia kimutatta már az 1800-as évek második felében annak is a második harmadában. Magam is szerettem volna erről meggyőződni, így a mezopotámiai Múzeumokban volt részem ezt megtenni és nem utolsó sorban a mezopotámiai ásatásokat figyelve ott a helyszínen láttam azokat a buktatókat, amelyeket idehaza a kutatók szeretnek figyelmen kívül hagyni. A Köröskultúra önálló művészeti alkotásai között kell megemlíteni az istenanyát ábrázoló isten szobrocskákat, amelyekből láthatjuk az agyag művesség fejlődését, amelyek már lényegesen felül múlták a korábbi művészeti színvonalat. Az ábrázolás tárgyát képezik a termékenység szimbolizáló női alak megteremtését, kevesebb számban találhatóak azok az ábrázolások, ahol állatokat, kecskét, szarvast, vagy más egyéb állatokat ábrázolnak. A fent említett ábrázolás megjelenik az edények formájában is, hiszen az edényeknek a megjelenési formája a szobor, ember, vagy az állat alakú edény és már találkozhatunk domborművekkel is. Itt jelenik meg a termékenységet ábrázoló istenségeknek az elvonatkoztatott formája a stilizáltságnak a széles skálája, a természettől elvonatkoztatott formától egészen a teljes leegyszerűsítettől, az általánosig. Általában a női jelleget hangsúlyozták ki, időnként nem a női forma volt a domináns, hanem a mozdulatoknak a bemutatása volt a fontos, vagyis a merev nyugalmi állapottól a mozdulatnak a bemutatásáig. A női testnek csak egyes mozzanatait emelték ki, amely hangsúlyozta a nő szerepét a társadalomban éppen ezért láthatjuk a termékenység szimbólumaként a másállapotú nőnek az ábrázolását, amely a legjellemzőbb a Körös kultúrára. Az arányos testalkat kiemelése nem volt cél, mert a sematikus ábrázolás és a másállapotnak (terhességnek) a kiemelése volt a cél, így a nyak és a fej kidolgozása elnagyolt volt és így is mindenki tudta, hogy ennek az ábrázolásnak mi az igazi jelentése. A szemeket és az orrot csak jelezték a hosszan leomló haját viszont előre, vagy hátra a váll mögé lehullatta, ennek a jelzésére bekarcolással, vagy éles vonalakkal jelezte az alkotót. Hasonló szobrokról tudunk Görögország területéről, amelyek valamivel szebbek, mint a Kárpát-medenceiek, igaz az is, hogy a Kárpát-medencei leletek valamivel idősebbek is. Magyarországon előkerült (Hódmezővásárhely) valamivel stilizáltabb, mint a görögországi, a testarányok lényegesen eltolódtak, főleg az elnyújtott nyak a feltűnő. A legnagyobb baj az, hogy ép állapotban nem került elő ilyen lelet. Magyarországon tudomásom szerint a feltárások során ép állapotú példány nem került elő, így nem tudjuk azt, hogy milyen volt a kéztartásuk. A Köröskultúra példányai a kor művészeti alkotásai általában kisméretűek voltak, méretük nem haladta meg a 10 cm. magasságot, ugyanez igaz az isten szobrocskáira is. Köröskultúra magyarországi leleteihez hozzátartoznak az istenszobrok, illetve a madár alakú edények is, ezeknek az edényeknek a megformálásuk hasonló technikával készült. A madár alakú edényeknek a megformálása az edény arcának a megjelenítése csak az alak alsótestének a megformálásából deríthető ki, hiszen a hangsúlyozás egyezést mutat azokkal a tárgyakkal, amelyek máshonnan kerültek elő a Kárpát-medencében. Az emberi alakok mindenkori megmaradtak nőnek, hiszen az elvonatkoztatásból lehet látni, hogy egy másállapotú (terhesanyát) anyát ábrázol, még akkor is, ha az egyéb jegyekből erre nem lehetne következtetni. A világ más területein feltárt isten szobrocskákat, amelyek másállapotú (terhesanyát) anyát ábrázolnak, némi eltérést mutatnak a Kárpát-medencei leletekhez képest, lásd, a párizsi példányon miként lehet végig követni a különbségeket, jelesül az altest kidolgozása inkább realista, mint elvonatkoztatott, lásd a far

résznek a kidolgozását, amely a természetestől eltér, mert vaskos a far rész, amely nyilvánvalóan a szépség ideált is jellemezte. A szobrokon, vagy az edényeken a lábakat csak bevágással, esetenként a lábak jelölésére a lábak kettéosztásával jelölték. Ha közelebbről megnézzük ezeket az alkotásokat, akkor vesszük észre, hogy a fej kidolgozása mennyire egyformán elvonatkoztatott, szinte azonos az ábrázolás. Az edény pereme alatt az orrot csak egy kis dudorral jelezték, mellette egy kis vízszintes bevágással jelölték a száj, vagy két benyomott ponttal a két szemet jelölték.

Egyes esetekben a lábakat nem is kellett jelölni, mert a lábak helyett kerek talp jelezte a lábakat, lám ez a fejlődés is azt mutatja, hogy egyre közelebb kerülünk a bronz, vagy a réz kor kezdeteihez, mert ez a változat a réz korban szinte általánossá válik. Ezeken a madár szobrokon még nem tudjuk meg különböztetni, hogy melyik madár fajról van szó, mert a madárábrázolás is oly módon stilizált, hogy a fajtát nem lehet megállapítani. Egy későbbi szakaszban megjelennek azok a madárábrázolások, amelyeknek a fej ábrázolásából nem tudjuk megállapítani, hogy madár, vagy emberfejet ábrázol a szobor, vagy szobor alakú edény. Ezeknek az edényeknek a tanulmányozásából azt tudjuk leszűrni, hogy az ilyen alkotások már a madárnak a kettősségét adja, amely már a korai időktől fogva bizonyítja a női istenség egy bizonyos madárral való összekapcsolását. Az ember és az állat alakú edények elsősorban használati tárgyak voltak, nem dísz tárgyak, de mégis a fejlődésnek ebben a szakaszában az elvonatkoztatásnak az volt a célja, hogy az ember csoportokat ilyen és ezekhez hasonlóan elkülönítse egymástól. Ezért nem értem azt, mikor a kutatók egy bizonyos része hallani nem akar ezekről az összefüggésekről, mert úgy gondolják, hogy a fent említettek csak díszítő elemek voltak. Gondoljunk bele abba, hogy a Sumer társadalomban az Imdigudnak mi volt a szerepe, vagy a Szkítha társadalomban a Turul madárnak milyen szerepet kellett betölteni, hiszen mind a kettő totem állat volt, amely azt jelölte, hogy melyik népcsoporthoz tartozott az a totem állat, vagy amely népcsoport azt alkalmazta. A hovatarozásnak az állat ábrázolást kell ezekben látni, hiszen a kialakuló népeknek az ornamentikája is ebben a korai szakaszban kezd kifejlődni. A fent felsorolt elemekből lehet látni azt, hogy a Kárpát-medencéből kirajzott népesség merre vette az útját, hiszen az a kulturális elem is a tovább haladó népességnek a részét képezte, amely meghatározta az elvándorlóknak az életét, az életvitelének a rendjét, a további tevékenységét. Nem véletlen az, hogy a rokon népeknek a jelrendszere, az ornamentikája és a hiedelemvilága, valamint a szakrális ismeretein belül szinte minden irányban él az átjárhatóság, mert ezek a génekbe beépülnek és az ősemlékezet vissza tudja azt nekünk adni. A Köröskultúra művészetének legmaradandóbb alkotásai a nagy edények és azok díszítése, ezeken az edényeken állat, vagy ember alakokkal találkozunk, mint díszítő elemekkel. Ezek az ábrázolások esztétikai értékeket képviselnek, és egyben kölcsönöznek az egyébként nem nagy értékeket képviselő művészi színvonalú edényeknek is. Az a legnagyobb probléma, hogy eddig igen kevés épségben megmaradt edény került elő, amelyeken megkomponáltan maradtak meg az edényeken alkalmazott figurák, így az emberi, vagy állati figurák, mert az edényeken talált figurák összefüggésben lehettek más eszközökön található figurákkal, vagy azoknak a funkciójával. Bizonyosan össze kellett kapcsolódnia a figurális jeleknek, az edényeknek a funkciójával, mert ezek az edények a legtöbb esetben hatalmas tároló edények voltak. Ezeken az edényeken található ember alakok erőteljesen stilizált formában találhatók, vagyis a legtöbb esetben még a nemüket is nehéz megállapítani. Néhány esetben kétséget kizáróan a nőnek az alakját találhatjuk meg, a testnek a nő voltát hangsúlyozták az egyszerű plasztikus vonalakkal. Addig,- amíg a szobrok általában a nyugalmi állapotot mutatják, addig a domborművek figurái jellegzetes mozdulatokat tüntetnek fel. A karoknak a tartása nem más, mint ennek a meghatározott tartalma lehetett. Ezeknek a legismertebb formái a könyöktől felfelé mutató nyújtott kartartás, az úgynevezett oráns póz. Ez jelentheti az áldás osztását, vagy az áldás fogadását, de lehet ez a védelem kifejezése is. Ennek lehet az ellentéte a lefelé mutató két kar, amely azt jelképezi, hogy ellenez valamit, vagy

elutasít, lehet ez a tiltás mozdulata is. Az is előfordult, hogy a kettőnek a keveredése is megtalálható, hiszen a bal kar felfelé mutat, ameddig a jobb kar lefelé irányul, bár ezeknek a mozdulatoknak nem ismerjük a pontos jelentését. A fentiekhez hozzá kell fűznöm, hogy a pontos jelentések ismerete nélkül is az a véleményem, hogy többnyire határozott mondanivalót kell feltételeznünk, így az edényben tárolt élelmet, vagy az istennő befogadja, vagy éppen védi, és távol tartja az ártó szellemeket. Valóban megtalálható mind ezek felett a termékenységet fenntartó szimbólum is a tárolt magok vonatkozásában. A Köröskultúra legszebb alkotásai között kell megemlítenem a domborműveket, amelyek erősen stilizáltak ezeken két állatfaj ténylegesen felismerhető, így a szarvas és a kecske. Ezek a mozzanatok ugyan így megtalálhatóak a Sumer kultúra fejlődésében is, hiszen számtalan ismert anyaggal találkozhattunk az elmúlt néhány évtizedben. A Bagdad Múzeum tárlóiban számos ilyen edény rekonstrukciójával találkozhattunk, megjegyzem 1968 júniusában a Műcsarnokban lévő kiállítás anyagát képezte a 235. számú. Áttört tábla szarvassal csontfaragás: lelőhelye Nimrúd. Ebből is látszik, hogy Magyarországon is részben hozzáférhető volt a Mezopotámia fejlődését bemutató kiállítás, amely részben bemutatta azokat az elemeket, amely a fejlődés mozzanatait hozzáférhetővé tette. De maradjunk idehaza, lássuk a Csépai leleteket, köztük a szarvas ágas bogas agancsú szarvasát, vagy a hosszú szarvú juh, vagy kecske realiztikus ábrázolását, vagy egy őznek a töredékes alakját. Hódmezővásárhelyről ismerjük azt az edényt, amelyen erősen stilizált formában megtaláljuk a stilizált kecske és az emberi alakot, amely váltakozik egymással, vagy a Vatai tanya edényén a kecske a termékenység szimbólumaként a női alakkal váltakozik. Meg kell jegyezni az egyedüli állat kisplasztika igen ritka, ha van is, de az állatnak a faja nem határozható meg pontosan. A Kárpát-medencei kultúra szerves részét képezi az oltároknak a kialakulása, amelyek elválaszthatatlanok az őskultúra fejlődésének alapfeltételeitől, azért, mert ez a kultúra a kirajzás utáni időkben jelentős fejlődésnek indult. Az új területeken, így a mezopotámiai és az égei, valamint az anatóliai kultúrákban. Megfigyelhető ezeken a területeken egy új nép kialakulása, amelyet egy másik igen sikeres népnél az előfutáraként fogok megnevezni. A Kárpát-medence őskultúrájának fejlődéseként a kisméretű oltárok kialakulása azt bizonyítja, hogy az itt élő ősnépek szakrális fejlődése kimutatható itt a Kárpátok övezte medencében, ezek az alkotások között meg kell említeni a négylábú, asztalszerű medencével ellátott oltárokat, a négy láb gyakran állatfejen végződött, vagy az állat mellső részévé alakították ki a lábakat. Ez egyértelműen a vallási érzelmekkel hozható összefüggésbe és ezek a tárgyak kultusz világgal kapcsolhatóak össze. Az edényművesség terén az esztétikum és a célszerűség mellett alárendeltebb szerepet kapott. Az önálló művészi alkotásokban a mondanivaló tág teret kapott a tartalom mondanivalója mellett, de a formai kiképzés a célszerűséget erősíti. Bár tudjuk azt, hogy a kezdetek óta a stilizáltság volt a meghatározó, de mégis a jelképszerűség uralkodott, ennek különböző mozzanatai voltak, így a természethez közel álló ábrázolástól egészen a nagyon leegyszerűsített stilizáltságig. A fentiekből következik, hogy a formát a tartalom és a mondanivaló határozta meg. Ezekből az alkotásokból kimutatható, hogy az újkőkor elején a vallási életnek szerteágazó tevékenysége bontakozott ki, melynek a központjában a természeti jelenségek álltak és annak a megszemélyesített és a hozzátartozó személyek álltak. Ezeket a szertartásokat megtaláljuk az őskultúrából kirajzott népeknél is úgy az Anatóliai területeken, mint a Folyamközi kultúrában, hiszen a művészet által közvetített vallási tevékenység változatosságára utalnak, de több helyen, azonos módon megisméltődnek azok a közös kultúrából fakadó szakrális tárgyak, mint a kis oltárok, vagy a szarvas ábrázolások, hiszen ez a tudati és a szakrális hovatartozásnak az eredményeként jöhetett létre. A madár alakok a fejlődésnek köszönhetően meg változnak és a kor egy bizonyos szakaszán már a madárábrázolások totem állatokként fognak megjelenni, lásd a turult, vagy a szarvas ábrázolásokat. A Köröskultúra népeinek a művészetéből kitűnik az, hogy a kiterjedése déli, dél-kelet irányban alakultak ki, hiszen ezek a népek fogják a későbbiek során alkotni azokat a népeket, akiket úgy fogunk nevezni, hogy a GÉTHÁK. A Köröskultúra

fejlődését egy másik kultúra fogja föl váltani, amit majd ismét be fogok mutatni, de addig is nézzük meg a fejlődésnek azokat a fázisait, amelyek elvezetnek bennünket az újonnan kialakult kultúrák területére, így a Halis hajlatában kialakult ősi kultúrákra, vagy a Folyamköz területén kialakult igen magas szintet elért ősi kultúrák felé. Meg kell ismerni az ősi kultúrák kapcsolatait és azoknak a népeknek a kapcsolatait, amelyek valóban a Kárpát-medencei őskultúrának a hagyatékait hordozzák. Nem mehetünk el szó nélkül ezek mellett, mert a kultúrák elemzése adhatnak támpontot az őskultúrák megismerésére és arra, hogy ezek a kultúrák miként fejlődtek olyan magas szintre, mint a mezopotámiai ősi kultúra, amely nem választható le az ősi Géthák népének a kultúrájáról, mely egyértelműen a Kárpát-medencei őskultúrának a részét képezi. Meg kell jegyezni a Köröskultúra művészete az egyszerű szimbólumokat alkalmazza, mint például a spirituális és az elvont, de mégis megértjük a mondanivalóját.

Vonaldíszes kerámiák kultúrája

Az alföldi vonaldíszes kerámiáknak a kultúrája elsősorban a Tiszántúlon alakult ki itt a Kárpát-medencében, de ez a kultúra mind az mellett, hogy rokon kultúra a Körös kultúrával, de jóval távolabbi területekre terjedt ki, mint maga a Köröskultúra. Látni fogjuk azt is, hogy ez a kultúra igen nagy területeket vesz birtokba, így a Kárpát-medencétől a mezopotámiai területekig, valamint az északi területeket is magába foglalja egészen az Északi-Jegestengerig, nyugaton egészen a Rajnáig. Ebből a kis megjegyzésből is láthatjuk, hogy a vonaldíszes kerámiáknak a kultúrája milyen nagy területeket hódított meg, hiszen ez az a kultúra, amelyről azt is elmondhatjuk, hogy a kultúráknak a kialakulásában az egyik legnagyobb jelentőséggel bíró kultúrával állunk szemben, vagyis a fejlődésnek abban a szakaszában alakult ki, amely elősegítette a társadalmi fejlődést, valamint a társadalom állammá alakulását segítette elő. A magyarországi lelőhelyei a következők, Körösök vidéke, a Maros vidéke, a Tiszai hátság, a fejlődésnek a következményeként a terjedése a fent említettek szerint alakult. A kultúrának a fejlődését figyelembe véve elmondhatjuk, hogy nem csak a termékeny területeket szállta meg, hanem egyes csoportjai felhúzódtak a hegyekbe, majd a kisebb folyóknak a völgyeit is megszállták, valamint az eddig lakatlan területeket is birtokba vették és így jutottak el a hegyek lakatlan csúcsira is. Úgy gondolom az ilyen irányú terjeszkedésnek legalább két olyan ismérvét kell megállapítanunk, amelyek a területeknek a fejlődését elősegítette. Először is a lakosságnak egy bizonyos területen elfoglalt helyét kell megnéznünk, hogy a terület eltartó képessége mennyit tud biztosítani az ott élők számára. Nem azért mentek el a jó termő területekről, mert a termelés feltételei adottak lettek volna, hanem azért, mert a termelési feltételek beszűkültek, vagyis a termelésnek a feltételei nem voltak adottak. Ez az egyik ok arra nézve, hogy a helyi lakosság elvándorolt olyan területek felé, ahol korábban nem folyt termelő tevékenység, ez a folyamat követhető, úgy északi irányba, mint a kedvezőbb déli irányba, ami azt is jelenti, hogy a termelő tevékenység egyre jobban megkövetelte a többlettermelésnek azt a feltételét, hogy a termelő az újratemelésétől többlet tudjon termelni, mert a létfenntartását ez tudta hatékonyabban biztosítani. A másik ilyen feltétel volt az éghajlati változások minőségi feltételeinek a megváltozása, amely azt feltételezi, hogy az északi területeken is már a mezőgazdasági termelésnek a feltételei egyre jobbak, vagyis a termelésnek a biztonsága már elérhető valósággá vált. A másik ilyen kényszerítő tényező volt az egy területnek a termelés tekintetében a túlnépesedése, amely már nem tette lehetővé a nagyobb számú lakosságnak az eltartását. Még egy másik olyan tényezőt is meg kell említeni, amely az emberek mozgását előidézte. Ez nem más, mint az újabb kultúrák népének a megjelenése, ez nem zárja ki azt, hogy a Kárpát-medencei népek szaporodásának a következménye és ezzel párhuzamosan a fejlődésnek köszönhető az a tény is, hogy az itt élő lakosság egy része a szélrózsa minden irányába kirajzott erről a területről. Ha megfigyeljük, az újabb kultúrákat azt látjuk, hogy a környező területeken kialakult kultúrák mind fiatalabbak a Kárpát-medence ősi kultúrájától, azonban a rokonsági fokozatok jól megfigyelelhetőek, különösen a vonaldíszes kerámiák kultúrájában, mert a környező területeken található kultúrák mind fiatalabbak. A Tiszai kultúra fejlődésének a hatásai csak is a terjeszkedés lehetett az - az ok, amely miatt a lakóknak egyrésze elhagyta ezt a területet és új termő területeket fogott be a művelésbe, az sem zárható ki, hogy a lakosság a megművelhető földterületen már nem tudott annyi terméket előállítani, hogy a létfeltételeit az biztosítani tudta volna. Ezeknek a feltételeknek az alakulása okozta nagy valószínűséggel az itteni lakosságnak az elvándorlását és az új lakóterületeknek a termelésbe való bevonását. A Magyarországi vonaldíszes kerámiák kultúrája egy átmenetet jelent az Európai helyi kultúráknak a kialakulásában, de a keleti mozgásoknak köszönhetően az

anatoliai vonaldíszes kerámiáknak a kultúráját is ide kell vissza vezetni, mert a hasonlóságok észrevétele önmagáért beszél, hiszen a fejlődésnek az eredményeként a Halis hajlatában megindult fejlődésnek köszönhetjük a mezopotámiai kultúra kialakulását és rohamos fejlődését is. A déli területekre vándorolt ősi népek létrehozzák azt a kultúrát, amelyről a későbbiekben oly sokat fogunk még beszélni. A fent felsorolt területeknek a kerámiája a Kárpát-medencei kultúráéhoz igen nagy hasonlósággal bír, lásd a mediterránum területét, vagy az anatóliai területeket, és a Mezopotámia területén található rohamos fejlődésnek a lehetőségét. A hasonlóságokat nem lehet figyelmen kívül hagyni, mert a fejlődésnek azon szakaszában vagyunk, amikor az emberek szaporodásával egyre nagyobb területeket tudnak birtokba venni, vele párhuzamosan viszont a területeket alkalmassá tették a növénytermesztés elvárásainak. Az építészet területén a házak legtöbb esetben a földre mélyesztett négyszögletes helyiségből álltak felmenő falazás nélkül, csupán a tetőszerkezet úgy lett kialakítva, hogy a földszínétől sátoztetót alkotjon, tehát ezt az építkezési módot nevezzük sátoztetős építkezésnek. Jellemzően az elterjedési területe a Dunántúlon figyelhető meg, de ez a forma a kirajzási területeken ugyan úgy megfigyelhető, mint itt a Kárpát-medencében. A cserépedények díszítése is könnyen felismerhető, mert a vonaldíszítés technikája megtalálható, különösen érdekes a karcolt vonaldíszítéses technika. Ez a technika a Dunántúlról a Rajna vidékéig, délen egészen a Mezopotámiai területekig elterjedt. Északon Morvaország és a Dél Lengyelország területéig megtalálható volt. A Kelet-Magyarországi díszítő művészet mintázata eltért gyökeresen a Dunántúlitól, mert a vonalmintázat nem azonos stílussal bírt. A vallási élettel kapcsolatos leletek itt a Kárpát-medencében számos helyről előkerültek, amely azt bizonyítja, hogy a helyben lakók már szakrális gondolkodással bírtak, sőt a spirituális filozófikus gondolkodásnak az alapjait már ismerték. Különösen az ilyen irányú fejlődést megfigyelhetjük a Tiszántúlon elterjedt Tiszai kultúrában, de a Dunántúlon ez már kevésbé tudott elterjedni. Az alföldi vonaldíszes kerámia elterjedése a lakóközösségek létszámától nagymértékben függött, hiszen a sűrűn lakott területek fejlődése láthatóan gyorsabb volt, mint a gyéren lakott területeken. A települések házainak a mérete alig haladta meg a 12 – 20 – nm és a Dunántúlon általában felmenőfalazás nélküli épületeket találunk. A házak formai kialakítása négyszögletes földre mélyesztett változatát ismerjük, de helyenként megtalálhatók a kerek formátumú, vagy az ovális kialakítású földbemélyesztett lakóépületek. A Tiszai kultúrában viszont az előzőekben ismertetettől eltértek, mert itt a felmenő falazásos technikával épültek a házak sárfalazással, vert, vagy öntéses technikával. Az északi területeken egy olyan építkezési technikát is megfigyelhetünk, amely eltér mind a Tiszai kultúrától, mint a Dunántúli építési technikától, mert az északi területeken a barlangokban favázás épületeknek a maradványait tárták fel a kutatók, ennek okát biztosan nem tudjuk megmondani, de valószínűsíthetően a barlangoknak itt a Kárpát-medencében nagyon párás a levegője és elképzelhető, hogy ezt a páráslevegőt ilyen módon igyekeztek csökkenteni. Egyes területeken nem kizárólagosan a mezőgazdasági növényeket termesztették, hanem specializálódtak olyan termékek előállítására, mint a szerszámkészítés, vagy fegyverkészítés, hiszen az északi területeken, Tokaj környékén a feltételek adottak voltak a kőszerszámok előállítására, valamint a Kárpát-medencében máshol nem található vulkáni üveg (obszidián) csak a tokaji hegyvidéken a Kopasz hegy környékén. Ezek a településeken készítették az obszidián pengéket, valamint az íjakhoz a nyilvesszőkhöz a könyilhegyeket jóminőségű kovakőből, de előfordult az is, hogy csak félkész árúkat készítettek. Boldogkőváralján egy kis települést fedeztek fel a kutatók, ahol a lakosság kizárólagosan kőszerszámok készítéséből élt. Ez a település alig néhány házból állt, de itt már jól elvált a növénytermesztéstől az ipari méretekben készített kőszerszámok a megmunkálása, amely azt is bizonyítja, hogy a lakosság már egy új szakmát megtanult és már a fő tevékenység nem a mezőgazdasági terményeknek a termesztése, hanem a szerszámoknak a gyártása és természetesen a kereskedelmi tevékenység is már feltételezhető. A feltárások során előkerült egy nagyméretű edény, amelyben csak nem ötszáz darab jó minőségben elkészült

kovakőpengét találtak, amely teljesen szállításra készen állt, ezt a leletet, a ház mellett egy földmélyedésben találták meg. Észak-Magyarországon alakult ki a vonaldíszes kerámia, kultúrájának egyik késői csoportja, amely alapján ezt a kultúrát Büki- kultúrának nevezzük. A környező területek kultúrájától könnyen meglehet különböztetni, mert az edények színvonala lényegesen fejlettebb, mint a környező területeken található edény kultúráké. Ezek az edények olyan magas szintű technikai tudásról tanúskodnak, hogy már azt gondolná az ember, hogy egy olyan kultúrába csöppentünk, ahol a tömegtermelésnek az esetével állunk szemben. Ezek a magas színvonalat képező edények eljutottak egészen az Alpok aljáig, valamint a Bánáti területekig, és Erdély nagy részén is megtalálható. Igaz a fejlődésnek köszönhetően e kultúra edényeinek a technikai színvonala eljut egészen az anatóliai területekre is és természetesen már módosult formába a mezopotámiai területekre is. Azt sem szabad kizárni, hogy ezeket a termékeket a kereskedelem kialakulásával exportálták, mert a különböző területeken talált edény maradványok annyira hasonlítanak egymáshoz, hogy az export lehetőségét sem szabad kizárni. Különösen igaz ez a talpas edényekre, amelyeknek a díszítése továbbra is vonaldíszes és karcolásos technikával készültek, az is lehet, hogy a kor divatja volt a talpas edényeknek a készítése. A vonaldíszes kultúra temetkezéseinek a kerámia kultúrája a lakóépületeknek közvetlen szomszédságában található meg, hiszen a sírok a házaknak a külső falain kívül található, pontosabban a házak között. Az érdekesség kedvéért meg kell említenem azt a tényt, hogy ezek a sírok minden rendszert nélkülöznek és már a halottak mellé egy két edényt is elhelyeznek, tehát már van sír melléklet is. Azt is tudjuk, hogy a telepeknek a szemét lerakataiban emberi csont maradványokat találtak a kutatók, amely azt erősíti, hogy nem zárható ki a kannibalizmusnak a lehetősége, de erre nincsenek megdönthetetlen bizonyítékaink. A vallási és rituális rítusok is egyre fejlettebbek, mert a barlangi leletek alapján igen sejtelemes dolgok történhettek, de nincsenek meg azok az ismeretanyagaink, amelyek a fenti elgondolást megerősítenék. Mik azok a tárgyak, amelyek a fenn említett gondolatokat erősítik, így a barlangokban talált épített kicsiny szentélyeket, amelyek alatt hamuval megtöltött kicsiny gödör volt található. Ugyan akkor a mélyedésekben kicsiny edényeket helyeztek el, amelyben valószínűsíthetően az áldozati ételt helyezték el. A barlangban találtak tengeri kagylóból készült amuletteket, valamint szépen átfűrt mellkorongokat is, amelyet nem ékszerként használtak, hanem valószínűsíthetően a szertartások alkalmával viselheték. Továbbá állatfogra emlékeztető kicsiny agyagból készült, átfűrt amuletteket lehet találni a településeken. A fejlődésnek a menete jól követhető ebben a korban, mert a Körös kultúrájának és az azt követő kultúráknak a fejlődési szakaszait lehet felismerni, ha ezeket a leleteket tüzetesen megvizsgáljuk.

Dunántúli vonaldíszes kultúra

Ez a kultúra a vonaldíszes kultúra elterjedési területét figyelembe véve igen nagy területekre terjedt ki. Így a Dunántúli területektől egészen a belga területekig, valamint ezt a vonaldíszes kultúrát megtalálhatjuk, az Ural déli területéig, valamint a déli irányú elterjedése egészen a mezopotámiai területéig elterjedt, és a Halis és az anatóliai területekig megtalálható, amely a fejlődésnek a lehetőségeit mutatja meg. Igaz a régészeti kutatások a leletek összehasonlításait olyan vonatkozásban nem végezték el, hogy a Kárpát-medencei leletekkel részletesen összehasonlították volna, azonban számomra meglepetésként ért az, hogy ezeket az összehasonlításokat nem végezték el, mert a hasonlóságok nagyon egybe vágnak, amire azt kell mondanom, hogy a feltárások eredményeit a kormeghatározások tekintetében is és az összehasonlítások figyelembevételével is el kell végezni. Ha nem látom a saját szememmel a hasonlóságokat, akkor nam is izgatott volna fel ez a téma. Úgy gondolom ezzel a kérdéssel foglalkoznunk kell, mert a kutatásoknak az ilyen hasonlóságok adják meg a savát és a borsát, mert az emberben ott marad a kétely, hogy a feladatot elvégezte, vagy csupán a felületességet gyarapította. Meg kell jegyezni a kormeghatározásoknak azt a kérdését, hogy a ma elfogadott meghatározások mennyire valósak, mert a ma elfogadott eljárásokat a tudomány elfogadja, de mégis ott van az a kétely, hogy a hasonlóságokból adódóan a Kárpát-medencei leletek idősebbek, mint a fent említettek, akkor meg kell vizsgálni a leletek rokonságát és annak az eltéréseit. A fenti kultúra fejlettségi foka a kőkorszak utolsó fázisáig tart, amely azt bizonyítja, hogy a fejlődés igen hosszú időt vett igénybe mire az akkori ismert világban ki tudott alakulni. Kérdés az, hogy a fent említett kultúrát egymástól elszigetelten hozták létre az ősnépek, vagy egy olyan népesség alkotta meg, amelyik a szélrózsa minden irányába kirajzott és magával vitte azt az alap kultúrát, amelyből az újabb kultúrák ki tudtak fejlődni, alakulni. A személyes véleményem az, hogy a kirajzott népek kultúrája nélkül ez elképzelhetetlen lett volna. A jégkorszak hosszú időszakában Európa területén szinte kizárólagosan a Kárpát-medence időjárása volt az emberi kultúrának a kialakulására elfogadható, mert Európa más területein alig volt élet a szigorú időjárás viszonyosságok miatt, tehát a kutatások azt támasztják alá, hogy a Kárpát-medencében egyáltalán nincsen nyoma a jégkorszaknak, mert a területnek a faunájában nincsenek nyomok a jégkorszakra vonatkozóan. Az is biztos, hogy a lakosságnak a jelentős része Európában itt a Kárpát-medencében volt a legsűrűbben lakott terület. Nem szeretném, ha valaki arra gondolna, hogy a lakossági sűrűséget összehasonlítsa a mai viszonyokkal, mert én nem erről beszélek, hanem a kornak megfelelő viszonyokat kell itt figyelembe venni. A Kárpát-medencei leletek, amelyeknek a feltárt anyaga szerényen számolva is legalább háromszáz ezer évet is kitölti, tehát az őslakosságnak volt ideje a fejlődésnek egy olyan magasrendű irányba fejlődni, hogy egyenesen haladva a kultúrélet fejlődésével egy folyamatos civilizációs fejlődést tudott felmutatni. Így a barlangi embertől a síkságokon élő és a síkságokat belakó, falukat belakó és a későbbiekben városokat alapító mezőgazdálkodó és a szakrális világban élő és gondolkodó, majd a gondolatait valamilyen módon öröklő, leíró emberiség élt itt a Kárpát-medencében. Ez azt is jelenti, hogy a Kárpát-medencében kialakult őskultúra határozta meg Európának az őskultúráját, tehát ma már nem elfogadható az a nézet, hogy Európának nincsen őskora, mert ez így ma már nem igaz, csak gondoljunk arra, hogy Anglia, Franciaország és Németország területén előkerült leletek a fenti kritika tárgyává tett tételt már cáfolják. Nem véletlen az, hogy a Kárpát-medencében feltárt leletek korát is revidálni kell, mert a kormeghatározások területén ki kell tolni a ma ismert határokat, mert azok a megállapítások ma már érvényüket veszítették. Tudnunk kell azt, hogy „A fejlődéstán elvégre nem csekélyebbet állított, mint hogy az élő anyag maga-magát építette

ki, gépiesen és kényszerűen, a milliárdnyi emberi értelmet meghaladó, tökéletes formává, az alakatlan protoplazmától a főemlősig. De ha keressük a dokumentumokat, és ha megkérdezzük a természet élő és holt leltárát, hogy ez a milliárdnyi forma hogyan alakult ki, igen gyér, sőt elégtelen feleletet kapunk” idézet Várkonyi Nándor „Elveszett paradicsom”-c művéből. A fent említett idézet is azt mutatja, hogy nem lehetünk olyanok, akik mindent elfogadunk minden bizonyítás nélkül, tehát az összehasonlításokat el kell végeznünk még akkor is, ha ez sok kutatónak nem tetszik, mert így is nagy vitáknak a keresztüze ki fog bontakozni, de ha még ezt sem tesszük meg, akkor követjük el a legnagyobb hibát. A kutatások szerint a vonaldíszes kultúra kialakulása a Kárpát-medencében történt meg, mert az itt élő népek ezt a területet birtokolták, ezen belül is a Dunántúli területek kultúrája volt az a fejlett vonaldíszes kultúra, amelyről most beszélünk. A Dunántúl mellett a Dunakönyök területét is megszállták, vagy birtokba vették, amely a gödöllői dombságot és a nógrádi területeket is magába foglalta. Az őskor embere több szakaszban, vagy fejlődési szakaszban vette birtokba a Kárpát-medence területeit, azt megmondani ilyen időtávlathból, hogy egy és ugyan azon nép volt e, vagy más területről származó népről volt szó ma meg nem tudjuk, csupán az itt élő népeknek a kultúrájáról tudunk beszélni. A megítélésem szerint nem kinti területekről vándoroltak ide a Kárpát-medencébe, hanem itt éltek és a termelő tevékenységüknek köszönhetően a többlettermelésnek-új fejlődési szakaszokba érve-egyre hatékonyabban termeltek és a termelésnek a következményeként újabb és újabb fejlődési szakaszba értek, amelyeket a kultúrákon keresztül tudunk értékelni és egyben megkülönböztetni. Ez a jelenség nem csak azzal magyarázható, hogy a Dunakönyök előnyös területeket biztosított az odaérkezőknek, hanem azt is jelentette, hogy a sűrűn lakott területeknek a lakosai új területeket kerestek a termelési tevékenységük folytatására, vagyis a lakosság szaporulatából következett az, hogy újabb és újabb területeket szálltak meg és vonták be a termelésbe. Ezeknek a védett területeknek amúgy is nagy volt a vonzás ereje, de a déli területek felé történt kirajzásoknak az volt a nagy előnye, hogy a fejlődést egyes területeken fel lehetett gyorsítani, lásd a mezopotámiai területeket. A Dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrájának a fejlődése egységesebb volt, mint a Kelet-Magyarországi területeké. Ma is a legnagyobb gond az, hogy a Dunántúli területeknek a feltárása nagyon hiányos, de a Kelet-Magyarországi területek feltárása részletesebb adatokat biztosít a számunkra, mint az ország bármely más területe. A Dunántúli településeken az életszínvonal magasabb volt a Kőkornak a második felében, mint azt említettem a Kelet-Magyarországi területeken. A hasonlóságoknak a megmaradása mutatja azt, hogy a fejlődés korában nem a Keleti régióban volt a fejlődésnek a nagyobb sebessége, hanem a nyugati területek vették át a haladásnak a kezdeményezését. A pontos okokat ma meghatározni nem tudjuk, de a fejlődésnek a tényét figyelembe kell venni. A kőkornak ezen, szakaszában a vonaldíszes kerámiák korában az épületeknek a méretét sem szabad figyelmen kívül hagyni, mert egy olyan fejlődést tapasztalunk, ahol a házak mérete egyre nagyobbak lesznek, mint a vonaldíszes kultúra más területein. A fejlődés követése itt is megmutatkozik, hiszen a Cseh és a Morva területeken a kutatók olyan házakat fedeztek fel az ásatások során, amelyeknek a mérete meghaladta a száz négyzetmétert, de ugyan ez igaz a német területekre is. Az építészetnek olyan elemeit is megtaláljuk, amelyek ezen a területen teljesen újat mutatnak, mert megjelennek az oszlopok, valamint a felmenő falazásos technológia szinte teljessé vált. A Németország déli területein feltárt leletek azt bizonyítják, hogy az oszlopos és a felmenőfalazásos technológia már elfogadott, hiszen ezeknek a házaknak a mérete hosszúságban elérte a 25 métert és a házaknak a szélessége viszont a 6-7 métert. Az ilyen házaknak nagyon fejlett technikát kellett használni, mert ezek a házak számtalan helyiségből álltak. Ezek a házak már a nagy családoknak biztosítottak lakhatási lehetőségeket, a települések meg majdnem bizonyos, hogy a nemzetségeknek nyújtottak otthont. A korhoz viszonyítottan egy- egy ilyen falunak a kor viszonyaihoz képest igen sok lakosa kellett, hogy legyen, azonban az ellátásukhoz a termelő tevékenységnek meg kellett termelni a létfeltételek

biztosítását, vagyis a termelőtevékenységnek már több felesleget kellett termelni, mint, amit a helyi lakosság elfogyasztott. Ebből az következik, hogy a szakmák kialakulásának az első fázisán túl kellett lenni, mert a kereskedelemnek már valamilyen szinten működnie kellett. A megművelt földterületeknek akkorának kellett lenni, hogy az ott élő lakosságot ellássa élelemmel önmagát és a felesleget kereskedelmi úton el kellett adni ahhoz, hogy a szakmák képviselőit ki lehessen fizetni. A termőföldnek a termőereje viszont hamar kimerült éppen ezért nem is képzelhető el más, mint a földek egy részét rendszeresen pihentették és a másik részét megművelték, vagyis váltógazdálkodást végeztek, mert a földek termőerejének a visszapótlására még nem ismerték a trágyázásos eljárást. Így a természet önmaga regenerálta magát a pihentetési gazdálkodás következtében. A Dunántúli területeken a házépítéseknel még mindig számítani kell a földbemélyített házak építésével, de egyre ritkábban találkozunk vele. A temetkezésekről is ejtsünk szót néhány mondatban. Dunántúlon ismerünk néhány sírt, amelyekbe zsugortemetkezéseknek a nyomát fedezték fel a kutatók és a halott mellé már sírmellékleteket is elhelyeztek. Kárpát-Medencében néhány helyen a szórt temetkezések mellett megjelennek a közösségi temetők is, vagyis a szórt temetkezéseket felváltja a közösségi temetőknek a használata, szokása. Az edényművesség terén a fejlődés igen nagy hasonlóságot mutat a Mediterránumnak az edényművességével, de ezt a megfigyelésünket ki kell terjesztenünk az Anatóliai és a Mezopotámiai területekre is, de a korbani eltérések azt mutatják, hogy a fejlődés a Kárpát-medence felől haladt Kelet-Dél-Keleti irányba. Ez a vonaldíszes kultúra kerülte a figurális ábrázolásokat, vagyis még a hitvilági elemeket nem jelenítették meg a kerámia díszítőelemeként. Már pedig tudjuk, hogy a szakrális világnézet már kialakulóban volt és a spirituális gondolkodásnak viszont az elemeit fel lehet fedezni egyes edények formájában. Azt azért nem állíthatjuk, hogy a figurális ábrázolások teljesen hiányoznának a nyugati vonaldíszes kultúrából, csupán annyit kell róla tudni, hogy a figurális ábrázolások viszonylag kevesebb leleten találhatóak meg. Az sem zárható ki, hogy a figurális ábrázolásokat a vonaldíszes kultúrának a második szakaszában kezdték el a nyugati és a Nyugat Európai területeken alkalmazni. Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a nyugaton kialakult kerámia kultúra csak később került kapcsolatba a Kárpát-medencei vonaldíszes kultúrával, ha ez így van, akkor azt kell feltételeznünk, hogy a kapcsolatokat elsősorban a kereskedelemnek köszönhetjük, de erre nincsenek meg a kellő bizonyítékaink. Ennél jobb a helyzet a Balkán és a mediterránium irányában, mert a fejlődésnek szinte minden fázisát tudjuk követni, ami azt is jelenti, hogy a Kárpát-medencei kultúrától nem lehet teljesen elvonatkoztatni, hiszen a hasonlóságok és a leleteknek a kora miatt a fenti érv megítélésem szerint meg állja a helyét. A vonaldíszes kultúrának az edényein a művészi színvonal Dunántúlon és a Kelet-Magyarországon egyaránt az edényművességen vizsgálható. Az edények egyszerű és gömbölyded formája főleg természeti jelenségekre utalnak, ezekben az edényekben fel lehet ismerni a korábban használt edényeknek a formáját, így a tökből készületeket, vagy a cserépre rákarcolt díszítést, melyet a tökből készült edényeken is alkalmaztak. A tökedényeknek, a törékenységének a megakadályozása miatt az edényt zsinagból készült hálószerű fonattal vonták be, amely hálóminta később meg is jelenik a cserépedényeken, mint vonaldíszítés. Az érdekesség kedvéért megemlítem a hálós mintázat mellett megjelenő hálósomóknak a mintázaton való megjelenését, amely új elemként jelent meg a Dunántúli vonaldíszes kerámiákon, ez az elem plasztikus és karcolt formában is megjelent. A Kelet-Magyarországi edényeknek a díszítő mintája valamivel gazdagabb, mint az egyszerű edények mintázata, de az edények funkcionális használhatósága került előtérbe és ebből következett azoknak az edényeknek a megjelenése, amelyek már szokatlan formákat öltenek. Ilyenek voltak a talpas edények, a csöves talpú tálak, amelyek egy kicsit emlékeztetnek a mai torta tálakhoz, vagy a serlegekhez lehetne hasonlítani. Ezeknek az edényeknek a pontos rendeltetését nem ismerjük, de a kialakulásuk nem a véletlennek a műve. A talpas tálaknak a peremeit nagyon szép díszítésekkel látták el, ilyen minta volt a gyártásnál a hullám minta, vagy a két- három karéjos

vonaldíszítés, vagy a bekarcolt hullám minták, vagy a változatos mintáknak az összefonása (fonásminta). A mintázatok fejlődésének az ütemét jól megfigyelhetjük az edények művességében is, mert a fejlődést követve az edényeket simára lecsiszolták és a késői szakaszban már a festésnek a nyomát is felfedezhetjük az edényeken. Kelet-Magyarországon igen gazdagon bontakozik ki a figurális megjelenítés, az bizonyos, hogy a Körös kultúrának a közvetítő szerepét kell ebben látni, de ma azt megmondani, hogy ez a fejlődés itt a Kárpát-medencében alakult ki, vagy netán dél felől érkezett a Kárpát-medencébe, nem tudjuk. A figurális művészetben megjelennek a termékenység kultusznak a jelei, amelyek leginkább a formai hasonlóságokat testesítik meg, de a tartalmat is magukban hordozzák ezek a figurális alkotások. A figurális alkotások jellemzője az, hogy az embert ábrázolják elsősorban a síkfelületek plasztikus síkszerű ábrázolásain. Ezek a kicsiny szobrok vélhetően a házi szentélyek részére készülhettek. Vannak hátracsapott fejjel ábrázolt szobrok is, amelyek már a realiztikus ábrázolások szép példáját tárják elénk (lásd: bezdédi szobrocskát). Elszaporodtak a nőt ábrázoló szobrocskák, amelyek elsősorban a termékenységnek a kifejezői, mert a nőt, az élet megújítóját helyezik előtérbe, mert áldott állapotban (terhesen) ábrázolják, de nem személyként, hanem általánosan és elvonatkoztatottan. Az emberábrázolások részben edények díszítésére szolgáltak, mert ha közelebbről megvizsgáljuk, akkor láthatjuk a szobrocskák talpazatán a törésnyomokat, vélhetően edénydíszekkel van dolgunk (lásd: a bezdédi töredéket, vagy a hortobágyi és a borsodi leleteket). Az is igaz a fent felsorolt leletek közül a legszínvonalasabb alkotás a bezdédi töredék, mert látható az alkotáson, hogy a készítője nem kizárólagosan egy jelenséget akart bemutatni, hanem előre részletesen az alkotását megkomponálta. Ebben az időben a plasztikai alkotásokban megjelentek a maszkos figurák, amelyek valószínűleg istenábrázolások lehettek, ezek a szobrok erősen stilizáltak voltak, valószínűsíthetően ezért is viseltek álarcot. (kimutatást Csalog József végezte el). Az istenségeknek a megjelenítése nem is lehetett más, mint a természeti erőknek a megjelenítése, vagyis az ábrázolásnak az- az eszköze az isten szobor, amely a természeti erőket szemléltetni tudja a kor emberével. A fejlődést követve az isten szobrokon az arcnak a sematikus ábrázolásában is láthatjuk a fejlődést, mert idővel megjelennek a sík fejen a szemnek, az orrnak az ábrázolásai, de továbbra is sematikus módon, tehát csak jelölik a szemet, az orrot, a száj jelölése egészen a késői időkben jelenik meg általában hullámvonalként. A cserépkultúrák fejlődéséből azt is látjuk, hogy az edények kialakítása milyen hagyományokra épül, ezért az edények díszítésére használt szoborszerű mintáknak az alkalmazása terén megfigyelhetjük azt, hogy a szoborszerű díszítés át van fúrva, amely olyan feladatot láthatott el, amely biztosította az edénynek a felakasztását a falra, vagy a kijelölt helyre. Az edények díszítésénél megfigyelhetjük azt is, hogy ez a minta, vagy stílus nem csak a Kárpát-medencében lesz honos, hanem a mediterránumban és az anatóliai területeken, de még Mezopotámia területén is megtalálható. Meglepetésként tapasztaltam e fenti területeken (Bagdad Múzeum), hogy a hasonlóságok mennyire összekötik ezeket a kultúrákat. Azt sem zárhatjuk ki, hogy az ilyen edénytípusokat divatból készítették, de az is lehet, hogy csupán az esztétikai érzések fejlődtek ilyen irányba, amely a szépet összekötötte a praktikummal. A kenézli edénynek a szélsőségesen stilizált formája a kor emberének az elképzeléseit mutatja be, amely magába foglalja a szimbolikát is, tehát ebből is következik az, hogy a szimbolika kezd tért hódítani a művészet terén. A kenézli ember alakú edény alig különbözik a kor jellegzetes edényeitől, aszimmetrikus talpon áll, amely az emberi lábnek a képzetét kelti az emberben. Felül a perem alatt, egy kis háromszögű mezőt hátracsaptak, és ezen a mezőn néhány bekarcolt, nem éppen jellegzetes vonal adja vissza az arcnak az élet, tehát olyan stilizált formába, hogy alig észrevehető az ábrázolásnak a mondanivalója. A női ábrázolásoknál a sematikus ábrázolásoknál már helyenként a nőiesség kiemelésével az ábrázolásánál nem csak a másállapotot jelölte a szobor készítője, hanem a farkidolgozása is a nőiességet helyezi előtérbe, de a melleknek a domborulatait is már megtaláljuk. Igaz a vonaldíszes kultúra második

szakaszának a művészetében jelenik meg az ilyen ábrázolás, itt már szemet, az orrot és a száját is jelölik. Addig, amíg a kenézlői edényen az arcnak a képzetével találkozunk, addig a későbbi alkotásokon a szimbolikus jelek uralják az alkotásokat, amelyek önmagukban is az arcnak a vonását jelenítik meg. Addig, amíg a kenézlői edény csak is a lényegét emeli ki, szinte a végletekig a szimbolika és a stilizáltság a meghatározó, annak ellenére az alkotás erőteljes és megragadó. A Kelet-Magyarországon fellelt cserépedények között elsősorban a nagyméretű edényeket találjuk, amelyek arcoss mintázattal készültek, vagy a szoborszerű edényeket értjük alatta. A nagyméretű edények nyakán az emberi arcnak a plasztikus ábrázolását láthatjuk, de a karcolt elemek kombinációját is megtaláljuk. Az emberi arcnak az aránya azt mutatja be, hogy az alkotásnak az edény palástján látható az emberi testnek a része, vagyis az a motívum, amelyik az emberi testet hivatott ábrázolni. Ez mondanivalójában eltérhet a kisméretű edények mondanivalójától, de ennek ellenére az istenségeket ábrázoló motívum megmarad. Ezek az edények nem szobrok, hanem olyan edények, amelyek az ábrázolások tekintetében praktikus használati tárgyak is egyben. Azt nehezen tudnám elképzelni, hogy ezek az edények áldozati edények lettek volna, azért sem, mert ekkora edényekre nem volt szükség a halottak részére. Ezeknek az edényeknek a fejlődéséből jött létre a Vinchai (vincsa) kultúra arcoss mintás edény típusa, amelyet a déli területeken lehet megtalálni. Ezek az edények nagy valószínűséggel tároló edények lehettek, amelyeknek őrző és védő szerepük lehetett. Az új kőkorban a legnagyobb értéket képviselt a gabona, amely biztosította a lakosságnak az élelem ellátását. Érthető módon a magot minden lehető eszközzel védeni kellett olyan káros hatásoktól, amely a gabona értékét tönkre tehetné, vagy a csíráképességét elveszíthette, tehát a védelem logikus volt. Az istennőt formázó edény körül ölelte a magot, amely szakrálisan megvédte az edényben tárolt magokat minden káros hatástól. Az edényformák is eltérőek voltak, mert az egyes edényeknél a fej kiemelkedik az edénynek a síkjából, míg a másik típusnál csak a bekarcolás árulja el, hogy egy istennőt ábrázoló edénnyel van dolgunk. A síkból kiemelkedő edény típusát Tiszavasváriban találták. Az arcoss edények szimbolikájánál meg kell nézni, hogy mely területen találhatóak azok az edények, amelyek vizsgálata egyértelművé teszi azt, hogy ennek a kultúrának a maradványa. Úgy gondolom, hogy a Szentes környékén talált arcoss edények azok, amelyek ehhez a kultúrához kapcsolhatóak, ezek az edények is karcolt mintázattal készültek, de az érdekességnek a kedvéért meg kell említeni azt a tényt, hogy ezek a bekarcolások hasonlítanak a mai M betűhöz, ugyan ez a minta található meg a Rakamazi, a Tiszaföldvári és a Tiszasasi leleteken is. A szentesi edényeken megfigyelhetjük az alaknak a felemelt karját is az edénynek a nyaki részén, ezzel azt is jelezték, hogy az istenségnek a felemelt karja nem más, mint az égiekhez való fordulás, ami a segítséget is magába foglalja. Ez nem csak az istenséget ábrázolja, hanem azt is láttatja velünk, hogy itt emberi ábrázolásról van szó, megjegyzem ilyen edényeket számos helyen találtak a kutatók, így Cipruson, mezopotámiában, vagy anatóliában is, tehát koránt sem kizárólagos Kárpát-medencei leletről beszélhetünk. Az arcnak a kiemelését festékekkel végezték elsősorban a vörös festéket alkalmazták, mert az-az élet színét adja az embereknek, de nem ritka a sárga festékekkel való kiemelésnek a hangsúlyozása. Az edényeknek az öblös részén úgy szintén megtalálhatóak a bekarcolások, amelyek elsősorban spirituális céllal készültek, ezek a bekarcolások spirálisak voltak azért, mert bonyolult rendszert alkottak, amelynek az értelmét még ma sem tudjuk pontosan megfejteni. A Kelet - Magyarországon a legelterjedtebb edény típus az arcoss edényeknek a változatos elterjedése, amely a Budapest környékéről ismertek ennek a kultúrának a fiatalabb szakaszához tartoznak, mert ez az edény típus elterjedési területe egészen a mai Szlovák területeket is meghódította, majd nyugati irányba is elterjedt. Az arcoss edényeknek az elterjedési területe megtalálható a Balkánon és Görögország déli területein, valamint az anatóliai területeken és még Mezopotámia területén is, de az elterjedése nem számot tevő ezen a területen (Mezopotámia). A vonaldíszes kerámiák kultúrájában az edényművességnek színvonalai eltérhetnek egymástól, mint ezt tapasztaltuk is, de a

hasonlóságok azt bizonyítják, hogy, az elterjedési terület honnan indulhatott ki, mert a régészeti korok is eltérnek egymástól.

A vékonyfalú edényeknek a vonaldíszes mintázata eltér a korábbiaktól, mert a díszítése ezeknek az edényeknek úgynevezett kötegelt vonalakkal készült, amelyekben lehetnek sima kötegelt minták, vagy spirális alakban elkészített minták, vagy geometrikusan kialakított minták. Az edényeknek a készítésénél figyeltek arra, hogy az edények fala lehetőleg a legvékonyabbak legyenek és a felvitt mintázatok jól legyenek megszerkesztve és az is látszik a megmunkáláson, hogy az edények készítői nagyon odafigyeltek a mintázatok elhelyezésére, tehát a korban szakmai felkészültségük elárulja, hogy ezek az emberek a szakmájuk mesterei voltak. Ebben a korban kifejlődött áru termelő tevékenységnek a mester munkáit a feltalálási helyük alapján Büki kultúrának nevezzük. A Büki kultúra mestereit az edényművesség tekintetében, különösen a díszítő művészetben érték el a korra jellemző csúcst, a Kelet-Magyarország vonaldíszes kerámia csoportjaihoz tartozó Büki kultúra edényeit a későbbi időkben már nem kizárólagosan a vonaldíszítés határozta meg, hanem a festett kerámiák kultúrájában lesz jelentős szerepe. A festett edények korának az egyik legszebb példányát lehet megemlíteni a Szolnoki (villanytelepi) kicsiny festett edényeként, amely megmaradt az utókorra.

A Kárpát-medencei és a Dzsarmo kultúra hasonlóságai

A Kárpát-medencei őskultúrának a korát messze a jégkorszak előtti időre tehetjük, hiszen a régészeti leletek ezt alá is támasztják. Ugyanakkor a Dzsarmo kultúra a hasonlóságok tekintetében semmivel sem tér el a Kárpát-medencei kultúrától, hiszen ez a kultúra is a fejlődésnek azt a kezdetleges szakaszát mutatja, mint a Kárpát-medencei őskultúra, csak a terület különül el a Kárpát-medencei őskultúrától. A Dzsarmo kultúra szintén a folyó völgyekben, vagy annak a környékén alakult ki, hiszen a meleg éghajlat és a víznek a közelsége meghatározta ennek a kultúrának a kialakulását. Az emberi tevékenységre utaló leletek azt mutatják, hogy ez a kultúra is legalább 100 ezer éves lehet. A megtalálásának a helyéről kapta a nevét, vagyis Barda-Balka közelében találták meg, amely ma az iraki Kurdisztán hegyeinek a lábainál található meg. Félúton Kirkuk és Szulejmania között, 1949.-ben iraki régészek bukkantak rá erre a lelet együttesre, kőkori kőbaltákat és kőkori szerszámokat találtak a kutatók. A kőszerszámok igen nagy hasonlóságot mutatnak a Kárpát-medencei kőkori leletekkel, amely a két terület önálló fejlődéséből is létre jöhetett, hiszen nincsen semmi adatunk arra vonatkozólag, hogy miként kapcsolódnak össze a mezopotámiai és a Kárpát-medencei őskultúrák egymáshoz. A feltárások körülményeit ismerve nem volt könnyű feladat a feltárásokat végezni, mert akkor még az iraki királyság létezett, amely szigorúan tartotta magát ahhoz a tételhez, hogy a fehér emberek csak az országukat akarják kifosztani. Hamarosan egy másik lelőhelyet is felfedeztek az amerikai régészek Berda-Balkától mintegy 150 km távolságra lévő Sanidar barlangot, amelynek a kora szintén a koraókorra tehető, hiszen a kormeghatározások a lelőhelyet 60 000 évesre becsülték. A feltárások vezetője egy amerikai R. I. Solecki volt, aki az ötvenes évek végén ezen a helyen fedezte fel a neander- völgyi embernek a csontvázát és annak a maradványait. A Sanidar barlang feltárása után több olyan felfedezést tettek a régészek Mezopotámia területén, amely a mezopotámiai embernek a létét bizonyítja. Ez a fejlődési folyamat nem a belső területeken alakult ki, hanem a Termékenyféldoldnak a perem területein indult meg a fejlődés, ezen a területen is kimutatható volt a növények termesztése, vagyis a (domesztikáció) növényeknek a házasítása és nem utolsósorban az állatoknak a házasítása is. Azt is látnunk kell, hogy igen hosszú időnek kellett eltelti ahhoz, hogy a gyűjtögetéstől eljussanak az élelemtermelő tevékenységig, tehát a vadászat még jó ideig megmaradt, mint kiegészítő tevékenység. Hosszú időnek kellett eltelti ahhoz, hogy a megfelelő helyet megtalálja az emberiség ahhoz, hogy egy új életteret tudjon kialakítani és egy gyűjtögető és vadászó életformából egy letelepült életformába átkerüljön, vagyis élelemtermelővé váljon. Igaz ez a mezopotámiai emberre is és a Kárpát-medencei ősnépek kultúrájának az alakulására is, sokat kellett küzdeni azért, hogy az éghajlati viszonyoknak megfelelő növényeket ki lehessen tenyészteni, amelyek biztosították a létfeltételeket és a megélhetést az akkori embereknek. Az életfeltételek egyik ismertetője volt az éghajlati viszonyoknak az ismerete, mert látható, hogy nem a folyóvölgyekben alakult ki az első ismert kultúra, hanem a csapadékos melegebb égővi területeken, vagyis az éghajlati viszonyoknak olyannak kellett lenni, hogy az alkalmas legyen a magok kikelésére, valamint az elvetett magok érési idejének a biztosítására. A Sanidari kultúrának a korát a régészek kb. ie. 60 000 évesre becsülik, amelyet a Kárpát-medencei ősnépek letelepülésével közel azonos korra lehet datálni. Azt soha ne képzeljük úgy el, hogy a Sanidari kultúra az egy önálló kultúra, mert ez a Dzsarmo kultúrának csak egy szegmense, tehát nem szabad önálló kultúraként kezelni, mert ez a hosszú korszak is azt mutatja, hogy a fejlődést nem olyan léptekkel mérhetjük, mint a maikat. Azonban a társadalmi és a gazdasági változások elvezettek odáig, hogy egy neolitikus forradalomnak lehet nevezni, igaz ezt a megfogalmazást egy angol régész tette Gordon Childe, akitől ezt az

elnevezést kölcsön vettem. A fent említett fejlődés a Dzsarmo kultúrához kapcsolódik, igaz a régészek talán még ma sem tudtak megegyezni a településnek a koráról, hiszen a feltáró régész a települést ie. 10 000 évesnek tekinti, de van, aki ugyan ezt a települést csak 5700 évesnek tekinti. Nem is ez a gond az ilyen feltárásokkal, hanem az, hogy az összehasonlító vizsgálatokat miként végezték el más kultúrákkal kapcsolatban, hiszen akkor lehetne levonni minden olyan következtetést, amely a hasonlóságok és az ismérvek alapján besorolható lenne valamelyik kultúrába. A településnek a korát tekintve meg kell állapítanom azt a tényt, hogy a felső határ is fiatalabb, mint a Kárpát-medencei őskultúra bármelyik szakasza, hiszen a hasonlóságok ellenére a Kárpát-medencei kultúra hagyatéka bizonyítottan régebbi. Végül a hasonlóságokat, ha nem is ismerték el, de egyben megállapodtak abban, hogy a Gzsarmo települése legalább ie. 6500 éves. Mi is következik ebből, nem más, mint az Asszód határában feltárt őskori (kőkori) településnek a kora, amely minimum ie 11 000 éves, ami azt jelenti a hasonlóságok ismeretében, hogy nem csak hasonlóak a leletek, hanem az Asszódi leletek jóval idősebbek is. Valójában, ha szétnézünk az anatóliai területeken, vagy a Tengeremelléken, vagy Közel-Keleten, de még a Görög területeken is látni fogjuk, hogy az ie 6500 évesnél is találunk régebbi termelő tevékenységet folytató település maradványokat. Az utóbbi időben Közel-Keleten számos feltárás azt bizonyítja, hogy újabb és újabb leletek kerülnek elő, amelyek az emberi kultúrák fejlődését mutatják meg, így a jégkorszakot követően hogyan alakultak ki egyes területeken a települések. A Dzsarmo kultúra fejlődése szerte ágazó, mert a Közép-Keleten és a Közel-Keleten is a feltárások a városiasodás jeleit mutatják, például Kathleen Kenyon régész a Palesztínában a Tell-esz Szultán-on feltárta az ie. 8. évezredből származó város maradványait, majd később a Jeriho (Jeriko) városfalait és a kútjait tárta fel. James Mallaart viszont Kis-Ázsiában Catal Hüyük nevű várost, amelyről tudjuk azt, hogy a Hettiták fővárosa is volt. A kettős domb mögötti területen viszont egy ie. 7. évezredből származó települést tárt fel, ahol még a házakat díszítő falfestmények is megmaradtak az utókorra. A Dzsarmo és a Köröskultúra cserép hagyatéka igen közel állnak egymáshoz, mert a cserepeknek a mintázata ugyan azokat a mintakészleteket alkalmazza, mint a Köröskultúra korai szakaszában tapasztalunk, vagyis a karcolt díszítő elemeket, amelyeket vonaldíszes kerámiáknak is nevezünk.

Kultúrák összehasonlítása

(Körös és a Haszuna kultúra)

A Köröskultúra ismérveit megismerhettük az előző fejezetből, de valójában annak a bizonyítására meg kell vizsgálnunk azokat a régészeti elemeket, amelyek el tudnak bennünket igazítani ezen a területen. Mindjárt az elején el kell mondani, hogy a Kárpát-medencei kultúra a korát tekintve minimum ie. X.-VIII. évezredben keletkezett, tehát megelőzi az ismert őskultúrák korát, vagyis nem lehet vitás az a kérdés, hogy eredetileg hol és mikor alakulhatott ki e kultúráknak az alapjai. A mezopotámiai őskultúra korát nem a történészek határozták meg, hanem az ásató régészek. A kormeghatározásoknál jelentős szerepet kapott a modern tudományok kormeghatározó szerepe, így a szénizotópos (C14) vizsgálatai, amelyek megállapították azt, hogy a Haszuna kultúra valós kora az ie. VIII:- VII- évezredre datálható. Látható mindjárt az elején, hogy ez a kultúra valójában fiatalabb a Kárpát-medencei őskultúránál. Azonban a fejlődés bizonyos fázisainak a fejlődése a Folyamközi területein sokkal gyorsabban elterjedt és gazdagodott, mint azt gondolnánk, azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy ez a gyorsaság nem azonosítható a maival, mert a fejlődésnek egy szegmese is évszázadokat vett igénybe nem úgy, mint ma. Addig, amíg a Kárpát-medence területén a lakóépületek négyszögletesek voltak, addig a Mezopotámia területén a házak építése már a vert falú „patics házaktól” egy új változáson ment keresztül, és pedig a kör alakú (Tollos) házak irányába fejlődött az építészet, vagyis ez az építészeti forma észak Mezopotámia területén alakult ki, ott ahol az építőanyagok is jobban a lakosság rendelkezésére álltak. (lásd a hegyvidéki kőbányákat). Az új elem nem más, mint a kőből épített lakóházak, amelyek első időszakban vastag falúak (1.-1,5. m) voltak. A fejlődésnek köszönhetően az építészet terén is a változásokat figyelembe tudjuk venni, mert a falazásoknak a technikája, de a technológiája is jelentősen megváltozott. Nézzük meg a korra vonatkozó ismérveket, így a fejlődésnek a következményeit jól meg tudja különböztetni a feltáró régész, általában ezt meg is teszik, hiszen a kerámia kultúrák összehasonlításából jól látható a fejlődés szintje. A régészeti tudományának és a fejlődésének is köszönhetjük, hogy ma már történelem előtti korszakokat is vizsgálni tudunk. A cserépkultúrák elkülönítését és az összehasonlító vizsgálatait ma már el lehet végezni, mert így teljesebbé válik az emberi ismeret a régen letűnt kultúrák anyagairól és azoknak a fejlettségi szintjeiről. Az ie. VIII. - VII. - évezred fordulóján új kerámia stílusok jelentek meg Mezopotámia területén, amelyek díszesebbé váltak, így a fejlődésnek köszönhetően eljutottunk a festett kerámiák korába. Ebből a korból származó kerámiákat könnyen fel lehet ismerni, mert ezek a kerámiák sötét égetésűek, tehát ugyan úgy megfigyelhetjük azokat a kezdeti sikertelenségeket, mint a Kárpát-medencei őskultúra (Köröskultúra) maradványain, lásd az égetés egyenlőtlenségét és a barna színű kerámiákat. A kerámia mintázata szinte teljesen megegyezik a Kárpát-medencei kultúra idején használt mintázatokkal. A jellemző mintázat az edény nyakrészénél a karcolt mintázat kialakítása, valamint a gyenge minőségű égetési technológia. Elterjedési területe mezopotámiától az Uralig és a Kárpát-medencéig megtalálható, de a Kárpát-medencétől a mezopotámiai területekig ez igaz, csak itt fel kell hívnom a figyelmet arra a tényre, hogy ezt a kultúrát területenként más elnevezéssel találjuk meg. Tudom nem könnyű ma ezt megtenni, hogy az elnevezéseket egységesítsük, de úgy gondolom egyszer és mindenkorra az összehasonlításokat meg kell tenni, mert ma úgy látszik, mintha külön kultúrákról beszélünk, de valójában egy bizonyos fejlődésnek az elterjedési területeiről beszélhetünk. Ez ugyan olyan kérdés, mint amikor a Tordosi kultúráról beszélünk és a Vincsa kultúrát nem értjük ez alatt, hol ott egy és ugyan arról a kultúráról beszélünk. Megfogalmazhatjuk úgy is, hogy ezek az ősi kultúrák hagyatékait

megtaláljuk azokon a területeken, ahol valaha a Gétha, vagy a későbbiek során a Szkítha népek éltek, érdekességként azt is meg kell említeni, hogy a fenti kultúrát a Balkánon is megtaláljuk, tehát láthatjuk azt, hogy miként terjedt a Kárpát-medencéből a Közép-Keleti területekig és természetesen milyen hatásokat fejtett ki az „Ó”- haza és a másodlagos haza között. Tudjuk, jól a cserépkultúrák sok mindenről árulkodnak, így az elterjedési területnek a népéről, a népe kulturális fejlettségéről, valamint a fejlődés befogadó készségéről is. Az is igaz nálunk a Kárpát-medencében, vagy éppen a közvetlen környezetünkben fellelhető cserépkultúrát nem Haszuna kultúrának nevezzük, hanem a korfüggőségét figyelembe véve Proto Körös, vagy csak egyszerűen Körös kultúrának. Mint már bátorkodtam megjegyezni, hogy az itt tárgyalt kultúrák rokon kultúrák, vagyis az egyiknek a fejlődése már nem a Kárpát-medencében alakult ki, hanem az ősnépek kirajzásának egy olyan területén, ahol ezek az ősnépek új hazát teremtettek a maguk számára és ott azon a területen tovább fejlesztették az őshazából hozott kultúrát és annak minden vonatkozásában lévő szakrális elemeit is. Az elmúlt évtizedeknek az egyik legnagyobb alakja volt Kalicz Nándor őskor kutató régészünk, aki feltárta Aszód határában a kőkori falut és annak a hagyatékát. Magam is szerencsére fiatalabb koromban részt vehettem a feltárási munkálatokban, mint leletmentő, ekkor ismerhettem meg a régész urat. Kalicz Nándor megírta az egyik híres könyvét erről az ásatásáról, Kőkori falu Aszód határában címmel, melyben a cserépkultúra határozta meg a Köröskultúra Kárpát-medencei létét, azt is, hogy milyen kulturális szintet értek el az itt élő népek úgy kb. ie. 10.- 8. - ezer évvel ezelőtt. A fenti munkájához csatlakozik egy másik kiváló munkája is, amely nem más, mint az Agyagistenek című munkája, amely elsősorban ugyan ezt a témát dolgozta fel, melyben megvilágítja azt, hogy miként is élhettek itt ezen a tájon a kőkori emberek és azt is, hogy milyen lehetett a hit és a hiedelem világuk, milyen lehetett a művészetük. Nem akarom most a Magyarországi lelőhelyeket részletesen taglalni, de szólni kell róla, mert a fent említett cserépkultúra nem egy zárt világhoz tartozik, hanem a kirajzott népek útján mindenhol meg lehet találni, fejlett, vagy fejletlenebb formában. Ez a kultúra népeket és kultúrákat kapcsol össze, így átfogó földrajzi területeket is átölel. Ha a kultúrának az ismérveit boncolgatjuk, és a hasonlóságokat vesszük alapul, akkor látni kell, hogy a Kárpát-medencétől egészen a Folyamközig az ősi kirajzási területeken meg lehet találni. Köröskultúra elterjedési területei nem kizárólagosan délnek, vagy keletnek terjedtek, hanem északi irányba is, hiszen Lengyelország területén ugyan úgy megtaláljuk, mint a Cseh területeken, különösen igaz ez a lengyel területekre, ott is elsősorban a Szvideri (Szvidéri) területekre. Legyen példa erre a mai Szlovák területen található Árva vára, ahol látható volt néhány évvel ezelőtt egy kiállítás, ahol szép számmal voltak kiállítva a Köröskultúra edényei és egyéb használati tárgyai. Magyarországon is több Múzeum felvállalta e kultúra tárgyainak a kiállítását és a bemutatását, így az Aszódi Petőfi Múzeum is. E kis kitérő után térjünk vissza a folyamközbe a Haszuna kultúra kialakulásának a helyére, a lelőhelyeket megfigyelve arra a következtetésre jutunk, hogy a kialakulásának a területét nem más helyen alakította ki, mint az aviuális (áradmányos) területeken a folyó völgyekben, tehát megállapíthatjuk, hogy ez a kultúra is a síkságok peremterületein alakult ki, mint már annyi a korábbiak közül. A korábbi kultúráktól annyiban eltér, hogy a Haszuna kultúra idején már letelepült életformában éltek az emberek, vagy az emberek csoportjai. Kérdés az, hogy ez miből állapítható meg? Elsősorban abból, hogy itt ebben a kultúrában már az emberek letelepült életformában éltek, vagyis élelemtermelő tevékenységet folytattak. Bizonyíthatóan már házasították (demostikálás) a növényeket és néhány állatfajt is. Említsünk meg néhány növényt és természetesen állatokat is, ilyenek voltak a csicseriborsó, a köles, az árpa, állatok: a kutya, a szarvasmarha, sertés, stb. a feltárások során a kutatók megtalálták a magokat és azoknak a tárolására szolgáló edényeket és már a tárolásra szolgáló épületeket is. Az állatok csontjait, melyeket az ember a településén elfogyasztott. A kutatók megtalálták azokat a leleteket, amelyek ékes bizonyítékai a házasításnak (demostikálás). Felvetődik a kérdés, hogy mit kell tudni a Haszuna kultúráról, a cserépkultúrájáról. Alapvetően

azt, hogy a kerámia alapjául szolgáló agyagot pelyvával keverték, soványították, melyet jól el lehet különíteni más kultúrák anyagaitól, kerámiáitól. A másik ismertetőjegye az, hogy az edények laposak, csészék viszont mélyek, a korsók gömb testűek, a tálak viszont oválisak, a tányérok laposak és alátéteket is találunk az edények mellett, a díszítő motívum viszont a karcolt díszítés. A fejlődés következményei mind nyomon követhetőek, így a késő Haszuna kor termékeit is el lehet különíteni, mert a késői Haszuna kordíszítő elemei között megjelennek a geometrikusdíszítő elemek, vagy az állatalakos rátétek, melyek díszítették a késő Haszuna kor edényeit. Mint tudjuk a cserépkultúrák edényei bár mennyire is változatosak voltak, de még is jól el lehet különíteni más korábbi, vagy későbbi kultúrák edényeitől, vagy a plasztikai alkotásoktól. A cserép megőrizte az ősi kultúrát, mert a cserép nem bomlik le úgy, mint a fosszilis anyagok, ezért jó hírvivő a cserép, mert az nem bomlik le a földben, mint a fosszilis anyagok. Ha eltörik is, de mozaikszerűen összerakható és a fő szempont a kutatások szerint az, hogy az utókor ezeket a leleteket fel tudja használni. Így az összehasonlítások tekintetében elengedhetetlen az, hogy a cserépkultúrák összehasonlíthatóak legyenek más cserépkultúrákkal még hosszú évezredek múltán is.

Mezőgazdasági kultúra kialakulása

A Kárpát-medencei kirajzást követően a kivándorolt népelemek újabb területeket hódítottak meg így a Halis területét is, amely a fejlődésnek az egyik legismertebb területévé válik. A kirajzott népesség ezen a területen keveredik a helyi lakossággal és így alakul ki az a népesség, amely több felé szakadva hozza létre a Turáninak nevezett Kaukázusi kultúrát, melyet már ismerhetünk a történelemből, erre ki fogok térni részletesen. Hiszen ez az ősi nép újabb osztódáson megy keresztül, ami miatt teljesen más neven ismerjük meg azokat a népeket, amelyek Anatólia területén maradtak, vagy más néven ismerjük azokat a népeket, akik a Mezopotámiai területeket vették birtokba. Ezeken a területeken található népesség mind beolvadt a magasabb kultúrával rendelkező új népességbe, hiszen a kulturális szintje az érkezőknek jóval magasabb volt, mint a helyben lakóknak. Az időjárási viszonyoknak megfelelően a déli területeken a letelepedési folyamat hamarabb eredményeket tudott elérni, mint az északabbra eső területeken. A vadászó és a gyűjtögető életforma nem tette lehetővé azt, hogy a létfenntartás tekintetében felesleget tudjanak előállítani, ezért a gyűjtögetés mellett helyenként a vadon termő vadgabonát elvetették és az kikelt, természetesen az termést is adott annak a kis közösségeknek, akik ezt meg kísérelték, tehát a kezdeti időszakban ez a fent említett tevékenység nem biztos, hogy tudatos cselekedet volt. Látva az eredményét a megtett kísérletnek többen is felbuzdultak azon, hogy a magokat már nem kell keresgetni, hanem a magvakat válogatva a földet egy kicsit meglazítva el lehet ezeket a magvakat ültetni és megfelelő gondozással termést lehet betakarítani az elvetett területekről. Ennek a termelés előkészítő munkának, az ismereteinek az elsajátítása még a Halis hajlatában megtörtént, a kialakult új kultúrának is legalább ezer évig el kellett tartani, mire ma azt lehessen mondani, hogy ez egy önálló kultúraként funkcionált volna. A növények házasítása (demostikálás) nem is volt egy egyszerű feladat, mert meg kellett ismerni a terméshozamok miatt a vetés kezdeti idejét, valamint a betakarításnak a legalkalmasabb idejét, vagyis a gabona aratásának az idejét. A gabonafélék közül is talán a kétsoros vadbúzának a vetésével és az aratásával kezdődhetett a gabonaféléknek a termesztése, hiszen a fent említett kultúrákban már bizonyosan a gabonákat gyűjtötték, talán egyes területeken kellett, hogy ezzel a gabonafélének termesztésével (vetésével) is foglalkoztak. Az is tény, hogy a régészek a feltárások során őrlőköveket találtak a fenti kultúrákban, amely azt bizonyítja, hogy a terményeket már őrölték és még az sem zárható ki, hogy a gabonából kenyeret is sütöttek. A növények házasítása (demostikálásra) nem is volt egyszerű feladat, hiszen minden ismeretanyag hiányában csak a tapasztalatokra lehetett alapozni, a sok tapasztalat adta meg a lehetőséget arra, hogy a termelő tevékenység ki tudjon alakulni. Az is tény, hogy a termelő tevékenységnek a kialakulásával egyidejűleg nem lehetett lemondani a gyűjtögető életmódról, sem a vadászatról és még a halászatról sem, mert ezek a felsorolt tevékenységek mind hozzájárultak a létfenntartási feltételekhez. A fent említett termelő tevékenységet folytató kultúrák elsősorban a melegebb égöveken alakulhattak ki, így a Közép-Keleti kultúrákban látjuk azokat a feltételeket megvalósulni, amelyek kedveztek a mezőgazdasági tevékenységeknek. Valószínűsíthetően a gabonaféléket Közép-Keleten és a Közel-Keleten házasították, míg a gabonafélék egy jelentős részét a keleti területeken, így a Dél-Kínai területeken, rizs, és a kölesféléket. Közel és Közép-Keleten azokat a gabonaféléket házasíthatták, amelyek ismeretesek ma is. Így a búza, a rozs, a zab, a csicseri borsó és a kutatások bizonyítják, hogy az őskori lelőhelyeken a magvak maradványait megtalálták. A feltáró régészek ezek nagy részét ki tudják mutatni, hiszen a tároló helyeknek a leégését követően megkövültek a magvak és ebből láthatóvá vált az, hogy a magvak fenn maradhattak az utókor számára, mert azok soha sem tudtak kikelni, mert elveszítették a csíráképességüket.

A növények nemesítésének a folyamatait szintén Közép-Keleten találjuk meg, amelyek a mai tudásunk szerint a legkorábbi korból származók voltak. Tehát nem véletlen az, hogy a házasításukat Közép-Keletre tesszük. Igaz vannak más elméletek is, hiszen ma azt megmondani, hogy mikor és kik voltak az elsők a nemesítés területén nem tudjuk? A régészeti feltárások ma azt bizonyítják, hogy joggal feltételezzük azt, hogy a Közép-Keleti térség lehetett az a terület, ahol a fent említett folyamat végbe is mehetett. Azt a tételt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a Kárpát-medencei kultúra fejlődése is lehetett egy olyan része ennek a fejlődésnek, amely a déli területek fejlődését elősegíthette. Ma még teljesen nyitott a tudomány e tekintetben, mert nincsenek meg azok az adatok, amelyek a fenti feltevést véglegesen megcáfolnák. Tudjuk a Kárpát-medencének az éghajlata a Jégkorszakban is elviselhető volt, tehát ez a terület az akkori viszonyoknak megfelelően sűrűn lakottnak volt mondható. Nem véletlen az, hogy az Európai emberek ezen a területen összpontosultak, mert az éghajlati viszonyok sokkal kedvezőbbek voltak a környező területek éghajlatának. Az is elfogadható, hogy a Kárpát-medencéből kirajzott népesség az új helyen, így az anatóliai síkságon sikeresebben tudta megvalósítani a növények házasítását, mint esetleg itt a Kárpátok övezte medencében. Az azonban biztosnak tűnik, hogy az ie. 10 000 évvel ezelőtt már a Kárpát-medencében is termesztettek növényeket, mert az őrlőkövek és a megkövült magok ezt bizonyítják. Nem tudjuk azt, a magokat gyűjtötték-e vagy már termesztették, ezek a gondolatok azt is lehetővé teszik, hogy a Kőkori népesség már valamilyen formában növénytermesztéssel foglalkozott, a mértékét pontosan nem ismerjük, azonban a leletek erre engednek következtetni. Az is tény, hogy a föld megművelésének eszközeit elsősorban Mezopotámia területén találták meg, de nem lehet ezt kizárólagosnak tekinteni, mert az időjárási viszonyok teljesen mások voltak itt a Kárpát-medencében és nem biztos, hogy az utókorra azok megmaradtak. A növények házasítása legalább ezer évet vett igénybe ahhoz, hogy a letelepedésnek arra a fokára érjenek, hogy arról beszélhessünk, miként alakult ki a faluközösség, vagy a termelésnek az olyan foka, ahol már felesleget is tudtak termelni. A fent említett kérdéseknek a megtárgyalásához szükséges elemezni azokat a folyamatokat, amelyek elvezetnek bennünket az állattenyésztés szükségszerűségéhez, vagyis meg kell nézni mi volt az a szükségszerűség, amely az állatok befogásához, illetve a tartásához vezetett. Ez a feltétel kezdődhetett a kutyának a házasításával, még a vadászó és gyűjtögető életmódot élő népek esetében, mert a kutya nem csak az ember legjobb barátja, hanem a vadászatokban igen sokat segíthetett a vadászatok sikerességében. Sok időnek kellett eltelti ahhoz, hogy egy, vagy több állatot lehessen befogni és házasítani, mert a vadállatok esetében koránt sem könnyű feladat lehetett. Azt gondolom a lábas állatoknak a házasítása nem azért történt meg, mert a húsára lett volna a legnagyobb szüksége az embereknek, hanem a tápláló teje miatt. Tudjuk azt, hogy még ebben az időben a hús szükségletet elsősorban a vadászatok által elejtett állatok húsa biztosította. Az állatok tartása csak is a növények házasítását követően jöhetett létre, mert az állatokról való gondoskodásnak a feltétele nem lehetett más, mint a jószágnak az élelem biztosítása, mert ha az nem lett volna meg, akkor az állatok vissza vadultak volna, tehát az állatok neveléséről és a szaporulat gondozásáról gondoskodni kellett, úgy az élelem, mint a szaporulat tekintetében. A fejlődés színvonalának köszönhetően alakulhatott ki az a helyzet, hogy az állatokat lehetett úgy tartani, mint haszonállatok, mert ezzel a folyamattal kialakultak a vagyoni különbségek és lassan, de biztosan haladt a fejlődés egy olyan irányba, ahol már nem a tiszta nyers erő határozta meg egy közösségének az erejét, hanem a tekintély felé mozdult el a fejlődés. Azt sem zárhatjuk ki, hogy a fejlődésnek ezen a fokán már az egyének a dominanciája kezd kialakulni, amely azt jelenti, hogy az egyének boldogulása egybe esik azzal a fejlődési fokkal, amely megteremti az árufeleslegnek a termelését, vagyis meg kezdődött az árufeleslegnek a termelése és lassan kialakul a cserekereskedelem. Az imént felvázolt sémának a követését néhány ezer évben kell meghatározni, mert ezek a folyamatok igen lassan és arányaiban sem terjedhettek ki nagy területekre, hiszen a terjedési sebessége ennek a fejlődésnek semmiképpen

nem lehetett gyors, mert akkor a termelési folyamatok meghonosodhattak volna olyan területeken is, ahol viszonylagosan az éghajlat is megfelelt a termelési feltételeknek, de a feltárások ezt ma még nem tükrözik. Az állatok a házasítása terén szóltam a kutyának az emberhez közeli létére, de az állatok közül elsőként talán a kecske és a juh lehetett az- az állatfaj, amelyet a teje miatt az ember magához kötött, mert a tej az ember fejlődésében igen sokat segíthetett. Az sem véletlen, hogy az ábrázolások területén a kecskét és a juhot találjuk meg leginkább, hiszen ez az a mozzanat, amely arra enged bennünket következtetni, hogy ezek az állatok lehettek az ember első házasított állatai. Az is igaz, a kecske és a juh volt az-az állatfaj, amelyik a környezetben a legnagyobb kárt tette, hiszen a tartása viszonylagosan egyszerű volt, de a gond az volt vele, hogy a fák gyenge hajtásait lelegelte és ezzel a fákat kiirtotta azokról a területekről, ahol a tartásával foglalkoztak. Lásd a Közel-Keleti területeket, ahol bizonyíthatóan fával gazdag területek voltak, ott a legeltetésnek köszönhetően a föld kezdett elsivatagosodni, hiszen a kecske és a juh mindent kiirtott, vagyis lelegelt. A területek fáinak a kiirtásában nagy szerepet vállalt az ember maga is, mert a fákat nem telepítette újra, hanem a tönkre tett fákat kivágta és eltüzeltte, amelynek az lett a következménye, hogy a területek és a lakóterületek elnéptelenedtek. Az elnéptelenedés okai között meg kell említeni az ember által művelt földeknek a művelésével kapcsolatos tevékenységet. Első időszakban az emberek a földet irtásos módon teremtették meg a földművelés számára, ami azt jelentette, hogy addig művelték a földet, amíg a föld termőereje ki nem merült és azt követően egy másik területet irtottak ki és ez folytatódott addig, amíg a föld a környezetben ki nem merült teljesen és el nem kezdődött a talaj eróziója. Látható módon az emberi társadalom is nagy részben hozzájárult a területek tönkretételéhez, vagyis a gazdálkodás az első időszakban mondhatjuk úgy is, hogy rablógazdálkodás volt. Először is nem ismerték a talajnak a táplálék (tápérték) visszapótlásának a lehetőségeit, csak azt ismerték, hogy az erdők helyén jó termést lehet betakarítani. A talaj megmunkálás körforgásának az ismerhiánya okozta azt, hogy a mezőgazdasági területeket elsavanyították, vagy a sivatagosodási folyamatok beindultak ezeken a területeken. A mai kutatások ezt a feltételezést egyre jobban megerősítik, mert a Közel-Keleten ma is a régészek számtalan települést tárnak fel és jól láthatóan a korakőkor idején a talaj termőképességének az elvesztése miatt a településeket egy idő után elhagyták, vagy elnéptelenedtek a települések. Jól láthatóan ezeken a településeken más egyéb tevékenység nem folyt, csak is a mezőgazdasági növénytermesztés, helyenként az is látszik, hogy a település tűzvésznek esett áldozatul, számos helyen viszont az egyszerű település elhagyás figyelhető meg. A mezőgazdaság kialakulása magába foglalja a növénytermesztés mellett az állattartásnak a feltételeit is, mert a mezőgazdaság mit sem ér állattenyésztés nélkül, mert az állatoknak a teje nagy segítséget jelentett az emberi társadalom kialakulásában, de a húsnak a megtermelése is nagy segítség volt a fejlődő mezőgazdaságnak. A mezőgazdasági kultúra kialakulása nagyon sok időt vett igénybe, de látható a mezopotámiai kultúrának az alakulása milyen döntő fontosságú volt, mert a kor mezőgazdaságának a kialakulása Mezopotámia területére datálható, tehát itt találjuk meg elsősorban a vetésforgónak az alkalmazását, amely azt is lehetővé tette, hogy több éven keresztül is egy azonos növényt is lehessen termelni egy azonos területen váltakoztatva, gabona, vagy kapás növényt. Mi is volt az a felismerés, amely ezt a fent említett lehetőséget biztosította, nem más, mint az áradmányos területeknek a birtokbavétele, amely a folyók völgyeibe és annak az áradmányos területeire értendőek. A folyó kiöntése tette lehetővé a terméshozamok növelését, mert a folyónak, az áradmányának a visszahúzóásával lerakta a folyó az iszapját, amelyek tele voltak tápanyagokkal és ez megtermékenyítette a vetésre szánt területeket, amelyeken a gabona nem csak annyit termett, amennyi a létfenntartáshoz volt elég, hanem már felesleget is lehetett termelni ezeken a területeken. Így az ie. VI.-IV. évezredben a mezopotámiai területeken a folyóvölgyekben kialakult mezőgazdasági, úgynevezett földművelő kultúrával találkozunk. Itt ezen a területen élő népet meg is tudjuk már nevezni, mert ez a nép ismét a Közép-Keleti területekről vándorolt

be, valahonnan a Kaukázusnak a lejtőiről, egyes kutatók szerint ez a nép is a Halis hajlatában fejlődött ki, hiszen a népek olvasztó tégelyének is lehet nevezni ezt a területet. A nép neve nem más, mint a Szabírok, akik viszont a Sumerek a rokonaik voltak és majd a későbbiek során egybe is olvadnak és ez a népesség alkotja meg a világ legmagasabb szintű mezőgazdasági kultúráját, amelyet ma ismerünk. Ennek a kultúrának a kialakulását ma az ie. VI.-IV. évezredre teszik a kutatók, de van egy másik elmélet is, amelyik azt feltételezi, hogy ezt a kultúrát még korábbra kell kitolni, mert az új felfedezések már elvárják az időhatár korrekcióját. A fejlődést figyelembe véve a mezőgazdasági fejlődés nem csak Mezopotámia területén fejlődött ki, hanem a már említett anatóliai területeken is. Láthatóan a fejlődés e tekintetben gyorsabb volt a mezopotámiai területeken, mint az anatóliai területeken, ennek okaként szokták kifejezni azt az álláspontot, hogy az életfeltételek jobbak voltak a mezopotámiai területeken. A fenti fejlődésnek tudható be az, hogy a különbségek is eltérnek a két terület között, hiszen a mezopotámiai területeken szinte csak a mezőgazdasági tevékenység növény és az állattartásnak a zárt rendszerű gazdasága alakult ki (OIKOS), ameddig az Anatóliai területeken a vegyes gazdaság volt az elfogadott. Mindjárt az elején tisztázni kell mit is értünk vegyes gazdaság alatt, elsősorban a mezőgazdasági tevékenység mellett a rideg legeltető állattenyésztést, amely a mezopotámiai területeken szinte teljesen idegen volt a Szabír, vagy a Sumer társadalom korában, addig az Anatóliai területeken a fejlődés jóval lassúbb volt és a vegyes gazdaság felé tolódott el a fejlődés. Mindjárt a különbségeket is láthatjuk és majd a fejlődésben megmutatkozó különbségek okait is látni fogjuk, mert az éghajlati viszonyok sem azonosak. Anatóliában a csapadék eloszlásának a feltételei csak részben voltak megfelelőek, de kevésbé volt lehetőség arra, hogy a gazdaság fejlődését úgy lehessen befolyásolni, mint azt látni fogjuk mezopotámiában. A zártrendszerű mezőgazdasági fejlődésnek a segítője volt a folyók mentének a termelésbe való bevonása, amely lehetővé tette az öntözéses termelési mód bevezetését, amely már feltételezte az állam csírának a kialakulását, hiszen kezdetekben itt is közösségi termelés folyt, amely azt jelentette, hogy a terményeknek az elosztása a közösség tagjait illette. A termelésnövekedésével a szellemi kapacitás is megváltozott és már a letelepült társadalom alapjainak a lerakása is megtörtént és vele egy időben kialakult a létfenntartás szükségleteinél több termésnek a betakarításának a lehetősége, amely létrehozta a cserekereskedelem kialakulását, amely csak a kezdetekben a közvetlen közeli területekkel történt meg, tehát a szomszédokkal kereskedtek, amelyeknek az lett a következménye, hogy a társadalom elkezdett rétegződni, vagyis már megjelentek a kereskedők és lassan kialakultak a szakmák. Természetesen ez a folyamat is egy hosszú időt vett igénybe, de megteremtette a feltételeit annak, hogy a gazdaságon túl a szellem fejlődése is jelentős mértékben lépést tudjon tartani a gazdasági fejlődéssel. A gazdasági fejlődésnek az egyik mutatója az állam csírának a kialakulása, hiszen a termelésnek a koordinálását el kellett végezni, amely azt is jelentette, hogy egy újabb szakterület is kialakulóban volt, ez pedig nem más, mint a hivatalnokoknak a megjelenése, amely már a szellemiség olyan irányú fejlődését feltételezi, amely a szakrális és a spirituális szükségleteket is ki tudta elégíteni. Ebből következik az, hogy az állam kialakulásának a feltételei megjelentek a Sumer társadalomban, de most ebbe ne menjünk bele, mert ezt egy másik munkámban részletesen kifejtettem. A szellemiség fejlődése azt is lehetővé tette, hogy a szellem gondozására létrejöttek a vallási tételek, amelyek a természet a törvényeit vették alapul és ennek a meg ideologizálásával egyidejűleg létre jöttek az istenek, amelyeket igyekeztek az embereknek a képére formálni és isteni erővel ruházták fel ezeket a személyeket. Lásd a főistent az AN- istent, aki a világ ura volt, aki mindenért felett, de ezt a felelősségét megosztotta a fiaival, így az ENLIL, aki az egeknek az ura volt, addig az ENKI a mélységeknek az ura volt, aki felelt az édesvizekért, valamint népének felemelkedéséért, aki elhozta népének a tudást, valamint az írást is a népének biztosította. Ezeket a szellemiséget érintő kérdéseket csak olyan szintig fogjuk tárgyalni, ameddig az anyag megértését segíti, mint már említettem egy másik munkámnak a lelkeségi kérdések a fő témája, amit nem akarok ebben

a munkámban megismételni. A szellemiség kérdésének a tárgyalásához hozzá tartozik az is, hogy a vallási ideológiák megjelennek a társadalom szervezeteiben úgy, mint az állam erőszakszervezetei, lásd a templom szerepét a társadalmi fejlődésben, vagy a királyi hatalomnak a kialakulása tekintetében. Elég abból a kérdésből kiindulni, hogy a „Hatalom az égből szállt alá és az égi törvényeknek érvényesülni kell a földön is”, tehát látható az is, hogy minden, ami itt a földön történik, azt az égieknek kell elősegíteni, mert e nélkül nem lehet az állami életet irányítani. Az állami életnek a fejlődése tette lehetővé a társadalmi fejlődést, amely meg alapozta az állam működési rendszerének a kidolgozását, amely meg is történt már a Sumer (Mah-Gar) társadalomnak a kialakulásával szinte azonos időben. Létrejöttek az állam apró csírái, amelyeknek az lett a következménye, hogy a társadalmi élet már részben, vagy egészben eltért a korábbi kultúrák társadalmi szervezettségétől, amely azzal járt, hogy a társadalmi elit kezdett adókat szedni annak fejében, hogy a termelő erőket egyesítse, és azt megszervezze a terméshozamok javításának az érdekében. Az államszervezet alapeszméit nem egyes személyek találták ki, hanem az élet követelte meg a gazdaságnak a rendszerszerű működtetését, tehát a társadalmi tagozódásnak a következményeként jöttek létre az állam első csírái, amely egyre bonyolultabban kezdtek működni, a működésével jelentősen segítette a társadalmi fejlődést. A fejlődés következményeként látnunk kell azt, hogy a társadalmi tagozódás is egyre jobban a szakmák kialakulása felé mozdult el, amelynek az lett a következménye, hogy létrejöttek a szakmák, így a kereskedő rétegek, valamint a mezőgazdasággal foglalkozó termelők, majd később a termelés elválik a földnek a tulajdonosától és még ezt lehetne tovább ragozni. Az egyik legjelentősebb alakulat volt a termelésnek a segítésére létrejövő bank rendszer, amely a termelés elősegítésére jött létre, ma sokan felkapják a fejüket azon, hogy a kora ókorban bank rendszer működött volna, holott ez mind igaz, mert a fenn maradt ékiratos agyagtáblákon megmaradtak az írások mind ezekről a tranzakciókról. A pénz hiányát a gabona pótolta, tehát az árú egyenleget mindenkor a gabonából számolták ki, vagyis a legtöbbször a búzából. Ismerték a kölcsönnek a fogalmát, valamint a hitelnek a fogalmát, de még a mai tőzsdének a korai változatát is ismerték a Sumer társadalomban. A másik ilyen jelentős fejlemény volt a törvények megalkotása, amely sokkal korábbi, mint azt gondolnánk, mert a Hamurappi törvényeit tanítják ma még az iskolákban úgy, hogy a világ első törvényei, ma már tudjuk azt, hogy ez nem így van! Az államnak a kialakulásával a fejlődés mérföldes léptekkel haladt előre. Nem csak a fentiek miatt, hanem azért is, mert az írásnak a feltalálása hihetetlen nagy segítség volt a rendszereknek a működtetése tekintetében, de meg kell még említeni a tudományokat is, amelyek ebben a korban olyan magas színvonalat képviseltek, hogy ma csak kapkodjuk a fejünket azért, hogy miként is ismerhették, mert a mai tudomány helyenként azokkal az ismeretekkel nem tud mit kezdeni. A csillagászat a matematika olyan magas színvonalat ért el, hogy meg tudták határozni, azokat a bolygó mozgásokat, amelyek a jövő képében bekövetkeznek, tehát a napfogyatkozásokat, holdfogyatkozásokat, a bolygóknak a keringési pályáját ki tudták számítani. Láthatóan a folyamtközben kialakult kultúra, jelentős fejlődése megteremtette azt a feltételt, hogy a gazdaság felesleget is tudott már termelni. Ennek a feltételnek köszönhetjük azt a nagyarányú fejlődést, amelyet röviden minden elemzés nélkül igyekeztem bemutatni, mert a fejlődés a motorját képezte az, hogy a társadalmi fejlődés olyan arányokat öltött, ami ebben a korban elképzelhetetlen volt, mert minden tevékenység a mezőgazdaság nagymérvű fejlődésnek köszönhetette azt az ütemet, amit el tudtak érni ebben a korban. A folyamtközi kultúra kialakulásában igen nagy szerepet töltött be az a tény, hogy az itt élő őslakosság minden probléma nélkül be tudott épülni a Sumer (Mah-Gar) társadalomba. Tehát nem voltak olyan romboló tényezők, ami miatt a feszültség fenn állhatott volna, talán az lehet az oka, hogy a helyben lakó népesség szintén rokon nép lehetett, mert a történelemnek a fintora mást mutat, amikor más vérű és habitusú népcsoportok érkeznek a Mezopotámiai területekre. Nem véletlen az, hogy a mai megítélés szerint mind a két nép a Szabír és a Sumer egy azonos területen

fejlődött ki, majd közösen építették ki a világ első olyan társadalmát, ahol a termelés mellett az ember állt a központban. Megfigyelhetjük azt is, hogy az árú termelő gazdaságok kialakulása népeit valamilyen formában már ismerjük, nem úgy a korábbi cserép kultúráknak a népeit, hiszen erre a történelem előtti korokról nem maradtak meg azok az ismérvek, amelyek alapján a népeket is be tudnánk azonosítani.

A következőkben az Anatóliai területeket vegyük szemügyre, abból kifolyólag, hogy a fejlődés milyen módszerekkel ment végbe. Mindjárt az elején le kell szögeznünk azt a tényt, hogy a Halis hajlata ezen a területen található, amelyről azt mondtuk, hogy a népeknek az olvasztó tégléje volt, hiszen ha minden igaz a Szabír nép is ezen a területen fejlődött ki, valamint a Sumer nép is, de a helyben maradtaknak a fejlődéséről kell most beszélnünk. A korábbiakban leszögeztük azt a tételt, hogy az Anatóliai területeken kialakulóban lévő népeket egy lassúbb fejlődési folyamat segítette az állammá szerveződés útján, de nem olyan formában, mint az történt Mezopotámia területén. Addig, amíg az Anatóliai társadalmi fejlődés ki volt téve annak, hogy az időjárási viszonyok határozták meg a terméshozamok mennyiségét, valamint az állattartásnak a szaporulata volt az a tényező, amely a fejlődésnek a lehetőségét meghatározta. Már a korábbi résznél egy megjegyzést tettem arra vonatkozólag, hogy az itt keveredett Kárpát-medencéből kirajzott nép a helyben lakó népezzel, amelyből létrejött a Gétha nép, amely az Anatóliai területeket birtokolta. Ez a nép a fejlődésének köszönhető, hogy a Gétha népek nagy családját ezen a területen ki tudta alakítani, amely azért lesz jelentős, mert ebből a népből alakul ki, majd egy másik igen fontos nép, amelyről igen sokat fogunk hallani a történelem során. A fejlődésnek a bölcsőjeként kialakultak azok a népek, amelyekről a fentiekben már szóltam, de nem beszéltünk a gazdasági fejlődésnek a lehetőségeiről. Az árú termelő mezőgazdasági termelés mellett a legeltető nomád állattenyésztésnek az ágazata is itt ezen a területen alakult ki, hiszen az éghajlati viszonyok nem tették lehetővé azt, hogy a mezőgazdaság fejlődése azonos pályát fusson be, mint azt láttuk Mezopotámiában, mert az éghajlati viszonyok teljesen mások voltak Anatóliában és természetesen Mezopotámiában is. Hosszú évezredek teltek el ennek a népnek a fejlődésének kialakulásában, amely már azt eredményezte, hogy a nép itt is elkezdett rétegződni, itt is kialakultak a szakmák és ezzel párhuzamosan a szakrális és spirituális gondolkodásnak mind azon feltételei, amelyek a szellemnek a szabadságát biztosította. Itt is eljutottunk odáig, hogy az államnak a csírái kezdtek kialakulni, de arra az időre az itt kialakult népnek az-az ága, amelyik az állattenyésztéssel foglalkozott lefedte már Anatólia nagy részét, valamint már meghódították a Tengeremelléket, valamint részben a Laventai területeket is, Dél-keleti területeken viszont részben birtokba vették a mai Szír területeket. Tudnunk kell azt is, hogy ezek a népek a helyi lakossággal szintén keveredtek, melyből már annyit tudunk, hogy rokon népeknek tartották magukat az Anatóliaiakkal, tehát továbbra is a kapcsolatokat tartották az otthon maradtakkal. Az Anatóliai területeken viszont kialakult egy új államalakulat, amelyet a történelem Hétországbelieknek ismer. Más néven HETTITÁK-nak, tehát a lassú fejlődés itt is eljutott odáig, hogy egy állam alakulat jöhetett létre, de a szakrális és a spirituális fejlődés eltért a Mezopotámiai fejlődéstől, mert itt nem az isteneknek a triádája jött létre, hanem a BIKAKULTUSZ, amely az erőt képviselte és egy hosszú fejlődésnek a következményeként ez az állapot tovább fejlődik. Nézzük meg miként alakult a pásztor nomádoknak a helyzete, mert a fejlődés ezen a területen sem állt meg, hanem a létszámukból következően igen nagy területeket birtokoltak, még akkor is, ha ma ez hihetetlennek tűnik, mert a Közel-Kelet nagy részét birtokba vették. Tudni kell azt, hogy ebben az időben a lakosságnak a sűrűsége igen alacsony volt. Ez a pásztor lakosság nem más volt, mint a történelemből jól ismert HIKSZOSZOK, vagy más néven a nomád pásztorok. A vándorlásaik és a szervezett államok leigázásával igen nagy hírnevet szereztek maguknak (Egyiptom), hiszen a későbbiek során az észak felé legeltető HIKSZOSZOK szintén a helyi lakossággal keveredve egy új népet alkotnak, amelyet majd a történelemből igen jól ismerünk, ez a nép nem más, mint a Szittyák, akiknek a környező népek

oly sok nevet adtak, de a törzsek nevén is már részben ismerjük ezeket a népeket. Erre egy másik fejezetben részletesen ki fogok térni

Tell rendszerű kultúra (Herpályi kultúra)

Magyarország keleti felének az egyik legérdekesebb kultúráját találjuk meg a Herpályi kultúrában. Ez a kultúra elsősorban a keleti területeinken terjedt el, amely a fejlődésnek egy későbbi szakaszát hivatott képviselni, különösen akkor, amikor a tiszántúli kultúráról beszélünk, mert e Tiszai és a Herpályi kultúra valahol összetartozik, de mégis meg kell különböztetnünk, mert az általánosan ismert Tiszai kultúrának egy kései szakaszához tartozik. A Tiszai kultúra olyan ismérveket tár elénk, amely meghatározza ennek a kultúrának a fejlődési szakaszát, ami azt jelenti, hogy az egy kultúrához tartozó területeket is meg lehet különböztetni egymástól, így vagyunk ezzel a Herpályi kultúrával is. Az ismertető jegyei mindjárt feltűnik, mert ebben a kultúrában a Tell rendszerű építkezések mind megtalálhatóak, csaknem tíz, vagy még annál is több fauna rétegekben kettő, vagy maximum három településhalom épült egymásra. A halmok magassága kettő, vagy maximum a három métert éri el. Az ismertető jegyek közül meg kell említenem a település építésénél alkalmazott sűrűn beépített területet, vagyis a házak és a melléképületek egymáshoz simulnak. A temetkezésekről nem sokat tudunk, mert ez a kultúra ma még nincsen olyan szintig feltárva, hogy abból jelentős következtetéseket lehessen levonni. Azonban szemlátomást a település kialakítása eltér a Tiszai kultúrától, mert ott a házak szabadon épültek minden megkötés nélkül, addig a Herpályi kultúrában azt látjuk, hogy a házak egy kis szigetre épültek, vagy ha nem, akkor védművel látták el, vagyis a települést vizes árokkal vették körül. A Herpályi kultúrában találunk olyan településeket is, ahol a települést csak részben veszi körül víz, mert a település félszigetre épült. A fent említettek miatt is következtethetünk arra, hogy a védmű kialakítása a településnek a védelmét szolgálta, tehát a lakosságnak láthatóan védekezniük kellett a támadások kivédésére, láthatóan védekezésre rendezkedtek be. Temetkezési szokásaikról szinte alig tudunk valamit is mondani, mert a kultúrának a feltárása ma még nem történt meg, hiszen többnyire a szerencsés véletlenek segítettek a régészeket abban, hogy ma már meg tudják különböztetni a Tiszai kultúrától. A kutatók találtak temetkezéseket a lakóterületeken is és azon kívül is, ebből arra tudunk következtetni, hogy a temetkezések elsősorban a lakóhelytől távolabb történhetett meg, de az sem zárható ki, hogy a Körös kultúrára épült rá ez a kultúra és ezért találtak a régészek a lakóterületen is temetkezéseket. Ma még erre nem tudunk pontos választ adni, mert a teljes feltárások ideje nem érkezett el. A feltárt sírok is olyan kevés számban kerültek elő, hogy ilyen formában kimondani, hogy a temetkezések szokása egyértelműen a településen kívül volt ma ezt állítani nem volna tisztességes. Addig ezt az állítást tudom én a magam részéről elfogadni, mert a nagyobb mérvű ásatások híján nincsen más lehetőségünk. Az eddigi feltárások eredményeit is a véletlennek köszönhetjük, mert a leletek nagyobbik része csak a véletlennek köszönhető. Nem véletlen az, hogy a feltárások sürgőssége tudná meghatározni azt az álláspontot, hogy egyáltalán kinek van igaza ebben a kérdésben. A településeken talált töredékes leletek azt bizonyítják, hogy ebben a Herpályi kultúrában ugyan úgy megtaláljuk a figurális alkotásokat, mint a Tiszai kultúrában. Példaként említsük meg a zsákai szobor töredéket, amelynek az arca igen komolyan stilizált, mert nem lehet egyértelműen eldönteni, hogy maszkot visel e, vagy csak a stilizáltság olyan mérvű, hogy az ábrázolt alakot nehéz felismerni. A szobor törzsének az arányai és a finoman kidolgozott munkája miatt nagyobb figyelmet érdemel. Nehéz eldönteni, hogy a fején fejdísz visel, vagy kontyba van fonva a haja. A szobor jellegéből nehéz megmondani, hogy nőt vagy férfit ábrázol a szobortöredék, mert ha

nőt ábrázol, akkor azt kell mondanom, hogy a nőiséget ábrázoló melleket nagyon elhanyagolták, amúgy a szobor nőre utal. Azt viszont látni kell, hogy ez a szobor valamilyen női istenséget ábrázol, amit nagy valószínűséggel itt helyben készítették, láthatóan a töredéken a kezét valószínűsíthetően felfelé tartotta. A Herpályi kultúra edényművéségben a díszítő művészetekben alárendeltebb szerepet játszott, mint a Tiszai kultúrában. Ebben a kultúrában nem találjuk meg már a vonaldíszes ábrázolásokat, sokkal inkább megtalálható a sávos festéses díszítésnek a motívuma. Az sem ritka jelenség, hogy az edények oldalán a sávok mellett a rácsozatos mintázatokat alkalmazták. Ebben a kultúrában kifejezetten beszélhetünk a festett kerámiák kultúrájáról. A karcolt díszítéses technikának itt a nyomát sem találjuk meg, hanem helyette a plasztikus díszítéseket alkalmazták, az edényeknek a falát simára csiszolták és a plasztikus festéket így hordták fel az edények falára, amely egy jellegzetes fény és árnyékhatást kölcsönzött az edényeknek.

Festett edények kultúrája

Kárpát-medencei festett edényeknek a kultúrája a Tiszai kultúrában megtalálhatóak, amelyek korát ie. VII:-VI. évezredre datálhatjuk, amely a környező területeken található kultúrákat időben szintén megelőzi. Így a neolitikus kornak a második fázisában találjuk magunkat, ami azt is jelenti, hogy a fejlődési folyamatok jelentősebb változásokat mutatnak. Magyarország területén egy újabb fejlődési folyamatot figyelhetünk meg, amely nem csak a Tisza vidékére lehet érvényes, hanem egész a mai Dunán túli déli területeire igaz, ez az új kultúra ismét a megtalálási helyéről kapta a nevét, így a Lengyel (Tolna megye) faluról. Mielőtt belekapcsolódunk, a Lengyelkultúra tárgyalásába előre kell bocsátanom azt a tényt, hogy ez a kultúra, mint említettem a második nagy fázishoz tartozik, amely a fejlődés nagyobb jelentőségével bír. Azonban az is tény, hogy ez a kultúra a kőkor végéhez közeli időszakot is magába foglalja. Ez a kultúra a kőkor második szakaszának a végén keletkezett, majd magába foglalja az újkőkor nagy részét is. Az itt élő népek megteremtették azt a fejlődési formát, amely lehetővé tette azt, hogy az itt élő népek egy jól elkülöníthető önálló fejlődést biztosító társadalmi alakulatot tudtak létrehozni, amely magába foglalta ezt a kultúrát. Nem csak a Dunántúlon volt megfigyelhető ez a kultúra, hanem egészen lent délen is, tehát ebben benne foglaltatnak a Balkáni terület is. Nagy a valószínűsége annak, hogy ezen a nagy területen nem kizárólagosan egy és ugyanazon nép élhetett, hanem őshonos népek fejlődhettek ki, amelyek a fejlődésnek köszönhetően tovább fejlesztették és természetesen egymástól átörökölték ennek a kultúrának számos elemét. Ennek a kultúrának a kiterjedése nem csak a mediterránium felé, hanem az északi területek felé is kiterjedt egészen a Morva-medencéig, keleten viszont egészen a Gödöllői dombságot is magába foglalta, még tovább is terjeszkedett a Nógrádi dombvidékre is, de a mai Szlovákia déli területein is találunk leleteket, amelyek azt bizonyítják, hogy nem csak déli specifikummal rendelkezik a Lengyel- kultúra. A Lengyelkultúra életmódjában és település formájában és szerkezetében a helyi fejlődési örökséget mindenkor megőrizte, bár kimutathatók az új vonásokkal való gazdagodásnak a jelei. Ismérvei közé tartozik, hogy a lakóépületek, vagyis a telepek mindenkor a magasabb helyeket kedvelték, így a dombtetőket, meg kell állapítani, hogy a korhoz képest a lakóépületek száma igen jelentős volt, ezek a települések igen nagy létszámúak voltak a korhoz viszonyítottan.

Az edények tekintetében számos eltérést tapasztalunk a korábban ismertett kultúrákkal kapcsolatosan, de a kultúrán belül is meg lehet különböztetni eltéréseket és olyan hatásokat, amelyeket az a terület határoz meg, ahol ez a kultúra meghonosodott. Látható az a tény, hogy a területi kulturális hagyatékok itt megtalálhatóak, amelyek nagyobb hatást fejtenek ki az építkezések területén is. Több helyen találtak gerendavázás építéseket, amelyek a korhoz viszonyítottan nagyméretűek voltak. Az épületek tagolásához hozzátartoznak a négyzetes, vagy a téglalap alakú épületek, melyek nagyon hasonlítanak a nyugaton található, vonaldíszes kerámia korából származó épületekre. Az épületeknek a mérete általában 4m x 5 méter, ezek az épületek felmenő falazással, vagy a föld felszínére építve sátozottóval, minden felmenő fal nélkül készültek. Ebben a kultúrában megtalálhatók a földbe mélyesztett ovális alakú sátozottós épületeket is, általában ezek az épületek kisebbek, mint a felmenő falazással készült épületek. Ezekről a házakról bátran elmondhatjuk, hogy a mai házakhoz mérten kisméretű családi házak, mert nagyon ritka az az eset, hogy ezeknek a házaknak a négyzetmétere meghaladná a 20 nm.-t. Ebben a kultúrában jól láthatóan a Tiszai kultúra, vagyis a keleti kultúra hatásait figyelhetjük meg. Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a Tiszai és a Lengyeli kultúra igen sok

vonást tartott életben, sőt Észak Magyarországi területeken igen nehéz a megkülönböztetés, mert nem csak a házformák származnak Kelet-magyarországról, így a leletanyagok is a Tiszai kultúrának a szerves részét képezik. A Lengyel kultúrában számolni kell a temetők meglétével, de kevés lelet áll a rendelkezésre, hiszen már említettem, hogy sírokat a településen kívül is találtak a régészek, de a településen belül is még részben megtalálhatóak a temetkezések. Az is igaz, hogy a telepen a házak között találhatóak a sírok, de már egyértelműen egyesével és elszórtan találhatóak és nagyobb csoportokban, így ezek külön temetőket alkotnak. Azt is megállapíthatjuk, hogy a telep lakói egy nagyobb közösségnek a tagjai voltak, tehát ennek a közösségnek a tagjai voltak a családok, vagy még a nemzetségek is. Valószínűsíthetően ezért alakult ki a temetkezéseknek ez a jellegzetes formája, mert a települést a nagy családok alkották, a temetkezéseknél megfigyelhetőek a rendszertelenségből adódó temetések eltérései. Milyen eltéréseket tapasztalhatunk ezeken a helyeken? A temetkezéseknél ebben az időben a halottat a jobb oldalára zsugorhelyzetben temették, de ebben a korban a rendszertelenség ott mutatkozik meg, hogy a halottat, vagy a jobb, vagy a bal oldalára fektetve találjuk és a sír gazdagon meg van rakva sírmellékletekkel. A sírokban megtalálhatóak a festett és a festetlen edények, valamint a kőbalták, kőből készült fegyverek, ilyenek voltak a buzogányok, a kőkések, a csonteszközök és nem utolsósorban a halott mellé tették a csontokból készült eszközöket, vagyis mind azt, amit a halott az életben is használt. A halotti kultúrába a kései Lengyel kultúrához hozzátartozott a réz szerszámok megjelenése, igaz ma még a régészet azt állítja, hogy ezeket a szerszámokat délről importálták a Kárpát-medencébe. Magam részéről azt gondolom, hogy a Kárpát-medence területén találhatóak a legnagyobb réz lelőhelyek, amelyek ismerete nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy ezeket a réz tárgyakat itt a Kárpát-medencében állították elő, kezdetben a természetet alkalmazták, majd a későbbi korokban elsajátították az olvasztás technikáját és a technológiáját. A Kárpát-medencei kultúrákban a Lengyelkultúra az, amelyikben megtalálhatóak a halottak mellett az ékszerek, így a huzalból készült, vagy vékony lemezből készült női és férfi ékszerek. A férfitemetkezéseken a sírokban még a vadállatok koponya csontját is meg lehet találni, vagy a csontokat hasított formában, ami azt is jelentheti, hogy a csontokat amulettként hordták, vagy rangjelzőként. A temetkezéseknél egyszer csak eltűnik a halottak koponyája és helyette sertéskoponyákat találtak a kutatók, de találtak olyan sírokat is, ahol a fejhez helyezett állat alakú edények voltak. Itt meg kell állapítani azt, hogy ez a jelenség egy másik helyen is feltűnt, még pedig a mediterránumban, amelyről azt kell feltételezni, hogy a Kárpát-medencei kultúrából adódóan lehet a két területen lakó népességnek valami rokoni kapcsolata egymással, vagy legalább is ezt lehet feltételezni. A Lengyelkultúrában szinte egyáltalán nem lehet megtalálni a karcolt edénydíszítő motívumot, legjelentősebb motívumként jelenik meg a festés, azon belül is a fehér és a vörös, ritkább esetben a sárga szín, vagy a fekete szín. A festésnek a mintája is feltűnő, mert a színek sávosan váltják egymást. Az edény típusokat is viszonylag könnyű elkülöníteni más kultúrák tárgyától, mert a tálak laposak és talpakon állnak, amelyeket a telepeken is és a sírokban is megtaláljuk. Az edények kategóriájában megjelenik egy új formájú edény, amely kocka alakú, valószínűsíthetően ez az edény mécses lehetett. Az egyik feltárásnál a kutató régész megtalálta a szövőszéknek a darabjait és annak a lenyomatát. A szerszámok közül meg kell említeni a sarlókat, a kőbaltákat, az ásóbotokat, vagy a kezdetleges faekéket, amelyeknek csak a lenyomatairól tudhatunk, mert ezt nem sikerült pontosan azonosítani. A fenti szerszámok nagy hasonlóságot mutatnak a mediterránum területén feltárt leletekkel, mely lehet rokon is és önállóan kialakult kultúra hagyatéka is, ma ezt megmondani nem könnyű feladat. A szakrális gondolkodásnak megvannak azok a feltételei, amelyek bizonyítékot adnak arra, hogy a sírokba, mint sírleletet megtalálták, ezek az isten szobrok jelzik a fentieket. A Lengyelkultúra magyarországi figurális ábrázolásai közül meg kell említeni a Zengővárkonyi leletet, amely egy szobor töredék. Erről a szobortöredékről tudnunk kell, hogy ez nem egy önálló szobornak a maradványa, hanem egy edény peremének a díszítése lehetett. Ez a szobor töredék erősen

stilizált formában maradt meg az utókor számára, egy női alak erősen magához szorítja a csecsemőjét ölében tartva, védekező pózban a gyermeket az ölében tartja. A női fej és a gyermeknek az ábrázolása elnagyolt, de mégis jól kivehető, hogy a gyermekkel megjelenő alak nem lehet más, mint az istenanya, tehát az együttes ábrázolásnak az értelme nem is lehet más, mint az élet teremtőjének és védelmezőjének az ábrázolása, vagyis az életet adó anya szerepében igen szépen megfogalmazva az anyaismennő teremtő és védelmező szerepét láthatjuk. Megkapóan mutatja be az anya és az új életnek a gondoskodására való törekvését, az anyai ösztöntől vezérelve az anyaismennő, hogyan teljesíti az anyai kötelezettségét. A tartalom mindent feleltet, még akkor is, ha a kidolgozottság még nem éri el azt a művészi szintet, amely a jelenetet érthetőbbé és szebbé tudná tenni. A kezdetlegesség megoldja azt a báj, amely egy gyermeknek a gondozásához és a neveléséhez elengedhetetlen, a művészi kezdetlegesség megoldja a mondanivalót. Ugyan ebből a korból ritkábban találunk férfiábrázolásokat, de nem minden naposak voltak az ilyen ábrázolások. A leletek között azért a kivételek erősítik a szabályt, mert egy edénynek a töredékéről ismerünk férfiábrázolást, amelyen az alak egy felemelt karú férfit ábrázol, amelyből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a férfi nemnek a tisztelete megvolt már ebben a korban, mert ez az alak egy férfi istent ábrázol nagy valószínűség szerint. A Lengyel kultúrában találkozunk leginkább állat ábrázolásokkal, amelyek azt is bizonyítják, hogy már ebben az időben elterjedt az állattenyésztés, és ennek a kultúrának a fontos jegyeit az ábrázolások területén is megmutatják azok az alkotók, akik ezeket a tárgyakat megalkották. Az edények szerepét nem tudjuk ma pontosan megállapítani, mert lehettek ezek az edények szakrális, vagy csak egyszerűen emberi használati tárgyak, esetleg dísz tárgyak is lehettek. Az állatalakos edények elterjedése megmutatkozik az edények alakján, valamint azt mutatják be ezek az edények, hogy az élet területén mit is végeztek az emberek, tehát a kor jellemzője nem más, mint az állattartás megléte, valamint ez jellemzi a mindennapi életet. Bár a Lengyel kultúrában készültek önálló szobrok, amelyeknek a jelentése elsősorban kultikus jelleggel bírtak. Azt sem zárhatjuk ki, hogy az önálló szobroknak a lakosság körében nem e, őrző és védő szerepe volt. Ezekben az alkotásokban benne volt az a mondanivaló, amely az írást helyettesíthette és így értelmet adhatott annak az elgondolásnak, amelyek meghatározták az emberek cselekedeteit.

Szamarra kultúra és a Lengyel kultúra hasonlóságai

Ha már a kultúrákat tárgyaljuk, akkor hasonlítsuk össze a Lengyel kultúrát a Mezopotámia területén található Szamarra kultúrával. Ezt azért szükséges megtennünk, mert mind a két kultúra ebben a vonatkozásban a festett edényeknek a kultúrája. A Szamarra kultúra meghatározott ideje az ie. VI. évezrednek a közepétől a VI. évezred végéig tarthatott, mert a Haszuna rétegekből az utolsó szakaszban már megtalálható volt a Szamarra kultúra festett edények kultúrája. A Haszuna rétegekben egy kifinomult kerámia jelent meg, amely már azt jelentette, hogy egy újabb kultúrának a maradványaival lehet dolgunk. Ezt a kultúrát nevezik mezopotámiában Dél-Mezopotámiai kultúrának, vagy más néven Szamarra kultúrának, itt is jellemző az, hogy az első lelet anyagnak a megtalálási helyéről kapta a nevét. A kerámia kultúrában ezen a helyen is megjelenik a festett edények kultúrája, amely az összehasonlítások terén alig tér el a Lengyel kultúrának az edényeitől, mert már mind a két kultúrában szemmel láthatóan kézi korongolásos eljárással készültek az edények. Az első szakaszban az edényeknek a festése itt is megfelelt a Lengyel kultúrában alkalmazott sávos festési eljárásnak. A színek alkalmazása itt is a barna és a fehér volt a domináns szín, de helyenként különösen a későbbi időszakban a sárga és a fekete jelent meg. Az is jól látható, hogy a technikai fejlődés jóval gyorsabb volt a Kárpát-medencei fejlődésnél, ennek okát lehetne vizsgálni, de azt hiszem a fejlődés okai között meg kell említeni az időjárási viszonyokat, valamint a termelő tevékenységnek a feltételeit, hiszen itt a mezopotámiai területeken az áradmányos (aviuális) területeken folyt a termelés, míg a Kárpát-medencében az irtásos területeken. Ebben a kerámia kultúrában megjelennek a festett és a festéssel előállított és díszített alabástrom szobrocskák, amelyek valószínűsíthetően kultikus célokat szolgáltak és ezek a szobrocskák viszonylag nagy számban kerültek elő, úgy, mint sír leletek, sír mellékletek. A megmunkálásuk hasonlít a Haszuna kor késői leleteire, de a megmunkálásukon jól látható a kifinomultabb kidolgozások jelei. A kerámia edényeken megfigyelhetjük a henger, vagy a hordóalakú edények mennyivel szabályosabbak, mint a korábbi Haszuna kor edényei, mind ez arra enged következtetni, hogy ebben az időben már a kerámiák készítéséhez kézzel hajtott korongot használtak. Az is igaz, hogy ezzel a fejlődéssel még nem tudták biztosítani azt a mennyiséget, amennyire szüksége lett volna a felvevő piacnak. Egy dolgot ezzel tudunk bizonyítani, hogy az edényeknek a minősége ebben a korban hirtelen a minőség javításához vezetett, mert a már említett hurka technológia elavultnak tekinthető. Az új technika és technológia a kerámia edények tekintetében lassan, de biztosan át tér a tömegtermelésre, amely a piacok ellátását jobban tudja biztosítani, mint a hagyományos eljárások.. A Szamarra kultúra viszonylagosan kis területen terjedt el, mert az áradmányos területeknek a középső részén és az északi területeken vált általánossá. A korbani fejlődés folyamatát jól meg lehet különböztetni koronként, mert a fejlődés felgyorsulásával nem csak a cserép technika fejlődött gyorsabban, mint a Kárpát-medencében, hanem az építkezések technikája és a technológiája is. A fent említett fejlődési folyamatok nagyban hozzájárultak a Sumer társadalom kifejlődéséhez, mert ezeket a folyamatokat fel tudták gyorsítani, amely odavezetett, hogy az építészet is nagyarányú fejlődésnek indult. A korai szakaszban a házak mérete nem nagyobb, mint a Lengyel kultúrában, sőt kísértetiesen hasonlóak a vertfalazással (patics) épült házak, így a lakótér nem nagyobb 18-20 nm.-nél. Egy azonban biztos, hogy a Sumer (Mah-Gar) lakosság a fent említett folyamatokat nem csak átvették, hanem tovább is fejlesztették, amelynek az lett a következménye, hogy egy újabb kultúra felé haladt a fejlődés ezen a területen. A Szamarra kultúra legismertebb lelőhelye Tell-Esz-Szawwan, az alsó rétegeknek a vizsgálata azt bizonyítja, hogy ie. 6500- 6250 közötti időszakra lehet datálni a település korát. A helyszínen tartózkodó régészek azt mondták, hogy a szénizotópos

vizsgálatoknak ez az eredménye, de azt is hozzátették, hogy mi magyarok miért nem kutatjuk ezt a területet, mert az ő Szuktháknak a lakóterületük volt Mezopotámia, mert a Magyar őstörténelem nélkül és a magyar nyelv nélkül szinte semmit sem tudnának megérteni ebből a korból. A Szamarra kornak az ismertető jegyei között meg kell említenem a sávosan festett edényeket, de a halotti kultuszban is tapasztalunk változásokat, ilyenek a halottak temetésére vonatkozó ismereteink. Ebben a kultúrában a mezopotámiai teljesen eltér a Kárpát-medencében tapasztaltaktól, mert a halottakat nem a településen kívül temették el, hanem a lakóterületükön. A temetkezéseknél azt tapasztaljuk, mint a Körös kultúrában a Kárpát-medencében, hogy a halottaikat a házaknak a padozata (padló) alá temették el. Ez ugyanazt szimbolizálja, mint a Körös kultúrában, hogy a halott továbbra is a szeretteikkel együtt él, együtt lakik. A sírmellékletek nagyon szépek és jól kidolgozottak, igaz ez az alabástrom szobrocskákra, amelyek kultikus jelleggel kerültek az elhunyt mellé. A sírmellékletek terén megfigyelhető egy új jelenség, amely azt bizonyítja, hogy a fejlődés gyorsabb az átlagnál, mert a sírokban megtalálhatjuk a luxuscikkeket, különösen a későbbi korban, tehát a Szamarra kultúra második felében megtalálható a réz karkötő, réz fülönfüggők, kultikus tárgyak, tálak és más jellegű edények. A feltételezések szerint az edényekbe a halottaknak ételeket raktak azért, hogy a túlvilágban, vagyis a mélységek birodalmában ne éhezzenek az elhunytak. A kor építészete hasonlít a Haszuna kor építészetéhez, de a kezdeti szakaszban alig 20 nm.-es épületeket találunk, de viszonylag rövid idő alatt az épületek alapterülete jelentősen megnövekedik, mert a második szakaszban az épületek alapterülete eléri a 150 nm.-alapterületet is. A falazás technikájában is újat találunk, mint a kezdeti korban tapasztaltunk, így a patic helyett már vert sártéglával falaznak (vályog), elsősorban a felmenő falazásoknál alkalmazzák egymásra rakva kötésben és a falazásnak a kötőanyaga nem is lehetne más, mint az olajsár (bitumen). Ez azért érdekes, mert a világban tudomásom szerint az egyetlen olyan hely, ahol forrásként az olajsár a felszínre tör, helyileg Hit városánál, amelyet a történelem előtti időkből már az emberiség ismert. Az épületek elrendezése is feltűnik, mert a rendezettség jelei jól kivehetőek, valamint az érdekesség kedvéért megemlítem a vályogtéglák méretét, mert néhány helyen volt részem meg mérni, hogy azonos méretűek e, vagy sem azt kell mondanom, hogy a méretek megegyeztek, így 60x 16x08 cm-esek voltak. A vályogtéglának van egy másik ismertető jegy is, a keretben a lesimítás után a vályogvető a kéz ujjait belemélyítette, valószínűsíthetően azért, hogy a kötő anyag jobban meg tudja tartani a téglát a helyén. Ezeknél az építkezéseknél megfigyelhetjük, hogy a magas nm. számot hogyan lehet elérni, a falakat egymástól alig 3 méterre helyezték el azért, hogy azt át lehetett hidalni a gerendázattal és így a négyzetmétert lehetett bővíteni. Az is jól megfigyelhető, hogy a szobák mérete mindig eltér a szélességtől, vagyis a szobák téglalap alakúak. Az ismereteinkhez hozzátartozik az is, hogy a házak lefedése gerendázaton fával történt és arra gyékényfonatot terítettek és néha még nádat is ráterítették és ezt követően agyaggal betapasztották, a későbbi korokban az agyagot már soványították pelyvával (törek) és így jutunk el a világon először használt poór födémnek a megjelenéséig. Jól kivehető a házak funkciói, amely bizonyíték arra, hogy a ház egyik felét a nők lakták, a másik felét a férfiak és a gyerekek. Az ie. 6100-6000 körüli időkben, az épületekben egy újabb változást figyelhetünk meg, ettől az időtől kezdve ismét kisebb épületeket építettek, mind össze alig 70 nm. épületeket, de szabályos négyszög alapú szobákkal, és ami igen feltűnő, hogy az épületeket vizesárok vette körül, amely védelmet biztosított a ház lakóinak. Tehát itt is megjelennek, a véd műves lakóépületek, amelyeknek az volt a funkciója, hogy a lakókat megvédje a támadások elől. Az ilyen épületeket Tell-Esz-Szawwan felső rétegeiben találták meg a régészek, sajnos az is igaz az erózió majdnem teljesen tönkre tette, mert ez a réteg volt a föld felszínéhez a leg közelebb. Ebből kifolyólag nehéz volt megállapítani, hogy a gazdálkodás milyen szintet ért el. A kutatók gyanították, hogy a gabonatermesztés és egyéb növények termesztése esetén már talán öntöztek, vagyis ebben a periódusban alakult ki az öntözéses gazdálkodás feltételei. Ezt a fejlődést erősítik meg a

Csgma-Mami (ejtsd Dzsogma-Mami) területén feltárt épületek. A házak és a szobák is négyzet alakúak voltak, melyekben a kutatók tároló helyiséget találtak, ahol a magvakat tárolták, megtalálták a bizonyítékokat arra, hogy itt már árútermelés folyt, valamint az állattartásnak a bizonyítékait is megtalálták Szongor-A lelőhelyen (Észak-Kelet Irak területén). A lelőhelyen pontosan be tudták határolni, mely épületek voltak a lakóházakban és körülötte, melyek voltak a tároló helyiségek. A lakóépületek mellett itt már megjelentek a mellékhelyiségek, melyek hombárokként épültek (magtárak). Ami a leginkább érdekes az itteni feltárásoknál, hogy megtalálták a kutatók az öntözési gazdálkodásnak azt a gyanúját (a csatorna teljesen elerodált), hogy itt öntözési gazdálkodás volt, de nem csak gyanú maradt, mert a tények ezt bizonyították is, ugyanis a feltárások a felszínre hozták a csatornának egy szakaszát. Az életem leg szebb emlékei közé tartozik az, amikor megláttam a feltárt öntöző csatorna megmaradt szakaszát. A termelés növelésének bővítését szolgáló csatornával a folyóktól távolabbi területeket is már lehetett öntözni. Így a terméshozamokat jelentősen lehetett növelni, ennek az volt a következménye, hogy már lehetett a terméshozamok növelésével felesleget termelni, amelynek ugyan az lett a következménye, mint a Kárpát-medencei Körös, vagy a Lengyel kultúrában, hogy egy szakosodási folyamat elindult a társadalmi fejlődés következményeként, megjelennek a kereskedők, a kalmárok, a kőművesek, a szerszámkészítők, tehát a szakmák lassan kialakulnak. Ennek a folyamatnak köszönhetően kialakulnak a faluközösségek és a gyors fejlődésnek köszönhetően a városiasodás feltételei is kialakulnak. Itt is létrejön egy új szakma, amely nem más, mint a hivatalnoki réteg, amely azt jelenti, hogy kialakulnak az államnak a csírái, de erről egy korábbi fejezetben már szóltam. Meg kell jegyezni, hogy a fejlődés ezen a mezopotámiai területen jóval gyorsabb, mint a Kárpát-medencében, de ez nem jelenti azt, hogy a két terület között végleg megszakadt volna a kapcsolat, mert a hasonlóságok még sokáig megmaradnak. Sőt azt is el kell mondani, hogy ezen a területen és az anatóliai területeken fejlődik ki a Szkíthaság a helyi lakossággal keveredve, amely először a Gétha népet adja a világnak, majd az újabb és újabb ősnépekkel való keveredésnek köszönhetően a Szkíthaságot adja a világnak. A mai mezopotámiai területeken ezt a tételt még sokan tudni vélik, csak ezeket mind kutatni kellene, amire ma nincsen semmi lehetőség.

A Tiszai és az Al-Obeid kultúra hasonlóságai

A Tiszai és az Al-Obeid kultúra hasonlóságait is figyelembe kell venni, mert a régészeti leletek hasonlóságai itt is szemmel láthatóan hasonlítanak a Kárpát-medencei kultúrához, mert a két kultúra igen közel áll egymáshoz. Az Obeid kultúra is a felfedezése helyéről kapta a nevét, ugyan úgy, mint a Kárpát-medencei kultúrák mindegyike. A festett edény kultúrák jellemzője a cserépedények díszítő művészetében keresendő, vagyis a festések szín hatásainak az elemzéséből tudjuk megkülönböztetni más kultúráktól. A Tiszai kultúra festett edényei már jól kidolgozott struktúrával rendelkeztek, amelyek párosultak az edények festésének a mintázatával, vagy a festett edények minőségi megmunkálásával. A Tiszai kultúra festett edényeit felismerhetjük könnyen, mert a vörös és a fehér festett edényei a jellemzőek, más kultúrákban csak a mintázatban különbözik. Ehhez a kultúrához tartozik a sárga és a fekete festett edények kultúrája is, de ez a Tiszai kultúra kései szakaszának a cserépkultúráját láttatja velünk. Az Obeid kultúra jellemzője a zöld, vagy a világoszöld színű kerámia, melyet már fazekaskorongon készítettek (kézzel hajtott). A mintázat hasonlósága azt a látszatot kelti, mintha a mintáknak a stílusát és a grafikáját lemásolták volna a Tiszai kultúra edényeiről. Ebben a kultúrában jelenik meg a fémek használata, amely a réz megmunkálásának a technikáját is magába foglalja, hiszen az ie. VI. évezredben már a réz olvasztásának technológiáját ismerték, amely a Kárpát-medencében is kb. azonos időre tehető. Az sem bizonyított, hogy a réznek az olvasztása, vagy a termésréznek a megmunkálása hol és mikor alakult ki. Ez a kérdés azért érdekes, mert a mezopotámiai területeken nem található réz lelőhely és mégis azt állítják a kutatók, hogy a réz olvasztását Mezopotámia területén fedezték fel. Úgy gondolom, itt lehetnek aggályaink, mert a réz megmunkálására itt a Kárpát-medencében is volt már ekkor hagyománya. Miért is kételkedem azon, hogy itt ezen a területen is meglehetett a réz olvasztásának a feltétele? Azért gondolok erre, mert a bányák is ezen a területen találhatóak, hiszen Recsk és Rudabánya rézlelőhelyei már ebben a korban is ismertek voltak, nem úgy, mint Mezopotámiában, tehát a feltétel jobban adott volt, mint Mezopotámiában. Az is igaz a réznek az elterjedése egy későbbi korban történt meg, mert a mezopotámiai elterjedésének a korát megközelítőleg jól be tudjuk határolni. Az elterjedésének a korát ie. V. és a IV. évezred fordulójára lehet datálni, ebben a korban már megjelenik a réz, mint sírlelet olyan formában, mint szerszám, vagy más használati eszköz. Az ie. VI. és az V. évezred során olyan folyamatok figyelhetők meg, hogy a Folyamköz déli területein jelentős fejlődés történt. Ez a fejlődés jól láthatóan kialakulóban volt, mert a faluközösségek fejlődésének alakulása azt mutatja, hogy már a városiasodás fejlődési szakaszába érkeztünk, különösen a déli területeken, ahol az áradmányos területeken a termelés fejlődésével a lakosság rétegződése is jelentősen megváltozott. Az első írásos emlékeink is ehhez a korhoz köthetőek, mert a Vízözön legenda keletkezésének az ideje is ebben a korban keresendő, hiszen a városoknak az alapításáról is beszámol ez a fent említett legenda. Az említettek közül következik az is, hogy az írás kialakulását is valószínűsíthetően erre a korra kell datálni, vagyis az írás a beszéd kifejező eszközeként jelenhetett meg. Az Obeid kultúra legismertebb lelőhelye Hadzsi-Muhammed, amely a hordalék alatt mintegy 3 méter mélyen található a valamikori folyómeder alatt. Tudjuk azt, hogy a síkságokon a folyók a medrüket folyamatosan változtatják, az egyik oldalon a medret feltöltik, addig a másik oldalon a partot folyamatosan bontják. Ebből az következik, hogy a folyók mai medre eltér az ókori medrétől, helyenként a távolság az ókori mederhez képest ma eléri a 20-25 km. is. A mai távolságokra a magyarázat, hogy a folyók ma olyan távolságokra találhatóak a városoktól, akkor a folyás medernek a változása eltávolodott a megmaradt városoktól. A feltárásoknál igen nagy nehézséget jelent az a tény, hogy a folyók

medre alatt kell megtalálni azokat a leleteket, amelyeket a föld mélye rejt magába, hiszen a feltárások így jelentős ráfordítást igényelnek. Felvetődhet az a kérdés, hogy a kutatókat mi motíválta a Hadzsi-Mohammed lelőhelynek a felfedezésében, nem is mondhatunk mást csak is a szerencse, mert a folyamközben a vízállás olyan alacsony volt, hogy a partoldalból a töltésalatti részen, szabadon látszódtak a régészeti leletek. A ma ismert korábbi lelőhely Tell-Awali, melynek kapcsolata volt a Szamarra kultúrával. Ezt onnan tudjuk, hogy a Szamarra kultúra leletei megegyeznek a Tell-Awaliban talált Obeid kultúrának az edény típusaival. A feltárások során nem csak cserépedényeket találtak a kutatók, hanem más tárgyakat, így sírleleteket, vagy épületeket, amelyek a Szamarra kultúrával mutatnak hasonlóságot, bár a használat során mid ezt tovább fejlesztették. Meg kell említenem azt a tényt, hogy a feltárt épületek mérete elérte a 200-nm-t, az épületek elrendezése hasonlít a Szamarra kultúra épületeihez, de ugyan ezt tapasztaljuk a Tell-Esz-Szwwan korai épületeinek a feltárásánál megtalált épületeinél is. Tell-Awaliban feltárt ház is azt bizonyítja, hogy a fejlődés nem állt meg, mert az épület alapjánál körben 60 cm. szélességben merevítő falakat találunk a körítő falon, amely bizonyíték arra, hogy ezt az építési formát nem csak átvették, hanem tovább is fejlesztették. Jól megfigyelhető a legkorábbi rétegekből előkerülő falaknál, hogy a merevítések csak is a sarkoknál, vagy annak a közelében volt megépítve. A IX. feltárási rétegben megfigyelhető az is, hogy a falakat 2 méterenként megerősítették merevítő falak beépítésével, ami a fejlődés bizonyítéka, vagy a VI. feltárási rétegben már 60 cm-ként körben a körítő falakat megerősítették. Úgy gondolom ennél jobb bizonyíték nem is kell annak szemléltetésére, hogy az építkezéseken hogyan vették birtokba a fejlődésben tapasztalható minőségi munkának az eredményeit. Ebből a falazási technikából fejlődött ki az erődfalazásnak a technikája, amelyet a későbbiekben megfigyelhetünk az építési technika fejlődésében. A falazó tégláknak a méretéről is szólnom kell, mert a korábban alkalmazott méretektől teljesen eltérő méreteket alkalmaztak, így a vályogtéglákat 60 x 60 x 8 cm méretűek voltak (napon szárított vályogtéglák). A Tiszai és a Dunántúli kultúrákban tapasztalt építkezéseknél tapasztalt technikákat látjuk az Obeid kultúrában, de azt is megfigyelhetjük, hogy a fejlődés sebessége sokkal gyorsabb volt Mezopotámia területén, mint itt a Kárpát-medencében, sőt a technikák fejlődése helyenként már el is váltak egymástól. Az Obeid kultúra festett edényei és kerámiái nagy hasonlóságot mutat a Szamarra kultúra kerámiáival, amíg a Szamarra kultúra kerámiája teljesen festett, addig az Obeid kultúra edényi és kerámiái mintások és a minta alatti részen üresen hagyták és utólag hordták fel a mintát és az edényeket még egyszer kiégették a mintával együtt. Az Obeid kultúra kerámiájának a színe megegyezik a Szamarra kultúra edényeinek a színével a fent említett eltéréssel egyetemben. Mint már említettem az Obeid kultúra edényeinek a színe vöröses barna. A mai ismereteink szerint Tell-Awwali lelőhely kétségtelen a legrégebbi, amely a hordalék alá van temetve, tehát a teljes feltárása még nem történt meg, legalább is addig nem, amíg én magam is ezen a területen tartózkodtam. Az is igaz a kutatók Tell-Awwalinál már régebbi lelőhelyet is találtak, de a feltárások tudomásom szerint nem kezdődhettek meg a háború miatt és természetesen a pénz miatt. A megfigyelések azt bizonyítják, hogy az Awwali kerámia egyértelmű hasonlóságot mutat az Obeid kultúrával, de a Kárpát-medence festett kultúrájával is, lásd a Dunántúli vonaldíszes kultúra edények falából kiemelkedő ábrázolásait. Ha a fentieket figyelembe vesszük, akkor láthatjuk, hogy egy azonos kultúrával állunk szemben. A fentiek tükrében merem állítani, hogy az Obeid kultúra uralta Mezopotámiát és az Anatóliai területeket is bele értve, így a Mediterránomot is, tehát itt is láthatjuk, hogy a Kárpát-medencei kultúra ugyan úgy megjelenik a Kárpátoktól a Mediterránomig és az Anatóliai és a Mezopotámiáig, ami bizonyosság arra, hogy a kultúrák valamilyen módon tovább terjednek a szülőhelyüktől egy új fejlődő világ felé. Ami azt is jelentheti, hogy a fent felsorolt területek lakói rokoni kapcsolatban állhattak a Kárpát-medencei őslakossággal, amelyből az következik, hogy az alap kultúrának a hordozói voltak és a fejlődés változásait magukban hordozták. Azt sem téveszthetjük a szemünk elől, hogy az Obeid kultúra

az a fejlődési szakasz, amely megteremti azt a társadalmat, amely már állammá tudott fejlődni. Így a mai ismereteink szerint ez az állam nem más, mint a SUMER társadalom, amely a fenti kultúra fejlődésének a következménye. A Sumer városok az ie. VI. évezred második felében kezdett kialakulni, ekkor már egész mezopotámiában elterjedt a mezőgazdasági termelés és kialakulnak ebben az időben a falusi települések mellett a városok, amelyek már egy rétegződött társadalomnak a termékei. A városiasodás folyamatai elsősorban az áradmányos területeken fejlődött ki, mert ezen a területen volt gyorsabb a fejlődés, mint a Termékenyfélföld más területein. Ezen a területen alakult ki a mezőgazdaság öntözéses változata, amely a termelés és a termés hozamok növelésével új szakmák és társadalmi rétegek tudtak kialakulni, így a kereskedők a szatócsok, a szerszámkészítők és még számos más szakmák alakultak ki ebben az időben. Ebből is látható, hogy a fejlődés mennyire felgyorsult a Mezopotámia területén, hiszen a Kárpát-medencei fejlődést ebben a korban előzi meg a mezopotámiai fejlődés, mert az időjárási feltételek teljesen mások voltak itt a Kárpátok vidékén, mint a mezopotámiai területeken. A Sumer társadalmon belül megindul egy újabb átrendeződési folyamat, amely a többlettermelésnek köszönhető, a felesleget értékesíteni kellett, ebből következően létre jött egy kereskedői réteg, amely a termékeket értékesíti más területeken. A fentiekből következik, hogy nyilvántartásokat kellett vezetni, látni lehessen, mit, miért és mennyiért stb. Létre jött egy írónoki réteg, akik birtokolták a tudásnak azt a szegmensét, amely a hatalmat is jelentette a számukra, az írónokokból jött létre a hivatalnoki réteg, így az irányítók, akik az uralkodót segítették a feladatai ellátásában. Az írás feltalálásának a monopóliuma valójában hol is jött létre azt ma megmondani pontosan nem tudjuk, hiszen a Boszniai piramisok feltárásánál (Nap piramis) az alagútban egy kövön a kutatók már írásjelet találtak, csak azt nem tudjuk, hogy a jelek milyen hangzókat, hangértékeket rejtenek magukban. A fosszilis anyag megtalálása azt bizonyítja, hogy ez a fent említett lelet az ie. XXXIII. évezredből való, legalább is a C14-es vizsgálatok szerint. Ezért mondom azt, hogy az írás feltalálását a tudomány a sumerekhez köti, de koránt sem biztos, hogy ez kizárólagosan megfelel az igazságnak. A rohamos fejlődésnek köszönhetően egy olyan fejlődésnek lehetünk tanúi, amelyben a matematika, a csillagászat a művészetek (zene, festészet, szobrászat stb.) építészet fejlődése messze megelőzi az akkori világ fejlődésének az ütemét. A régészeti feltárások azt bizonyítják, hogy az ie. IV. és a III. évezred fordulóján a gazdagság mérőfoka a palotáknak a luxuscikkekkel való felszereltsége, amely a Sumer társadalomnak a jólétéről tanúskodik. Az ie. IV. évezred végére már befejeződik a Sumer területeken a városiasodási folyamat, amely azt feltételezi, hogy a minőség fejlődésének az útjára lépett a Sumer társadalom. Ugyanezt nem mondhatjuk el a Kárpát-medence fejlődésével kapcsolatban, két ok miatt, egyik ilyen ok, nem ismerjük a két terület között létezett e kapcsolat, vagy nem, a másik ok a fejlődésnek az üteme mezopotámiában felgyorsult, amellyel nem tudott a Kárpát-medencei kultúralépést tartani. A leletek azt bizonyítják, hogy a kultúra alakulása tekintetében a kapcsolat, mint fejlődési folyamat létezőnek kellett lenni, mert a hasonlóságok erre engednek következtetni, vagyis a kiindulási pont a Kárpát-medence lehetett. Meg kell említenem azt a tényt is, hogy az Uruki rétegekből előkerült agyagtáblák segítségével eljutunk a Mezopotámia történelmének a hajnaláig. Ezek a leletek elősegítik a régebbi, így a sumerek előtti koroknak a felidézését is. A sumerek előtti lakosság valahonnan a Halis hajlatából a Kaukázusi kultúr területéről vándorolhatott be a folyamközbe. Ezek az őslakó népek és a keveredett népek rakták le a Folyamköz kultúrájának az alapjait, amelyeket úgy is ismerünk, hogy Turáni népek, vagy Gétha és későbbi időkben már Szittyá népeknek is nevezzük őket.

Mit kell tudni a faluközösségekről (Államalakulat kialakulása)

Miután az emberiség felismerte, hogy egymagában képtelen megbirkózni a természet erőivel, ezért sürgette az emberek összefogását az előttük lévő feladatok megoldására. Rájött az emberiség arra, hogy a síkságon, vagy a folyó völgyekben csak az összefogás árán tudja a természetet meghódítani, és ezzel párhuzamosan a földet megművelni, vagyis termelő tevékenységet folytatni. Felismerte azt, hogy az embercsoportoknak össze kell fogni és céltudatosan és irányítottan munkát végezni, úgy a saját érdekében, mint a közösség érdekében. Ez a fenti állítás volt a legfontosabb felismerés a termelő tevékenység gazdasági erejének a kiaknázására. Ez tette lehetővé azt, hogy az első társadalmi alakulat ki tudjon alakulni, ami nem más, mint a faluközösség. Ennek a létrejötté a Kárpát-medencében már az ie. X – IX. évezredben végbe ment, erre a bizonyítékokat az előző fejezetekben már bemutattam, de a mezopotámiai területeken is ugyan ez a folyamat játszódik le az ie. VIII.- VII. évezrednek a során, hiszen a cserép kultúrák idején már részben beszélhetünk a faluközösségek kialakulásáról. Egy dolog bizonyosan figyelembe veendő, amely nem más, mint a fejlődésnek a gyorsasága a mezopotámiai területeken, ha összehasonlítjuk a Kárpát-medencei fejlődésnek a gyorsaságával meg kell állapítani, hogy a fejlődés gyorsabb volt a mezopotámiai területeken, mint a Kárpát-medencében. Addig, amíg a mezopotámiai területeken a fejlődés feltétele nem az időjárás függvénye volt, mint a Kárpát-medencében. mezopotámiában az éghajlati viszonyok sokkal jobbák voltak az áradmányos területeken, mint itt a Kárpát-medencében. A mezőgazdaság ilyen irányú fejlődését behatárolta az a tény, hogy a Kárpát-medencében a mezőgazdasági területek megműveléséhez az irtásos gazdálkodás volt az egyedüli lehetőség, addig a mezopotámiai területeken, az áradmányos síkságokon a folyók lerakták az iszapjukat és azzal minden évben megtermékenyítették a mezőgazdasági területeket, tehát a két terület fejlődésének ezek voltak a fejlődésbeni különbségei. A faluközösségek kialakulása tette lehetővé azt a tényt, hogy a munkamegosztásból adódóan az osztálytársadalom kialakulásának a feltételei megvoltak. A fent említett folyamatok mind lejátszódtak a Kárpát-medencei, az anatóliai, a mezopotámiai, és nem utolsósorban, az egyiptomi kultúrákban, hiszen a fenti folyamatok mind időrendben eltolódottan megtalálhatóak ezekben a felsorolt kultúrákban. Ha lehet hinni a feltárások során a leletekben, akkor csupán az a feladat, hogy a kormeghatározás tekintetében pontosabban kell eljárni és megállapítani a sajátosságoknak a figyelembevételével, hogy milyenek a hasonlóságok és a terjedése milyen irányból érkezett, vagy éppen ott helyben fejlődött ki. A folyami társadalmaknak a kialakulása az ősközösségi társadalmi fejlődésből alakult át az úgynevezett osztálytársadalomnak a kialakulásába, lásd a korábbi fejezetekben említett egyéb okokat. A szakmák kialakulásával és a javak egyes embereknek a tulajdonában való megjelenése megjeleníti a hatalom kérdését is, tehát a hatalmi erőt már nem a testi erő jeleníti meg, hanem a tulajdonolt társadalmi javaknak az összessége, amely a hatalmat biztosítja ezeknek az egyéneknek. A társadalmi fejlődésnek volt egy másik útja is, amelyet ázsiai termelési módnak nevezünk, ennek a kialakulásában a természeti erők játszották a fő szerepet, itt ezeken a területeken alakult ki először a rabszolgatartó társadalom. Addig a mezopotámiai területeken a természeti erőknek a fejlődésével a termelési folyamatok növekedése volt a cél, vagyis a rabszolgaságnak a kialakulása egy másodlagos kérdés volt, tehát a fejlődés motorja a természeti erőknek a felhasználása volt az elsődleges, majd a későbbiekben megjelenik ezen a területen is a rabszolgaság. A gazdasági fejlődésnek a külön útjait csak is azért említettem meg, hogy lehessen látni azt, hogy a fejlődés milyen utakat járt be területekenként viszont egyes függőségi viszonyok nagyon közel álltak a feudalista viszonyokhoz. Ez leginkább a mezopotámiai fejlődésre volt jellemző, míg a keleti birodalmak kialakulása teljesen más

célzattal fejlődtek és más módon, mint a mezopotámiai. A mezopotámiai kultúrának a kialakulásában nagy szerepet kapott az öntözéses gazdálkodás kialakulása, hiszen ez a fejlődésnek a menetét erőteljesen behatárolta. Az öntözéses mezőgazdaság meg kívánta a faluközösségnek a pontos megszervezését, mert a kitűzött célt nem lehetett volna megvalósítani, ha nincsen minden egyes művelet idejében megszervezve. Ebből következik az a tény, hogy a földek első időszakban közös tulajdonban voltak és a feladatokat a közösség határozta meg a közösségnek az érdekei domináltak. A fejlődés következtében az egyes emberek az észjárásukkal olyan előnyökre tettek szert, amely a későbbiek során elvezetett oda, hogy a termelési eredményekből, már nem azonosan részesedtek, mert a ráfordított energia szellemi, vagy a tényleges már eltért a közös termelés által elvártaktól. Így alakultak ki a vallási hovatartozásnak a kérdése: vagyis a szellemi termékeknek a megjelenítése, úgy a spirituális gondolkodás, mint a szakrális gondolkodásnak a fogalma. Ezeknek a feltételeknek kellett kialakulni ahhoz, hogy az osztálytársadalomnak a csirái kialakulhassanak. Az osztálytársadalom kialakulásával eljutottak egy újabb fejlődési fokozathoz, amely újabb lehetőségeket nyitott a fejlődés előtt, melynek az lett a következménye, hogy a faluközösségek újabb fejlődési inspirációja megalapozta a városiasodás feltételeit. A városok kialakulásával törvényszerűen létre jön a másodlagos társadalmi munkamegosztás, vagyis az a réteg alakul ki, akik már a termelésben nem vesznek részt, de az elosztásban jelentős szerepet vállalnak, ilyenek voltak az állami alkalmazottak, valamint a kereskedő rétegnek a kialakulása. Még azt is ide kell sorolni, hogy a mezőgazdasági munkákból kiválik egy olyan csoport, amelyeket kézműveseknek nevezünk. A termelékenységnek a növelése megteremti annak a feltételét, hogy az egyes szak ágakat közötti csere létre jöhessen a faluközösségen belül és mikor a faluközösség ilyen formában is felesleget tud termelni, akkor már a kereskedelem a szomszédokkal is megkezdheti a tevékenységet. Ezt a kereskedelmi formát a szaknyelv szekér kereskedelemnek nevezi, mert az áruk, a szállítása szamarakkal, vagy csupán szekérral történhetett meg. Ezt a második szakaszt a mezopotámiai fejlődés megteszi, hiszen megteremtette a városiasodás feltételeit, amely azt is jelenti Childe professzor véleménye szerint, hogy megtörtént Mezopotámia területén a „városforradalom”. A városi vezető rétegekben jelentős a száma azoknak, akik a vezetőréteghez tartoztak. Ezek az emberek felhalmozták az ingó és az ingatlan vagyont és főleg az állatállományt, amelyet bérért, vagy természetbeni juttatásért dolgoztatják azokat az embereket, akik, kiváltsággal nem rendelkeznek. Az ilyen kiváltsággal rendelkezők kihasználják azt a lehetőséget, amely megteremti az eredeti tőke felhalmozásnak a feltételeit. Ilyen kiváltságokat élveztek a templom papjai a városvezetők, vagy a bankárok, a kereskedők. Igaz itt megkérdendő tőlem, hogy mit keresnek itten a bankárok, mert még ebben az időben nem volt pénz. Mind ez igaz, de a banki tevékenység nem a pénzzel alakult ki, hanem a terményfeleslegnek a megteremtésével, mert a felesleget lehetett már kölcsönözni és azt bizonyos százalék felszámolásával visszafizetni, tehát ez a tevékenység a feleslegnek a termeléséhez kapcsolható. Megjegyzem ékiratos agyagtáblán fennmaradt az is, hogy a banki tevékenységnek mi volt az értékmérője, amely nem más volt, mint a mérőbúza, tehát ez az elnevezés a Sumer társadalomból maradt az utókorra, amit még a mai napig is ismerünk. A felhalmozott vagyont mindenkor a család legidősebb férfi tagja örökölte, vagy a férfitagok között egyenlő arányban osztozkodtak a felhalmozott vagyonon. Ma azt is ismerjük, hogy a végrendeletekben általában kikötötte a végrendelező, hogy az örökös köteles a vagyont gyarapítani. A fentieknek köszönhető az, hogy a törzsi társadalom felbomlik és az anyajogú társadalom csak részben él tovább és kialakul a „patriálhális” társadalom, vagy más néven az apajogú társadalom. A társadalmi egység legkisebb része a család. A férfimunka mennyisége kiváltságos helyzetet biztosít a családban a férfinak és így alakul ki a patriálhális rendszer, vagy más néven az apajogú társadalom. A mezopotámiai faluközösségekben fokozódtak az ellentétek, így a férfi és a női ellentétek, valamint a tulajdonviszonyokból fakadó ellentétek, amelyek a faluközösség és a magánkézben lévő földek

művelésének az ellentétéből adódtak. A közösségi termelésnek a haszna is elsősorban a közösséget illette, addig a magántulajdonosok már az alkalmazottakat kizárólagosan bérért dolgoztatták. Ezek a különbségek a társadalomba olyan egyenlőtlenségeket hoztak létre, hogy ebből kezdett kialakulni a társadalmi vezető réteg, amely a vagyona alapján és a hatalmi ráhatása miatt a gazdasági és a közigazgatási kérdésekben magának fenntartotta a jogot, valamint a döntéseknek a jogát is. Ilyen területek voltak az öntözéses területeknek a kérdésében a döntési jog, valamint a középületek és a városfalaknak az építése, a háború és a békének a kérdésében a döntési jog fenntartása és nem utolsósorban a munka mennyiségének a megszabása, meghatározása. A termelés növekedésével a különbségek egyre jobban nőttek és a többletermelés eredményéből egyre több városfal épülhetett meg egy bizonyos réteg egyre gazdagabb lett, míg a szegényebb rétegek egyre szegényebbek. Ebből is jól követhető az, hogy az osztálytársadalom miként is alakult ki Mezopotámia területén, azonban az is tény, hogy az elnyomás még ebben a kezdeti stádiumban nem volt olyan szörnyű, mert a közösségi művelésben a templom igen nagy szerepet vállalt, amely a javak elosztásában is igyekezett a termelésnek az újra termelési feltételeit biztosítani, vagyis a megélhetést a templom biztosította a közösségi munkából élőknek. Ebben az időben alakult ki a törvényességnek az igénye is a Sumer (Mah-Gar) társadalomba, amely az állammá szerveződésnek egy olyan vívmánya volt, amely a fejlődés menetét meg is határozta. A társadalomban kialakult eltérések a kiváltságos réteget létre is hozta, ez volt a bírói kar, valamint a végrehajtói hatalomnak a birtokosai, így a főpapság, valamint a törzsi szervezetek élén álló törzsfők, valamint a kezdetleges kormánysszervezetek. A kezdeti időben a városok bölcseiből álltak a végrehajtó szervezetek, de ezt túlnőtte a fejlődés és már ez időtájtban a vének tanácsa lépett a helyébe, ezek a vének voltak a városatyák, valamint a városokban élő szabadok a fegyverforgatásra rá lettek kényszerítve, mert csak ebben az esetben lehettek a városi gyűlés tagjai, ez a szervezet vagy elfogadta a véneknek a döntéseit, vagy elutasította. Ezeket a gyűléseket a sumerek (Mah-Garok) ugkennek nevezték, azt is tudni kell, hogy ez a gyűlés a határozatokat csak nagyon ritkán módosította, vagy utasította el a város véneinek a határozatait. Nézzünk meg egy ilyen esetet a szakrális legendáink közül, amelyet ma már úgy ismerünk, hogy a Gilgames (Galga-Más) legenda, de a régi neve ennek a legendának a Nimród legenda. Ebből is a Gilgames és az Agga közötti vitát, amelyen a fegyverforgató férfiak gyűlése elutasítja a vének tanácsának a döntését. Ebben a költeményben a fegyverforgató férfiak felsorolják az ismert közmunkákat és imígyen kijelentik

*Vízgyűjtőt ásni, az ország vízgyűjtőit kiásni,
Az ország vízgyűjtőit, kis gödreit kiásni,
Vízgyűjtőit ásni, zsinórokat kifeszíteni.
Kis háza előtt ne hajtsunk nyakat,
Inkább szálljunk szembe vele fegyverrel!”*

*„Óh, ti élen álltok, ó, ti fenn ülők,
A király fiaival harcba szállók,
Szamár hátán száguldók:
A város életét ti tartjátok kézben!
Kis háza előtt ne hajtsunk nyakat,
inkább szálljunk szembe vele fegyverrel!”*
(Komoróczy Géza fordítása)

S. N. Kramer prof. Ezt, a részletet a világ első történetírójának tulajdonítja, mert az idézett részlet pontos leírást ad a faluközösségnek a fejlesztési munkálatairól, amely egyértelműen rámutat az egyenlőtlen életszínvonalú faluközösségnek a fokozódó ellentéteire. Itt ebben az idézett részletben Kis és az Umma városa elkeseredett harcot vív az öntözőcsatornáknak a birtoklásáért. Az öntözőberendezések birtoklása a két város között hosszú időre meghatározta

az ellentéteket, legalább is az ie IV. és a III évezred fordulóján. Nézzük meg, hogy a kor krónikása ezt hogyan látta: idézzük fel: „*Bárki Umma városában Ningirszu határ menti csatornáját, Nanse határ menti csatornáját, hogy a megművelt földet erővel magához ragadja, ha átlépné- legyen az bárki Ummabeli, legyen az bárki idegen országbeli: Enlil pusztítsa őt el, Ningirszu vesse rá a hatalmas hálóját, tiporja a fenséges keze fenséges lába alá, városának a lakói keljenek fel (és) városának közepén öljék meg őt*”

Lám a kialakult faluközösségeknek a konfliktusa látható ebben a rövid idézetben, mikor az államnak a csírái megjelennek és vele együtt az érdekellentétek is a felszínre kerülnek és rögtön meg kezdődik a városok élet halál harca. A faluközösségek városokká alakulása többnyire az erőszakos fejlesztéseknek köszönhető, majd a fejlődés következő állomása a birodalmak kialakulása, de erről egy későbbi fejezetben fogok szólni. A faluközösségek szerepe egyre inkább elhalványul, mert a falunak a szerepe csak a későbbiekben közigazgatási alapegységekként fognak szerepelni.

Rézkor és a rézkor embere

Az ie. IV. és a III. évezred fordulóján már elterjedőben volt a réz használata a Kárpát-medencében ez hozzátartozott a fejlődés törvényszerűségeihez, de az is tény, hogy már néhány ezer évvel korábbi sírleletekből is ismerünk réz tárgyakat, csak azt nem tudjuk pontosan, hogy ezek a tárgyak milyen célt szolgáltak. Remélem a vizsgálatok meg tudják állapítani azt, hogy egy ie. VI. és az V. évezred fordulójáról feltárt sírleletként szereplő tárgy mit keresett a sírban, mint sírmelléklet. De erről majd a későbbiekben beszélni fogok, mert a réz használata mikor terjedt el azt most megmondani pontosan nem tudjuk. Az is tény, hogy az ie. III. évezred során a Sumerek azzal dicsekedtek, hogy van egy olyan fém a birtokukba, amely értékesebb az aranyból és szilárdabb az anyaga, mint bár mely más ismert fémé. Igaz ezt a megtalált agyagtábla „hétpecsétes” titokként jelöli meg. Az ie. III. évezred első felében a Kárpát-medence fejlődési folyamatai olyan irányba fejlődött, hogy az élet teljesen átformálódott. Az új kőkor gazdaságát az jellemezte, hogy az áru termelő tevékenység a mezőgazdasági termelés felől eltolódott a pásztor nomád életforma felé. Ennek az egyik oka ként meg kell állapítani, hogy a terület túlnépesedése lehetett az egyik ok, mert a termőföldnek az eltartó ereje nem tette lehetővé azt, hogy egy olyan lakosságot ellásson, amely a területen letelepedett életformában élt. Egy dolgot nem szabad szem elől téveszteni, és padig azt, hogy a Kárpát-medencében nem alakult ki az öntözéses gazdálkodásnak a technikája sem a technológiája. A túlnépesedett lakosságnak az egyik része újra elkezdte az állattartás gazdasági életbe való bevonását, amely azt eredményezte, hogy a letelepült lakosság egy része újra a vándorló pásztorkodó életformát választotta. Erre azért volt szükség, mert az állatállománnyal ott is eredményesen lehetett legeltetni, ahol a mezőgazdasági termelést már nem lehetett végezni, mert a termelt növények ezeken a területeken nem teremtek meg. Ebből már nem is következhet más, mint a letelepült életformát a lakosságnak az egyik része újra feladta és a településeket elhagyva pásztor vándor életet folytatott. A letelepülések is csak viszonylagosak voltak, mert egy rövid ideig lakták azokat a területeket, ahol a nyomaikat fel tudjuk fedni, tehát a letelepedésüknek a nyomait csak kevés helyen sikerült bizonyítani. A gazdálkodás átalakulása is maga az eszköz anyagában is átalakult, a technikai eljárásokban új nyersanyagok jelentek meg. A kőszerszámok nagy része továbbra is jelentőséggel bír a gazdaság területén, de megjelent a réz, mint olyan anyag, amelyet viszonylag könnyen lehet alakítani és szerszámként felhasználni. A felhasználás tekintetében valószínűsíthetően a természetet használták fel, mint anyagot, mert zömítéssel, kalapálással jól lehetett alakítani, formálni és eszközöket készíteni belőle, amely részben, vagy egészben meg könnyítette a munkát. A rézkor emberének a szerszámai között mindenkor megtalálhatóak a kőeszközöknek a használata, de a réz, mint olyan anyag már megjelenik, amelyből lehet szerszámokat készíteni, még akkor is, ha tudjuk a réz magában egy puha fém. A rézkori pásztorok állat tartása szinte alig változott az ismert pásztornépeknek az állat fajtáitól, így szarvasmarhát, juhot, kecskét, sertést neveltek kisebb nagyobb számban. A pásztorkodás mellett nem mondtak le mindannyian a mezőgazdasági termelésről, mert a föld megművelése továbbra is megmaradt, mint termelő tevékenység, éppen ezért hívjuk ezt a kort a vegyes gazdaság korának, vagyis nyitott gazdaságnak, mert a lakosság mind a két tevékenységet folytatta. A földek megművelése csak annyiban történt meg, hogy a gazdálkodó a családját el tudja látni kenyérgabonával, valamint a meglévő jószágainak némi kevés takarmány is jusson. Az is a fejlődésnek a következménye, hogy a gazdaságnak a jele lesz az, hogy kinek mennyi a jószág, különösen a lábas állata. Ennek a kornak a helyváltoztató életmód miatt már nem a lakótelepek voltak a közösség összetartó ereje, hanem a temetők váltak a lakosságnak az

állandóságát és a folyamatosságát kifejező tényezői. A lakosság mindenkor visszatért a korábbi temetőihez a temetkezéseknél azt tapasztaljuk, hogy a családoknak meg voltak a közösségi rend szerint a megszabott helyei. Lehet vitatni, hogy a családok bizonyosan egy azonos sorban, vagy attól eltérően temetkeztek, egy azonban tény, hogy a fent említett helye és a szerepe alkotta mag a közösség életének az egységét. A rézkori temetőkben a sírsorok szabályszerűsége figyelhető meg, egy- egy sírban egy család tagjai nyugszanak. Továbbiakban azt is megfigyelhetjük, hogy a sírokban elhelyezett halottakat már tájolták a fejet keletnek és lábbal nyugatnak. Ennek szakrális jelentősége is van, mert az életetadó napnak a felkelése keleten történik meg, addig a lenyugvásnak a területe nem is lehet más, mint a napnyugtának a helye. A kora rézkort Kelet-Magyarországon Tiszapolgáron tárták fel és innen kapta a nevét is. Az utána következő kultúrát viszont, amelyik a fejlődés tekintetében fejlettebb azt Bodrogkeresztúri kultúrának nevezzük. Ezeknek a kultúráknak az elnevezései is a feltárásuk helyéről kapták a neveiket. Mind két helyen viszonylag nagyméretű temetőket tártak fel a régészek. Ezeknek a kultúráknak az elterjedési területe a környező alföldi területekre is kiterjedt a fejlődésük gyökerei visszavezethetőek a Herpályi és a késői Tiszai kultúrába. Ezekben az időkben a rézkor hatásait nem csak a helyi fejlődés határozta meg, hanem a kölcsönös fejlődésnek a hatásai is érvényesültek, úgy a déli területek felől, mint a terjedésének a hatásai északi irányba. Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a rézlelőhelyek hol voltak és miként is alakulhatott a rézkultúrának a fejlődése, nem szabad azt elhinni, hogy azokon a helyeken jobban fejlődött a rézkorszak kultúrája, ahol nem volt lehetőség a réznek a hozzáféréséhez. Úgy gondolom a fejlődésnek a feltételei csak is azokon a területeken érvényesülhetett, ahol megtalálhatóak voltak a rézhez való hozzáférésnek a feltételei. Az egyik sírleletből ismert anyagnak a vizsgálata eldöntheti, hogy a réznek a származása, honnan került a sírleletbe, mert a termés réznek a származását meg lehet állapítani. Ma a szakemberek ezen dolgoznak, hogy a meglévő anyagot be tudjuk azonosítani. A társadalom fejlődése területén az életmód változásaival párhuzamosan jelentős változások mentek végbe. Az állattenyésztő közösségeken belül megindult egy felhalmozási folyamat, amelynek az lett az eredménye, hogy nagy mennyiségű vagyonok halmozódtak fel, amely megteremtette az egyes személyek hatalmi tényezővé válását, tehát a gazdagság tette a hatalom birtokosává. Ezzel párhuzamosan megindult a társadalmon belül egy rétegződési folyamat, ez a folyamat a Bodrogkeresztúri kultúra második felében érte el a csúcspontját. A Tiszántúli területekre igen nagy mennyiségű réz és arany érkezett, mert a sírleletek azt bizonyítják, hogy a kereskedelemnek már nagy szerepe volt az áruk cseréjében, így valószínűsíthető, hogy a réz a Recsk-Rudabánya környékéről, valamint Erdély területéről érkezett az arannyal együtt. Ezeket az árukat nem mindenki tudta megvásárolni, mert az áru egyenlege ezt nem tette lehetővé, hiszen az ismert áruk közül a fent említett áruk voltak a legdrágább áru félések. A rézkornak a kialakulását a szakemberek az új kőkor középső szakaszától számítják, első időszakban ezt a fémet ékszerként használták, majd a későbbi korokban alakult ki annak a technikája, hogy szerszámot is lehet belőle készíteni. A rézkor ismeretanyagához az is hozzátartozik, hogy nem csak rézből készítenek ékszereket, hanem már aranyból is. Az aranyleletek elsősorban csüngőket, gyöngyfüzéreket, ritkábban karpereceket készítettek belőle. Előfordult az is, hogy szakrális viseletnek a mell ékét készítették el aranyból, amely nem minden napi használati tárgy lehetett. A gazdagoknak a sírleletei aranyban is általában gazdag volt már ebben a korban, előfordult az is, hogy egy melldísz elérte a 450 grammot, ilyen gazdagság csak is a rézkor vége felé, vagy a bronzkor idejében jöhetett létre. Az arany tárgyakkal kapcsolatosan kétféle vélemény alakult ki, az egyik vélemény azt erősíti, hogy az arany tárgyakat, mint import árukat hozták be ide a Kárpát-medencébe, addig a másik nézet szerint itt állították elő az arany tárgyakat. A saját véleményem ebben a kérdésben az, hogy az arannak a lelőhelye a Kárpát-medence, akkor miért is kellett volna idegen területről azt behozni, mert a feldolgozásnak a kultúrája itt kellett, hogy kialakuljon, nem pedig idegen területeken. Erre lesz egy olyan példám, amelyen lehet

vitatkozni a kedves tudós barátainknak, hiszen Mezopotámia területét elfoglaló szemita uralom alatt miért is nem találunk arany tárgyakat a szemita sírokban? Valószínűsíthetően azért, mert a szállítás megszűnt a Kárpát-Medencéből, mint tudjuk a szemiták bukása után ismét a sírleletekben megjelennek az arany tárgyak. A réz eszközök készítésének a helyéül csak is a Kárpát-medencét tudom elfogadni, mert a lelőhelyek is ezen a területen találhatóak és nagy a valószínűsége annak, hogy a tovább terjedésének az volt az oka, hogy kereskedelmi úton terjedt tovább az akkor ismert világ számos helye felé. Az itt készült tárgyakat esetenként rangjelzőként is használták, mert értékmérő szerepük is volt. A társadalmi tagozódás a fejlődés motorját is alkotta, mert ezeket a szabályokat az élet hozta a felszínre, ezek a szabályok megismétlődtek a temetőkben is. Lám az érdekességnek a kedvéért megemlítem, hogy a férfi halottakat jobb oldalukra fektetve temették el, addig a nőket a baloldalukra fektetve temették el fejfelé keletnek, láb nyugatnak. Azt is megfigyelhetjük, hogy az öregek, vagy a munkaképtelenek is ugyan úgy részesedtek a javakból, mint az egészséges emberek, tehát nem tettek különbséget öreg és fiatal között, csupán a társadalomban elfoglalt helyük alapján tudjuk meg különböztetni egymástól. A férfi síroknak az ismertetőjegyeit is megfigyelhetjük, mert a sírokban hosszú pengéjű kőkéseket, obszidiánból készült nyílhegyeket, kőbaltákat, réz és arany ékszereket helyeztek el a halottak mellé. Érdekességként meg kell említeni azt, hogy a férfi sírokban helyenként sertéskoponyákat is lehet találni, amely nem lehetett más, mint valami rangjelző, mert a koponya minden sírfeltárásnál csak is a gazdagabban a sírban lévő tárgyak között volt megtalálható. A női síroknál is megfigyelhető egy olyan jelenség, amely a gazdagságnak a jelzője, ilyen a gyöngyök, arany ékszerek, gyöngyfüzérék a csípőtáján, övveretek a halott derekánál, réz ékszerek stb. A temetkezéseknél több helyen előfordult a többes temetkezéseknek a gyakorlata. Ezekre a pontos választ még ma sem tudjuk megadni, de vannak sejtéseink arra vonatkozólag, hogy ezeket a temetkezéseket azért végezték ilyen formában, mert valószínűsíthetően a halottak járványoknak az áldozatai egy bizonyos családon belül. Voltak olyan feltételezések, hogy a kannibalizmusnak a tényét lehet bizonyítani, de az én véleményem szerint ez nem bizonyítható, hiszem azt, hogy a betegségek, így a járványok okait fedezhetjük fel ezekben a sírokban. Vannak olyan temetők, amelyekbe a temetkezést még a rézkor kezdetén kezdték használni, de a rézkor középső, vagy a vége felé is használták, tehát a temetők használata folyamatos volt, ami azt is bizonyítja, hogy a lakosság még a vándor pásztor élet mellett is ragaszkodott a lakhelye szerinti temetőkhöz. A sírok megkülönböztetése érdekében meg kell említeni azt a tényt, hogy a rézkor kezdeti szakaszában a halottat a hátára fordítva nyújtott állapotban hosszú sírgödörbe helyezték végső nyughelyére. Addig a rézkor közepétől a végéig egy alvó állapotot utánozva oldalra fordítva zsugorhelyzetben helyezték a halottat a végső nyughelyére, továbbá a sírgödör szélesebb és rövidebb, ami a korát is meghatározza. A temetők ebből a korból még abból is viszonylag könnyen felismerhetők, hogy a sírok szépen sorban helyezkednek el, ami azt is jelenti, hogy a sírokban általában nagy családokat helyeztek öröknyugalomra, tehát családi sírokról is beszélhetünk. A sírok mellékletei arról árulkodnak, hogy a családi temetkezéseknek a szokásai kialakultak ebben a korban.

Bronzkor és a társadalom

A neolitikus életforma elzárkózottságát és a rézkorszakból való átmenetnek a leleteit megtaláljuk már az ie. V.-IV. évezred fordulóján. Ennek a korszaknak a legjelentősebb találmányai közé kell sorolni a fémek megismerését, valamint a réznek a megmunkálásának a lehetőségét, de már ebben a fejlődési folyamatban a réz mellett más fémeket is megismertek azok, akik a fémeknek a birtokába juthattak. Az ie. IV. évezred során a fémeknek a megmunkálása és a felhasználása lendítette ki a holtpontról a gazdaságot, mert a fém eszközökkel a termelésnek a megnövelése párhuzamosan haladt. A hegyvidékeken lakó népesség azt vette észre, hogy az élénkpiros természeti állapotban is meg található és hidegen is jól megmunkálható természet fel lehet használni szerszámok készítésére, amely a munkák elvégzése terén jobb minőséget biztosított, mint a kőeszközök. A szerszámok technikai fejlődésének csak egy állomása volt a réz eszközöknek a felhasználása, mert az alakítása sokkal egyszerűbb volt, mint a legjobb minőségű kőé. A réznek a hidegen való megmunkálása mellett az ie. V.- és a IV. évezred fordulóján már a rézet tudták olvasztani, ami azt is jelenti, hogy egy újabb fejlődési folyamat beindulása volt várható. Azt, hogy hol és mikor kezdték a rézet olvasztani, majd adalék anyagokkal szilárdítani ma megmondani nem tudjuk, de tény az, hogy csak is azokon a területeken alakulhatott ki a kohászatnak az a módja, amely a rézet meg tudta olvasztani, ahol rendelkezésekre álltak azok a feltételek, amelyek ezt a technikai fejlődést elősegítették. Mik lehettek ezek a feltételek, a réz lelőhelyei, valamint a fa jelenléte a területen, mert a fából faszenet kellett előállítani, amivel a rézet meg lehetett olvasztani. Nehezen képzelhető el olyan fejlődési folyamat, ahol ezek a feltételek nem állnak a rendelkezésre. Ez az új fejlődési feltétel, vagy felfedezés azt bizonyítja, hogy a kőnél használhatóbb anyaggal állunk szemben, amelyet a kívánt formába lehet alakítani, így a szerszámok fejlődésének a biztosítéka ként. Az ie. IV. évezrednek az elején már a rézolvasztást követte a más ércekből való kiolvasztásnak a lehetősége az évezred közepe felé már a réz ötvöztetésének a technológiáját is ismerték, hiszen ebből a korból számtalan anyagot ismerünk. Az első bronzokat anyaga szerint réz és ón ötvöztetésként ismerjük, de a réz és az antimon ötvöztetését is már ismerték. Az ie. IV. évezred végéig már a réz és a cink ötvöztetését is ismerték, de nem volt ritka ötvöztetési forma a réz és az ólomnak az ötvöztetése sem. Az ie. IV. évezredben a fegyverek alkalmazása terén hódított a fém felhasználása, amely már azt is jelentette, hogy a lakosság egy része viszonylag könnyen hozzáférhetett a fém fegyverekhez, tehát az ötvöztött fegyvereknek a használhatóságát növelte az a tény, hogy az ötvöztetéssel a szerszám szívósságát és szilárdságát meglehetősen növelni. Azt viszont ebben a korban nem úgy kell elképzelni, hogy a kőeszközöket már nem használták, hanem e tényhez hozzátartozik az, hogy a kőeszközökkel azonosan használták a réz, vagy a bronz eszközöket is. Ennek a kornak a hivatalos elnevezése is erre utal, mert „chalkolitikum” magyarul „réz-kő-kor” az ie. IV.- évezred fordulója körül a bronz eszközök kezdenek meghonosodni a társadalomban és ezzel egy időben kezd kiűzni a kőeszközöket és a bronz a minden napok eszköztárába tartozik, ami azt is jelenti, hogy a társadalmon belül a rétegződések már végbe mentek, így a szakmák már kialakultak. A bronz elterjedése általában a művelt területeken mindennapi általánosságba elterjedt és a lét általános anyagává vált. A fémipar megjelenése a neolitikus társadalomban alapvető változásokat idézett elő. A réz megmunkálása nagy szakmai ismereteket igényelt, mert a rézművesek olyan iparosok voltak, akik a szakmát nem a családi körön belül végezték, hanem a piaci igényeknek megfelelően, vagyis a kereskedelem számára termeltek. A fentiekből következik az, hogy a termelés már nem a család gazdasági fejlődésének a használatára készült tárgyak voltak, hanem a gyártott

tárgyakat már a piacnak a felvevő képessége határozta meg, tehát a kereskedelem számára termeltek az akkori kohászok és a rézművesek. Ebből is látható, hogy a szakma miként vált el a mezőgazdasági termeléstől, amely a korábbi időszakban a családi gazdaságokat erősítette, de a szakmai elválás azt mutatja, hogy a társadalom már olyan módon rétegződött, hogy önálló szakmák jöttek létre, akik a munkájuknak az eredményét már nem a családi gazdaságból fedezték, hanem a magasabb szakmai kultúrának az elsajátításával a munkájuknak az eredményét a piac határozta meg. Ebből az is törvényszerűen következett, hogy nem csak az egyes tagoknak kellett feladni az önálló mezőgazdasági gazdálkodást, hanem a közösségek maguk is rákényszerültek az új ismeretek befogadására, amelynek az lett a következménye, hogy a szakmák folyamatosan bővültek, tehát a rézkohász előállította a rezet a rézműves elkészítette belőle a réz eszközöket (szerszámok réztárgyak stb.) és a kereskedő viszont elvitte a piacra és értékesítette az elkészült termékeket. A réznek a megmunkálása elsősorban azokon a területeken alakulhatott ki, ahol a lelőhelyek is a közelben voltak, mert a lelőhelyek általában a síkságoktól igen távol találhatóak, amely nem segítette a rézolvasztásának a technikai és a technológiai fejlődését, hiszen még ebben a korai szakaszban a szállítás csak a szekérszállítás (ökrös fogattal, vagy szamarháton) lehetett, amely nem éppen gazdaságos szállítási forma lehetett. A szállítás és a folyamatos ellátása azoknak a helyeknek, ahol a rezet olvasztani tudták igen költséges lett volna, tehát az olvasztás kialakítása az első időszakban szinte bizonyos, hogy a lelőhelyek közelében volt. A fejlődésnek köszönhető az is, hogy a későbbi időszakban már a lelőhelyeket komolyan védelmezték és a területeknek a birtoklását minden eszközzel biztosítani kellett. A fémeszközök kereskedelmében az első helyet foglalta el a fegyvereknek a gyártása és annak a kereskedelme, mert az államiságnak a kialakulásában igen nagy szerepet játszott a terület méreteinek a megtartása, valamint a természeti kincseinek a védelme, mert egy-egy területnek a helyét és a szerepét az határozta meg, hogy mit és hogyan tudott az a közösség megvédeni az új és idegen betolakodókkal szemben. Erre igen jó az a példa, hogy a barátságos sumerekkel szemben a betolakodó szemita népesség mennyire barbár eszközökkel lép föl és a saját területükről elűzték őket és a kor magas szintű kultúráját részben átvették a szemiták, részben, amivel nem tudták mit kezdeni azt hagyták az enyészetnek. Így veszett el a csillagászat tudománya, a matematika és részben az orvoslásnak az ismeretének számos eleme. A fejlődésnek a keretei kibővültek, mert a Közel-Kelet mai területeinek a népei, ahol a folyóvölgyek a termelés felfutását biztosították ott ez a fejlődési folyamat megerősödött. Ilyen terület volt a mezopotámiai nagy folyóknak a völgye, ezen belül is a fejlődés az áradmányos területeken volt az erőteljesebb, ahol az iparosodásnak a folyamatai is elindultak a rézérc feldolgozásának a technikai feltételei miatt, de ugyan ez a folyamat játszódott le a Nílus vidékén és a Közel-keleti területeken is és ugyan ez mondható el a Kárpát-medence ősi területeire, ősi lakosságára is. A világ más részein is ugyan ilyen folyamatok játszódtak le időarányos eltolódásokkal. Ezt az időarányos eltolódást a fejlődés sebessége határozta meg, hiszen ahol lassú volt a fejlődés ott a rézkornak a beköszönte is később kezdődhetett el, mert a feltételek nem voltak adottak. Az Ázsiai területeken is a folyóvölgyek mentén alakultak ki azok a kultúrák, amelyek elősegítették a társadalmi fejlődésnek ezt a szakaszát, tehát így jöttek létre olyan kultúrák, mint az Indusvölgyi kultúra, valamint a Hang kor kultúrája, vagy az ősi Kínai kultúra, melyet a Sárga folyó menti kultúráként is ismerjük.

Ismerjük meg a kohászat kialakulásának a lehetőségeit és a technikai feltételeinek a lehetőségeit. Az ősidők óta ismert fémek egyike az ólom, amelyet már az ókorban használtak vízvezetékek építésére, úgy, mint a vezeték fenék részének a kialakítására, valamint az ólomcsöveknek az alkalmazása terén. Az ólom sok tekintetben hasonlatos az ónhoz, melynek következtében a népnyelvében számtalanszor a két fémet felcserélik egymással és így az ólomot is ónnak nevezik. Az is lehetséges, hogy nem minden alap nélkül, mert az etimológiai levezetésben az áll ónnak nevezett kifejezésből származott, tehát az ólom nem más, mint állón a régi megnevezés szerint. Az bizonyos, hogy az ősnépek már a korai szakaszban ismerték az

ólmot, mert számtalan régészeti lelet a bizonyíték arra, hogy készültek olyan tárgyak a koraókorban, amelyek ólomból készültek, ilyenek voltak az ékszerek, a vízcsövek, és az adalék anyagként való használata. A római korból fenn maradt írások megemlítik az ólomnak mind a két nevét, így a fekete ólom néven, vagy a fehérólm néven nevezett ónt. Az ólom szürkésfehér fém, amely az oxigén hatására csak hamar sötétszürkére elszíneződik, de hosszabb folyamat alatt szinte fekete színt kap ez a fém. A fémnek a felületén képződött réteg nem más, mint a reve, vagy más néven az oxid réteg, amely egy héjat képez a fém körül. Amit még tudni kell az ólomról az nem más, mint a fajsúlya, amely a víznél legalább tizenegyszerese. Az ismertetőjegyei közé tartozik az, hogy ez a fém igen jól nyújtható, hengerelni hideg állapotban is jól lehet. Egyet nem szabad szem elől téveszteni, hogy ez a fém erőteljesen mérgező az emberi szervezetre. Az akut mérgezésnek a tünetei a rángásos jelek, de a szilikózis veszélye is fenn áll. A mérgezés lassú bejutása a szervezetbe lesoványodással járó köhögéses tüneteket produkál. Az ólom ércek előállításánál majdnem kizárólagosan a kénnel vegyült ércet, az „ólomfényt” a „gelenitet” használják. Az érc egyes helyeken nagy mennyiségben fordul elő, míg máshol szinte egyáltalán nem található meg. A Kárpát-medencében az ókor idejében nagy mennyiségben fordult elő, így Selmechánya környékén, valamint Nagybánya környékén. Az „ólomfényt” általában más fémeket is tartalmaz, így rezet, ezüstöt és nem utolsósorban aranyat, többnyire annyit, hogy a fémeknek a szétválasztását már érdemes elvégezni. A réznek a kinyerését más módszerrel is el lehet végezni, így pörköléssel, amely azt is jelenti, hogy a rezet az ólomtól ilyen eljárással is el lehet különíteni, ezzel egyidejűleg az aranyat és az ezüstöt az ólommal együtt olvasztják, az elválasztásuk az úgynevezett „leűző pestekben” történik, amelynek a technológiája az ezüst és az arany kivonásának a technológiájánál található eljárásokban van meg. Ma nem az a cél, hogy ebben a munkában kohászati eljárásokat mutassunk be, hanem a fejlődési folyamatokat szeretném bemutatni. Az ólom lemez, cső, vagy más formában kerül ma a forgalomba, de a kora ókorban az ólomot ötvöző anyagként is használták, vagyis a rezet ötvözték ólommal. A rézkohásatról is ejtsünk néhány szót, hiszen a technika fejlődésével az ősidők emberének is meg kellett ismerkedni a réz olvasztásának a technológiáját meg kellett tanulni és az ismeretanyagot folyamatosan bővíteni kellett. A réz szintén az ismert fémek közül az egyik legrégebbi, hosszú időn keresztül fegyverként is használták, a kohászata messze a történelemelőtti korra vezethető vissza, a magyar nevét az eleink a régi őshazából hozták, de a környező népek a réznek a nevét a Ciprus szigetéről kapta, mert itt voltak azok a bányák, ahol nagy mennyiségben fordult elő a réz. Igaz a Kárpát-medencei bányák is ontották a rézércet, de a nevét a Ciprus szigetéről kapta (réz = Cuprun). A réznek a színe sárgás rózsaszínű fém, amely hamar oxidálódik, és sötét színt kap, amely lehet barnászöröses szín, huzamosabb idő után megfeketedik. Ennek a fémnek a vegyületei igen mérgezőek. A réz, mint már a korábbi fejezetekben utaltam rá, hogy természetében is előfordul. Érci közül a leggyakrabban előforduló a „kénes rézérc”, vagy a „rézkovand” (chalcopyrit) és még van a tarka rézérc (bornit), valamint az ezüst tartalmú „fakóérc” és a „lazurit” és a „malachit”. Először beszélni kell a termésréz megmunkálásáról, amely a leg egyszerűbb feladat, mert a termésréz tömöríteni kell és zömíteni kalapálással. Ebből is láthatjuk, hogy a megmunkálása nem egy bonyolult feladat, mert csupa fizikai eszközzel lehet a termésréz megmunkálni, alakítani, szerszámot lehet belőle készíteni. A rezet egyszerű olvasztásos eljárással lehet finomítani és kohósítható. A réznek a kohászata az ércfajták változata szerint igen különböző, de mind annyi bonyolult eljárást igényel, erre most nem térek ki, mert nem ez a feladatunk. A réz kohósítása azért nehéz, mert a rézércben több más fém is található, így az ón, a vas, a bizmut, arzén, antimon, cink, ólom, ón stb. Ennek a kohósított eljárásnak igen sok feltétele van, mert a rézércben található más fémeknek az elválasztása igen bonyolult folyamat. A benne lévő fémek meghatározzák a réz milyenségét, annak használhatóságát, tehát a fémek kivonása lehet, hogy károsan befolyásolja a réz használhatóságát, vagy a fémnek a szívósságát. Megjegyzésként a réz megmunkálása nem egy

egyszerű feladat, mert az ókori technikák nem voltak olyan fejlettek, mint a mai elektrolízises eljárások. Gondoljunk bele, ha a rézgálicba vasat teszünk, és ott hagyjuk, néhány napig a vasat a rézgálic megoldja és a réz viszont kicsapódik. A réznek a tisztítását el lehet úgy is végezni, hogy a gálicos vizet hosszú csatornákon vezetik el, ahol a csatorna zeg-zugos és ezt a csatornát tele rakják vassal és ezen keresztül vezetik el a rézgálicos vizet és a gálicból felszabaduló réz lerakódik a csatorna falára és mire a víz a csatorna végére ér addigra már szinte teljesen tiszta vizet kapunk. A réznek a begyűjtése már egyszerű feladat, mert a csatornát ki kell tisztítani a réz lerakódásától. A rezet az életben igen sok féleképpen használták, nem csak tiszta fém állapotában, hanem más fémekkel ötvözötten, ha a réz ötvözött, akkor már nem rézről beszélünk, hanem bronzról. Az első időszakban ónnal ötvözték a rezet, amely szép fényes sárga fémet adott és ezt nevezzük sárgaréznek. A további ötvöző anyagok lehetnek horgany, ezüst, vagy arany is lehet, ezért is olyan drágák egyes sárgarézek, mert nemesfémekkel vannak ötvözve. A legszebb sárgarezet a réz és a cink ötvözetéből lehet létrehozni, az ötvözésnek az aránya legalább 60% réznek kell lenni, úgy hidegen is jól megmunkálható, ha ennél kevesebb a réztartalom benne, akkor az anyag egyre ridegebb és nehezen megmunkálható lesz. A réznek az ónnal való ötvözte adja a bronzot, amely az ókorban igen nagy szerepet töltött be a fémek használata terén. Megjegyzem, azt az érdekességet, hogy a lágy réznek a háziasítása (ötvözése) a még lágyabb ónnal, olyan kemény anyagot ad, hogy a kovácsoltvas sem keményebb és nem szívósabb, mint a fent említett bronz, tehát az igazi használat eszközeként a használt bronz elsősorban az ónbronzt volt. A fentiekben bemutatott eljárásokat a bronzkori embereknek meg kellett ismerni ahhoz, hogy a fémeket, így a rezet meg tudják munkálni és olyan anyagokat hozzanak létre belőlük, hogy azokból komoly munkaeszközök válhassanak. A jó módú családok át örökítették a fegyverek birtoklását és a társadalomban betöltött politikai szerepüket és a fegyvereknek a birtoklásából adódó kiváltságaikat, így azokat fokozatosan lehetett átörökíteni, így a fegyverek a birtokosaiknak felmérhetetlen előnyöket biztosított. Ha visszaemlékezünk a tanulmányainkra a Homérosz az Iliász-ban ismét a párviadalok eredményeinél arra hivatkozik, hogy a fegyvereknek a minősége dönti el a harc sikerét. A jó minőségű fegyvereknek a megszerzése már ebben az időben is stratégiai kérdés volt, mert a harci cselekményeknek a kimenetele attól függött, hogy kinek milyen minőségű fegyvere volt. Gondoljunk csak bele, hogy a kőfegyverekkel harcoló csapatoknak mennyi esélye lehetett a bronz fegyverekkel szemben, mondjuk meg őszintén, hogy esélyük sem volt eredményesen felvenni a harcot. A bronzkor embere, aki egy kicsit is kiemelkedett az átlagember szintjéről, meg tanulta a fegyverforgatásának a technikáját és azt a fegyver típust meg is tudta vásárolni, mint harcos komoly vagyonokra tehetett szert, amely elvezetett odáig, hogy ezekből a harcosokból kialakult egy új osztály, vagy réteg, amelyet úgy hívhatunk, hogy a katonai arisztokrácia. Ez a katonai arisztokrácia jelentős szerepet fog játszani az államiság kialakulásában. A bronz megjelenésével a piacon a csereértéke magas volt és ezért, csakis a kiváltságosok tudták megvásárolni és fegyvereket készíteni belőle, amit viszont ugyan ez a réteg birtokolt. Ebből fakadóan a bronzkor társadalmát a fent említett folyamatok határozták be, így a gazdagok még gazdagabbak lettek az elesettek viszont még szegényebbé váltak. A teljes gazdaságnak az ellenőrzése még ekkor sem került a katonai arisztokrácia kezébe, mert a hit nevében a papság szerepe is jelentős maradt, sőt helyenként még erősödött is a társadalmi befolyásuk. A papi arisztokrácia létrehozta a mágus papoknak a hierarchiáját, amelyek együtt jártak az emberi tevékenységgel, a neolitikus társadalomban bonyolult és az egész életet behálózó rendszerré fejlődött. A szertartások magukba foglalták a vetéstől az aratásig minden olyan tevékenységet, ami a föld megművelésével valamilyen módon kapcsolatba hozható. Tehát a termékenységnek a rítusait valamilyen módon magába foglaló szertartások vették birtokba, amely nem volt elválasztható a napi tevékenységtől, az isteni akarattól. Ezek a termékenységi rítusok a termelő munkában racionális feladatokat láttak el és olyan egységet alkottak, hogy minden cselekvés egyszerre lehetett rituális és szimbolikus jellegű is. A

magoknak a földbe juttatása lehetett racionális is és egyben jelképes is és a Földanya megtermékenyítésének a szimbóluma is. A rítusokat az akkori lakosság legalább olyan megbecsülésben részesítette, mint a racionális gondolkodást, tehát a szakrális gondolkodásnak a kialakulását erre az időszakra kell, tennünk a neolitikumban a szakralitás kialakulásának lehetünk a tanúi. A specializálódott szakismeretek fejlődése elvezette a kor népét a cserépkultúrák olyan irányú fejlődéséhez, mint a fémeknek a felismerése és megmunkálásuk technikája valamint ezekből a szerszámoknak az előállításához szükséges folyamatoknak az elsajátítása. A racionális gondolkodás nem vált el olyan módon egymástól, mint azt gondolnánk, de a rituálék ismerői öröklődő kasztot képeztek. Ezek a csoportok a racionálisat és a mágikus tevékenységet szoros egybefonódás következtében egyszerre lehettek mágikus és egyben racionális tevékenység termékei. Ennek a tudásnak a fejlődésében jelentős szerepet vállaltak, hiszen ez a réteg rendelkezett a tudás mindenható hatalmával. Láthatjuk a papi réteget ezért nem lehetett kihagyni a fejlődés menetéből, mert a szakralitás mellett a tudásnak a birtokában voltak, ezért volt jelentős a szerepük az irányításban és a funkciók ellátásában.

Az osztálytársadalmak kialakulása

A réz és a bronz fegyverek használata lényegesen meggyorsította a társadalom széttagolódásának a folyamatait, amely ebben a korban egy gazdasági forradalmi helyzetet hozott létre, amelynek a kezdetei visszanyúlnak a neolitikum középső szakaszába. Ekkor még a neolitikum embere ásóbotokkal és kezdetleges eszközökkel rendelkezett a földművelésnél, csak kezdetleges faekéket alkalmaztak, amelyeknek legfeljebb vulkáni üvegből (obszidián) készült az eke éle, ezek a szerszámok már többet értek, mint az ásóbotos földművelésnek a technikája. A fent említett ekeféle már gazdaságosabban működött a mezőgazdaságban és már többletet is lehetett vele termelni, mert lényegesen nagyobb területeket lehetett bevonni a termelésbe, mint azt tették korábban. A nemzetségekből álló csoportok termelése az egyik helyen többet, míg a másik területen élő nemzetségek kevesebbet tudtak termelni, mert az adottságok és a szerszámkészleteik sem voltak mindenkor azonos szinten állóak, tehát az egyik helyen lehetett felesleget is termelni a másik területen csak a létfenntartás szükségleteit tudták megtermelni. A nemzetségekből idővel nagycsaládok váltak ki, mert a termelésük jelentősebb volt a környezetükben lévőkétől és így önállóan kezdtek gazdálkodni, amelyeknek az lett a következménye, hogy az eredeti tőkefelhalmozás az egyes családoknak a kezében összpontosult, amely elvezetett a gazdagsáig. Ezekben a családokban még egy másik folyamat is lejátszódott és pedig a matrilhalis (anyajogú) rendszerről át álltak a patrilhalis (apajogú) rendszerre, ennek a rendszernek a kialakulásában nagy szerepet vállaltak a férfiak, akik a családon belül legalább három nemzedéket fogtak össze családotól- feleségestől azért, hogy a magán gazdaságaikat önállóan működtetve piacképesek legyenek. Ebből a család modellből nőtte ki magát a magángazdaság, amely a termelés nagy részét alkotta egy bizonyos idő eltelté után. Az ekés földművelés társadalmát már szinte kizárólagosan a férfiak irányították, szervezték a gazdaságot és teremtették meg az oikosz (zárt) gazdaságot, vagy a vegyes gazdaságot, igaz ez a kétféle gazdaság nem azonosan alakult ki, mert a gazdasági feltételek határozták meg a kialakulás milyenségét. A Folyamközben az oikosz (zárt) rendszerű gazdálkodás honosodott meg, addig az Anatóliai területeken a nyitott vegyes rendszerű gazdaságok alakultak ki, mert az időjárás viszonyok a zárt rendszerű gazdaságnak nem kedveztek. Mit is értünk vegyes gazdaság alatt? Elsősorban a mezőgazdasági tevékenységet, de azt kiegészítette az állattenyésztéssel, mert csak így lehetett gazdaságosabban termelni, vagyis a család egy része kizárólagosan a földeknek a megművelésével foglalkoztak, addig a család másik fele a legeltető vándorló életmódot folytatta, de a családnak a része maradt mind végig. Az oikosz (zárt) rendszerű gazdaságoknál a termelés a családoknak azon felénél, akik a földet művelték azok teljes jogú tagjai voltak a nagycsaládnak, addig a pásztorok szintén egy önálló családnak a tagjai voltak, ez a gazdasági forma a Sumer (Mah-Gar) társadalomra volt jellemző. Tudjuk azt, hogy a nagycsalád kezében összpontosult minden eszköz, így a szerszámok, a fegyverek, az ékszerek, ruházattól kezdve a szerszámokig, az állatállománytól a földekig. Az olyan családfő, aki az átlagnál nagyobb vagyon felett rendelkezett az a közösségen belül is nagyobb tekintélyre tett szert, az a gazdasági erejénél fogva megalapozta a családja jövőjét. Így a hadi vállalkozások irányításában, a többlettermékek hasznosításának a piaci hányadából, a hadizsákmányokból a ráeső részt ő határozhatta meg, az ilyen módon növekvő gazdasági ereje a közösségen belül fölényessé vált, így a birtokain belül a vezető szerepét nem lehetett megkérdőjelezni és így a vagyont örökölhetővé tudta tenni. Az egyes családfők közötti vagyoni különbségek szétfeszítették a régi ösközöségi formát és egy új vagyonra épülő társadalmi forma kezdett kiépülni. Ezzel a változással véget ért a közösségi társadalomnak az a fajtája,

ahol közösen művelt földek hozadéka is egy közös kasszába került és mindenki egyformán részesedett belőle, mert a kialakulóban lévő új társadalom a szántóföldeket felszabdalgja az egyes családok között, először csak ideiglenesen, de később végleges használatra kapják meg a földeket, amelyet majd a jog kialakulásával lehet örökölni is. Ez az átmeneti idő fokozatosan a magántulajdon kialakulásához vezetett. Ennek a fejlődésnek köszönhető az is, hogy a család kezd a társadalom gazdasági egységévé válni. A családfők erejét az is biztosította, hogy a bronz fegyverek kinek a birtokában összpontosultak, mert az erősebb családfők kiváltságokat tudtak elérni a társadalmon belül. A fegyverek birtokosainak mérhetetlen hatalom összpontosult végül a kezükben, így a fölényüket kihasználva a gyengébb családokat megnyerték a saját akaratuknak és így kialakulhatott a nemzeti uralkodásnak a feltétele. Az egyes jómódú családok a családfők a gazdasági és a politikai érdekeiket jelentős előnnyel átörökítették, mert a fegyvereknek a birtokosai is voltak egy időben. A bronzfegyverek birtoklása magalapozta a hatalmát azoknak a családoknak, családfőknek, akik a vagyon mellett rendelkeztek a hatalom más eszközeivel, így a felhalmozott javakkal, a fegyverekkel, élelemnek feleslegével. A tartós bronzfegyvereknek a birtoklása mérhetetlen fölényt biztosított azoknak a családfőknek, akik a bronzfegyvereknek a birtokában voltak. (hiszen a kőfegyverek már elavultnak számítottak). Az Iliásban Homérosz is nagy jelentőséget tulajdonított a fegyvereknek a minőségére, hiszen nem mindegy az, hogy a harcos élbiztos karddal harcolt, vagy már egy elavult kőfegyverrel. A jó fegyvereknek a megszerzése nem is lehetett másnak az eredménye, mint a termékfelhalmozásból eredő eredeti vagyoni tőke eredménye által létrejött tőke befektetése révén. Tehát a fegyvereknek a beszerzése mindenkor függött a tőkefelhalmozástól, vagyis a feleslegnek a mennyiségétől. A jómódú családfők megengedhették maguknak, hogy ilyen drága fegyvereket vásároljanak, mert a hatalmat biztosították a számukra, még akkor is, ha még nem rendelkeztek megfelelő katonai létszámmal. Igaz a katonai feladatok végrehajtása nem az állandó hadsereg következménye volt, hanem a veszély elhárítására a nagy családoknak a feladata volt, hogy a családnak azokat a tagjaikat, akik a fegyverforgatásra alkalmasak voltak vezényeljék a csatamezőre. A fegyverek birtokosai egy idő múlva jómódú arisztokráciává fejlődtek, amely a katonai szolgálat parancsnoki karát biztosította. Nem is tehetne volna meg más a fegyvereknek a vásárlását, mint azok a személyek, akik a többletermelésből eredően profitra tettek szert, tehát a profit biztosította a gazdagságot, ebből következően a vagyoni különbségeket is. Ez a csekély létszámú réteg idővel szélesebb bázisra tekinthető réteggé fejlődött. A bronzkor társadalma fejlődését a fent bemutatott fejlődésnek a menete határozta meg, amely a későbbiek során is a fejlődésnek a motorja lesz. Azt is látni kell, hogy a fegyverforgató arisztokrácia mellett megjelent, vagy a társadalomban már kifejlődött a papi arisztokrácia is, azok a mágikus szertartások együtt jártak az emberi fejlődéssel és annak minden tevékenységével, így nem lehet függetleníteni a társadalomtól a mágikus szertartásokat, amelyek együtt jártak minden emberi tevékenységgel. A neolitikus társadalomban egész társadalomra nézve is bonyolult és az egész emberi életet behálózó rendszerré fejlődte ki magát, így a magoknak a fölbejuttatásától az aratásig a földművelés minden mozzanatáig, helyenként a körülmények még vonzották is a meglévő rítusokat az ember hiedelmének a mélyebb érzelmi kialakulását. Ezek a termékenységi rítusok a termelőmunka racionális feladataival olyan egységet alkottak, hogy a cselekvés egyszerre lehetett reális és egyben szimbolikus is. A magoknak a földbe juttatása racionális és mégis a Földanya megtermékenyítésének a jelképe is. A rítusok ismerete megbecsültsége megegyezett a szakismeretek megbecsültségével, láthatóan a kerámia művességéből fejlődött ki a bronz eszközöknek a kultúrája, amely az előzőekhez képest egy fejlettebb társadalmi kultúrát feltételez. A rituálék ismerete ugyan úgy örökölheto, mint a vagyon, tehát a papi tevékenység is egy fejlődési folyamaton megy keresztül és pedig kasztá alakul a papi tevékenység, amely szintén örökölheto. A racionalitás és a rituálék összefonódásából alakul ki a szoros együttműködés, tehát a világi fejlődés egyben a szakrális fejlődésnek a feltétele, de ez lehet

fordítottan is. A fejlődésnek egy bizonyos fejlődési szakaszában ezek a tevékenységek részben szét is válnak, de a bronzkor embere sohasem csak az egyik irányzatot vallja magáénak, hanem mind a kettőt. Ennek az lett a következménye, hogy a papságból fejlődik ki az állami funkcionáriusoknak a rétege, így az irányító közösségeknek a szakrális vezetői. Miközben az ekés földművelés elterjedt a fémfeldolgozás is jelentősen fejlődött, így az állati erővel vontatott ekés művelés, már sokkal hatékonyabb volt. A kereskedelemben is a változások szemmel láthatóan megváltoztak, mert a közvetlen cserekereskedelmet felváltotta a szekér kereskedelem, valamint a hajóval történt kereskedelem is egy újabb területet tudott bekapcsolni a kereskedelembé, legalább is a tengerek partvidékeit. A cserépkultúrában tapasztalható iparosodási folyamatokat is meg kell említeni, mert a bronzkorban a cserépedényeket elsősorban már kézi korongon készítették, amely a termelés meggyorsítását tették lehetővé. Az ie. V. - IV. évezred fordulóján a gazdasági élet gyökeresen megváltozott és ezzel egyidejűleg a társadalomnak a belső szerkezete is, az ilyen jellegű változások annak köszönhetőek, hogy a fém használata meghonosodott a társadalmon belül. A nagycsaládok fölé emelkedtek a nemzetségek és azoknak a közérdekű tagjai, azon belül is a fegyverforgató nagybirtokos katonai arisztokráciája és a papi burzsuázia, amelynek a közös vállalkozása a területük megvédése, és ha kell a zsákmányszerzés is. A földszerző háborúk eredményeként egyes társadalmak tönkrementek, addig mások egyre jobban meg gazdagodtak, de a burzsuá fegyverforgatók és a templom papjai igyekeztek a hatalmat a kezükben tartani. A hatalom megőrzésére a népnek a feladatául tűzték ki a csatornák megépítését, vagy az áradások szabályozására kiépített gátaknak a karbantartását. Ebből is jól látható, hogy már ebben a korban a kisebbség uralta a hatalmat és a többség alávetette magát a kisebbségi hatalomnak. Az ilyen átalakulás, amit ma ismerünk a mezopotámiai területen alakult ki elsőként, Ott ahol szilárdabb az uralkodó osztály a legnagyobb feladatokat kellett megoldani, mint már említettem a gátak megépítése mellett a folyóknak a szabályozását és a csatornák kiépítését, amely biztosította a termelés biztonságát. Erre az időszakra tehetjük a történelem egyik legnagyobb változását és pedig a falurendszerből való átmenet korszakába, amely nem más, mint a városiasodás korszakába való átmenet ideje. Ez a változás erősítette meg a neolitikumból való átmenetet a bronzkorba, melyeknek a következménye a települések megerősödése, vagyis a városiasodási folyamatok elindulása. A folyóvölgyek legkorábbi városainak a kialakulása megkezdődött az ie. V. -IV. évezred fordulóján, itt az arisztokrácia olyan módon megerősödött, hogy a központjaik faluközösségek fölötti uralom szerveiként jöttek létre. Miben különböztek ezek a városok a faluközösségektől? Elsődlegesen nagyobb a lakosság sűrűsége a falvakéhoz képest, valamint megerősített városfallal rendelkeztek ezek a városi települések és itt volt megtalálható a fegyverforgató arisztokrácia és a papi arisztokrácia is, melynek a jelenléte és az uralkodó szerepe különböztette meg őket a falutelepülésektől. A technika fejlődéséből adódóan a fémfeldolgozás, valamint az állati erővel vontatott és kerekeken gördülő szekér, a hajózásnak a technikájában bekövetkezett változások, valamint a cserépedényeknek a gyártásánál a korongolt edényeknek a megjelenése és használata az ie. V.- IV. évezredre teljesen megváltoztatta a társadalom belső szerkezetét. A mélyreható változásokat észlelhetjük a fenn maradt edényeken, vagy más régészeti tárgyakon, amelyek az utókorra maradtak. A nemzetségeken belül is egy jelentős változás állt be, amely azt jelentette, hogy a közrendűek tagjai fölé emelkedett a fegyverforgatók és nagybirtokos papi arisztokrácia, ez az összefogás a közös vállalkozásokra, így a zsákmányszerzésre, valamint a területszerző háborús vállalkozásokra, a városfalának az építésére, vagy templomépítésére, öntözőcsatornák, vagy az árvízi áradásoknak a mentesítésére építendő gátak építésére. Ezek a felsorolt munkálatok már egyértelműen állami feladatnak a meglétére utalnak, hiszen az állami hatalom kialakulása ebben az esetben jól elkülöníthető az egyéni érdekektől. Az sem véletlen, hogy az ilyen folyamatokat elsősorban a folyó völgyekben lévő közösségeknél lehet kimutatni, mert a fejlődés sebessége ezeken a helyeken meg előzi a Kárpát-medencében tapasztalható fejlődési

sebességet, ami nem lehet a véletlennek a műve, már erre utaltam korábban. Ezt a fejlődést a kőkori neolitikus falvak bronzkori, megerősödött városi fejlődésének nevezzük. A folyó völgyek legkorábbi városait, amit ma ismerünk az ie. IV. évezrednek az első felére datálhatjuk, mert az arisztokrácia megerősített központjai voltak a kialakult városok, ezek a városok uralkodtak a környezetükben lévő falvak településein. Ennek következményeként jöttek létre a falvak alárendelt irányító testületei, akiknek beszámolási kötelezettségük volt a várost irányító vezető testületeknek, a főpapoknak, vagy a már kialakulóban lévő magas rangú személynek. A hatalomnak az ereje a városiasodott településeken érvényesült, ezeken a helyeken tudott jobban megerősödni a papi és a fegyverforgató arisztokrácia, így az uralkodó szerepe különböztette meg a várost a falvak településeitől. Ezekhez a tényekhez csak másodlagosan járultak hozzá a falvak településein lakó népesség, mert specializálódott a kézműveseknek a piaci lehetőségei, tehát a falvakban már nem igazán működött a cserekereskedelem, mert a felhozatal messze elmaradt a városok piacaitól, úgy a választékot tekintve, mint a mennyiséget figyelembe véve. Ebből az következett, hogy a kereskedők is szívesebben telepedtek le olyan városiasodott településeken, ahol a fent említett adottságok a rendelkezéseikre álltak. A kereskedőknek a városi élet nagyobb biztonságot jelentett, mint a szórt falusi települések, kedvezőbbek voltak a beszerzési lehetőségek és az értékesítéseknek a feltételei is. Azt is tudomásul kell venni, hogy a kézművesek csak is megtűrt személyek voltak a városokban, addig, amíg a hatalmat gyakorlók ki nem szorították ezeket a kézműveseket a városoknak a falain kívülre, ahol a gyártást elvégezheték, de az értékesítést már kötelezően a templom előtti téren kellett végrehajtani. Ez a fent említett ismertető jegy végig vonult az ókor minden városiasodási folyamatán, amely a vagyonnal rendelkezőknek a hatalmát meg is erősítette és ez a folyamat a városiasodásnak lett az ismérve. A bronzkor városai kialakulásának az idején jött létre az írás tudománya, legalább is az ékírásnak nevezett egyik legrégebbi írásforma, igaz ettől jóval korábbról is ismerünk írásjeleket, de nem ismerjük a hangértékeiket, amely nélkül nem beszélhetünk írás ismeretről. A ma ismert legrégebbi írásjeleket a Boszniában feltárás alatt lévő Nap piramisból ismerjük, amelynek a kora lehet, akár harminc ezer éves is vagy még régebbi, de a hangértékeit ezeknek a jeleknek nem ismerjük. Azt viszont meg állapíthatjuk, hogy az itt felvázolt fejlődés közvetlenül vezetett el odáig, hogy az írásnak a kialakulása egy szükséges folyamat terméke. Eddig úgy tudtuk, hogy az Ázsiai területeken fejlődött ki az írás technikája, de ma már ezt nem állíthatjuk, mert a történelem hajnalának a fogalmát is lassan ki kell tolni egy korábbi időszakra, mert az újonnan feltárt leletek a tudományt erre rá fogják kényszeríteni. Az állam kialakulása tette lehetővé azt, hogy az írás jelrendszerét olyan módon fejlessze ki, amit azon a fejlődési területen mindenki megért, hiszen a fejlődésnek a logikája és a kapcsolatrendszere arra kényszerítette a jelrendszer használóit, de ez mikor alakult ki azt ma nem tudjuk pontosan megmondani, csak a fejlődési korát tudjuk beazonosítani. Ennek következtében beszélhetünk az írásrendszer kialakulásáról, mert a városi fejlődési viszonyok ezt már megkövetelték. A képjelek fogalmakká alakultak, amellyel már több mindent lehetett kifejezni, mint a képjelekkel, ezért is volt szükség az egyezményes írásjelekre, mert ezzel egyidejűleg a kifejezés eszköztára is jelentősen tudott fejlődni, és így tudott egységes írásrendszerré válni. A ma elfogadott legrégebbi írásrendszerek a Mezopotámia területén jöhetett létre, amelyeket már egy logika szerint ki is tudunk betűzni és azt meg is tudjuk érteni, ez nem jelenti azt, hogy a föld minden fejlett kultúráját ismerjük, hiszen a folyó völgyekben kialakult kultúrák ezt az ismeretanyagot hagyományozták az utókorra. A nemzeti társadalmaknak a felbomlási folyamata a városiasodással ment végbe és kialakult a nemzeti társadalmi forma, amelynek már az élén a polgárok közül, az egyenlők közül is az első állott, akit már királynak nevezünk. Ez a kor a városok kialakulásának az első szakaszához köthető, de a fejlődésnek köszönhetően a nemzetet is már egybe fogta a városiasodás késői szakasza. Ebben a korban jelentősen elkülönültek a termelők és a kereskedők, valamint az iparos rétegek, de ez nem jelenti azt, hogy az itt felsoroltak között nem

lett volna együttműködés. Hiszen a termelő általában nem ért rá az árusításra, éppen ezért a kereskedelemnek a súlya megerősödött a társadalmon belül, de van még egy jelentős változás az állami életen belül ez pedig nem más, mint az állami adóknak és a templomi adóknak a bevezetése, amely biztosította az állami kiadásokat, így a beruházásokat is. Az adóknak a megjelenése feltételezi azt, hogy a jog kialakulásának az első lépcsőjét megteremtették, vagyis ahol adóztatás van, ott kell lenni egy olyan elfogadott szabálynak, ami lehetővé teszi az adók beszedésének azt az elfogadott normáját, vagy normáit, ami szerint az adó beszedhetővé válik. Az első időszakban bizonyítottan a polgárok közül a legelső a király rendelhette el az adóknak a begyűjtését, de a fejlődésnek köszönhetően ez a feladat megoszlik a király és a városi arisztokrácia között. Egy Sumer feliratból azt is megtudhatjuk, hogy a király az adókról hogyan nyilatkozik. „Nem rám kell haragudnod, hanem az adószedőre”, tehát látható az adó formájának az elkülönülése, ami azt is jelenti, hogy a király és a vele dolgozó arisztokrácia elrendeli az elvárásokat és a helyi arisztokrata közszolgák kivetik az adókat, amelyeket az adószedők be is hajtanak az állam részére. Így az államnak a gazdálkodásához szükséges eszközök részben, vagy egészben biztosítva vannak.

Városállamok kialakulása

A városiasodásról már az előző fejezetben beszéltünk, de a városok kialakulásának azokat a feltételeit csak részben elemeztük, amelyek a városok kialakulása mellett a hatalom megerősödésének az eszközeiként megjelentek. Először is tisztázzuk azt a fogalmat, hogy mit is nevezünk városnak. A város elnevezés a történelem terméke, amely azt tudatja velünk, hogy olyan településről beszélünk, ahol a lakosságnak a létszáma nagyobb, mint a falvakban élőké. Azokat a településeket nevezük városoknak, ahol a lakosság száma jóval magasabb, mint a falvaké, vagyis a település infrastruktúrája fejlettebb, mint a zöldmezős falvaké. Általában azokat a településeket nevezük városoknak, amelyek a falvaknak nevezett településeknek a házáitól a városok házai, lakóingatlanai rendszerint nagyobbak és komfortosabbak, mint a falusi házak. A lakosságuk nem a mezőgazdasággal foglalkozik kizárólagosan, hanem már a kereskedelem is megjelenik a munkamegosztásban. Az ismertetőjegyek között meg kell említenem azt is, hogy a lakosságnak a kultúrája magasabb, mint a falvaknak a kultúrája, a lakosságnak vannak kiváltságai és ezek miatt fejlettebb szervezeti formában élnek az életüket, tehát az átlagtól is eltérő a városi emberek élete. A városokba telepedett le a városi piac, amely az áruforgalom biztosítására volt hivatott, de az ipari termelők is a városoknak a lakói voltak, legalább is az első időszakban. A fejlődésnek köszönhetően az iparosokat a városi vezetés kitiltotta a városokból, hiszen az ipari termelésből adódó szennyezések miatt, valamint a bűz terjesztése miatt később a városok falain kívül kellett az ipari munkát elvégezni. Az árúiknak az értékesítését is meghatározták a városi tanácsnokok. Ennek következtében a piacokat a keleti területeken mindenkor a templomoknak az udvarán, vagy az azt övező tereken kellett megtartani (piactér), ami azt is jelentette, hogy a piacok hozadékából a városnak részesedni kellett, tehát az adónak az egyik formájával találkozunk, már az ie. V.-IV. évezred fordulóján. Ez az adó már hozzájárult a városok fejlődéséhez, hiszen a forgalom után vetették ki a befizetendő adókat. A mai város elnevezésen olyan településeket értünk, amelyet az állam elismer, és amelynek következtében fejlettebb városi szervezete van. A városok kialakulása megkezdődött az ókorban legalább az ie. V.-IV. évezredfordulóján, hiszen a mai ismereteink alapján, Mezopotámia területén a fejlődés elérte azt a szintet, hogy már városiasodásról beszélhetünk. Az ókori városok az utókorra csak úgy maradtak meg, hogy a legtöbbjük a föld alól kellett kiásni, vagyis régészeti fel kellett tárni. Igaz ennek a feltárási kora a XIX. században részben meg is történt Mezopotámia területén. A városiasodás fogalmát nem lehet egyedi módon kezelni, mert a folyamatok elindulása a Mezopotámia területein kívül is elindult, így Egyiptom területén, vagy az Anatólia sűrűn lakott területén is. A felsorolt területek városai leginkább fallal védett városairól beszélhetünk, mert az erődítmények egyszersmind vallási és kereskedelmi központok voltak, de legtöbbször uralkodói központok is, ilyenek voltak a fejedelmi központok, vagy a királyi székhelyek. Nézzünk erre is néhány példát Mezopotámia területéről, ilyenek voltak Secur, (Székur) Nippur, (Napur) vagy Babil (Istenek kapuja) városa. A régebbi nézetek azt vallották, hogy talán a föníciaiak lehettek az első kereskedők, akik a saját telepeiken kívül alapítottak kereskedő városokat, de ma már tudjuk a mai ismereteink alapján, hogy a Sumer (Mah-Gar) lakosság építette ki azokat a kereskedelmi központokat, ahol az árúk forgalmát lehetett biztosítani, úgy a belföldön, mint külhonban (Anatóliai kereskedelmi bázisok, vagy Kappadókiai területeken található Sumer alapítású városok.) A keleten kialakult kereskedelmi központok mintájára a későbbi városok is kialakították a maguk kereskedelmi központjait, vagy a régi kereskedő városokat újra telepítették és új életet leheltek az olyan városokba, amelyek korábban is kereskedő városok voltak. Mezopotámia területén

megfigyelhettük a fejlődésnek azt az irányát, hogy a lakosság faji hovatartozása figyelembevételével sem lehetett a települések között összetartó erőt felmutatni. A fejlődés következményeként a városiasodás egy önálló fejlődési folyamaton ment keresztül, vagyis a városok vezetőrétege olyan módon erősödött meg, hogy a város a régióban önálló életet kezdett élni, vagyis a városok kezdtek állammá fejlődni önálló vezető garnitúrával, vagy hatalmi ágakkal, amelyek már az állam ismertetőjegyeit is magukon viselték. Ilyen volt a király szerepe, aki lehetett papkirály is, vagy külön volt a király és külön személy volt a főpap. Erre is lássunk példát, Egyiptomban külön személy birtokolta a világi hatalmat és a vallás elsőszámú vezetője volt a főpap, de az uralkodó ebben az esetben egy élő isten is volt, addig a mezopotámiai területeken a Sumer (Mah-Gar) társadalomban, még ha városállamok voltak is a király egyben a világi hatalmat testesítette meg, addig a főpapi szerep is a királyra hárult. Az ősi iratok szerint azért, mert „a hatalom az égből szállt alá és miképpen a mennyben úgy a földön is”. Tehát láthatjuk, hogy a vallás szerint az égi törvényeknek a földön is érvényesülni kellett. Az előző fejezetekben már beszéltem a nemzeti burzsuázia kialakulásának a feltételeiről, amelyet a városiasodás egyik ismérveként kell elfogadnunk, mert a fegyverek által megszerezhető vagyon és a vele járó hatalmi erő, már nem a testi erőnek a feltétele, hanem a vagyoni különbségeknek, mert ez az utóbbi teremtette meg a hatalom erejét. Azonban a városállamok csak nagyon ritka esetben tartottak fenn állandó hadsereget, mert ilyenre nem volt szükség, mert a hatalom élén álló városállam királya egyben a hatalom megtestesítője volt és egyben a hatalmat gyakorló hadseregnek a főparancsnoka is a király volt, így az isteni hatalmánál fogva a lakosságnak kötelessége volt a katonai szolgálat, ha a várost valami veszély fenyegette. Látható, hogy nem kellett állandó hadsereget fenntartani, mert a város védelme minden egyes polgárnak kötelessége volt, tehát már ebből is tudunk arra következtetni, hogy a törvényességnek a kialakulása ebben az időben elkezdődött, mert már megszabták a kötelezettségeket és ezzel egyidejűleg a polgároknak a jogait is, tehát a jogrendszer kialakulását is erre az időszakra kell tennünk. Egyértelművé válik az a tény, hogy a polgároknak nem csak kötelezettségeik vannak, hanem még jogaik is, tehát társadalmi fejlődés determinálta a lakók közötti különbségeknek a meghatározását, hiszen tudjuk, hogy a rabszolgatartásnak a kialakulása is erre az időszakra tehető, de megjegyzem a rabszolgának is ebben az időszakban a mezopotámiai területeken voltak jogaik. Elmondhatjuk az érthetőség kedvéért, hogy a rabszolgákat is meg illette a jog védelme. A magyar jogrendben is ez az ősi szabály érvényesült, hiszen a Hon-visszafoglalás után nem tartottak a magyarok sem állandó hadsereget, sem rabszolgákat, hanem a veszély esetén a véres kardot az ország területén körbe kellett hordani és mindenki tudta, hogy hív a haza. A Mezopotámia területein kialakult városállamokban is ugyan ezt a formát alkalmazták a város királyai, amely a haza védelmére szolgált, tehát ez a forma megfelelt a kor követelményeinek. A városok biztonságát ebben az időben semmi olyan veszély nem fenyegette, ami szükségessé tette volna az állandó hadsereg fenntartásának a szükségességét. Tudjuk jól, hogy az ősi városállamok megvédésére nem volt különösen nagy szükség, mert a városok hatalmát semmi olyan tényező nem fenyegette, ami ezt szükségessé tette volna. Béke uralkodott a városok között, még akkor is, ha néha nem volt éppenséggel egyetértés, hiszen a vitában lévő városok vezetői leültek és megvitatták a felmerülő kérdéseket és megkeresték a megoldást a problémákra. A feladatok megoldásában a városok hatalmát is figyelembe kellett venni, mert a területen található városoknak azért együtt kellett megoldani a felmerülő problémáit, amelyből időnként a szemben álló feleknek konfliktusai is előfordulhattak. Lássunk erre is példát: Agadzse (Agade) (Mezopotámiában ma sem tudjuk a pontos helyét) és Kis- nek a konfliktusa, vagy Kis és Umma harcai, amely a Mezopotámiai városok konfliktusait meg ismertetik az utókorral. Ezek a városállamok a Tigris és az Eufrat hordalékából feltöltött (avuiális) (áradmányos) síkságon alakultak ki, amit Mezopotámiának nevezünk. A régészet (archeológia) a mezopotámiai területek feltárását a XIX. században végezte, de a XX. századi kutatás is jelentős mennyiségű régészeti anyagot tárt

fel, amelynek a feldolgozása is csak részben került rendszerezésre, vagy teljeskörű feldolgozásra. Ma már a feltárt leleteket egészen pontosan meg tudják határozni a technika legújabb vívmányainak köszönhetően, ami azt is jelenti, hogy a génkutatásoknak az eredményei nagyban hozzájárulnak a régi leletek feldolgozásához. Ma már biztosítottak a feltételek ahhoz, hogy a kormeghatározások területén az ie VII:-VI. évezred magasságáig egészen pontos meghatározásokat lehessen elvégezni, így a radiokarbon (C 14.-es vizsgálatok), valamint a röntgen technika felhasználásával, illetve géalapú vizsgálatoknak az elvégzésével. A technika fejlődésével ma már nem megbecsülni kell a leletek korát, hanem pontosabb meghatározásokat kell elvégezni a leleteken, vagyis a korképet meg kell határozni úgynevezett tudományos módszerekkel. Az ie. VI. V. évezred fordulóján már bizonyosan tudjuk, hogy Mezopotámia területén kialakultak a faluközösségek, de már helyenként a városiasodott életforma is testet öltött, mert a fejlődésnek a sebessége ezen a területen sokkal gyorsabb volt, mint bár melyik környező területnek a fejlődési sebessége, ami azt is jelentette, hogy a fejlődés technikája is hamarabb ki tudott fejlődni, mint más területeken. Láthattuk az előző fejezetekben a fémeknek a használatára vonatkozó részt, hiszen a mai ismereteink szerint ezeken a mezopotámiai területeken használták leginkább a réz és a bronz eszközöket, mint más területeken. Azt viszont nehéz lenne megmondani, hogy a réz olvasztásának a technikai feltételeit hol és mikor melyik nép fejlesztette ki, azt tudjuk, hogy a több feltételnek kell együtt lenni ahhoz, hogy a rézolvastás feltételei biztosítottak legyenek. Ha ilyen szempontból vizsgáljuk ezt a kérdést, akkor azt kell mondani, hogy a feltételek nem voltak adottak a mezopotámiai területeken, mert a környéken nem találhatóak azok a réz lelőhelyek, ahol a rézet bányászni lehetett volna, legfeljebb kis mennyiségben, de tény az, hogy ezen a területen alakult ki a kereskedelem és a szállításokat valamilyen úton biztosítva a Kárpát-medencéből már szállíthattak rézércet, vagy a kezdeti időkben természetesen Mezopotámiába. Ebből a feltétel rendszerből adódik az a kérdés, hogy a réz feldolgozásának a technikai feltételei elősegítették e, a technika mellett a technológia fejlődését, mert, ha igen, akkor nem elhanyagolható tény az, hogy a Kárpát-medencében találhatóak azok a réz lelőhelyek, amelyeknek a bányászata lehetővé tette a kohászat kialakulásának a feltételeit is, de még erre nincsenek meg a megfelelő bizonyítékaink. Igaz az iraki régészekkel történt beszélgetéseimben a régészek szinte ragaszkodtak ahhoz, hogy a bányavidékeken kellett kialakulni a kohászatnak a technikai és technológiai feltételeinek és csak is így terjedhetett el az akkori kultúrnépek között a fémek feldolgozása, és a használata. A jog kialakulása is a városiasodással fejlődött ki, hiszen a feladatok meghatározása a város elsősorú vezetőjének volt a feladata, amely megkívánta az összehangolt munkák elvégzését. Ha ez nem így lett volna, akkor a városok fejlődésének az lett volna a fékező ereje. A városok vezetői látták azt a tényt, hogy a lehetőségeket ki kell használni, így a városok feladatait megfogalmazták és azt a városi lakossággal végre is hajtották, tehát a fejlődésnek a következménye az volt, hogy a város irányítói meghatározták a városi lakók feladatait a munkák vonatkozásában és azt végre is hajtották a közösségnek a nevében, ami a városok fejlődését szolgálta. Kialakultak az alá és a fölérendeltség szabályai, amelyek meghatározták a városi emberek helyét és szerepét, valamint a lakosság ranglétrán elfoglalt helyét. A rétegződéseknek a kialakulásával megteremtődtek a laza együttélés szabályai, amelyek majd a későbbiek során kötelező feladatként fog megjelenni. Korábban azt tanították az iskoláinkban, hogy az első írott törvényeket Hamurappi alkotta, ma már tudjuk, hogy az első írott törvény, amelyet ismerünk legalább kétezer évvel korábbi, mint a Hamurappi törvényei. A Hamurappi szemita felfogású törvénye nem más, mint a humanista felfogású Sumer nép által kidolgozott törvényességnek a szigora, amelyet Hamurappi átvett és a maga javára a kegyetlen szigort alkalmazta, mint törvényeket. Igaz az iskolákban nem tanítják a törvényt, de megtalálható az Asszír történelem feldolgozásomban, amelyben a törvény egy önálló fejezetként van megjelenítve. Egyben ez azt is jelenti, hogy a törvénycikkelyek teljes tárházát adom tisztelt olvasóimnak. A törvényességnek a kialakulása egy olyan ismérv, amely nélkül nem

beszélhetünk a városok működéséről, mert a városok vezetését a közakaratából az elsőszámú vezetőre bízta, amely nem más, mint a fejedelem, vagy a király a maga teljes joggal való megbízatásában. A királyság intézménye a városok kialakulásával jön létre, legalább is a letelepült életformában élő népesség körében. Azonban a pásztorok esetében ez nem igaz, mert a nomád pásztorok vezetői is már királyok voltak. De nem voltak letelepültek, hanem nomádok maradtak, ebből az következik, hogy a letelepültek nem tartották egyenrangúnak a pásztor királyokat és ez a felfogás és az életvitel közötti különbségek állandó konfliktusokhoz vezettek. Aminek az lett a következménye, hogy a pásztorok több helyen megdöntötték a városi királyi hatalmat vagy az állami hatalmat, így a Mezopotámiai Sumer (Mah-Gar) társadalmat az akkádok (Óasszírok), Egyiptom esetében a Hiksoszok (pásztorok), akik maguk is Szittyák voltak, vagy más néven Gétha népek, akiknek az ősei valamikor a Kárpát-medencéből rajzottak ki a szélrózsa minden irányába. De leginkább a keleti területekre és a mezopotámiai területekre, ahol a helyi lakossággal keveredve jöttek létre a történelemben már ismert népek, így a Sumer (Mah-Gar), vagy a Hettiták (héttörzs béliek), akik szintén Szittyák (Gétha) népek voltak, csak elsősorban az anatóliai területek nyugati részének, majd a déli területeknek a pásztor népei. Erre a kérdéskörre még vissza fogok térni egy későbbi fejezetben, ahol ki fogom fejteni azt a fejlődési folyamatot, amely létrehozta a Szkíthá. Hun népeket, mert ez lesz a legfontosabb feladatunk az igazság megismerése területén.

Ósi Mezopotámia kultúrájának a kialakulása

Az ősi népek kultúrájában a világ bár melyik pontján azt tapasztaljuk, hogy van egy közös vonás, amely a világ népeiben, közös emlékezetben úgy él, mint a mezopotámiai emberek életében, ilyen a világ teremtésének a megélése, vagy a világ megbüntetése a vízözön által. A hit és a hiedelem világ a népek történetében ugyan azokat az utakat járják be, mint ami a mezopotámiai kultúrában megtalálható. Az utókorra maradtak írott, vagy hagyományozott formában, mint a legendák, vagy az istenek ajándékai, az emberiség spirituális gondolkodását, olyan módon befolyásolta, hogy azok a gondolatok a mai napig is hatnak a társadalmi életre. A leginkább ismert fogalmak közé kell sorolni a Világ teremtésének eposát, amely minden ősnép hagyományában ugyan úgy megtalálható, mint a Sumer nép esetében. A mitoszok ott élnek ma is a népek emlékezetében és ezek a népek úgy élik meg, mint a sajátjukat, így az életetadó istenség békéjét és annak a nagyságát, melyet tisztelni és ápolni kell. A történelmi népek hitvilága a génekben kódolva van, amely beépült az ősnép génjeibe, amely az ősemlékezetnek az alapját adja. A kezdeti időszakban azonosan gondolkodnak a világról, annak a teremtéséről, az életről, az isteni csodákról és nem utolsósorban az istenek tiszteletéről. Jól észrevehető a kora ókorban, vagy a történelem előtti korokban, hogy az istenek a hegyekben laktak, mert a fenn maradt írások és a hagyomány azt tartja, hogy az istenek a tüzes hegyekben laktak, tehát az istenek lakhelye a tüzes hegyek voltak. Ebből következik az, hogy ha valaki vezekelni akart az isteneknél, akkor a tüzes hegy lábánál áldozatot kellett bemutatni, majd az istenek bűnbocsánatának következtében a tüzes hegyek tüzeskövein végig kellett menni, ha valaki épp bőrrrel meg úszta az elnyerte az istenek kegyét és az istenek kegyelmet gyakoroltak felette. Az is megfigyelhető a hegyvidék népeinél, hogy miként alakultak ki az istenek iránti tiszteletük, vagy a síkságon lakók közötti tisztelet hogyan érvényesült. A síkságokon lakó népeknél hogyan alakult ki a hit és a hiedelem világ. A síkságokon biztosítani kellett az isteneknek a lakhelyét, de mivel nem voltak hegyek a síkságon, úgy meg kellett építeni a síkságokon az istenek lakhelyét, vagyis a szent hegyeket, tehát a lehető legmagasabb épületeket építették az isteneknek. Ebből az következik, hogy a síkság lakói egyre magasabb épületeket építenek az isteneknek és így alakultak ki a síkságoknak a szent hegyei, melyek nem mások, mint a mezopotámiai Zikkuratok, vagy magyarul a toronytemplomok. Építészeti hagyományok kialakulása is annak köszönhető, hogy a hiedelem világ milyen fejlődésen ment keresztül, mert a Zikkuratok építésénél a kutatók szerint leolvashatók a világról alkotott ismeretek, amelyek azt jelentik, hogy a lakosságnak a világ megismerésében milyen szerepük lehetett, mert a Zikkuratok lépcsői azt árulják el, hogy a világmindenségben a Sumer emberek hány bolygót ismertek, vagyis a Zikkuratok lépcsői mindegyik egy-egy bolygót személyesít meg. A világ megismerésének fejlettségi fokát az építészeti remekekről le tudjuk olvasni, hiszen a szellemi fejlettség foka köszön vissza ezekről az isteni hegyekről, amelyek egészen az ie. VIII.-VII századig meghatározóak voltak az építészet terén, de azt is megfigyelhetjük, hogy a fejlődésnek a hanyatlása is megjelenik ugyan ezen a területen, de most erre nem kívánok kitérni, mert egy másik munkámban erről részletesen beszámoltam. Itt már jól észrevehetően látszik az a tény, hogy a világ megismerése a szellemi fejlettség fokának a kifejezője, amely az emberi fejlődéssel párhuzamosan ugyan úgy fejlődött, mint maga az emberi társadalom. A Zikkuratu lépcsőinek a számát a fejlettségi szint, vagyis a világnak az ismerete határozza meg. A sumerek a korai időszakban csak a három lépcsős Zikkuratukat építették, addig a fejlettségüknek a csúcán a hét, az-az a hétlépcsős zikkuratukat építették. Remélem, lehet

hinni a legújabb kutatásoknak és az agyagtáblákon fenn maradt írásoknak, amelyek szerint a lépcsők száma határozza meg a bolygók számát, amit ismertek a nap körül. Ebből következően az istenek lakhelye a legfelső szinten volt, vagyis a csillag (nap) közelében, tehát a szertartással évente az isteneknek tiszteletet adva a termésmegújulás szertartásával a tavaszi napéj egyenlőség idején, ahol az istenek áldást osztottak a népre és meghatározták az éves feladatokat, így az év elkövetkező tevékeny munkavégzésére. Ez a hitvilág nem csak a mezopotámiai embereknél fejlődött ki, hanem a világ más történelmi népeinél is. Lásd az Egyiptomi fejlődést, vagy a Kínai állam kialakulását, vagy a Dél-Amerikai indiánok kultúrájának a kialakulását. A tárgyi emlékek mind arra utalnak, hogy a csillagok járásából levont tanulságok határozták meg a vallás kialakulását is, mert azt megfigyelhetjük a fent említett kultúrák honnan eredeztették az isteneiket, akkor láthatjuk a fejlődés menetét. Az ember és az isten fogalmát is meglehet határozni, mert az ember az isten képét a maga formájára alakította, vagyis az isteneknek emberi alakot adott az ember, ami azt is jelenti, hogy az ember és az isten fogalma az emberi fejlődésnek az antibrútuma (formája, alakja stb.) Az istenek jelenléte nem más, mint a társadalmi fejlődésnek, az-az istennek az emberi megfogalmazása és földönkívüli erővel való felruházása, amelytől az embereknek tartani kellett, mert a cselekedeteik kiszámíthatatlanok és az isteneket csak úgy lehet megnyerni az embereknek, ha azokat kiengesztelik, valamilyen adománnyal, vagy áldozattal, lásd az ősi kinyilatkoztatásokat, amelyet a Sumer korban rögzítettek agyagtáblákra és S. N. Karmer professzor fejtett meg, még az 1950-es évek végén, majd a 60-as évek leg elején publikált. Az istenek házáit is a gigantika uralta, lásd a mezopotámiai Zikkuratukat, vagy az egyiptomi piramisokat és a piramis mezőt, amely nem más, mint az istenek lakhelyei, amely megegyezik az Orion csillagképen belül a Szíriusz csillagkép kicsinyített földre vetített tükrözött változatával. Tehát elmondhatjuk, hogy a piramis mező nem más, mint egy szakrális terület, amelyet a történelem előtti emberek alkottak meg, amely ma is rejtélyeket fed föl magából. A kutatások ma is folytatódnak, de minden eszközzel igyekeznek megakadályozni a kutatásokat, különösen igaz ez az Egyiptomi kutatásokra, mert ez a kutatás sérti a Zahy Hawas által képviselt tudományt. A kutatásoknak igen sokat tudna segíteni az Asztraló Archeológia fejlődése, mert az égi jelenségek ismerete sokmindent fel tudna tárni a kutatók előtt és sokmindent érthetőbbé is tudna tenni ez által. A begyepesedett és a konvenció által elfogadott eredményeket a kutatók úgy tekintik, hogy az már végleges és tovább nincs szükség arra, hogy azt a területet újra kutassák, mert attól félnek, hogy az újabb megállapítások már nem lesznek elég tudományosak. A kutatók igen nehezen fogadják el az új eredményeket, azt viszont még nehezebben, hogy az élet már túlhaladta azt a kutatási technikát és technológiát, amellyel korábban kutattak és a megállapítások pontosságát konkrétan és már érinthetetlennek tekintik. Igaz a kutatások területén is jelentős változások történtek, de a módszerek kifinomultsága és az új tudományok befogadása a kutatásokba még pontosabb megállapításokhoz vezethetnek. Az új kutatások eredményeit figyelembe véve, így a csillagok járásának a pályaszámításait a csillagok precessziós mozgásának a következményeit, hogy az egyik állatövből a másikba megközelítőleg 2100-évenként halad át egy másik állatövbé. Ma már az ilyen mozgásoknak a következményeit igen pontosan ki lehet számítani, ugyan ez érvényes a kormeghatározások területére ez különösen akkor igaz, ha olyan építmények adnak támpontokat, mint az egyiptomi piramisok. A dolog lényege nem más, mint az isteneknek épített templomok, amelyeket a síkvidékeken építettek ki az isteneknek az nem más, mint az istenek hegyei, hiszen az isteneknek is kell lakniuk valahol a sík vidékeken. A szakrális helyek kialakulását is erre az időszakra kell datálni, hiszen a korai szakaszokban az istenek tevékenységét a természeti jelenségekben fogalmazták meg az emberek, amelyek olyan értelmet kaptak, hogy az már az isten akarata volt, vagy az istenek elrendelése alapján alakultak ki. Az emberi fejlődést megfigyelhetjük nem csak Mezopotámia területén, hanem Európa ősnépeinél is, hiszen a dolmenek építése ugyan ezt a célt szolgálták,

amely csak a fejlődés első szakaszát jelentette, mert a fejlődés sem Mezopotámia, sem Egyiptom területén nem állt le, hanem tovább fejlődött az emberiség fejlődésével egyetemben. Dél és Közép-Amerikában is a piramis építészet fejlődött ki, amely a fejlődésnek egy olyan szakasza volt, amelyről már részben, vagy egészben beszéltünk. Az építészet terén a fejlődést még inkább figyelemmel lehet kísérni, mert az erődfalazás technikájával párhuzamosan az épületek funkcionális feladatai is megváltoznak. Európában a fejlődés sokkal lassúbb, mint a mezopotámiai területeken, éppen ezért a fejlődés sebessége is lassúbb, hiszen az időjárási lehetőségeknek igazán nem kedveztek annak a fejlődési sebességének, ami megvalósult Európában, a Mezopotámiai területeken a fejlődés sokkal gyorsabb volt. A szakrális építményeken meglehetősen látni a fejlődés menetét, mert a körtemplomok kialakulása a nap istennek imádása és szakrális tisztelete meg volt az Európai emberekben is. A körtemplomoknak az ismerete azért érdekes, mert az Európai területeken maradt fenn szinte eredeti formájában lásd: (Stonhenge) Láthatóan a sík területeken az isteneknek építettek szent hegyeket, így Mezopotámiában Zikkuratokat, addig Egyiptomban piramisokat, de az amerikai féltéken is piramisokat építettek a helyben lakók. Európában körtemplomokat és dolmeneket emeltek az istenek tiszteletére elsősorban, de helyenként a piramisok is megtalálhatóak. Igaz az európai piramisok kora jóval megelőzi az egyiptomi piramisok korát, lásd a Boszniában a naptemplomának (nap piramis) feltárása az építési kora kb. 33. ezer évesnek bizonyult. Az is igaz, hogy minden néphit és hiedelem világát nem ismerjük, azonban vannak sejtéseink, hogy mit és miért építettek, mert a magasabb kultúrával rendelkező népek mellett élő népek ugyan úgy átvették a magasabb kultúrával rendelkezőtől a kultúrájuk nagy részét, amit átvettek a szomszédaitól azt a magukénak is érezték. A csillagvallások a történelem során majdnem minden kultúrnépnél kialakultak és így az istenek emberi arcot öltve az emberek feletti uralommal lettek felruházva. Ez nem más jelez az emberi fejlődés vonatkozásában, mint a természetből adódó olyan principiumot, amelyet már egy szakrális személy visel és nem a természet, vagy annak a jelenségei. Mégis a vallási és az isteni hiedelem mellett megjelenik egy olyan jelenség, amely jelzi, hogy már egy másfajta gondolkodásról beszélhetünk, ez a másfajta gondolkodás azt is jelenti, hogy az ismert kultúrákban az ott élő népek szinte kivétel nélkül átveszik az új kultúrát. A legjellemzőbb példa erre az, hogy a sírmellékletekben megjelennek azok az ismertető jegyek, amelyeket nem hagyhatunk figyelmen kívül ezek nem mások, mint a sírokban elhelyezett isten szobrocskák, amelyek valószínűsíthetően a halottakat óvták a túlvilági élete során, vagyis a túlvilági megtisztulásban volt jelentős szerepe és az ottani életnek a kiteljesedésében, amely szebbé és jobbat tett a halottak számára a túlvilági életet. A mai vallások is sokat merítettek ebből a hiedelemből, mert az emberi kultúra részévé vált az üdvözülésnek és a megtisztulásnak a lehetősége az istenek jóvoltából. Ez az igény nem új keletű, mert a mai vallások elvárásaiban is megtalálható, mert ezt az igényt az ősi vallásokból vették át és egyben ma is ez az emberiség hitének a mozgató rugója. Ugyan ezen igények szerint érvényesülhetett ősi világunkban is, így a történelemelőtti időkben a szeretet és a megbecsülés dogmája, amely beivódott az emberiség génjeibe. Mi is lehet a magyarázat arra, hogy a megtermékenyítés fogalma a történelemben akkora szerepet kapott az emberiség hit és hiedelem világában, hiszen a másállapotú (terhes) női szobrocskákat a világ minden tájáról ismerjük. Azt hiszem nem véletlen az, hogy a családok kialakulásában a családok a társadalomnak a legkisebb sejtjei és miért is jöttek létre azok a normák, amelyek szabályozzák a társadalmon belül a családok felépítését, illetve a funkcionális működését. Az első jog megjelenését írott formában a Sumerektől ismerjük, hiszen a Sumer állam már jogok létében élte az életét, tehát már valamilyen jogrend uralkodott, volt olyan jogrend, amely meghatározta a lakosság jogait és a kötelezettségeit. A jogalkotásban figyelembe vették a genetikai adottságokat a férfi és a nő között és ebből adódóan meghatározta a jog a személyeknek a társadalomban elfoglalt helyét. A világban a fejlődés kétféle irányzatot ismer, így az anyajogú (matriális), a másik az apajogú

társadalom (patriarhalis). A férfiak szerepe miatt általában az apajogú társadalom felé tolódott el a fejlődés és így meg is határozódott az a tétel, hogy kinek mi a feladata a társadalmon belül. Az ősi társadalmakban általában az anyajogú társadalmak jelentették a haladást, de a falvak és a városok kialakulásával ez a folyamat nem előrevivő volt, hanem egyes területeken a fém szerepét töltötte be, ezért az apajogú társadalom felé tolódott el a fejlődés. A Sumer törvényekről igen keveset tudunk, de tudunk arra következtetni, hogy a jog miként erősítette a nők szerepét a társadalmon belül, hiszen ismerjük azt, hogy a nőknek a fajfenntartás területén volt jelentős szerepük. A kultúrnépeknél nem véletlen az, hogy az anyát ábrázoló szobrocskák legtöbbször a termékenység szimbolizálják, vagyis a szobrocskák másállapotú (terhes) nőt ábrázolnak. Ebből is jól látható, hogy egy alakulóban lévő társadalomban az ANYA szerepe mennyire fontos, mert nem csak a fajfenntartás miatt van erre szükség, hanem a családoknak az összetartó erejét is a nők biztosítják a családokon belül. Különösen érdekes a Sumer társadalomban, mert a nők és a férfiak közötti megítélés szinte azonos, néhány kisebb eltéréssel. Ebben a fejlődési fázisban döntő volt a fajfenntartás, éppen ezért a férfiak részére nem tiltotta a törvény a házassági szerződés (törvényes házasság) megkötése előtti gyermekáldást és annak a lehetőségét, mert egy férfi az élete teljében bár mikor nemzőképes volt, addig a nő havonta csak egy alkalommal volt fogamzóképes. Látható az-az elv, ami miatt a nő szerepe megváltozott a fejlődés következtében, mert a nő feladata a család összetartása, a gyermeknevelés és a családon belüli harmónia megteremtése és annak a biztosítása. Tudjuk azt, hogy a nők genetikailag nem arra vannak kódolva, hogy a lehető legnehezebb munkát végezzék, mert a fizikumuk ezt nem teszik lehetővé. A férfiak szerepe a család anyagi feltételeinek a biztosítása a gyermekek nevelésének a biztosítása és hozzájárulni a harmóniának a megteremtéséhez. Az is tény, hogy a szellemi fejlődés mellett a tudományok fejlődése is jelentős előrelépést ért el, különösen a matematika és a csillagászat terén. A matematikai feladatok megoldása terén ismerték a tízes számrendszert, valamint a hatvanas számrendszert, hiszen a mai ember ugyan úgy használja ma is, mint az őseink. Törtekkel tudtak osztani, szorozni és egyenletek megoldásait is el tudták végezni. Geometria területén a szögeket is ismerték, ők osztották fel 365 fokra a kört és ezzel oldották meg a feladataikat, de rájöttek arra, hogy az eltérés nem számottevő, ha csak 360 fokot vesznek alapul, mert így könnyebb számolni. Ismerték azt a varázs számot, amit mi pí-nek nevezünk, ezzel a számmal hat tizedesig dolgoztak, ami azt jelenti, hogy a számításaik pontosabbak voltak, mint a mai számítások. Nem szabad azt hinni, hogy a fejlettség alacsony volt, mert akkor nem lehetett volna kiszámítani a csillagok pályáját, valamint a csillagok precessziós mozgását és ezt mind, meg tudták oldani a sumer tudósok (mágus papok). Az orvoslások terén olyan beavatkozásokat végeztek, ami ma is becsületére válik az orvostudomány számára, lásd a koponya műtéteket. Ezt onnan ismerjük, hogy a koponyák műtéti beavatkozásai meggyógyultak, tehát a koponyacsontok részben, vagy egészben összeforrtak, ami azt jelenti, hogy a műtött ember tovább élt a műtét után, azt nem tudjuk, hogy ezek a műtétek milyen gyakorisággal készültek, de lehet vele találkozni. A világ legelső orvosi könyvét találták meg az ékiratokon, amely a gyógynövényeket sorolja fel és azt is, hogy ezekből a gyógynövényekből milyen főzeteket kell készíteni és milyen betegségek gyógyítására alkalmas. A Sumer társadalom fejlettségét bizonyítja az is, hogy az írást a sumerek dolgozták ki és használták egészen az időszámításunk kezdetéig, sőt ez a nyelv volt a diplomácia írott nyelve is. Ide kell sorolni az irodalomnak a kialakulását, mert az utókorra maradt írások egy magas szintű kultúrát feltételeznek, mert az irodalmi alkotásoknak a szabályait fel lehet ismerni ezekben az alkotásokban. A Sumer irodalom szépsége és a mondanivalója elbűvöli az olvasót. Mai szemmel is remekműveket olvashatunk ezekben a ránk maradt művekben, lásd a Világ teremtésének az eposát, vagy a Vízözön legendát, vagy Istár alászállása a mélységek birodalmába és lehetne sorolni azokat a műveket, amelyek mai szemmel is a legszebbek közé tartoznak. Az is igaz, hogy Magyarországon megjelent a

Sumer irodalom kistükre Komoróczy Géza fordításában, amely egy alapmű a kutatások terén. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a Komoróczy féle fordítást számosan kritizálták, de ma még ennél jobb fordítást nem ismerek Magyarországról. A Sumer társadalom hihetetlen nagy ütemben fejlődött a történelem előtti időktől kezdődően egészen az írott történelem idejéig, hiszen sok mindent a hagyományokból ismerünk, illetve az írott történelmi anyagokból. Az is igaz, hogy az agyagtáblák jelentős része még mindig nincs megfejtve, és még azt sem tudjuk, hogy mennyi található a sivatag homokja alatt. A Folyamköz területén tudjuk, hogy egy olyan kultúra alakult ki a hosszú évezredek során, melyből a környező népek igen sokat megőriztek. Tudjuk azt is, hogy Mezopotámia kultúrájának a kialakulása nem dél felől, hanem Mezopotámiában fejlődött ki, tehát nem áttelepült kultúráról beszélhetünk, hanem azon a helyen alakult ki, ahol ma is a régészeti leletek fellelhetőek. Az ember alkotta kultúrák közül a legrégebben kialakult kultúráról beszélhetünk. Igaz már a korábbi fejezetekben a kialakulás feltételeiről már beszéltem, de nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy egy önálló kultúráról beszélhetünk, amely az emberiség bölcsőjét biztosította a társadalmi fejlődés folyamán. A Mezopotámiát lakó népesség viszont embertanilag Europoid jellegű Turanoid ember típushoz tartozik, tehát nem mongoloid, vagy negroid, hanem Turanoid. A korábban elvégzett vizsgálatok azt bizonyítják, hogy ez az embertípus a Kaukázus déli oldaláról szivárgott le Mezopotámia területére és hozta létre a maga magas szintű kultúráját. A régészeti feltárások is azt mutatják, hogy a síkság peremén, vagy a peremterületein alakult ki az első olyan kultúra, amelyet a történelem fejlődésének folyamatában a Sumer társadalom kialakulásához vezetett. A Sumer társadalmat megelőző kultúrákat összefoglaló néven „cserép kultúráknak nevezzük”. A tudomány összefoglaló néven „kerámia kultúrának” nevezi. A Sumer társadalom kialakulásához látni kell a kultúrák fejlődését és a fejlődésre ható következményeket is. Az állatok és a növényzetnek a demostikálása volt az első olyan mozzanat, amely a fejlődést meghatározta, mert vele meg is alapozta a többlettermelés lehetőségét, amely a faluközösség kialakulásához vezetett. A többlettermelésből adódott a szakmák kialakulása, valamint a tőke felhalmozásnak a lehetősége, amely elvezetett a városiasodás irányába, megjelentek a társadalmi különbségek az emberek között, amely feltétele volt a hatalmi tényezőknek, a fegyverek megszerzésének és a befolyásoknak a birtoklásához. A fent említett kultúra kialakulása egy lassú folyamat része volt, de a fejlődés tette lehetővé azt, hogy ez a fejlődés felgyorsuljon és a fejlődés sebessége jóval nagyobb legyen, mint a környezetükben élő népeknél. A jelentős különbségeket a mezőgazdasági munkáknak a technikájában kell keresni, mert a Mezopotámiai területeken a növénytermesztés már az öntözéses gazdálkodásnak köszönhette a sikereit.

Kultúrtörténeti kérdések

Az emberiség története nem csak a környezetének a terméke, hanem olyan több ezer éves fejlődésnek az eredménye, amely az embert kiemelte az állatvilágból. Az emberek gondolatainak a világot nem a véletlen határozta meg, hanem a régmúltból a génjeinkbe beépült ismeretanyag, amely képes a cselekedeteinket és a gondolatvilágunkat megfelelően irányítani. Aki a múltját nem ismeri, az csak tapogatózik a jövőben. A mai kultúreberről azt feltételezzük, hogy a múltjuk ismerete mellett mennyire tudnak a jövőbe látni. Tudom nem könnyű ez a kérdés, mert olyan történelmi távlatokba kell vissza nézni, mint a koraókor Sumer társadalma. A történészek is próbálnak betekinteni ebbe a világba, ahol nincs a teljes korról írott történelem, vagy nem maradt fenn írásos anyag, de a tájékozódás feltételei is csak a mondák ismert anyaga, vagy mítoszok maradtak fenn. Igaz a Sumer társadalomról számos anyag maradt az utókorra, de azt is ismerjük, hogy ezek az anyagok döntően másolatok formájában maradtak fenn. A megfejtések terén is van mit bepótolni, hiszen a megtalált agyagtáblák közel a kétharmada nincsen megfejtve és ebből következően ma sem hozzáférhetőek. Azt is figyelembe kell venni, hogy a másolt másolatok megfelelnek e, annak a követelménynek, hogy az eredeti szöveg hű másolatai legyenek, mert tudjuk jól a szövegek másolásánál a szövegértelmezés miatt sok a módosulás, vagy az értelmezés miatt az elírás, így az eredeti szövegek sok esetben új értelmezést kapnak. Ezért szükséges a másolatot összevetni az eredeti szöveg anyaggal, mert így az értelmezésből fakadó hiányosságok kiküszöbölhetőek. Erre meg kell említeni a Bibliát és annak az írott szövegét, mert a sok másolás miatt egyes szöveg részek szinte már teljesen elveszítették az eredeti értelmüket, ennek a munkának is az a feladata, hogy az olvasót vissza vezesse a régmúlt történelmi eseményeibe, azzal a szándékkal, hogy a letűnt korokból néhányat megemlítve és az akkori történeteket a mai emberek számára érthetően és kézzelfoghatóan tárja az olvasók elé. Tudom ez nem könnyű feladat, mert az ilyen letűnt korok anyagát nem könnyű feldolgozni és vitatható lenne azt állítani, hogy az események láncolatát bizonyosan és hitelesen fel tudjuk tárni, tehát egzakt módon való feltárást nem tudjuk hitelesen garantálni, hiszen nem lehetünk ott az események bekövetkezésénél. Rá vagyunk kényszerülve az archeológia (régészet) leleteiből történt megállapításokra, így a sírmellékletek alapján megállapíthatóak az általános következtetések, a hasonlóságok és az azonosságok, a konkrét csak is az írott szövegek alapján állapítható meg. Felvetődik az a kérdés, hogy az emberek hogyan éltek ebben az időben, mert nincs írásos anyag ezekről a történelemelőtti időkről, de a sírmellékletekből számtalan következtetést lehet levonni, amely a kor ismérveit adják a kutatóknak. A XIX. Század nagy felfedezéseinek köszönhetjük a régészet kialakulását, mert a mezopotámiai feltárások olyan tudományos szintet értek el, hogy a fejlődésnek köszönhető módon már a tudományos követelményeknek eleget tudott tenni a régészet. Már nem csak a régiség gyűjtés eszközeként végezte a munkáját a régész (kutató), hanem elsősorban múltunknak megismerése miatt, vagyis a régi kultúrák kialakulását igyekezett megismerni. Ez a tudomány nem más, mint az Archeológia tudománya, vagyis magyarul a régészet. Elmondhatjuk a mai tudásunk jelentős részét a régészetnek köszönhetjük, az ismert leleteket a régészek ásták ki a föld alól és tették számunkra elérhetővé azt a történelmi kort, amelybe tartoztak azok a leletek, amelyeket a régészek a kutatások során feltártak. Nem állíthatjuk azt, hogy a feltárt leletek bizonyosan egy azonos évszámhoz kapcsolódnak, mert ahhoz kell olyan támpont, amely alapján konkretizálni lehet. Általában elmondhatjuk, a régészet kormeghatározásokat végez és a kort től behelyettesíti az adott területre és a leletet összekapcsolja a korrallal.

Lássunk erre is példát: ilyen a királysírok esete, ahol a király neve ismeretes, vagy a király uralkodási ideje ismert, ebben az esetben hűen meglehet határozni a kort és a feltárt leleteknek a térben és időben való elhelyezését. A kort is már pontosabban meglehet határozni, az ott élt népről is lehet már a kultúrája alapján valamit mondani. Úgy gondolom a régmúlt időkben való barangolásunk, csak is akkor lehet sikeres, ha a régészt nyomdokain haladunk és velük együtt örülve mutatjuk be az olvasóinknak a felfedezéseket, a feltárások tudományos eredményeit. Mivel az ember kíváncsi lény, így a múltunkra és az eleink életére is és a kultúrájukra is kíváncsiak vagyunk, így a feltárt leletekből vonhatunk le megfelelő tanulságokat és következtetéseket. Ha visszagondolunk, az első tanulmányainkra a történelemben azt látjuk, hogy azokat a népeket Sumereknek, Szabíroknak nevezték, de azt már nem tanították, hogy ezek a népek a történelem melyik nagy népének a családjába tartoztak. Valójában a fenti nevet (Sumer) nem tudjuk hova tenni, mert ilyen nép nem élt a történelem során, ezért egy törött agyagtábla adta azt az ötletet J. Oppert nek, aki azt javasolta, hogy a törött táblát úgy olvassák, hogy Sumer, mert az azt jelenti, hogy ismeretlen, ma már tudjuk ez a megközelítés hibásnak bizonyult, mert a törött táblán a Subar (Szabír) név szerepelt, amely viszont egy népnek a neve volt, akik a Sumer népnek nevezett nép előtt élt a Mezopotámia területén. Ma már tudjuk a Sumer nép igazi nevét, mert S. N. Kramer prof. az egyik agyagtáblán megtalálta a nép nevét, amelyet úgy hívtak MAH-GAR, tehát ma már a nép nevét pontosan tudjuk azonosítani. A kultúrák és az életmód legmélyebb gyökerei a messze múltba vezetnek vissza bennünket. A mai tudásunk szerint legalább az ie. tíz ezer évvel korábbi időszakba, ettől a kortól kezdve a genetikai változások lassú ritmusa és a változása volt a jellemző. A kora kőkorszak kultúrájának a fejlődése egyre nagyobb szerepet kapott a társadalom fejlődése tekintetében, hiszen az ismertanyag és a tudás gyarapodásával a társadalmi fejlődés lehetősége is megnyílt az emberiség előtt. A fejlődés felgyorsulásával nagyobb változások mentek végbe a társadalomban, még így is jóval elmaradt attól, hogy a civilizáció tudatos alapokon nyugodjék. Az ősi társadalmak emberének meg kellett szokni a változásokat és meg kellett tanulni tudatosan szervezni a társadalmi létét. Nagy erőfeszítéseket kellett tenni azért, hogy a természeti erőket megfelelő keretek között tudja az ember tartani, így ezzel befolyásolni tudta a környezetét. A már felhalmozott tudást és tapasztalatot, valamint a már ismert technikai forrásokat át kellett ültetni az akarati cselekvésre, a tudatos szervező munkára, valamint uralni az ember által gerjesztett változásokat. Erre azért volt szükség, mert a változásokat az ember idézte elő, ha a változások működőképesek voltak, akkor tovább lehetett erősíteni a változások folyamatait. A szellemi folyamatok bonyolultabbá válása a társadalom szerkezetének a változása, a megtermelt javak felhalmozása és vele párhuzamosan a növekvő népesség életkörülményeinek a biztosítása volt a legjelentősebb változás. Ahhoz, hogy a társadalom kialakuljon feltétlenül végig kellett menni azon a fejlődési szakaszon, amely a falusi településig elvezetett és a fejlődésnek köszönhetően a városiasodásnak a folyamatait elindította, hiszen a fejlődésnek a folyamataiból nem lehetett kihagyni egy vagy több lépcsőfokot, mert a fejlődés abban a pillanatban megakadt és már nem is funkcionált. Tudnunk kell azt, hogy az társadalom alapjának a megépítése adja a felépítmény erejét és a szervezőképességét, amely meghatározza a társadalmi fejlődés irányát és a fejlődés sebességét. Ha a társadalom szerkezete erősnek bizonyul, úgy a fejlődési folyamatok is a megfelelő ütemben tudnak fejlődni, ami meghatározza egy alakulóban lévő társadalom erejét és a szervezőképességét. A társadalom erejét adja a keretek közé épülő felépítmény, amely meghatározza a társadalom szerkezetét, annak a reagáló képességét, a hatalmi erejét. A fent felsorolt fogalmak nem mások, mint filozófiai fogalmak, de a fogalmak értelmezését meg kell értetni, valamint be kell mutatni a fejlődés összetett folyamatait. A mai ismereteink szerint Közép-Keleten vált ismertté a kultúráknak az egymásra épültsége és a kultúrák egymásra gyakorolt hatása. Az is kétségtelen tény, hogy a civilizációk kialakulása ezen a területen

ment végbe olyan módon, hogy az emberi társadalom állammá tudott fejlődni. Tudnunk kell, hogy ezen a területen különböző ember fajták telepedtek meg és egyben keveredtek is egymással, embertanilag gazdagították ezt a területet, de a fejlődésnek köszönhetően fel is szabadította ezt a területet, mert az emberiség történelme nagy valószínűséggel itt kezdődött, legalább is a jégkorszak utáni kultúrák kialakulása és az állammá szerveződési folyamatok tekintetében. A Folyamköz területe egy nagy olvasztótégelyhez hasonlítható, mert a népek jöttek és letelepedtek valamint a helyi lakossággal keveredtek, egyesek tovább mentek, még mások a helyi lakosságba beolvadtak és átvették a helyi lakosság kultúráját, illetve a sajátjukkal a meg lévő kultúrát gazdagították. A továbbhaladó népek viszont a helyi lakosságtól vették át azokat az elemeket, amelyek közel álltak hozzájuk és azt a sajátjuknak is tekintették. Voltak olyan kultúrnépek, akiket a történelem teljesen elfelejtett, mert a jövevény népek a kultúrájukkal nem tudtak mit kezdeni. Az eszmék népről népre áramoltak, ebből következően a hit és a hitvilág is ki volt téve a változásoknak, ma már tudjuk azt, hogy a hitvilágunk és az eszméink mind visszavezethetők a mezopotámiai területekre ezzel párhuzamosan a szokásaink többsége is. Nehezen magyarázható meg az, hogy az emberiség annyi eleme ide jött a mezopotámiai területekre, ahol a kultúrák különböző képviselőiben, a vándorlás egyik feltétele nem is lehet más, mint a korábbi lakóhelyeiknek túlnépesedése és így a nomád életformában a tovább haladás és a vele járó megélhetés reményével a Folyamközbe letelepedtek, beépültek a már meglévő társadalomba, vagy egyesek tovább haladtak. Az emberiség növekedése meghatározza a megélhetés lehetőségét, ami nem más, mint a szaporulatnak a függvénye. Ha nincsenek meg a feltételek, akkor a halálzási arányok megnövekednek, tehát a tudás felhalmozódása következtében jobban lehet kezelni a létfenntartást és annak a lehetőségét. A letelepült létforma azt sejteti, hogy a település növekedésének az a következménye, hogy a tudás felhalmozódása a termelést nem kizárólagosan a természeti erőknél a folyamataira bízzák, hanem már beavatkoznak a természeti folyamatokba. A városiasodásnak az a következménye, hogy a termelésnek a biztosítása érdekében csatornákat építettek és már fokozatosan az áradmányos területeken megkezdődött az öntözéses mezőgazdálkodás. A termés hozamok növekedésével jól meg lehetett figyelni a gazdasági előnyöket és azt a területen adaptálva tovább terjeszteni, aminek az lett a következménye, hogy az öntözéses mezőgazdálkodás a mezopotámiai területeken elterjedt, vagyis meghonosodott. A Folyamközben két jól elkülöníthető kultúrát tudunk megkülönböztetni, az egyik az észak Sumer területeken fejlődött ki, melyet északi kultúrának nevezünk, más néven Germo (Gyermo) kultúrájának nevezük. Ez a kultúra hasonlóságot mutat az indiai Harappa és a Mohendzso-Daro kultúrával, egyes esetekben a déli Sumer kultúrával is láthatók az azonosság bizonyos jelei. A fent megemlített kultúrákkal most nem kívánok foglalkozni, mert a Közép-Keleti népek a történelem során mindenkor europoid emberek voltak. Legfeljebb kaukázusi típusú Turanoid emberek voltak, ezeket a népeket a mai tudomány számos néven említi, így Sumer (Mah-Gar) Szkítha, Gétha, Hun, Kun, Kurdu, stb. Ezek, az ember csoportok genetikailag is a fent említett ember csoportba tartoztak, ezeket a népcsoportokat még a kaukázusi ember csoportokként is szokták nevezni, úgy gondolom általában ezt az ember csoportot Turanoid embereknek ismerjük. A fehér emberek a Homosepiens faj három nagy csoportjának az egyik alakját nevezük Europoidnak, addig a másik kettőt, Mongoloidnak, és Negroidnak nevezük. Azt is el kell mondani, hogy népeket megkülönböztetünk nyelvük alapján is, nem csak a származásuk alapján. A nyelvük alapján megkülönböztetett népeket más népekkel is össze szoktuk hasonlítani nyelvészeti szempontok alapján. Az első ismert civilizáció kialakulása a mai ismereteink szerint Mezopotámiában alakult ki, annak is a déli mocsaras részén, valamint az áradmányos területein, ez a Turanoid Szkítha nép alkotta meg a ma ismert első civilizációját a Folyamközben, amely a Termékeny félhold déli területén található a mai Irak (Irak) területén a Tigris és az Eufrat (Eufrates) között. A neolitikum idejében az őskirajzást követően a letelepedett őslakossággal

keveredve az új jövevény nép ezen a területen hozta létre azt a magas szintű kultúrát, amelyet ma a mezopotámiai kultúrának nevezünk, ez a kultúra kizárólagosan a kezdeti időszakban a mezőgazdaság zárt rendszerű működtetésével alakította ki a gazdaságát és indult el azon az úton, hogy a fejlett városait megalkossa és ezt követően állammá is szervezze. Ezen a területen alakultak ki az első államok is, így a városállamok, amelyekről a tanulmányainkban annyiszor hallhattunk. Minden jel arra mutat, hogy a déli mocsaras területeken alakultak az első városok, amelyekről a fenn maradt iratok beszélnek, lásd a Vízözön legendát, vagy a Teremtés mitost, amely számot ad a városoknak az alapításáról. Az évenkénti áradások a folyó völgyekben lerakták az iszapját és ezzel termékeny talajt biztosított a mezőgazdasági terményeknek a termesztéséhez. A kora ókorban az éghajlati viszonyok is sokkal kedvezőbbek voltak a mai éghajlati viszonyokhoz képest, éppen ezért lehetett a gabonatermesztést ezen a területen megvalósítani, mert jobbak voltak a környezetében elterülő vidékek éghajlati viszonyihoz képest. Ha a feljegyzéseknek lehet hinni az akkori terméshozamok megegyeztek a Kanadai búzafélék átlagával, így a hozam lehetővé tette a felesleg megtermelését, így a felesleget el lehetett adni, értékesíteni, ebből alakult ki a kereskedelem. Nem kívánok most bele bonyolódni a kereskedelem kialakulása kérdéseibe, mert egy másik munkámban ezt részletesen kifejtettem, lásd a „Sumer-Magyar lelkiesség kérdéseit” Mezopotámia fekvése egyszerre jelent gondot, így a klímája miatt, másodsorban óriási lehetőségeket is tartogat. A Tigris és az Eufrat képes volt megváltoztatni a folyását a delta vidéken, melyet gátakkal és csatornákkal, árkokkal kényszerítették a gabonaföldekre. A kiáradt víz magával sodorta a hordalékát, amelyet lerakott a művelt területeken és ezzel termékennyé tette a talajt. Néhány ezer év múltával ma is ugyan ezzel az eljárással öntözik a termőföldeket az ősi mezopotámiai területeken, mert magam is láthattam, a különbség csupán annyi, hogy ma már a talaj erősen só tartalmú és erodált, amely a földek termőképességét bizonyos fokig gátolja. Az ősi módszerek alapján alakultak ki azok az agyag teraszok, amelyekre az első településeket meg építették. Ezek a parcellák ma is ott találhatóak, ahol ma a legtermékenyebbek a földek. A mocsárvidék mai mezőgazdasági kultúrája ma is megegyezik az évezredekkel korábbi mezőgazdasági kultúrával. Újra felfedezik az ősi mezőgazdasági módszereket és annak a kipróbált technikáját alkalmazzák újra. A mezőgazdaság fejlődése tette lehetővé a társadalom fejlődésének a letelepült formáját, amely megalapozta a városiasodásnak és a kultúrának azt a nagyfokú fejlődését, amelyről tudjuk, hogy meghatározója lesz a fejlődésnek. A termelésnek a hatékonysága határozta meg a fejlődés menetét, amely létrehozta a különbségek kialakulását, vagyis a társadalmi rétegződés folyamatait, amelynek az egyik fontos eleme volt a kereskedelem kialakulása, majd ebből következően a szakmáknak a kialakulása. A városok kialakulásának a sorában az első az írások szerint Eridu volt. A városok lakossága a fejlődés következtében folyamatosan gyarapodott, a gyarapodás következményeként kialakultak a városok (ez egy hosszú történelmi folyamat). A fejlődésnek köszönhetően a városokban megépültek a templomok, így a hitélet gyakorlásának sem volt már akadálya, de a városok építésében is láthatóak azok a fejlődési folyamatok, amelyek azt feltételezik, hogy a támadások kivédésére erődfalazásnak a technikája felváltotta a régi építészeti módot és megjelent az erődfalazás technikája és az építészeti módja is. Igaz erről a kérdéstről korábban már beszéltük, éppen ezért nem kívánom újra ezt a kérdéskört kifejteni, de annyit látni kell, hogy a Sumer társadalomban még a kezdeti szakaszban nem volt szükséges a védelemre olyan nagy sújt fektetni, még nem fenyegette veszély az épülő társadalmat, de már a technika fejlődése arról győz meg bennünket, hogy a támadások veszélye fenn állhatott a városiasodás második fázisában. Az is megfigyelhető, hogy a vallási kultusz központok az első időszakban, csak a helyi lakosságnak az érdekeit szolgálták, majd a fejlődésnek köszönhetően a későbbiekben már a teljes lakosság érdekeit szolgálták. A városok kultusz központokká váltak, ami azt jelenti, hogy az istenek beköltöztek a városokba és ott lakhelyet teremtettek a számukra, hiszen ebben az időben

épülnek ki a városok templomai, vagy más néven a városok Zikkuratui ahoz az istenek is már beköltözhetnek. Ez az az időszak, amikor elkezdődnek a városokban a nagy építkezések, hiszen az isteneknek meg kellett teremteni a lakhelyét és ezzel egy időben a városoknak a védelmét, ami azt feltételezi, hogy a városok védőfalait is ebben az időszokban építették meg. Ezeknek az építkezéseknek megvoltak a kritériumai, hiszen tudni kellett azt, mit és miért kell megépíteni és milyen formában, ebből következően most nem szólok a kialakult szertartásokról, mert a szertartások rendszere ma is a viták kereszt tüzeiben áll, sokan másként képzelik el a szertartásokat, de a fenn maradt írások meggyőznek bennünket arról, hogy miképpen is zajlottak ezek az események az ie IV.-III. évezred fordulóján. A fenn maradt írások arról is tájékoztatnak, hogy a termékenység istenének bemutatott szertartás miként hatott a társadalomra. Arról is tudunk, hogy az ie. IV. évezrednek a végén már a városokban a toronytemplomok kiépültek, így Úr-ban, Uruk-ban, melyet a Biblia Erekek ismer, ezekben a városokban csodálatosan szép és díszített templomok épültek, majd 2,5 méter átmérőjű vályogtéglá oszlopokkal. Az írott történelem előtti idők bizonyítéka, hogy ezen a területen a fazekasság jelentős sikereket ért el, mert már az ie. VIII.-VI. évezredre datálható cserépedény maradványokra lehet bukkanni lépten, nyomon, Mezopotámia területén. Magam is láttam olyan régészeti feltárást, ahol 20-22- kultúr réteget lehetett megkülönböztetni szabad szemmel is, ami azt jelenti, hogy a Tell rendszerű építkezések korát még megbecsülni is igen nehéz. Ezeket a faunákat (rétegeket) az avatott régészek mind igyekeztek be azonosítani és a kormeghatározást ennek megfelelően elvégezni. A Kis városának a feltárásánál találtak a régészek olyan cserépedény leleteket, amelyeket az ott dolgozó régészek az ie. VIII.-VI. évezredre datáltak, vagyis a mai időt figyelembe véve tíz- és nyolcezer éves leletekkel álltak szemben. Ebből is jól látható, hogy a folyamköz nem csak a történelmi időben volt lakott, hanem már a történelem előtti időkben is. A Sumer civilizáció legnagyobb érdeme az írás feltalálása, illetve az írás rendszerének a kidolgozása, megalkotása, amely a modern szóhasználatával a tény anyagoknak és a tudásnak a tárolását tette lehetővé. Felvetődik az a kérdés, hogy az írásnak melyik formáját alkalmazták a korai időkben, milyen írást is használhattak? Azt gondolom nem nehéz kitalálni, hogy az írás első szakaszában nem is lehetett más, mint a képirás, amellyel közvetíteni lehetett a mondanivalót. A kutatók egy jelentős része azt állítja, hogy az írás feltalálása az ie. 3000-körül alakult ki. Nekem az a véleményem, hogy az írás kialakulásának a korát ismét jóval korábbra ki kell tolni, mert az agyagtáblák, amelyeket a saját szememmel láttam ennél a kornál lényegesen korábbi időkben származnak, tehát az írás tudománya már a megjelölt időben létező valóság volt. Igaz a fent említett agyagtáblák egyrésze már másolat formában maradt meg az utókorra, de az eredeti formában megmaradt táblákból is nem egyet a kezemben tarthattam a feltáró régészek jóvoltából. A fent említettek közül következik az a tény, hogy az írás alakulása is egy fejlődési folyamaton ment keresztül, ami azt jelenti, hogy az első időkben a képirás jelenik meg, amivel kilehet fejezni mind azt, amit el akarnak mondani a leírtakkal kapcsolatban. Meg kell említeni azt is, amikor már kialakult a szótagírás még ebben az időben is az ékírásnak nevezett írás is képi jellegekkel volt felruházva, mert így az értelmezhetősége megfelelt a követelményeknek. Az is tény ebben az esetben, hogy a fogalmak kifejezésére jobban megfeleltek azok a rendszerek, amelyek már a fogalmakat is ki tudták fejezni. Szólnom kell egy olyan új formáról, amely a fogalmak kifejezésében már az élen járt, mert az írás rendszere kialakult olyan módon, hogy mind azt ki tudták vele fejezni, ami az élet dolgait magába foglalta. Ilyen terület volt az oktatás céljára alkalmazott írások, amelyek az élet területéről szóltak, majd a fejlődésnek köszönhetően a vallási szövegeket rögzítették agyagtáblákra. A fejlődést tovább lehet követni, mert a vallási szövegek mellett megtalálhatjuk a mondáknak, a nagykirályoknak a cselekedeteit elmesélő írásokat, vagy az istenek cselekedeteit leíró írásokat, amelyeket az agyagtáblák megőriztek az utókor számára. Szólnom kell az irodalom kialakulásáról, mert ez a terület nem más, mint a kultúrának az a

fokmérője, ami a társadalom fejlettségét tudja a mai emberek elé tárni, vagyis a fogalmak kifejezésével elmondani az akkori társadalmi problémákat, vagy megrajzolni az akkori világ képét, az eredményeket és a társadalmi problémákat. Azt látjuk, hogy ebben a korban a műveltség igen magas fokon állhatott, mert az irodalom igen szépen és a mai emberek számára is csodálatosan fogalmazza meg az akkori problémákat és a megoldásra váró feladatokat. Az iskola rendszerű oktatásról már ebben a korban tájékozódhatunk, hiszen az írások tanúsítják azt, hogy az írnokképzés milyen formában történt, hiszen az oktatási anyagok nagy számban maradtak meg az utókor számára. Az írásrendszer kialakulásának az egyik ilyen lépcsője a pecséthengereknek a feltalálása, hiszen az nem más, mint az írásnak egy olyan változata, amely a tulajdonnak a megkülönböztetésére fejlődött ki és a hitelesítéseknek az eszköze lett, ennek egy modern változatát ma is használjuk. Röviden csak azért, hogy a kedves olvasóimban ne alakulhasson ki az a nézet, hogy a pecséthengerekről alig, vagy egyáltalán nem szólok. A pecséthengerek kialakulása egybe forr a mezőgazdaság kialakulásával, vagyis a földművelés termékeként kell megemlékezni róla, mert a termelés eredményeit így dokumentálták és később a kereskedelemnek az eredményeit is ennek megfelelően végezték. A hengereket is két nagy csoportra lehet osztani, ilyenek voltak az egyéneknek a pecsétjei, valamint a másik nagy csoportnak, a közösségeknek a pecsétjei, ezek a hengerek a gazdaság irányításában vettek részt olyan formában, hogy ezek a hengerek voltak az eredmények dokumentumai, ezekkel igazolták azt, hogy a feladatot végre is hajtották. A fentiekből látható, hogy miként jött létre egy új szakma, vagyis a tudás birtoklásának a rögzítésére az a foglalkoztatás, amely azt feltételezi, hogy az írástudó emberek kezében összpontosult a hatalom, de nem csak a hatalmasok kezében, hanem a vagyonnal rendelkezők a hatalmat jelentő tudást meg is tudták fizetni és így a hatalmasok kezében megjelent a szolgálatot teljesítőknek az a rétege, akik ellátták az államügyes bajos dolgait. Az írnok szakma igen keresett volt ebben az időben, mert rangot jelentett és egyben az írnoki munka bizalmi állás is volt. Visszatérve a hengerekre, azok az igazolások eszközei voltak a tulajdonos számára, mert az iratokat az írnok megírta, elkészült a nyilvántartás, de a hengerrel igazolta a tulajdonos, hogy az árú az „Ő” tulajdona, ebből jól látható, hogy a henger az aláírást pótolta, vagyis helyettesítette. A henger az agyagtáblában ott hagyta a lenyomatát, a vésés nyomata mindenkor eltért a mások által használt vésetek lenyomatáról. Nem is akarok többet foglalkozni ezzel a kérdéssel, mert Marton Veronika pontosan feldolgozta ezt a témakört, amely a tudásunk alapja is lehet. Ezek a pecséthengerek a kultúrtörténet legnagyobb teljesítményei közé tartoznak, hiszen a hengerek praktikájukat tekintve a korukat megelőzve új irányt mutattak a nyilvántartások területén. A pecséthengerekről még azt is tudni kell, hogy a korok múltával a hengerek is egyre nagyobb művészi teljesítményt mutatnak, igényesebb a hengerek rajzolata, ebből is lemérhető az, hogy a mezopotámiai kultúra milyen szinten állt a henger készítésének a korában. Az ékírás írásmódjáról is ejtsünk néhány szót, hiszen az írás az emberi kultúrának az a része, amely meghatározza a műveltséget és a fejlettségi szintjét annak a társadalomnak, amelyik létrehozta az írás művészetét. Sokan nem tudhatják azt aényt, hogy az ékírást nem közvetlenül írták, hanem az agyagtáblákba bele rótták a betűket olyan módon, hogy az agyagot félkeményre gyúrták és egy táblán laposra hengerelték, az írnok egyik kezében a tábla volt, míg a másik kezében egy ferdén (átlós) hasított náddal a betűket bele rőtta az agyagba, szoktuk úgy is mondani, hogy a náddal belenyomkodta az írnok a betűket az agyagtáblába. Amikor az írnok a tábláját tele rőtta, utána kirakta a napra és megszáritotta, így évek és évtizedek múltán sem ment tönkre a tábla. Az is valószínűsíthető, hogy az egyik alkalommal a tábla háza leégett és azt vették észre, hogy a táblák nem semmisültek meg, hanem még szilárdabbakká váltak és ennek a következménye az, hogy azokat az iratokat kiégették, amelyeket hosszú időre meg kellett tartani. Az égetésnek a véletlenszerűségére felhívom a figyelmet, mert az Eblai ásatásoknál láttam azt, amikor a levéltár leégett és a tárolt agyagtáblák ott a helyszínen égtek ki. G.

Pettinato prof elmondása szerint is a jelenség ezen a területen a véletlenek a műve volt. A Sumer nyelvről ma már viszonylag sokat tudunk, ezért tudjuk meghatározni azt, hogy a mai nyelvekbe milyen mélységig ivódott be. Amit természetesen ma is használunk, ilyen szavaink vannak, mint az isten szavunk (dingir), vagy az apa szavunk (ata), vagy az anya szavunk (ana), nagypapa szavunk sem újkeletű, mert a sumerbe a nagypapa szó (tata), tehát láthatjuk, hogy ma is számos Sumer szót használunk. Nem is beszélve a gyermekmondókáink számosáról, amelyek szintén ma is megtalálhatóak a mindennapi használatunkba, ilyenek az „Ec-pec kimehetsz”, vagy a „Szórákatémusz”, vagy az altató dalaink közül a „Csicsíja, baba...”. Ebből is jól látható, hogy a gyermekdalaink nagy része a Sumer társadalom terméke, amit ma is eredménnyel használunk, sőt úgy tekintjük, mint a sajátunkat. Ezzel nincsen semmi baj, csak azt is kellene tudni, hogy ez a saját kultúránk része, vagy sem. Úgy gondolom, nekünk nem kell szégyenkeznünk azon, hogy használjuk a Sumer anyagokat, mert a nyelvi rokonságunk ma már elvitathatatlan, de az sem kizárt, hogy genetikailag is rokon nép volt a Sumernek nevezett Mah-Gar nép. Az írás feltalálása nem csak a feljegyzések rögzítésére volt alkalmas, hanem a kommunikáció hihetetlen távlatait nyitotta meg az emberiség előtt, másfelől a feljegyzések tárolásának a lehetőségét biztosította. Az írás megjelenése nem más, mint egy olyan kulturális forradalom, amely megteremtette az emberiség kultúrájának a tárolását, valamint a nyelvek közötti közvetítő szerepét. Az írás lehetővé tette a meglévő erőforrásoknak a hatékonyabb kihasználását, nagymértékben hozzájárult az akkori államhatalom megerősödéséhez és nem utolsósorban egyensúlyt teremtett a monopolizálódó papi arisztokrácia és az államhatalom között. Nagyon sok írásos anyag maradt fenn a Sumer társadalom életéről, hatalmi struktúrájáról, a társadalomról. Ezek az írások mind azt bizonyítják, hogy az akkori tudást tárolták és a tárolás mellett egy új forma is megjelent, amely nem más, mint az irodalom, csupa nagybetűvel! El kell gondolkoznunk azon vajon kik is lehettek azok a Sumerek, akik olyan kreatívan gondolkodtak és egyáltalán mit is tudunk erről a népről? Azt tudjuk, hogy Turanoid fajhoz tartozó nép volt, ha úgy tetszik a Szkíthák nagy családjához tartoztak, kevert népként ismerjük, akik ezt a magas szintű kultúrát létrehozták. Igaz a beolvadásuk is ebbe a népbe történik meg, amikor a saját területükről a szemiták elkergetik. Tovább gazdagították azt a történelmi népet, akik az igazi kultúra hordozói voltak, hiszen a világ akkor ismert nagyhatalma volt Közép-keleten és még a Közel-keleten is. Szokták ezt a Gétha-Szkítha, Hun, Magyar népet úgy is nevezni, hogy a „tudás népe”. A Magyar név megjelenését a J. Oppert használta, amikor gondjai támadtak az írásaiknak a megfejtésével, mert azt mondta, hogy a magyar nyelv a kulcs Sumer írás megfejtéséhez. Az sem véletlen, hogy Oppertnek magyar aszisztense volt. A Sumer nyelv nem rokonítható más európai nyelvekkel, csupán hasonlóságokat fedezhetünk fel benne a szankszrít és a magyar nyelv között. Sokan azt állítják, hogy a Sumer nyelv közvetlen rokonságban áll a magyar nyelvvel, de azt kell mondanom, hogy igen sok a hasonlóság a két nyelv között, de kijelenteni ezt nem szabad, mert mind a két nyelv aglutináló nyelv és így lehet elegendő hasonlóság a két nyelv között. Úgy gondolom, az ilyen megállapításoknak akkor van helye, ha meggyőződünk arról, hogy az, amit teszünk, megállja e, a helyét, vagy éppenséggel eljutunk oda, mint a finnugoristák, hogy a rokonságot kizárólagosan a nyelvből azonosították, ami nem baj csak nem biztos, hogy a megfelelő eredményre tudunk jutni. Nem eshetünk abba a csapdába, hogy állítunk valamit és nem tudjuk érdemlegesen bizonyítani, éppen ezért a tudományok eredményeinek a felhasználásával kell megállapítani a keresett nép hovatartozását, így a genetika alkalmazásával, a régészeti eredmények felhasználásával. Nem véletlen az, hogy nem győzzük hangsúlyozni a konkrétumok pontosítását, mert a legjobb indulattal végzett munkába is becsúszhatnak hibák, hiszen olyan távoli múltat kutatunk, amely az írott történelem előtti korokba nyúlnak vissza, tehát nem maradtak fenn írásos emlékek, vagy olyan régészeti tárgyak, amelyek alapján a konkrét és kézzel fogható állíthatnánk. Az ilyen kérdések megoldására mindenkor fel kell használni a tudományok

eredményeit és még ekkor is megfelelő alázatot kell tanúsítani az eredményekkel kapcsolatban, hiszen a hiba lehetősége minden munkában benne lehet. Azt bizonyosan elmondhatjuk, hogy a Sumer nyelv a Magyar nyelvnek közvetlenül is a rokona, vagyis az egyenes ági leszármazottja, vagyis a rokon népeknek a nyelvéből, már a (ki nem cserélt nyelvet) meglévő nyelvéből ki lehet mutatni a rokonságot, lásd a szankszrít nyelveket, hiszen mi is lehet ez a nyelv, ha nem a Hun nyelveknek egy olyan változata, ami fenn maradt az utókorra. A szótöveknek az azonossága és a Sumer szavak szótövei több száz esetben megegyeznek, ami azt is jelenti, hogy rokon nyelvvel állunk szemben. A magyar nyelvészeknek még marad néhány megoldásra váró feladat az igazság felderítése területén, ami nem baj, csak a kutatásokat szeretném már látni, hiszen a nyelv nem más, mint „a nyelvet használó népnek, kultúrájának a tükré”. A magyarság kutatása területén tapasztalható óriási űr azt is jelenti a számomra, hogy az eredet kutatásunk meghamisítására többet fordít a magyar Akadémikus kutatás, mint az igazságnak a felderítésére. Lám a Mezopotámiában eltöltött évek alatt néhány jó barátot szerezvén a helyi lakosság körében és természetesen a tudományokat művelők körében is, ezek az emberek és tudósok fogalmazták meg azt a tételt, hogy hol van ma a magyar őstörténet kutatás, hiszen azokon a területeken nem lehet magyar kutatókat találni, ahol valaha is éltek a magyarok és a rokonnépek. A kutatásoknak igen sokat segíthetnek az Elesari (Assuri) tekercsek, mert amit tudunk a Hun, Szkítha, Magyar népekről azt ezekből az anyagokból ismerhetjük meg, vagy az aveszta irodalomból. A magyar tudományosság nem vesz tudomást arról, hogy az ősi népek ugyan úgy dokumentálták az eseményeket, mint azt ma is tesszük. Bizonyítékként a Babiloni krónikát is fel lehet használni, mert számos helyen meg említi azokat a Szkítha népeket, akikkel kapcsolatba kerültek a történelmük során. A sumer és a magyar nyelv rokonságát számos magyar nyelvész és tudós kutatta, de az Akadémikus tudomány semmibe veszi a kutatások eredményeit, így a Körösi Cs. Sándor által kutatott területet sem, pedig a British Múzeumban őrzik a Körösi hagyatékot, amit a Herpai Dr vizsgált utoljára és megállapította, hogy a munka anyagából legalább 180 lap hiányzik és pontosan azok az anyagok, amelyek a magyarság kutatással foglalkozott. A nyelvészek közül, akik foglalkoztak a sumer-magyar nyelv azonosságának a kutatásával néhányat megemlítenék, Dr. Bobula Ida, Dr Csőke Sándor, Dr Badiny Jós Ferenc, Fejér György, Dr Padányi Viktor stb. Látható, hogy a magyar tudományosságnak nem felelnek meg ezek a kutatók, mert a valóságot igyekeztek feltárni és a nagyközönségnek az igazságot leplezetlenül átadni. Igen érdekes módon az 1848- as szabadságharcunkat követő időkben olyan nyelvészek és kutatók kaptak lehetőséget a magyarság kutatására, mint Hunfalvy, aki még magyarul sem tudott. De azt meg tudta állapítani, hogy a magyarok a szibériai területekről származtak, tehát az ott élő kisépek a mi őseinknek a leszármazottjai, lám ez az elmélet ma is hogyan tartja magát, mert el akarják velünk hitetni halszagú atyafiságot, hiszen azt állítják, hogy mi voltunk az átvevők a kisépektől és nem fordítva. Ez így szemem szedett hazugság, mert minden alapot nélkülöz. Hunfalvyék azt állítják, hogy a magyarok egy nomád vándor nép volt, akik a sátorozáson kívül mást nem ismertek, mert a magyarok kultúrájáról köteteket lehetne írni és mondani a más népek által ismert anyagaikból. Így a sumer irodalomban megtalálható irodalmi alkotásokról, vagy a legendáinkról, amelyekkel csak a magyarok rendelkeznek, ilyenek a Nimród legenda, vagy a Turul legenda, vagy az”Innana alászállása a mélységek birodalmába”- a gyermekmondókák, és egyéb játékos versek, lehetne sorolni a lehetőségeket még tovább. Felvetődik az a kérdés, hogy a magyar faj milyen eredetű, azt gondolom, nem kell magyaráznom, hogy Turanoid típushoz tartozik a magyar faj. Nem is beszélek arról, hogy a világ nagy nyelveiből hogyan lehet kimutatni a magyar nyelvemlékeket. Azt hiszem ennél jobb bizonyíték nem kell ahhoz, hogy a világ népei között járva a legegyszerűbb emberek is tudják azt, hogy a magyarok rokonaink, vagy legalább is annak tekintik a magyarokat. A sumer irodalom megismerése nem is olyan könnyű feladat, mert nehéz

rekonstruálni a fenn maradt írásokat, ezen belül is a költészetet, ezek az alkotások messze a múltba vezetnek bennünket, így utalnak a történelem előtti korra, de jól elkülöníthetően messze a történelem homályába süllyednek. Van egy epikus mű, amely régmúlta foglalkozik, így az Uruk kapcsolatával az Iráni fennsík cserekereskedelmének állít emléket „Enmenkar versengése Aratta urával” című epos, amely megörökíti az akkori viszonyokat. Olyan képet rajzol az ottani világról, az igaz történetet olyan hőskölteménnyé formálja az istenek vetélkedésével, majd rejtvények megfejtésének a feladatával záródik az Epos. Önmagáért beszél ez az Epos, hiszen a napjaink problémáit is megtalálhatjuk benne, mert a társadalmi problémák újra termelődnek, csak észre kell venni a megoldások lehetőségeit. A világ egyik legrégebbi történetét dolgozza fel a Gilgames (Galgá-Más) epos, amelynek a keletkezésének szintén nem ismerjük az idejét, de valószínűsíthető, hogy az Uruk városának az alapítását követő időben keletkezett. Az általunk ismert változatot az ie. VII. századból ismerjük, vagyis akkor íródott egy Sumer tábla alapján, vagy másolták le a Sumer agyagtáblát. Azt viszont nem ismerjük, hogy a Vízözön legendamásolásokról következőben milyen változásokon ment keresztül ez a csodálatos mű, mert maga a történet az ie. IV.-III. évezred fordulóján játszódik. Ennek a műnek az egyik legdrámaibb része, melyet ma az ember könnyedén megért, hiszen olyan módon ismerteti az emberiség bűneit, hogy az akkori embereknek ábrázolása ma is teljesen érthetővé válik. A kiválasztott család kivételével az istenek mindenkit elpusztítanak, ezért a tettért az Enlil az egyedüli felelős. A kiválasztottak a bárkában éltek túl ezt a hatalmas kataklizmát, mert az özönvíz elvonulása után Ziadzudra családja lesz az emberi fajnak az őse. Ugyan ezt a ma ismert Biblia is elmondja, de csak is a zsidósággal kapcsolatban, mivel az itt említett írást elemezzük, meg kell mondani, hogy a zsidóság csak át vette a sumer irodalomból a Vízözön legendának ezt a részét és igyekeztek zsidó nevet találni a kiválasztott embernek, akit a zsidók Nóénak (eredetileg Ziadzudra) neveztek el. Az ősnép származásának a megnevezése eredetileg nem szerepel az eredeti műben, csak a zsidó változatban található meg, („isten kiválasztott népe”) mert eredetileg az egy másik legendának a részét képezi. A fent említett irodalmi műnek a vers szerkezete az érthetősége ma is csodálattal olvasható, tehát a nyelve és annak az elve ma is a mai nyelvvezetünkbe gyönyörűen bele illik. Az a legsajnálatosabb, hogy a teljes mű nem maradt meg az utókorra, csak töredékes formában, de így is a csodák kategóriájába tartozik, különösen a nyelvvezete és a képek, szimbólumok alkotása terén, maga a szimbólum rendszere egyértelművé teszi azt, hogy a kultúra milyen magas szinten állhatott ebben a korai időszakban. A Sumer szimbólumoknak az elterjedése Közép-Keleten nem véletlen, mert a környező népek ugyan úgy a magukénak érezték, mint a mű létrehozói, hiszen a kultúrának olyan szegmensét adták az akkori világnak, ami az ember központúságnak volt a szinonímája. A Sumer nép kultúrájának a hanyatlásával nem szűnt meg hatni az utánuk jövőkre, mert azt mind át vették, amely a saját szakrális és spirituális világukba beilleszthető volt. A mezopotámiai kultúrák eredményei az évezredek során feledésbe merültek, de érdekes módon a Gilgames cselekedetei, a Teremtés mitos, a Vízözön legenda megmaradt az utókorra. A világteremtésének az eposa és a Vízözön legenda olyan mértékig elterjedt a világban, hogy elmondhatjuk a világ népei átvették és megőrizték a saját hagyományaik között úgy, mint a sajátjukat. A fent felsorolt művek a világ népeinek a hagyományait gazdagították és a népek ezt úgy őrizték meg, mint a sajátjukat, sőt ezekből a legendákból újak is születtek, amelyekre itt most nem kívánok kitérni. A történelmi népek gondolkodásának és a világ felfogásának olyan elemeit képezik a fent említett alkotások, amelyek a vallási hovatartozás tényét is meghatározták, tehát a spirituális gondolkodás szerepét is betöltik. Láthatjuk a vallási gondolatokba is beépülve az emberiség ősgondolatait közvetítve az emberi társadalmak alkotó elemeivé tudtak válni. A Sumer nép már régen eltűnt a történelem színpadáról és az „Ő” gondolataik ma is hatnak a népek felfogására és a szellemi gondolataikra, a világról alkotott véleményekre. Ha másra nem is gondolunk, de a nevelés területén ezek az alkotások

jelentős befolyással bírtak, hiszen az ősi iskola rendszerű oktatásnak az elemeit tartalmazták a fenti írásos anyagok. Az államiságnak a kérdésében sem lehet kivetnivalót találni, mert az első városállamokat pontosan Sumériában hozták létre. Visszatérve az irodalomhoz azt viszont meg kell állapítani, hogy a Gilgames (Galga-Más) a világirodalom legszebb és páratlan alkotása. Már azt is tudjuk, hogy az irodalmat művelők véleménye is elfogadja minden fenntartás nélkül a sumer irodalom elsődlegességét, ezzel is nyilvánvalóvá válik a sumer irodalomnak az elsődlegessége, melynek a fent említett epos az egyik legszebb alkotása. Az ismert sumer történetek mind úgy terjedtek az első időszakban, hogy szájhagyomány útján öröklődtek apáról fiúra és egyszer az írástudó írnokok valamelyike lejegyezte, és mint példát oktatni kezdték az írnok iskolákban. Ezeket az anyagokat elsősorban erkölcsi anyagokként oktatták, hiszen az akkori társadalomnak az volt az érdeke, hogy a társadalom által elfogadott értékek mellett álljon ki és az értékeket tovább mélyítse a társadalmon belül. A cél elérésének az volt a feladata, hogy az eseményeket úgy éljék meg a hallgatók, hogy az valamilyen élmény anyagot nyújtson a hallgatóknak, ezt az élményt nevezzük Catarzis-nak (élményhatásnak). A Catarzis hatásának az eléréséhez olyan fantázia szárnyalását is megengedhette magának az írnok, hogy szebbé és színesebbé lehetett tenni a megélt történeteket, ezzel az oktatásnak a színvonalát is lehetett javítani. A hősköltemények általában az emberek szívéhez szóltak, olyan új élményanyaggal gazdagították az emberek lelkét, mint a haza szeretet, a nemzetben való gondolkodás és a közösségi szellem megeremtése. Ezek az írások egy népnek a történetiségének a határán mozogtak, amely meghatározta a nép hovatartozását, identitását a nép elemeinek az összetartozását tette lehetővé. A legkorábbi írásos emlékeink közé tartozik a Himnus irodalom megjelenése, ilyen a Tell-Abu-Szalabih agyagtábla, melyen egy naphimnust találunk. Ez egy olyan bizonyíték, hogy az írás megjelenésével párhuzamosan lejegyezték azokat az írásokat, melyeket fontosnak tekintettek, hiszen csak így maradhatott meg az utókor számára. A tudomány egészen a közelmúltig azt állította, hogy a leltárok és az elszámolások rögzítését szolgálták az írott agyagtáblák, ime itt a bizonyíték arra, hogy a művészeteknek a megjelenése sem maradhatott el, hiszen a kultúra fejlődésével ez megszokott, jelenni. Itt sem volt kivétel. Azt hiszem a kultúra nem más, mint az a civilizáció, ami magába foglalja a tudományokat és annak az eredményeit, beleértve az emberi műveltséget az emberi lét olyan apró rezzenéseit, annak megjelenéseinek az apróbb részleteit is magába foglaló tevékenységet és a fent említettek összességét, amely hatással van a környezetére, a társadalomnak a fejlődésére. Ez a társadalomnak új utat mutat és új irányt is szab! A kultúra részévé vált a vallás kifejlődése, mert a vallás nem más, mint az emberek spirituális gondolkodása a szakralitás elfogadásával, ez a gondolat a népnek szellemi hovatartozást is adott. A vallás kialakulása Urban és Urukban valósult meg először, de azok az eszmék a kelet más vallásaiban is megtalálhatóak, mert átszivárogtak és a keleti vallások alap pilléreivé váltak. Bár sok esetben alig felismerhetővé váltak, de több ezer év múltán is hatnak a világra az emberiség gondolkodására. A mezopotámiában kialakult vallás megeremtette az erkölcs fogalmát az emberek egymás iránti tiszteletét, így az alá és a fölérendeltség viszonyát, valamint annak az elfogadását, vagyis az állam kialakulásának az erkölcsi tiszteletét és annak a szükségességének a voltát. Ebből levezethető az erkölcsnek, az alapnormáinak a Sumer társadalomra való hatása, amely alapnormává vált az osztálytársadalmak erkölcsi normáira is. Az erkölcsi normák betartására jó példa a Gilgames (Nimród) legenda, ebben az eposban szereplő férfit „Enkidut”, ki a természet ideális alkotása, ki az ártatlanságát egy templomi szajha csábítása miatt veszíti el, bár később a kiút az emberi civilizáció lesz, ezzel együtt elveszíti a természethez fűződő meghitt kapcsolatát. Ezeket a rejteki utalásokat megtaláljuk minden nép mitológiájában és a világnézeti filozófiai gondolkodásában. Ugyan így megtalálhatóak ezek a vallásos irodalom területén is, mert a biblikus szövegek mind tartalmazzák a fent említett filozófiát. Ebből is következtethetünk arra, hogy az ősi filozófiai

gondolatok hogyan vésődtek be az emberiség génjeibe az emberi civilizáció fejlődési folyamataiba. A vallás filozófiai kérdések tárgyalásába most nem kívánok részletekbe bocsátkozni, mert ezt megtettem egy másik munkám során. (Sumer Magyar lelkiismeret kérdései) című munkámban. Az irodalom és a művészetek kialakulása mellett a fejlődés olyan magas fokot ért el, hogy a régészeti feltárások során olyan szobrokat találtak a régészek, amelyek a korai társadalmaknak a termékei voltak, így a Szabír korra tehető némelyik, ilyenek a Tellói leletek. (szobor leletek). Azt bizony állíthatjuk, hogy a kialakulóban lévő társadalmakban a tudás szintjének a fejlesztése, valamint a tudás felhalmozása területén nagyot alkottak a kezdetleges társadalmak és az első kialakult államok, így a Sumer állam is.

Kárpát-Medence őskultúrája, és ősnépei.
(Őstörténet)

Mindjárt a bevezetőben meg kell emlékezni arról, hogy a magyar népeket számtalan más jelzővel illették, illetve nevezték a környező népek. Ismereteink szerint Hunnak, Szittyának, Turknak, Sakatoknak, Szakáknak, Szkítháknak, Heftalitáknak, Turkánoknak, Hattiknak, Gétháknak, stb. szokták nevezni ezt a népréteget. Mindannyian tudjuk, hogy a Turkokat Turkesztánban kell igazából keresni, ugyan úgy, mint az afgánokat Afganisztán területén. Béludisztán a beldusoké, illetve a bélaké, Szaka terület a szittyáké. Szakasztán területén nem is lehet kétséges, hogy a Szakákat, vagyis a Szkíthákat kell érteni, hiszen ezeket, a népeket összefoglaló néven Szittyáknak nevezték. A Szkítha név adományozói valószínűsíthetően a görögök voltak, mivel ők így könnyebben ki tudták mondani a Szittyá név nevét. A turkesztáni hunokat Tocharágáé (ejtsd Tokárok) is nevezték. A honfoglaló magyarokat viszont a görögök szinte kizárólagosan Turk-öknek nevezték, ami minden esetre annyit jelent, hogy a Turkesztánba való népek, onnan jöttek, ez volt a hazájuk régen, de ez nem jelenti azt, hogy a magyarok egyben törökök is lennének. Azt is tudni kell, hogy ma ezt a türk területet csupa török népek lakják, amely a mi fajunknak az őshazája volt. Az őskronikáink szerint a magyarok a Szittyá nemzettségéből származnak, tehát az őseink nem is lehetnek mások, mint a Szkíthák. Herodotos a Világtörténelem című munkájában emlékezik meg a Feketetenger mellékén lakó népekről az ie. V. századból. Ezt írja: „ekkor ezt a területet a Szittyák lakták, így a Kaukázus vidékét és az Aral tó és a Kaspi tó környékét egészen fel északig”, tehát ez azt mutatja, hogy van egy olyan kapaszkodónk, amiből ki tudunk indulni. A Kaukázus alatti vidék Kur és az Araxes folyók vidékét, viszont az AVESZTAI hagyomány úgy ismeri, hogy itt volt a paradicsomi terület. Ezt a hagyományt erősíti David Roll angol régész kutatásai is, mert ugyan arra a következtetésre jutott a feltárt régészeti anyagokból, illetve a hagyományokból. A hagyomány szerint innen erednek a királyi szittyák. Tudjuk azt is, hogy a nagy vallásreformátor is ezen a területen látta meg a napvilágot, ez „Ő” pedig nem más, mint ZARATHUSTRA (ejtsd Zarahusztra) Purusupa király fia. Szittyák lakták az Aral, a Kaspi tavak menti síkságot is egészen a Balkas tóig, az Oxus és Iaxartes alsó folyásáig, itt terül el az északi területen a Turkán királyság, amely testvér a baktriai királysággal. A baktriaiak már kevert lakosságú nem tiszta Szittyá, hanem keveredett az ott élő népekkel, éppen ezért fenn maradt a történelemben, hogy a két nép egymásnak halálos ellenségei voltak. A Szittyák a III. évezred és a II. évezred fordulóján a szemita népek igája alá kerültek, így a korai Asszír népszerűség hódította meg a Szittyák déli területeit. Így az észak mezopotámiai területeket, ahol a Szittyá népeket, tűzzel, vassal irtották. Majd a III. és a II. évezred fordulóján Ferrudin Turáni király szabadítja ki a népét a szemiták igája alól. A történelmi írások arról szólnak, hogy Ferrudin halála előtt a három fia között osztja meg a birodalmát. SALEM a legöregebb kapja a birodalom nyugati részét Kis –Ázsiával és Szíriával együtt. TUR kapja a birodalom északi középső részét a Gétha népekkel együtt. A Turkesztáni részt a meghódított Kínai részekkel együtt, valamint Baktriát Ired a legfiatalabb királyfi kapja Balk fővárossal. Azt nem tudjuk, hogy a Turkán királyságot azért hívták, így mert a TUR ferudinfé kapta a birodalom e részét, vagy csak e vidék mondai alakja volt a TUR név. Ezt ma igen nehéz lenne bizonyítani. Valószínűnek látszik, hogy a Turán név nem hiába való, mert Turán, Turki, Turkesztán név istentől a Ferrudisoktól kezdve állandósult a Turkán királyságban, így a nevében is azt látjuk, hogy voltaképpen csak földrajzi meghatározás lehetett. A Turáni királyságtól délre eső területeken egyre nagyobb létszámot öltött az árja lakosság aránya, mert a szemita Asszír területéről elmenekülve ezen a területen telepedtek le. Ez a terület később Irán néven szerepelt,

mely névben a harmadik Ferrudi neve is benne szerepel (Ired), ismét nem tudjuk, hogy csupán mondai szereplője, illetve megszemélyesítője ennek a területnek. A Sahnamé irodalomban, a későbbi időkben csak Turán és Irán néven szerepelnek, mint egy vég nélküli testvérharcnak vívódásai. A nyugati részek a természeti viszonyokból kifolyólag távol esnek és külön életet éltek, és külön műveltséget fejlesztettek ki. Ezt az ásatások leletei is bizonyítják. Az időt figyelembe véve sem a Perzsa Ferduzi, sem a Bucharai Dakiki török sahnáméja, sem az Aveszta és egyéb pahlavi nyelvű források nem igazítanak el bennünket, hogy miért olyan a kultúr hagyaték és miért is oly változó. Ezért a nyugati részek régészeti feltárásaihoz kell fordulni, mert újabb tájékoztatást adnak a legrégebb idők történéseiről.

A nyugatra vándorolt Szittyák ágához tartozó Géthákat, a Gatti, a Hettita, Kittens nevek alatt évezredek át szereplő népeket kell megemlíteni. Történelmi hagyatékaik közül is ki kell emelni a Gétha nemzetségből Hettitákat, akik egy nagy birodalmat hoztak létre a mai Bogazköy központtal. A fővárosukat Hattinak nevezték. Az is igaz, hogy a Közel-Keleten és Közép-Keleten számos várost hagytak az utókorra, a nagyvárosaik neveit, ma is ismerjük. Lássunk ezekből egy néhányat, így Bogazköy, Arpad (Árpád a mai szíriai Aleppó felett) Arad, stb. a Géthák története részben ismeretesebb már a III. évezred kezdetétől Karkemis városának az elestéig az ie. hetedik századig. A Szittyák első szereplésük a történelem lapjain megjelenik az ie. V. évezredben, vagy azt megelőzően a Szabírokkal, majd a Sumerekkel. A szabír kultúrából ki kell emelni a cserép kultúrákat, így a Halaf, Haszúna, illetve a Szamarra, és az Ubaid kultúrát, amely bizonyítékok ma a rendelkezésünkre állnak. Ki kell emelni azokat a lelőhelyeket, amelyek már egy fejlett kultúrát feltételeznek, ilyenek a Tell-Awailli (ejtsd Tell-Awalli) Dzsogma-Mami, vagy Jarim-Tepe I. illetve a Jarim-Tepe II. régészeti lelőhelyek. A Szittyák népek egy újabb korszaka kezdődik az ie. V. évezredtől, hiszen ebben az időben egy nagyarányú fejlődést figyelhetünk meg a Mezopotámiai területeken és vele párhuzamosan az Anatóliai területen azon Géthák fejlődését, figyelhetjük meg, akiket majd a történelem Héterszágbelieknek ismer, vagyis Hettitáknak, sőt még a Héttörzs országaként is ismerjük. A Sumer birodalom kialakulásáról ma többet tudunk, mint ezelőtt egy évszázaddal, hiszen ezt a kort nevezük az emberiség kultúrája kialakulása bölcsőjének. Ez a kultúra tovább haladt egészen az Egyiptomi Óbirodalom kialakulásáig, hiszen ezt a kultúrát a magas orrú hajósok népe hozta létre, amely nem más, mint a Szittyák kereskedői voltak. Ezt mind megtudhatjuk az Egyiptomi történelemből. Most térjünk vissza a Sumerekhez az „ÚR” királyság megalakulásához. Ők az elő-Ázsiai kultúra megteremtői, Ők találták fel az ékírást, mely írásjegyeket az agyagtáblákba benyomva hagyták az utókorra. Az érdekesség kedvéért megemlítem azt, hogy a fémművességet már a Sumerek ismerték, kuriózumként azt is meg kell említeni, hogy a vasat ismerték, sőt az olvasztás technikáját „ŐK” dolgozták ki. Az a mondás is innen származik, hogy „hétpecsétés titok”, hiszen a vas drágább anyag volt az aranyánál. A kohász elnevezés is a Sumerektől maradt az utókorra. Ismerték a zománcozás technikáját, az üvegöntés technikáját, sőt ebben az időben készítettek öblösüvegeket is. Ebben az időben hihetetlen magas fokon állt az építészet, ismerték az erődfalazás technikáját, a kupolaépítés lehetőségeit, és lehetne sorolni az építészet remekeit. A tudomány területén igen magas fokon állt a csillagászat, mert ismertek 18 bolygót, ebből hetet elsődleges bolygóként határoztak meg, míg 11-et másodlagosként, vagyis holdaknak tekintették ezeket. A matematika területén ismerték a 10-es számrendszert, valamint a 60-as számrendszert, ismerték az egyenleteket és a törtekkel való műveleteket, továbbá a geometriai számításokat mind ismerték. Érdekesség kedvéért meg kell említenem a Püthagoras tételét, amelyet úgy fogalmaztak meg, hogy a derékszög hosszú oldalára emelt négyzet megegyezik a két rövidebb oldal négyzeteinek az összegével. Orvoslások területén olyan magas fokon állt a tudásuk, hogy agyműtéteket tudtak végrehajtani eredménnyel. Erről a témáról számos más helyen már értekeztem, lásd a Sumer magyar lelkiség kérdései- című munkámat. A Sumerek kultúráját megöröklik a szemita népek a III. évezred elején, amikor először hatalomra jutottak Mezopotámiában, mint Akkádok. Az

Akkád birodalomról tudjuk azt, hogy az Asszír népességgel azonos népről beszélünk, mert ugyan azok a szemiták voltak, mint az Asszírok, csak más törzsbeliek voltak. Az Akkádok ugyan olyan harcias nép volt, mint az utánuk következő Asszírok, a különbség az, hogy a letelepedett életformát megalakító nép az nem más volt, mint az Akkádok a szemitáknál. Az viszont tény, hogy a kultúrából igen sokat átvettek a Sumerektől, hiszen még a legendáikat is átköltötték, és ma úgy ismerjük, ahogy „Ők” átírták, lásd a Nimród legendát, amelyből a „Gilgames” legenda lett (Galga-Más) Ebben az-az érdekesség is megjelenik, hogy az Asszír egyetlen változatában sem létezik „Gil” hang, vagy szótag, tehát az Asszír nyelvtől teljesen idegen a kifejezés. Nem csak a legendáinkat vették át, hanem a Sumer nyelvet is átvették némi átalakítással, fogalmakat és a kultúra azon részeit, mint az írott jogot, az ősi kultúra letéteményeseinek vallották magukat, még akkor is, ha a nyelvük és a fajuk is teljesen más volt, mint az őslakosságé. Azt viszont tudjuk, hogy a Sumereket vagy beolvasztották, vagy megsemmisítették, így osztályrészül jutott a Sumereknek a menekülés a saját hazájukból. A legnagyobb Mezopotámiai várost is Nimród királyunk alapította, amely nem más, mint az Istenek kapuja nevű város, melyet úgy ismerünk, hogy Babil (Babilon) a történelmi kor kezdetén már Babilónia szinte teljesen szemita népességű, csak a vallás nyelve maradt meg sumer nyelven, az ékírás is az első időszakban sumer nyelven íródott, majd később lett a kialakult szemita nyelven leírva. Ebből is láthatjuk, hogy az itt élő szemiták átvették a nyelvük egy részét, amelyből egy keveréknyelv alakult ki, majd a kultúrát is beolvasztották a sajátjukba. Ennyit minimum tudni kell a szemita népek kultúrájának önálló létéről, hiszen a szemiták ma is szeretnek azzal dicsekedni, hogy milyen ősi a nyelvük és a kultúrájuk, ime láthatjuk. Az ie. III. évezredből kb. ie. 2850-ből tudjuk I. Sargon (I. Sarrukin) hadat vezetett Kis-Ázsia szívébe, Kappadókiába, hogy megsegítse „GENES”-ben (Ganos) régen letelepült Burusunda Gétha király által ostromolt babiloni kereskedőket. „GENES”(Ganos, vagy Kültepe) Halis hajlásában feküdt közel a mai Kaiserije városához, ma Kültepe dombjának (Tell Kültepe) nevezzük. A város feltárása csaknem teljesen megtörtént, pontos leírását adom az előző munkámba (lásd a „Eltűnt birodalom nyomában Asszíria”) a Sumer kereskedők előretolt állásáról van szó, hiszen a sumereket kiszorítva a szemiták veszik a települést birtokba és, ugyan így kereskedelmi központ marad még, vagy 1500 évig. Az első kereskedők a Sumer korból valók, mert az írások szerint a Babilon közelében található Kisból települtek ide be az első kereskedők Kültepebe. GANOS (Genes) városa ma a Kültepe domb alatt rejtőzik részben feltárva, részben ismeretlenül. Valószínűnek látszik, hogy az ie. II. évezred kezdetén még az őslakosság nagy része beszélt az ősi nyelvet, a sumert. A szemita megszállást követően a Gétha (Sumer- Mah-Gar) lakosság menekült ősi hazájából. Azt azonban tudni kell, hogy a lakosság Babil városában már szinte kizárólagosan szemita volt, így a király is. Ezt a „Babiloni Crónikákból” ismerjük. Azt is tudjuk, hogy az ie. 1921-ben a Géthák betörték Babilon városába, és visszahódították a hatalmat a szemitáktól, tehát ez azt jelenti, hogy megbukott Hamu Rappi dinasztiája. Ezt követően egy tiszta vérű Szittyá dinasztia vette át a hatalmat, mely kb. 600-évig uralkodott és gyarapította az országot, hiszen tudjuk, hogy a szemiták szinte kizárólagosan csak romboltak és feléltek mindent. Azt sem szabad véka alá rejteni, hogy a Gétha nép is egy harcias nép volt, mert azt is tudjuk, hogy a véres kardot ebben az időben a Géthák is számtalanszor körbe hordozták. Ennek következménye volt az Óasszír királyság létrejötte is, bár még ezt nem tudjuk pontosan bizonyítani, mert nem állnak rendelkezésünkre azok az adatok, melyek az állítást bizonyítanák. Az biztos, hogy a történelmi események ilyenén összefüggenek. A Sumerek által alapított városok közül ki kell emelnem Babil városát, mert azt pontosan tudjuk, hogy a Sumerek (Gáthák- Mah-Garok- Sumerek) alapították, de ugyan így igaz ez észak Mezopotámiai városokra, mint Ninive (Quyundzsik), Szamarra (Saket Karlet), ősi Asszur (Qalat Sergat) városa, melyek mind a szittyák által alapított városok. Az eltelt 600-év után ismét a szemiták kerekedtek felül és az őslakoságnak végleg el kellett hagyniuk ősi földjeiket, és új hazát kellett teremteni, a menekülés lehetősége szinte kizárólagosan észak felé történhetett

meg, illetve keleti irányba, mert az északi babiloni területeken jött létre az új birodalom, amelyet Asszíriának nevezünk. Az új szemita nép egy olyan magas fokú kultúrát kapott a helyi lakosságtól, amellyel csak élnie kellett. Az új birodalommal szemben a nyugatra szorult Géthák (Szittyák) támadásba lendültek, hiszen ezt az is bizonyítja, hogy a régészeti leletek a csaták hagyatékát megtartotta az utókor számára. Térjünk vissza a koraókorba Anubamini a Lulubaiak királya (Gétha) ie. 2700 körül a Zagros hegységben keletre egy Sech-Khan sziklafelületre egy reliefet faragtatott győzelme jeléül. Tigrisfolyótól keletre a hegyekben a Hettita király diadal emlékét találjuk meg az ie. 2500-ból, amelyen egy nyilazó és az ellenséget lábbal taposó királynak az alakját láthatjuk, ez az ábrázolás nagyon hasonlít a Szuzai keramikusábrázolásokhoz. Az érdekesség kedvéért megemlítem, hogy a Tigris folyó bal oldalán hétpecsés téglákat is találtak a régészek (lelőhely Dzsogma-Mami). A fentiekből is láthatjuk a Géthák (Szkíthák) Kis-Ázsia keleti és a nyugati területein rendszeresen hadakoztak, hiszen ezeket, a területeket uralták, de kiszorultak az ősi területeikről, így Mezopotámiából. A történelem pontos meghatározásához csak az ie. II. évezredből vannak pontos adataink, éppen ezért vagyunk arra rá kényszerítve, hogy a régészeti leleteket használjuk fel. Ugyan így a Levantai területek és a Tenegermellék és a Palesztínai területek ebben az időben kezd el szemitászodni, később pedig ezek a területek a szemiták gyarmataivá válnak. A hódító Asszírok ellen vívott harcaik már közelebb hoznak bennünket az írott történelemhez, mert tudjuk azt, hogy az ie. II.-és I. évezred fordulóján a Géthákat kiszorítják a szemita Asszírok a Kaukázuson túlra északra és megkezdődik a Gétha törzsek között és a helyi lakosság közötti keveredés, amely eltartott egészen a nagy népvándorlások koráig. Az ie. 700-as éveket követően a Gétha, Kun, Hun népek között megjelenik egy olyan név is, amire ma is büszkéek vagyunk ez a név a MAGYAR. Ez a nép a HUN, Ázsiában és Európában, Kínában és Indiában vívja az élet-halál harcait évszázadokon keresztül. Röviden összefoglalva a Hun népek rövid történetének és kultúrtörténetének a keretét tudtam felvázolni, hiszen sok a megfejtetlen történelmi esemény, évszázadok hiányoznak a történelmi adatokból, amelyet egy ilyen rövid írásban nem lehet kifejtetni.

Adacsi Veszelszki Ferenc 2009. Március. 19. (folytatjuk)
A felhasznált irodalmat a sorozat végén közlöm.

Hun Magyar népek kultúrája és harcai az Ókorban
(Őstörténet)
II. rész

Délfelé terjeszkedő pásztor Géthák a Laventai területeken élő népek és a síkság lakói nagyarányú inváziót indítottak déli irányba Egyiptom felé az ie. III.-II évezred fordulóján. Ezt azért tudták megtenni, mert az egyiptomi királyi uralom meggyengült és már nem tudott ellenállni az észak felől érkező gétháknak (Hun Magyar népeknek). Ezeket a pásztornépeket a történelem, úgy ismeri, hogy a Hikszoszok (pásztor hunok) akik Egyiptommal kb. ötszáz éves harcot vívtak, amely sikerrel járt, hiszen Egyiptom is áldozatául esett a pásztornépeknek. Ebből következően több mint kétszáz év uralom jutott ki osztályrészül ie. 1783-1550 ig. Egyiptomnak. Megjegyzem a Gétha harcosok egyrésze már vas fegyverekkel volt felszerelve (kard és tör), az egyiptomi leírások azt mondják el, hogy az egyiptomiak bronz kardját a hikszosz kardok, mint a vaját vágták el, tehát ebből is láthatjuk, hogy milyen magasfokon állott a tudásuk a vas megmunkálása területén. Egyes források szerint a géthák Egyiptomban több mint 500 évig uralkodtak, most maradunk az első megközelítésnél, hiszen ezt a kort Egyiptomban a második átmeneti kornak is szoktuk nevezni. A fenn maradt írásoknak, ha lehet hinni, akkor a géthák (Hikszosz) seregét Hatti harcosok is alkották, ez a nép birtokolta a Palesztínai területek mellett a Vörös tenger mellékének a területeit is. Az Egyiptomi kiűzetésük után a visszavonulók a Földközi tenger part vidékét foglalták el a régi telepeiken kerestek menedéket. Egy részük a Földközi tenger szigeteit vették birtokba, míg a másik részük északra vonult egészen a mai Görög szigetekre, ahol letelepedtek. Ezt a letelepedett népet nevezi a történelemtudomány Pre görögöknek, vagy más néven mi úgy ismerjük, hogy a PELAZGOK (palócok) Ebből is jól láthatóan a géthák eljutottak már Európába is, hiszen egy részük a görög területeken telepedett le, míg innen tovább vándorlók eljutottak a mai Itália területére, ezt a Gétha népet viszont úgy hívták, hogy az ETRUSZKOK „Ők” hozták létre a latin kultúrát. A géthák nyugati és észak-nyugati mozgása tette lehetővé valószínűsíthetően azt, hogy eljutottak már jóval korábban egészen Közép-Európába, ahol megalkották a VINCSA kultúrát. Az előbbi felsorolást, csak azért tettem, hogy látni lehessen azt, hogy a Magyar népek milyen nagy területen tanyáztak és alkották meg a Szittya kultúra igen magas fokát, igaz korban a területek fejlettsége igen eltérő formát mutatott, de fellelhető benne az azonosság is. Lásd a latin kultúra kialakulását, vagy a görög kultúra kialakulását. A mai Görögországban a Mikénéi, Tirint, Korinthosi, Theba a hikszosz rajok telepei lettek, melyek a trójai háború idején nagyrészt elgörögösödtek. Egyiptomi uralmuk idején, a keleti határon hozták létre az AVAR nevű városerdőt ie. XVIII- XVII század alatt. Az ie III.- II.- évezred fordulója, amikor a Szittya népek élet halál harcukat vívják az asszírokkal (Akkádok), akik egy időre leigázták a környezetükben élő összes Szittya népeket, ez még a Ferudin kora előtt volt, a kisázsiai géthák ebben az időben kezdik megostromolni az egyiptomiakat. (lásd Fáy Elek a magyarok őshona című írását 1910 -44. lapján.) Az ókor legősibb kultúrája a mai Közép-Keleten található szittya népek ősi kultúrája volt a kétfolyam között, melyet Mezopotámiának nevezünk. A másik ilyen nagy kultúra a Nílus völgyének a kultúrája, az egyiptomi kultúra. A két kultúra gyújtópontját elválasztó arab sivatag választotta el a két kultúrát egymástól. Azonban az északra eső területek igen gazdag országoknak ad életfeltételeket. Breasted kiváló régész így határozta meg ezt a területet „termékenyfélhold”, igen találó ez az elnevezés, hiszen ezen a területen éltek a géthák ebben az időben. Az itt élő népek kultúrája nélkül nem lehet megérteni a Gétha nép sokszínűségét, hiszen meg kell ismernünk ezeknek a népeknek a kultúráját, szokásait, vallását, és a mindennapi életét. Nem szabad figyelmen kívül hagyni a bibliai kor feljegyzéseit, de

figyelni kell azt, hogy milyen népeket említ meg ez a biblikus írás, mert egy ősi kultúra feltárt anyagát dolgozza fel. Első ilyen kultúrát meg kell említeni, az nem más, mint a Sumer, amely már az ie. III- évezredet megelőzően ezen a területen élt. Bár a magas kultúra sajátosságai azt mutatják, hogy ez a nép egyértelműen az északi területek kultúrájából nőtte ki magát, a betelepülés idején is már a környező népekhez viszonyítva magas szintű műveltséggel rendelkezett. Országuk fejlesztése területén megelőztek minden más népet, hiszen a gátépítés és a csatornaépítésekkel tették alkalmassá a földjeik megművelését, kialakítva ezzel az öntözéses mezőgazdasági földművelést. Kiváló katonai szervezettel rendelkeztek, de nem tartottak állandó hadsereget, a legnagyobb találmányuk volt az írás feltalálása, melyet agyagtáblákba ék alakú jelekkel rögzítettek, ez a ma ismert legrégebbi írás rendszer. Ez az írásrendszer idősebb az egyiptomi írásnál, amelyet „hieroglif” írásnak nevezünk. Ie. 2400-körül egy új szemita nép jelenik meg ezen a területen, amely pásztor, vándorló életmódban éli az életét. A területnek a megszállása nem harcok árán történik meg, hanem beszivárgással és az ősi kultúrából annyit vesznek át, amivel maguk is tudnak valamit kezdeni, át vették a sumerek kultúrájának egyrészt és a civilizációjukat is. Mint egy 600-éves uralmuk alatt az ősi kultúrára szinte rá sem lehetett ismerni, mert amivel nem tudtak mit kezdeni azt hagyták az enyészetnek, ilyenek voltak a tudományok, a matematika, csillagászat, a művészetek stb.

A következményekről még szólni fogok a későbbiekben. Térjünk vissza az, egyiptomiakhoz, hiszen I. Ahmes fáraóval veszik fel a géthák a harcot, és mint szóltam róla az unokájával is sokat harcoltak, aki eljut egészen az Eufrat ig (Eufrates), ahonnan győztesen tér haza. Majd III. Tothmes fáraó ie 1600- 1545.- 14 hadjáratot vezetett Kis - Ázsiába és megverte a Gétha – Amorita seregeket ie. 1577-ben és utóda II. Amenhotep ie. 1545- ben betört az Eufrat északi területeire, így Szingara területére és a közép-Asszír birodalom területére, Babilóniában viszont meghódította Agadét (Agadzsét) ie. 1512.-ben. A Gétha erők állták a harcot az egyiptomiakkal szemben, hiszen a kényszer a védelmet adta nekik, de a bajvívásban semmiképpen sem maradtak alul a támadókkal szemben. A XVIII. dinasztia külső hatalma a IV. Amenhotep (Ehnaton) fáraó idejében kezdett gyengülni. Ez a rendkívül érdekes egyéniségű uralkodó élete céljaul tűzte ki a monoteisztikus vallás megeremtését, és annak bevezetését. Ez azt jelentette, hogy a napkorongot helyezte előtérbe más istenekkel szemben, így a régi istenségeket eltörölte és a napsugarainak a tiszteletét, vagyis az „ATON” tiszteletét vezette be. Ezzel az Amon főisten hatalmas papságának ellenállását vívta ki, és ez a harc elvonta a királyt a külső hatalmának erélyes gyakorlásától. Ebből következően a királyt elűzték a trónról és a vallási reakció vad dühvel semmisítette meg mind azt, amit az eretnek király alkotott. A külső támadásokkal szembe került IV. Totmes és a III. Amenhotep, vagyis az Ehnaton apja is. Az egyiptomi hódításoknak ellent tudott állni a Gétha király Szaplel (Hettita), aki a kezdeményezést át tudta venni és a harctéren folyamatosan gyengültek az egyiptomiak esélyei. A hettiták trónján egy energikus király foglalja el a helyét és az egyiptomi királyt üdvözlí az egyik AMARNA-i levélben, a király neve nem más, mint Szaplel, Szaprer, vagy Szapalulu, Szubiluluima, az egyiptomiak királya viszont Ehnaton, ez az ie. 1466 ban történt. Szaprer ugyan ebben az időben elfoglalja a régi fővárosukat Kadest (Qades), de a két nagy birodalom között ebből a konfliktusból nem születik nagyobb ellenállás és még hosszú évekig békében élnek egymás mellett. A XVIII. dinasztia fáraói már nem is azzal foglalkoztak, hogy a birodalom külső tartományaiban mi történik, hanem a belső bajokat igyekeztek megoldani, hiszen az utolsó időszak ebben az időben tele van fondorlatokkal és államcsínyekkel, lásd az egyiptomiak történelmét. A viszonyok megértéséhez feltétlenül arra kell gondolni mi is történt Tut Ankh Amen balesete után, amely halállal végződött. A királynő levele, amely meggyőz bennünket arról, hogy nem idegen az egyiptomiaktól az, hogy házasság útján is lehet békét teremteni. Lássuk a levelet: idézem: „Férfem halott és úgy mondják nekem, hogy felnőtt fiaid vannak. Küld hozzám egyiküket, hogy férjem legyen. Attól félek, arra kényszerítenek, hogy szolgám egyikéhez menjek feleségül.” A Hettita király érthető módon további felvilágosítást

kért és szeretett volna kapni. A futár meghozta a királynőnek a hettiták választát, amely arról szólt, hogy milyen biztosítékokat követelnek a segítség fejében. A királynő válasza a következő volt. Idézem: „Miért mondtad, be akarnak csapni. Ha volna fiam, vajon írnék e idegenbe, hogy mutogassam a nyomorúságomat? Nem bízol bennem! Férjem meghalt és nincsenek fiaim. Vajon a szolgálaim egyikéhez menjek feleségül? Csak neked írtam, senki másnak. Mindnyájan azt mondják, hogy sok fiad van. Add nekem az egyiküket, én férjemmé teszem és uralkodni fog Egiptom felett.” Itt a töredékes feljegyzésekből arra lehet következtetni, hogy a király most a levél után elküldte az egyik fiát, de már későn, mert közben, EJ megszerezte az egyiptomi trónt. A levél ismeretében egy Hatti herceget küldött az Egiptomnak férjül a királynőnek a hettiták királya, akit az út során meggyilkoltak. Ez természetesen újabb haragot váltott ki a Hettia királyából és ebből adódóan a feszültség csak egyre nőtt a két nagyhatalom között. A hettiták és a géthák azonosságát számos régészeti lelet bizonyítja. A legérdekesebb lelet, amit ismerünk, Bogazköy közelében tárták fel a régészek a hajdani Hattusas (Hatti) helyén. Az ásatások közben egy értékes kb. ezer sor terjedelmű agyagtábla szöveg került elő, amelyen lótenyésztési utasítások voltak találhatóak. Ez a Hettita szöveg azért érdekes, mert a világtörténet legrégebbi „hippológiai kézikönyve” maradt ránk, hiszen ez az írás legalább 3500 éves. A felirat szövege hettita nyelven íródott és ahol megtalálták az nem más, mint a Hettita birodalom fővárosa Hattusas (Hatti) városa volt. A szerző megnevezi magát, aki „Mittani földjéről való Kikkuli”, bátran állíthatjuk, hogy Hurrita volt, amely szintén a géthák nagy családjához tartozott. Tudjuk azt, hogy ebben az időben legkiválóbb lótenyésztő szakemberek mittaniban voltak. Az itt említett lótenyésztési útmutatásokból az következik, hogy a lótenyésztés központja nem ezen a területen volt, hanem Kelet-Ázsiában. Az is világossá válik, hogy a harci kocsik és a fegyverek minőségét tekintve nem Egiptomban fejlődött ki, hanem Kelet-Ázsiában, melyeket a hettiták átvettek és sikerrel alkalmaztak. A XVIII. dinasztia bukásával egy új dinasztia jött létre, mint a Ramszeszidák uralma, vagy más néven a XIX. dinasztia. A hettiták hatalmát nem tudták megtörni, pedig az egyiptomiak érdekeit sértette, hogy egészen a Közel-Keletig terjeszkedtek a hettiták. Már I. Ramses és I. Széthi is harcolt Sappur Hettita királlyal és nem bírtak vele. I. Széthi védelmi és dacszövetséget köt Mothonar Hettita királlyal, akinek már a hatalma elér egészen a Libanon hegységig a másik oldalon viszont az Eufrat-ig terjed ki a hatalma, birtokában van Lídia, Trója, Kánaán, Arámia, ezek az államok mind szövetségesei. Már az I. Széthi fáraó ie. 1308-1298 és II. Mursilis Hettita király ie. 1334-1306 idején számos esetben került összeütközés a két állam között. Politikai ok nem is lehetett más, mint az egyiptomi gyarmatok visszaszerzése. Az igazi csatát csak a fiaik így II. Ramses egyiptomi, valamint Muwatallis Hettita király vívták meg Qadesnél. Támadó ez esetben nem a Hettita király volt, hanem II. Ramses egyiptomi fáraó, aki véget akart vetni a hettiták folyamatos terjeszkedésének. II. Ramses megszervezte a leghatalmasabb hadsereget, melyet négy seregtestre osztott, a seregtestek elnevezései a következők voltak. Amon, Re, Ptah és Seth, egyiptomi főistenek neveivel ruházta fel a hadseregét. A sereg létszáma 20000 fő volt, a hosszas előkészületnek az eredménye volt az utánpótlás biztosítása Föníciában egész sor tengerészeti támaszpontot alakított ki, így ie 1296 tavaszán elindult a hettiták ellen. A cél az volt, hogy a hettiták legnagyobb erődtényét Qadest (Kádes) megsemmisítsék. Muwatallis ez időben nem henyélt, hanem az egyiptomiak fogadására felkészítette a hadseregét, megszervezte Arzawa, Naharina, Kargamis (Karkemis), Halpa, és Qades királyainak és fejedelmeinek a harci szövetségét, zsoldosokkal kiegészítette a maga hadseregét, amely szintén elérte a 20000 főt. Hadseregének a központi erejét a harci kocsik alkották. Muwatallis seregének az volt az előnye, hogy a harci kocsijain háromfős legénység volt és a kocsiak könnyebbek voltak, Ramses harci kocsiainál és még csak kétfős volt a legénysége. A harci kocsik mozgékonyasága szinte mindent eldöntött, hiszen a Hettita legénység megszokta az alakulatában a hadművészetet, ellenben a gyalogságában nem bízott a király, azért nem, mert olyan hirtelen kellett összeállítani, hogy nem kapták meg a legfontosabb kiképzést. Ramses hadseregi egymásután vonult fel az Orantes

völgyében, mikor azon a történelmi jelentőségű napon Qades-hez (Kádes) értek, az Amon hadserege haladt az élen, melyet Ramses vezetett. Mögötte legalább hét kilométer távolságban követte Ptah sereg és kb. tíz kilométer távolságból követte a fősereget az éjszakai fényben a Seth isten lobogói alatt a serege. A hettiták kémeket küldtek ki az egyiptomi seregek elé, hogy valótlán információkkal lássák el az egyiptomiakat, igaz az egyiptomiak megkínózták a kémeket, akik először azt vallották, hogy a hettiták félelmükben visszavonultak. Ramses parancsot adott a letáborozásra és haditanácsot hívott össze, mikor már kifogták a társzekerek elöl a bikákat és a lovakat és a katonák alváshoz készültek, a tisztek katonai tábor nyomaira bukkantak. A szökevényeket (kémek) újabb kihallgatásra hívták és megkínózták őket, akik azt állították, hogy nem régen hagyták el a helyet a hettiták, később bebizonyosodott, hogy ez csak megtévesztés volt, Ramses azonnal követeket küldött Re isten seregéhez, azok későn érkeztek. Muwatallis közben megkerülte Amon hadsereget, harci szekereivel és rárontott a mit sem sejtő és a harcra felkészületlen Re hadseregre és egy rohammal teljesen megsemmisítette azt. Az ütközet helyszínéről csak néhány katonának sikerült elmenekülni, akiket a harci kocsikkal utolérve halálra tiportak a harci kocsik. Ezt követően rá rontottak hátulról az Amon megerősített seregére. Az egyiptomi források így írják le ezt az ütközetet idézem: „a katonák futkostak, mint a birkák”. Azt hiszem, mi sem bizonyítja jobban azt, hogy mekkora volt a vesztesége az egyiptomiaknak, idézem „csak a fáraó szállt szembe az ellenséggel” legalább is a történetíró szerint. Ramses a feliratán így emlékezik meg erről a csatáról: idézem: „A gonosztett, hogy katonáim és szekeres harcosaim elhagytak, nagyobb, mint, hogy ecsetelésére szavakat találna az ember. De lássátok: Amon győzelmet adott, ha nem is voltak mellettem a katonák és a szekeres harcosok. Távoli föld látta győzelmemet és erőmet, amikor egyedül voltam, egyetlen hadnagyom nélkül, aki követett volna egyetlen szekérharcos nélkül.” És így folytatja „Hatti ország hitvány királya összesen ezer harci szekér volt, és mind egyenesen a tűznek tartottak, de bezzeg én rájuk rontottam! Olyan voltam, mint Mont, s tüstént megéreztettem a karom erejét. Ütöttem vágtam, öltem őket, ahol értem és az egyik a másiknak kiabálta - ez nem ember, aki köztünk van, ez legyőzhetetlen Seth, Baal rejtőzik a tagjaiban. Nem emberi tettek, amire ez képes - Még sohasem fordult elő, hogy egy ember egyedül, gyalogosok és szekeres harcosok nélkül százezreket legyőzött volna!” Ami ezután következett azt Ramses csak az istene közbelépésének köszönhetett, mert Ramses mondandóját nevezhetjük „deus ex machinának” A valóságban az történt, hogy a Ramses olyan örült tempóban hagyta el a harcteret és menekült a tengerpart felé, ahonnan zárt sorokban érkeztek a gyalog csapatok, hogy már felajzott íjával löni készült, amikor észrevette, hogy az egyiptomi csapatok érkeztek meg. A hettiták elkövették azt a hibát, hogy a harctéren maradottakat elkezdték kifosztani és így a harci alakzataik megbomlottak és a rájuk támadó egyiptomiak igen nagy veszteségeket okoztak nekik. Valójában nem győzött egyik fél sem, hanem eldöntetlenül végződött ez a csata. A Hettita király Muwatallis már nem küldte harcba a gyalogságot, mert az valószínűsíthető, hogy az erőd védelmére tartogatta. Függetlenül attól, hogy a csata döntetlenül végződött, ez azt jelentette, hogy a támadó egyiptomiakat visszaverték. Azt nehéz eldönteni az ilyen esetben ki a győztes a támadó, vagy a védekező fél? Lám a történelmi feljegyzések milyen érdekesen adják elő ezt az eseményt, hiszen mind a két fél győztesnek hitte magát, de tény az, hogy II. Ramses feladta a Hettita hatalom megtörésére tett kísérletét. A hadjárat eldöntetlenségét bizonyítja az is, hogy békeszerződést köt Egyiptom részéről II. Ramses és Muwatallis Hettita király, melynek a szövegét idézem: egyiptomi részre vonatkozóan nyilatkozza II. Ramses „Ha ellenség támadja meg Hattit és ha Hattusilab (Muwatallis) így üzen Ramsesnek: Jőj segítségemre! Úgy Ramses el fogja küldeni a csapatait és a harcikocsijait” Ugyan ez a pont Muwatallis által aláírt példányban így hangzik. Idézem: „Ha ellenség jön Ramses országába és Ő így üzen: Jőj segítségemre! Hatti királya eljövend, hogy megölje ellenségét. Ha pedig nem kíván személyesen jönni, úgy el fogja küldeni csapatait és a harcikocsijait” A szerződésnek az egyik pontja arról számol be, hogy a királyok kölcsönösen

kötelezik magukat arra, hogy a politikai menekülteket kölcsönösen kiadják egymásnak. Muwatallis halála után a trónon következett Kéthaszár, aki a trón megszerzése után már háborúban állt az egyiptomiakkal és 14 évig tartó háborút vívott az egyiptomiakkal. Ebben a háborúban a szerencse II. Ramsesnek kedvezett, mert bevette Kalipia, Kazária, Karika, és a Kaukázus vidékén számos várost ie. 1312 –ben békét kötöttek egymással. A békeszerződést egy ezüst táblára írták fel, amely ma ismeretlen helyen van, A fenn maradt írások arról számolnak be, hogy a táblán rajta volt a napistennek és a griffel jelképezett Szuteknek a géthák főistenének a pecsétje, később a fáraó feleségül vette a Gétha király szíriai leányát, ekkor állt mind a két birodalom a hatalma csúcsán. Ramses utóda és fia III. Ramses segíti a nagy éhínség idején a géthákat gabonával és az –azt követő idő meghozta a Hettita birodalom leszálló ágba való kerülését. Ebben az időben indul meg a nagy népvándorlások kora legalább 80 évig nincsen szinte semmilyen feljegyzés a gétháról, a birodalom felbomlik, majd később újjá alakul, de már nem a régi.

Adacsi Veszelszki Ferenc
2009. Április. 18.

(folytatjuk)

Hun Magyar népek kultúrája és harcai az ókorban

Óstörténet III. rész

Észak Mezopotámia és a Termékenyféldő feletti területeket birtokolták a Hun Magyar népek, melyek határosak voltak a már kialakult Asszír birodalommal. Ezek a néprétegek a Kaspi tó környékén tanyáztak, illetve alakították ki az új államaikat, de ez a nép már keveredett más őshonos népekkel. A Mezopotámia területéről elmenekült sumerek is valószínűsíthetően, e népcsoportokhoz csatlakoztak. Ezekhez a népcsoportokhoz tartoztak a következők, Kassuk, akik korábban meghódították Babilóniát, idetartoztak még az Elámiták, akiknek az országuk Babilontól keletre található a mai perzsa területen. Asszíriától északra terült el Urartu, amely a Van tó környékén és a mai Örményország területén található. A legjelentősebb népcsoport a Hatti volt, melyet Kis-Ázsiában találjuk a mai Törökország területén, ezt a népet Gétha népek is nevezzük. A következő nép a Hurri, amelynek az országát az Eufrat felső folyásánál találjuk. Jól látható, ha a térképre pillantunk, hogy a fent felsorolt országok mind határosak voltak a kialakulóban lévő világbirodalommal, Asszíriával. Gyakorlatilag eljutunk az új Asszír birodalom megerősödésének a szakaszába, ahol a hatalom birtokosai azt látják, hogy a környező népek laza államszervezeteit meglehetősen regulálni és a birodalomhoz csatolni. Ennek a kornak az egyik leginkább kiemelkedő Asszír uralkodója volt I. Tukulti-Apil-Esara (ie.1110-1090) Asszír király, aki kegyetlenkedéseiről vált híressé. Az ie. 1105-ös év a Gétha népeknek igen keserű időszaka volt, hiszen a Gétha birodalmat teljesen feldúlta, az egyiket a másik után leveri uralkodása első öt évében. A legelsőként a Kummánokat veri le, akik a Mazius hegységtől nyugatra találhatóak, illetve az ezt követően a Muszkákat, (Muski nép), majd a segítségükre siető másik Gétha Hun Magyar népeket veri meg, így a Kurti népet (Kurdu- ma Kurd) és elfogja a királyukat és így elfoglalja Kommagén területeket. A következő hadjárata Alzi és Purukazzi országok ellen, majd ezt követően Subartu ellen fordult, ahol iszonyú kegyetlenkedések mellett a királyt megalázva, iszonyú vérontással hódítja meg ezt az országot. Azzal dicsekszik az Asszír király, hogy a völgyeket telerakta a subartui védők hulláival. I.Tukulti-Apil-Esara következő hadjárata a Kurduk (Kurduk) országa ellen indult, más néven a Hurri nép ellen vezette a hadjáratát, ez az ország a Van tótól nyugatra található, ott az Eufrat forrásvidékén. Ezt követően átkelt a felső Zab folyón és itt két népet győzött le, feldúlta a Kurtik (Kurd) országát és a hurrikat, hihetetlen mérvű megtorlást végzett és hatalmas zsákmánnyal tért haza az Asszír király. A negyedik hadjáratában ie. 1106-ban Van és az Urmia tavak mentén élő népeket 23-rom szövetséges királyt vert meg és 60-yan fogolykirállyal és hatalmas zsákmánnyal tért haza. Az ötödik hadjáratát már az Arámok ellen vezeti, eljut egészen Karkemis-ig. Végig pusztította a mai Szíria területét és azzal dicsekszik az egyik feliratában, hogy a „nagy vízben megmosta a fegyvereit” – ez a nagy víz nem- más, mint a Földközi tenger. Azt is tudjuk a felirataiból, hogy a szembenálló hadseregeket kíméletlenül lemészároltatta, nem volt kegyelem a katonáembereknek, mert azokat mind ellenségnek tekintette. A hatodik hadjáratát Erzerumtól délre fekvő Muszri (Muski) ország ellen vezette. A muskik segítségére siető Kun seregeket verte meg, a visszavonuló Kun seregek kiheverték a vereséget és újult erővel, mint egy 20000 főnyi sereggel szálltak szembe az asszírokkal, új seregeit is tönkre verte Karzusa (Dél-Kaukázus) hegyénél, majd a városaikat vette be, így Hanusát, ez volt az egyik legerősebb város, ezt földig rombolta ie.1103- ban. Az egyik kis épület alá rejtette azt a bronz táblát, amelyre felíratta, hogy „ez a város soha többé föl ne épüljön”. Az Anti-Taurus hegység nyugati lábánál a nyúlványon fekvő fővárost Kibsunát, amely önként meghódolt azt megszállta és a legelőkelőbb 300 családját kiirtotta, majd ezt

követően a város falait leromboltatta. Később a Kibsuna város helyén Kappadókia területén a Szeres folyó mentén Komána várost találjuk, tehát az új város más nevet kapott. A fent említett eseményekről pontos leírást kapunk az eleszári (Assuri tekercesek) ékiratos hengerekből. Az Asszír király ezekután is rendszeresen hadakozott a Gétha- Hun –Magyari népekkel, a hadakozás eredményeként a király eljutott egészen Közel-Keletre Arad városáig, amely Földközi tenger partján található. Jelentős harcok bontakoztak ki a géthák és az asszírok között a Gétha főváros Karkemisért vívott harcok során. Tudjuk azt, hogy a Karkemis városa a kor egyik legjobban megerősített véderővel rendelkezett, éppen ezért nem járt sikerrel, mert látta előre, hogy itt nem sok babér terem a számára. I. Tukulti-Apil-Esara uralkodásának első öt éve alatt elrabolt kincsekből kezdte fejleszteni a fővárosát Elaszárt (Assur). A nagy építkezések kora az új Asszír birodalomban itt kezdődött el, de az is megfigyelhető, hogy a nagyhatalmi törekvések középpontjában megtalálható az, hogy Közép-Keleten az Egyiptomi befolyást csökkentse, vagyis a hatalom érvényesítése tekintetében a katonai erőnek az alkalmazását helyezte. Az Asszír állam az a katonai erő, amely állandó zsoldos hadsereget tart fenn, olyan feltételekkel, hogy a katonaviselteknek teljes szabadságot biztosítanak 30-év katonai szolgálat után. Földet kaptak, lábas állatokat és gazdasági felszereléseket, a működtetésnek a feltétele az volt, hogy még adósság fejében sem lehetett a katona gazdálkodótól el idegeníteni a földbirtokot és az eszközöket. Ez mind megtalálható az Asszír törvényekben. Az új típusú államigazgatás hihetetlen fejlődést biztosított Asszíriának. Asszíriában megjelent egy olyan államilag garantált biztonság a szabadok részére, ami máshol még csírájában sem volt meg, ilyen a bíróságok szerepe az igazságszolgáltatások területén, megjelenik a két lépcsős bíróságoknak a szerepe, megjelenik az állam, mint jogi személy, tehát az államjog elemei a mai értelemben a jogrendszer alapját képezi. Igaz erről a témáról egy másik munkámban már értekeztem, most térjünk vissza a nagy építkezésekhez. Legelsőként megépül az ANU templom, amelynek a négy sarkában elhelyezik az alapító okiratokat, amely ma hihetetlen nagy segítség ahhoz, hogy megismerjük a múlt eseményeit. A fent említett okiratról olvasható le a géthákra vonatkozó földrajzi és az uralkodók nevei. Különösen érdekelhet bennünket a Kumánok és a velük testvéri viszonyban álló Kurtsi (Kurdi vagy ma Kurd) népeknek a nevei, mivel feltételezhető, hogy a Kun népről van szó és a Kur népről, akik ebben az időben az északi Kháriában laktak, valahol a Van tótól nyugatra az Eufrat forrásvidékén. Itt a Gétha népek között fel kell ismernünk azt a tényt, hogy ez lehet a Gétha, Hun, Kun, és a Magyari népek őshazája, mert itt található szövegeken megtalálható a Hunnusa és a Kibsuna, majd később Komána városok nevei és e városok védőit nevezik így az Asszírok. Azt tudjuk, hogy a Kun nép lakja ebben az időben Kappadókia északi részét, tehát a Halis völgyében, vagy, ahogy mondani szokás a Halis hajlatában a géthák városának a vidékén, továbbá az Anamus hegységben az Eufratig terjedő vidékeken a Komagének éltek, egészen északon Kazáriáig. Ennek az elaszari hengereknek nagy előnye a mi számunkra az, hogy sokmindent megtudhatunk a hunokról a géthákról, és azt is megtudhatjuk, hogy hol volt ezeknek a népeknek az őshazája. Az is a tudomásunkra jutott már néhány évtizede, hogy a Hun népek egy másik nagy birodalmat hoznak létre már ebben az időben. A Corezm- birodalom, amely számos alkalommal átalakul, így a Hun népek számos törzse alapított dinasztiát ezen a vidéken (Aral déli területein.) Ezt viszont Tolszov orosz szovjet régésznek köszönhetjük és csapatának. A fentiekből következik az, hogy a Hun nép vándorlásait innen kezdve folyamatosan lehet követni, hol, mikor, mi is történt, de ez mind nem elég ahhoz, hogy ősi hazájukat megismerjük. A megismerés egyetlen lehetőségével sem él ma a magyar tudományos élet, hiszen saját magam tapasztaltam azt a tényt, hogy az ilyen jellegű kutatást sem nem támogatják, sem nem veszik jónéven azt, ha valaki megkísérli feltárni azokat az anomáliákat, melyek beárnyékolják a megismerés lehetőségét. A mai ismereteink alapján elmondhatjuk, hogy a Szkítha, Hun, Magyari népek kb. 200-évig békében élhettek, mert az Asszír támadások elmaradtak, ennek az okát ma nehéz lenne megmondani, de vannak sejtéseink ezekkel

kapcsolatban. Az egyik ilyen ok, hogy a nagy Gétha birodalom számtalan kis darabra töredezett szét, mely területeken új Hun, Gétha királyságok jöttek létre. Ezeknek a kis országoknak a lakói ismét a fejlődés útjára tudtak lépni, ami azt is jelentette, hogy a lakosság életszínvonala is jelentősen gyarapodott. Ezen a kis államok közül is néhány jelentős szerepet töltött be a Közép-Keleti politika alakulása területén. A másik ok viszont az, hogy az Asszír állam ismét egy újabb gazdasági válságba került és sem ereje, sem uralkodói akarata nem volt az újabb hódításokhoz. Meg kell mondani, ha a Hun Magyar népek az összefogást többre becsülték volna a függetlenségénél, akkor az újra megjelenő asszíroktól egyenként nem szenvedtek volna vereséget és nem lett volna lehetősége az asszíroknak arra, hogy rabláncra verve hajtsák a lakosságot rabszolgának az Asszír területekre. Az is igaz, hogy az Asszír birodalom is válsággal küszködött, hiszen a gazdasági viszonyok is jelentősen megváltoztak ie.-1100 évek közepétől, majd az újabb fellendülés korszaka Assur-Nassir-Apli (ie. 884-859) korában jön el. Igaz ezt a kort már a zsarnok királyok korának is szoktuk nevezni. Hamarosan a Van és az Urmia tó között élő Nahiri népre támadt és olyan vérengzést hajtott végre, hogy az I. Tukulti-Apil-Esara gyilkos tevékenysége elhalványult ez mellett, hihetetlen nagymérvű volt a pusztítás úgy az emberi erőben, mint a gazdaságban. Az önként meghódolt és megrémült Kurrurik kis országát, majd a Kirhiteket ölte halomra, a foglyok közül is 260 főt leöletett azért, hogy félelmet keltsen a megmaradt lakosságban, Ezzel dicsekszik az egyik feliratában. Következő évben egy újabb hadjáratot indít a Nahiri nép ellen, akik a vereség után nem sokkal újra fellázadnak az asszírok ellen. A rákövetkező évben a Kummuhokat, Kirhik és a Kaszíroknál hajtott be adókat. Alig néhány év múlva Habur mellékén garázdálkodott, Magaris városára tört és vele együtt számos más várost is felégetett, a földdel egyenlővé tett. A Szuhuk királya félelmében segítséget kért a Babiloniaktól a segítség nem érkezhett meg, mert Babilont is megtámadta az Asszír hadsereg és ott is szörnyű pusztítást hajtottak végre, így mind a két fél vazallusi helyzetbe került. Az ellenőrzésükre az asszírok az Eufrat mentén két megerősített várat építettek a Szuhuk ellenőrzésére, valamint helytartót neveztek ki az asszírok az adók beszedésének a biztosítására. Ezt követően a Mazius hegyen Kinabu város helytartója fellázadt az asszírok ellen a gyorsan megjelenő király a Kulai helytartót elevenen megnyúzatta és a bőrét Damdamusza (Damaskus) városának falaira feszítette, mind ezt elrettentés céljából. A következő évben a géthák fővárosára támadt Karkemisre. A Gétha király Szangar meghódolt ie. 874-ben, az asszírok bevonultak a városba és a lakossággal egyetemben kirabolták és ezt követően felégették az ősi várost a lakóival együtt. Ezekután az antiókiái öböl partján lakó Kattini nevű Gétha törzs lakóit ostromolták meg Khazaszt városát (ma Azaz) és bevette Kunuluat. Ezt követően a harci cselekmények áttevődtek az Orentes jobb partjára és azon túlra egészen Libanon hegységig. A Libanon hegységben Arka városától egészen Tripolis-ig a tengerparton nagy áldozatot mutatott be az isteneinek, így Assur istennek, e közben megsarcolta Sidon városát, Tiros, Arad, Gabel városokat és itt a zsákmány sem maradt el, hiszen a leírásokból ismerjük a zsákmány összetételét, így aranyat, ezüstöt, drága kelméket mállás állatokkal és társzekerekkel szállította haza egészen Assur városáig. Ezt követően nyolc évig nem tudunk újabb háborús cselekedetéről, de az uralkodásának a 18. évében ismét megmutatta, hogy mire képes az Asszír uralkodó, mert a Kummánokat és a Kurhikat rabolta ki, ebből adódóan a Damdamusza (Damaskus) város 600 elesett harcosának koponyájából diadal jelet emeltetett Amid-ban (ma Diarbekir) és még büntetésül, hogy megtörje az ellenállást, 400 foglyot elevenen karóba is húzatott. II. Salmanu-Asaridu ie. 859-825 Mazius és Amanusz hegységtől délre eső területeken élő Gétha népeket és azoknak a lázadásait megtörte és a területeiket feldúlta és kirabolta. Az Orantes- menti vidéket ie. 854. ben a birodalmához csatolta, ezt követően a Gétha királyok szövöztek az asszírok ellen, hiszen ebben az időben szinte állandósult a harc a két népcsoport között és így létrehoztak egy koalíciót az asszírok ellensúlyozására, de ez a koalíció hamar kimerült és nagy rohammal bevette az Asszír hadsereg Borsipát, Kaz, Szurana, Paripa, Péderi (Péter), városokat és hatalmas zsákmánnyal tért haza az

Asszír uralkodó. A fennmaradt iratokból megtudhatjuk azt is, hogy mennyi rablott kincset szállítottak Asszíriába ezekről a területekről. Így Karkamisi Szagárból 2 táluentum aranyat, 60 táluentum ezüstöt, 40 táluentum rezet és elhurcolták a város szüzeit (lányait) ékszerestől. A Kummuhok Kalázó nevű királyától 20 táluentum aranyat és 300 cédrusfa hadisarcot szedett. Alig néhány év elteltével a szíriai és a kánaáni népek szövetségével harcol, ebben a szövetségben találjuk Ben-Hadad (Adad-ezer) damaskusi királyt és a samariai királyt is, valamint az Izrael királyát Omrit, Ikuka Hamati királyt, Matinbál Arad királyát, Adonibál Szasna királyt, Al Gendib arab királyt. A szövetség harci ereje meghaladta az asszír hadsereg létszámát, de a felszerelésük és az összeszokottság hiánya a csaták irányításában hátrányos helyzetük volt. A koalíciós erők 5000 harci szekérrel rendelkeztek, valamint 8200 fős lovassággal vettek részt a harcokban, a gyalogságuk elérte a 63000 főt és mégis az asszírok ereje látszott eredményesebbnek. Az első ütközetben a szövetséges erők 12000 harcost veszítettek, majd a másodikban 20500 főt vesztek, a vereségtől csak az mentette meg a szövetséges erőket, hogy Babilon és Asszír között kitört a háború. Igaz az Asszír feliratok arról számolnak be, hogy a koalíciós erőket az Asszír csapatok felmorzsolták, de tudjuk azt, hogy alig 10 év elteltével a koalíció élén ismét Ben-Hadad (Adad-ezer) állt, tehát ebből az következik, hogy nem igaz az állítás, hogy Ben-Hadad életét vesztette, mint azt hírül adják az asszír feliratok. Az előbbiekből láthatjuk, hogy egyelőre a déli géthák szövetsége elbukott, de II. Salmanu-Asaridu-nak meggyűlt a baja a déli géthákkal, azonban a hosszú harcok alatt a koalíciós erők elgyengültek és a nagy erőkkel bíró asszírok győzedelmeskedtek felettük. Ezt követően is számtalan esetben rabolta és pusztította az asszír hadsereg a Gétha, Hun, Magyar népeket és azok lakta vidékeit. A sok véres harcban egy másik Gétha nép megerősödött ez pedig az Urartu királysága. A hatalom erejét tekintve Urartu egyenlő ellenfele volt az asszíroknak, eljött az az idő, amikor az asszírok is csak a védekezésre szorítkoztak, ekkor volt a hatalma teljében Urartu. II. Salmanu-Asaridu után az Asszír trónon III. Tukulti-Apil-Esara követte ie. 745-727. Az új király újra kezdi a hódításokat észak és nyugati irányba, a régi politika szabályai szerint, amely így hangzik „uralkodj és gyarapítsd a birodalmat” –az uralkodása harmadik évében az armeniai (Urartu) királyt II. Saduri (Sarduri) egy nagy szövetséget hoz létre Asszír politikájának ellensúlyozására. Ebben az időben történt, hogy az Asszír király a nyugati szíriai Arpad (Árpád) város ellen indult és a Kummuhok országa déli részéből rátörő szövetségeseket nagy veszteséggel, de legyőzi. Ez a győzelem olyan sikeres volt, hogy a kummuhok királyának is menekülni kellett, ezt a királyt Sanduri-nak hívták. Az ezt követő évben már az asszírok Arpad várost vesznek ostrom alá, amely három teljes évig tart. Ezt a szövetséget nézzük meg kik is alkották, így a Hades, Damaskus, Szamarra, Péder (Péter) királyait. Az asszírok nagy veszteségeik ellenére három év elteltével tudták bevenni Arpad városát ie 740-ben, majd ezt követően Szíria sorsa is elérte a végzetét. Géthák híres erődvárosa Hamath is megnyitja a kapuit az asszírok előtt és egymásután esnek el a városok, így Uznu, Bálzabun, Amána, Hadrás, Kulláni (Kalánó), de az egész Géthák által birtokolt terület szabad prédává válik az asszírok előtt. A prédának az lett a következménye, hogy hadisarcokként a városokat kirabolták és a lakosság vagy elmenekült, vagy felkoncolták, vagy rabszóra fűzve elszállították Asszíriába. Most nézzük meg mit is említenek a megmaradt írásos emlékek: Amlete városból 600, Dur városból 5400 asszonyt, Nakip és Buda törzséből 6200, Béla törzséből 250, a Banita törzséből 554 és Ilil törzséből 1200 férfit fűztek rabszóra és szállították el Asszíriába. A fent felsorolt áldozatok és rabszolgasorsra ítélt egyének Asszíriába csatornaátszállítási munkálatokat végeztek, illetve a városoknak az erődítési munkálatain dolgoztak, mint rabszolgák. Ezzel még nem ér véget a Gétha népek kálváriája, mert ie. 735-ben megtámadja Asszír II. Sarduri Urartui királyt a betörő Asszír király szétzúzta az egész birodalmat és felosztja a területet tartományokra és ezzel egyidejűleg bekebelezi Asszíriába. Itt is mi maradt az Gétha népeknek osztályrészül, mint a menekülés, vagy a rabszolgasors, talán a halál! A lakosság egyetlen lehetősége nem más, mint a terület elhagyása és menekülés, hiszen

mi más is várható a helyi lakosságra, mint a megtorlás. I. Tukulti-Apil-Esara korában már megkezdtek a területről a kivándorlást és ez folytatódott az asszírok által birtokba vett területekről egészen a birodalom végső hanyatlásának a koráig. A Kun nép és a Hun népek vándor útja meg kezdődött és tartott addig, amíg a letelepedés lehetősége meg nem adatott. A vándorlás útja egészen Kínába és a Kaukázuson túlra kiterjedt.

Adacsi Veszelszki Ferenc

(folytatjuk)

2009. április. 28

Hun Magyar népek kultúrája és harcai az ókorban

(Őstörténet)
(Kultúrtörténet)

IV. rész

III. Tukulti-Apil-Esara (ie. 745-727.) harcai a géthákkal jellemző volt az asszír szokásokhoz, hiszen felülmúlta a neve elődjét I. Tukulti-Apil-Esarát a kegyetlenkedésekben. Harcai során mindenáron meg akarta törni a Gétha népek védelmét és igája alá akarta hajtani a Gétha népek által lakott területeket, elfeledve mind azt, hogy az asszírok ősi hazája a Halis menti Gétha területen volt korábban. A Babiloni bevándorlások és a déli területek megszállásával az idők folyamán ez a terület elszemitéződött és még az ősi istenük Assur is a régi Gétha területekről került be Mezopotámiába, így Asszíriába. Az Assur isten áldásával tették meg azt a kegyetlenséget az ott lakó népekkel, hogy az üldözés áldozataivá váltak, vagy erről a területről elmenekültek, mert másként a megsemmisítés várt rájuk. Ez a történelmi kataklizma adta meg az utolsó lökést ennek a népnek ősi hazájának elhagyására. A rabigát nem vállaló és nem bíró, büszke és szabad nép, akik kiváló harcosok voltak, akikről már tudjuk az eleszári (Assur) tekercekből, hogy az itt élő nép nem csak Sumer, hanem Kun, Kummán, Hun, név alatt visszavándoroltak a régi őshazájukba a mai Turkesztán területére új életet kezdeni. A kivándorlók egy része viszont letelepedett a Kaukázus déli területein, majd egy későbbi időszakban innen is tovább kényszerültek vándorolni. Az is tény dolog ma már, hogy az ie. V. században már ezeket a népeket a Kaukázustól északra találjuk meg, erről tudósít Herodotos „Világtörténelem” c. munkájában. A legutolsó nagy kivándorlás időszaka az Arpad (Árpád) városának az eleste (ie. 740.) amely egy nagy keleti vándorlást idézett elő, hiszen a királyi Székthák is ebben az időben kerültek a Kaukázuson túlra, ekkortól kell számítani a nagy vándorlások korát, a nagy utazásokat térben és időben egészen Ordos pusztáig és onnan vissza. Ezek a vándorló kunok és géthák, hunok már nem voltak tisztavérű szittyák, hanem már keveredtek más ősi népekkel. A keveredés elsősorban az Amoritákkal történt meg a déli területeken, de a géthák az északi területeken más népekkel is keveredtek, így a kazárokkal, akik ebben az időben az Eufrat forrásvidékén tanyáztak, egyik részük Kazáriába került, míg a másik részük a Tengeremellékre, Közel-Keletre. Az itten megletelepedett népek helység neveiből arra tudunk következtetni, hogy ezek a népek is magyar nyelven beszéltek, mert a hagyatékaik, így a városaik nevei is magyar nevéek voltak, lásd Arpad (Árpád), Aszód (Asdod eredeti asszír írás szerint Asod) stb. Az említett város neveket az Asszír feljegyzésekben is megtaláljuk. Az asszírok pusztításai mellett a két Zsidó országot is védték egy bizonyos ideig, de mikor látták, hogy az Omri ház királyaival nem tudnak megegyezni, akkor kezdtek komolyabban fellépni a zsidósággal szemben. Sőt az első időszakban a zsidók védelmezték az asszírokat Közel-Keleten, hiszen tudjuk azt, hogy egy azonos néphez tartoztak, csak nem azonos törzsbeliek voltak, a zsidók SOÓTOUKIK, vagyis sóországbeliek voltak, addig a testvérnépük Asszírnak vallották magukat. A sóországbeliek sokáig a mai Irak területén az Eufrat jobb oldalán nyugatnak éltek, ma is számtalanszor fellelhető az ősi név, hiszen magam is számtalanszor találkoztam vele Mezopotámia területén. Ma is úgy ismerik, mint a zsidók őshazáját, hol ott tudjuk azt, hogy az eredeti őshazájuk teljesen máshol keresendő. Még a zsidók szent iratai is az egyik őshazának jelöli meg az Arab tábla déli területét, de ma már ezt sem fogadják el, hanem úgy tüntetik fel magukat, hogy a Közel-Kelet ősi népe. Nem lehet elfogadni, mert az útjukat nekik is végig lehet követni egészen a Gobbi sivatagig. A Magyar Honalapító ARPAD (Árpád) neve már a koraókorban feltűnik, hiszen ez a név a Magyar népek egyik törzsét is jelenti, ebből

következően Árpád törzsének nevezhetjük úgy, mint régen. Árpád lehetett a törzs egyik kiváló vezetője, akiről a törzset is elnevezték, ma ezt nem tudhatjuk pontosan. A magyar hangzású városokra azért szeretném felhívni a figyelmet, mert ma hazánkban Magyarországon is megtalálhatóak ezek a város nevek. Példaként, Arad, Aszód (ma Asdod) Arpad (Árpád) és még sorolhatnám tovább a város neveket, a törzs neveknél meg kell említenem Buda nevét, mert ez a Béla törzsének a neve is, tehát magyar, de idetartozik Karikás, Kazi, Kalánó, Paripa város nevek is, hiszen tiszta magyar hangzású nevek. Tovább lépve a területi megközelítést északi irányba követjük Habur területén Magaris (Magyar) város nevét, ez nem más, mint a Nemzeti nevünkől képzett név, ebből is jól látható, hogy a fenti nevek a Gétha néptörzsi neveiből képzett városok voltak. Így a Gétha nép volt az utolsó, aki elhagyta Mezopotámia északi területeit és kényszerült a menekülésre, ez a nép nem a Kun, vagy Hun nép volt, hiszen ezek a népek már ekkor kevert népek voltak és északabbra éltek. Ez a keveredés tovább tartott a Gétha nép menekülésével és az északi irányba történő vándorlásával, a meglepő az, hogy ez a nép ugor nyelvű volt. Addig egy birodalomban éltek, amíg egységes volt a Gétha királyság, ezért volt az, hogy egységes volt a nemzeti címerük a kétfejű sas, vagy a kettős sas, ma ezt nem tudjuk pontosan. Erre a bizonyítékot megtaláljuk a mai Törökország területén Bogazköy közelében egy szikla reliefen, ahol a kétfejű sas a szárnyán hordozza az isteneit. Ennek a reliefnek a faragási korát az ie. 1300-as évekre datálják a kutatók, de ez a címer megtalálható a szíriai Aleppó városához közel északra az Arpad (Árpád) városában is, hiszen az itt élő Gétha népség már a kétfejű sasnak a címerben lévő szakrális jelentését elfogadta. Ami méginkább meglepő az, hogy a szabadok a kötényeiken hordták, mint díszítést. Ugyan ezt a motívumot megtalálhatjuk a Ciprus szigetén élő népeknél is ebben az időben, melyet úgy hívtak, hogy Gétha kötény. A kultúrtörténet további kutatása terén megtaláljuk a Kárpát-Medencében is, hiszen a Székelyföld egyik településén Mártonfalván (Háromszék megye) a századelőn még egy székely kapu lábazatán megtalálható volt a kétfejű sas ábrázolás. Visszatérve a Ciprus szigetére, ahol a lakosság nagy részét kitevte a Gétha lakosság még az ie. VIII. században is, ezt a lakossági réteget Khar lakosságnak, telepéseknek hívták, akik az egyiptomi kiűzetés után kerültek ide a szigetre és ezek a népek hordták a címeres kötényeket. Tudjuk azt, hogy a kivándorlók is hordták ezt a fajta ruhadarabot, mert így kerülhetett a Kárpát-medencébe is, mint díszítő elem. Ugyan úgy megtalálható ez a keletre vándorló Magyarai népeknél, mert India területén is a Hun, Magyarai népeknél megtalálható ez a címer állat, nem csak megőrizték, hanem évszázadokon keresztül divatban is tartották. A fenn említett székely kapu lábazatot 1778-ban faragták, amely a XX. századelőn látható volt, mert Huszka József beszámol erről a székely kapuról Magyar turáni ornamentika története című művében a 229 ábrán látható. A kétfejű sas ábrázolás mellett megjelenik már a magyarai népek kultúrájában a szarvas ábrázolás, is mint jelkép, ezt a jelképet elsősorban a vezető réteg használja, mint hatalmi jelképet, de számos más területen megtalálhatók a törzsek jelképei is, amely majd a későbbiek során meg is különböztetik a törzseket egymástól. Ez a bizonyíték arra, hogy a szarvas népe nem más, mint az ősmagyarok, hiszen a szarvas legendánk erről többet tud, mint amit itt ki tudok fejteni. Ha közelebbről megnézzük ezt a székely kaput, akkor látható, hogy a kapun lévő hableány ábrázolás szinte megegyezik a kínai vázákön látható hunok ábrázolásával. A kultúrtörténet elemzése során látható, hogy a székely ábrázolásokon a felhőt mindenkor a virágok halmaza jelenti, hiszen ez a címerkép úgy ábrázol, mint ha valamelyik tenger partvidékén lenne látható ez a jelrendszer, ez nem is jelent problémát, mert a napfelkelte a hold éjszakai tevékenységét elüzi az égboltozatról és ezt úgy látjuk, mint ha a hold a tenger vizében fürödne meg. Ez a címerkép talán akkor születhetett meg, amikor még népünk valamelyik tenger mellett lakott, hiszen a jelképrendszere erre utal, ha az igaz, hogy a nyugaton elmerülő holdat egy tengeri hableány segíti a tengerbe elmerülni, akkor az, nem lehet más, mint a tenger szirénje. Azt nem tudjuk, hogy melyik nagy víz volt a szülő atyja ennek a stilisztikai és ornamentikai ábrázolásnak, mert éltek az eleink a Földközi tenger, vagy az Azovi, és a Kaspi tenger partján,

azt ma nem tudjuk megmondani mikor és hogyan alakult ki ez a motívum, de tény az, hogy a magyar és a magyar népek alkalmazták ezeket a motívumokat, címer és szakrális célzattal. Ebben az időben jelenik meg a Griff ábrázolás is, de az is igaz, hogy ezt az ábrázolást először a Sumer lakosság alkalmazta, az ábrázolás a hiedelemvilágban jelenik meg először már az ie. III. évezred során. Nézzük meg a Gétha és az Egyiptom között létrejött szerződést, amely azt mondja, hogy a „griffre nézve és az egyiptomi istenekre nézve” kötelező a szerződés. Ami azt jelenti, hogy II. Ramses (ie. 1333-1267) fáraó és a Gétha Király között létrejött szerződés ezüst táblára íratott okmány, amelyen a griff ott szerepel, vagyis A. H. Sayce fordítása és az olvasata így hangzik: „A mai naptól fogva Gétha Szíria, Gétha nagy királya úgy tekintse e szerződést, mint Ra isten és Szutek isten által létesített egyetértést Egyiptom népe és Gétha népe között, hogy többé sohase legyen háborúság közöttünk”

Ebből a szerződésből is látható, hogy a Ra isten (napisten) köt szerződést a Gétha főistennel Szutekkel a sötétség istenével. Ez a kettős elv, amely megjelenik ebben a szerződésben az ie XIV. században az már szembeötlő, hiszen ez azt jelenti, hogy a vallási nézeteik is mások a két félnek. Kultúr történeti példaként meg kell említenem azt a tényt, hogy a szerződés, mind az, ami a táblára íratott, minden szavában meg van erősítve, úgy a Hettiták országa, mint Egyiptom országa isteneinek és istennőinek gyülekezetei által. Erre mi is lehetne a leginkább elfogadott bizonyíték, mint a napisten, az egek ura, a másik részről Szutek isten az egek ura, tehát az egyezménynek a legfőbb elfogadói az istenek mind a két részről. A géthák részéről a szerződésben megtalálható a világmindenség úrasszonyának a keretbe való foglalása, hiszen „Antartája”(Asztarté) a géthák országának és területének az istennője, vagyis az Asztarté a föld királynéja. Az ezüstartábla végén található egy megjegyzés, amely így hangzik: „Az ami az ezüstartábla szélén látható, az Szutek istent ábrázolja, amint a Hettiták királyát megöleli...” A Hun magyar sírokban megtalálható griffes ábrázolás is a Szutek Gétha istennel vannak kapcsolatban, így a Gétha griff és a Hun griff egyenlő lehet a Gétha istennel. A Gétha kétfejű sasok a HONI isteneket hordozzák a vállukon, amely nem lehet más, mint a Gétha királyságnak a jelkép, vagyis a kétfejű sas az országuknak a címere. A sasok vonatkozásában meg kell említenem a Nagyszentmiklósi kincset, amelyet ismét kapcsolatba lehet hozni a géthák istenével az Asztarté –vel, amelyeken látható, hogy vagy női alakot, vagy férfialakot emelnek a magasba. Az egyik ivócsészén a női alak a sást itatja és a másik kezében fáklyát látszik tartani. A felemelt női alak kezében virágszál látszik, míg a másik kezében egy itató edény, amelyből a sas inni látszik, legalább is ezt a motívumot jelképezi. Az egész jelenetet indás motívum veszi körül, hiszen az lehet az életfa is, vagy a magyar hiedelem világunk egy másik változata a kígyó jelölése is, valószínűbbnek tartom az életfa jelölést. Az sem zárható ki, hogy a kígyó szelleme jelenik meg ebben az alkotásban, ezt azért nem dönthetjük el egyértelműen, mert a női alak körül semmi féle kígyót nem láthatunk, csak sejthető mind ez, amit itt felvetek. Az is lehet, hogy egy égi jelenséget szimbolizál ez az egész ábrázolás, és pedig az égi kígyót, vagyis a csillagösvényt, vagy más néven a Tejutat. A griffes ábrázolások a magyar művészetben már az ókorban is megtalálhatók, de különösen a kora középkorban, lásd a nagyszentmiklósi arany kincseket, vagy más egyéb Hun Magyar leleteket. A magyar ornamentikában szinte kizárólag a griffek csőrei igen erősnek látszanak és a szárnyaik lassan, de biztosan elsatnyulnak, ennek okaként vélem azt, hogy már nincsen szükség a szárnyalásra. A griffek karmai viszont igen erősek, tehát erőt sugárzóak, amely jelentheti azt is, hogy a marcangoláshoz nem a szárnyakra van szükség, hanem az erős karmokra. Talán a karmok igen erős megjelenítése jelentheti azt is, hogy az erős karom a hatalom jelképévé válik. Az Avar griffek soha sem állnak, hanem guggoló állásban láthatóak, hiszen nincsen szükségük a támadásra, mert uralják a hatalmat, az erőt. A Hon visszafoglaló magyarjainknál megfigyelhető az álló motívumok alkalmazása, tehát a griffek is álló helyzetben láthatóak, erről tanúskodik számos sírlelet is. Megfigyelhető az Atilla kincseinél a griff ábrázolásokon a griffek állva támadják a szarvasokat, vagy az őzeket, a más népeknél látható ábrázolások a népvándorlás időszakában a griffek guggoló helyzetben

vannak. Ebből arra lehet következtetni, hogy a népvándorlás kori népek sajátossága volt a griffes ábrázolás, viszont a Hun- Magyar népek sajátja volt az álló griffes ábrázolás. Megfigyelhető, hogy a Hon visszafoglalást követően ez a fajtaábrázolás szinte teljesen eltűnik a magyar ornamentikai ábrázolásokból, ennek okaként úgy látom az új hit felvétele és annak a szakrális jelzéseinek a következményeként tűnt el a magyar ábrázolások területéről. A későbbi ábrázolások művészetében megjelenik a keresztény alakok ábrázolása és a griffes ábrázolás szinte teljesen kiveszik a magyar ábrázolás és ornamentika területéről, de el is veszíti a szimbólikus jelentését és megjelennek a pávás motívumok, melyek eredetileg idegenek a magyar ábrázolások területén. A sas ábrázolások terén számos más nép át vette ezt az ábrázolást és a saját ornamentika és a címer állataként használják, lásd Irak címerét, vagy az Osztrák Magyar címert, de számos ország címerében megtalálható a sas ábrázolás, amely azt jelenti, hogy az istenség kettős elvét az óvó és a segítségnyújtó, fény és a sötétség lehetőségét biztosítja a címer tulajdonosának, a fény és a sötétség váltja egymást. Voltaképpen a kettősfejű sas, mint ősi szakrális címer állata nem más nép ősi tulajdona, mint a magyar népeké, közöttük a magyaroké. A magyarok legősibb címeréről van szó, és ezzel eljutottunk oda, hogy a Habzburg uralkodó ház egyik leg gyűlöltebb kétfejű sasa lett. A magyarok szemében az elnyomatást és a jogfosztottságot jelentette, de ugyan ezen a címeren már ott látható a kettős kereszt és a négyvágásos címerpajzsunk is, a magyar keresztény ország címerünk. A sors fintora, mint ha tudta volna Mária Terézia, hogy ez a címer az igazi magyar címer, amit sikerült hálából megalkotnia. Mint már szoltam róla a kétfejű sast a Gétha időkre lehet visszavezetni, mondhatjuk úgy is, hogy Hiksosz utód a kétfejű sas. Azt is tudjuk, hogy hol alakult ki először ez a jelkép rendszer, mert a mikéneieknél használták először, majd átvették a szeldsuk törökök úgy iu. 1040-1195 körül, hiszen úgy tartják, hogy Ők is Hun utódok. A későbbiek során a Bizánci császárság is átvette és a kettős birodalmának a címere lett. Ugyan úgy a Német-Római birodalom is átvette, amely úgy tekintette magát, mint a Bizánci birodalomnak a jogutódja. Nálunk a németellenes mozgalom jelképeként a német birodalomból kiszorult osztrákok révén lett a kétfejű sas a nemzetellenes törekvések gyűlölt jelvénye, vagy jelképe. Azt meg kell erősítenem, hogy a kétfejű sas a magyarság ősi jelképe, címerállata, de a sors fintora, hogy Magyarországon az elnyomatás és a jogfosztottság szimbólumává vált, pedig a kétfejű sas a magyaroké, a magyar népeké.

Domonyvölgye 2009. május 10.

Adacsi Veszelszki Ferenc

(folytatjuk)

A Hun Magyar népek kultúrája és harcai az ókorban

(Őstörténet)

(Kultúrtörténet)

(V. rész)

Az ősi hazájukból elűzött Gétha népek az új haza megteremtése tekintetében egy keveredési folyamatokon mentek keresztül, amely azt eredményezte, hogy egy tisztavérű Szittyá népből a későbbiek során kevert nép válik. A történelem során a géthákat már csak Szittyá népek, vagy Hun népek fogom nevezni, hiszen az ősi szkíthák nagy családjához csatlakoztak. Megpróbálom követni a vándorlásaik során a Szittyá Hun népet egészen a Sárgafolyó nagy kanyarulatáig, hiszen az északi hunoknak ez volt a központjuk (Ordospusztá) egészen az ie. V. századig. Az ie II. és az I. évezred során megkezdődött egy polarizációs folyamat az északi és a déli Hun népszerűség körében, ennek következtében a déli hunokat fehér hunoknak, vagy más néven Eftalitáknak, illetve Heftalitáknak nevezték. A kínai évkönyvekből megtudhatjuk, hogy a déli Hun nép milyen konfliktusokon ment keresztül, melynek az lett a következménye, hogy a kínai területekről kiűzték a fent megnevezett népet és a mai India területét hódították meg és ezen a területen alakították ki az új saját államukat. A két néppé való fejlődésnek köszönhetően az északi fekete hunok megsokasodtak, mert a géthák nagyobbik része ebbe a népszerűségbe olvadt bele, illetve asszimilálódott, tehát az északiak megsokasodtak, vagyis egy újabb keveredésnek lehetünk a tanúi, amely azt hozta magával, hogy a természetes szaporulatnak és a nyugati bevándorlásnak a kultúra alakulása terén sok az azonosság. A fehér hunok nyelve szinte teljesen megmaradt ugornak, míg az északiak nyelve erősen keveredett a mongollal és a törökös népek nyelvével. Ez az északi Hun nép, amely a keveredés nagyobbik részét érintette ez az a nép, amely a Török nép őseit is alkotja. A történelem során számos más népekkel keveredtek a vándorlásaik során, de mindenkor megmaradtak Szittyának, vagy a későbbiek során Töröknek, megőrizve a Szittyá származásukat, különösen igaz ez a Szeldzsuk törökökre. Azt is tudjuk, hogy a két néppé való válás azt hozta, hogy ezek a népek egymásnak örök ellenségeivé váltak a történelem során. A fajiságuk különbözőségei láthatóak a fenn maradt rajzokból és egyéb kultúrtörténeti tárgyaikon. Ebben az időben a keveredés jeleit jól meg lehet különböztetni, így az arcvonásaik jelentősen megváltoztak, részben mongoloidok lettek, míg mások megtartották az europoid vonásaikat. Addig ez nem jelentett problémát, ameddig egy népként élték az életüket, közös volt a történelmük, és addig testvérnek tekintették a másik felet is, de a már bekövetkezett változások hozták meg a különbséget, amely a fajiságban bekövetkezett változásoknak a terméke. A fenn maradt emlékek között a mongolos arcvonás igen jelentősen elüt az europoid vonásoktól, hiszen a jellemző vonások közé kell sorolni a nagy csontos orrot, amely egy kicsit emlékeztet a szemitavonásokra, de megjegyzem nem a szemitákkal történt a nagyarányú keveredés. Igaz ennek is megvan minden adottsága, mert a Laventai területeken és a Tengermelléken lehetett keveredés a két nép között, de mint az előző részekben utaltam rá, hogy a két nép között igen nagy volt az ellentét, így nehezen elképzelhető a nagyarányú keveredés. Azonban az északi hunokat hosszú időn keresztül, csak az ie 300-as évektől jelenítették meg a kínai évkönyvek, de ma már tudjuk azt, hogy a nagy Hun birodalom ebben az időben élte a fénykorát, az is gondot jelentett, hogy a kínai krónikák nem Hun megnevezést használtak, hanem Hsziung-nu névvel illették. Ezen a néven ismert népet sokáig úgy gondolták

az európai kutatók, hogy egy másik néppel álnak szemben, de amióta megnyíltak a kínai levéltárak és lehet részben, vagy egészben kutatni így fény derül mind arra, amit korábban nem ismertünk. Ma már a tudomány is elismeri, hogy a kétféle elnevezés nem más népet jelöl, hanem ugyan azt a Hun népet, amely az Ordos pusztá területén élt és alkotta meg a maga kultúráját. Ez a Hun nép hozta létre a Belső-Ázsia legjelentősebb lovas nomád államát és vele egyetemben a nomád kultúrát is. Ma már sokkal többet tudhatunk meg a hunokról, mint ezelőtt néhány évtizeddel, hiszen ma Magyarországon is meg lehet kapni. pl. Sima Qian ie II.-században írt történelmi könyvét „A hunok legrégebbi története”-címmel. Azt ma már szinte bizonyosnak vehetjük, hogy a hunok vezető rétege azonos lehetett keleten és nyugaton is. Megjegyzem a Kínában dolgozó egyik francia kutató Deguignes a XVIII. sz.-ban írta le, hogy a hunok az avarok, a törökök, a mongolok és nem utolsósorban a magyarok mind a Hun nép maradványai. Talán itt nem fejtegetem tovább ezt a kérdést, mert előttem jeles kutatók kifejtették a véleményüket a Hun nép kérdésével kapcsolatban. Megemlítek néhányat közülük, így Szentkatolnai Bálint Gábor, Pray György, Dr. Érdi Miklós, Dr. Obrusánszky Borbála, Dr. Aradi Éva és lehetne sorolni a kutatókat, de a bizonyosság ellenére a hivatalos tudományos álláspont alig haladt előre, hiszen a hivatalosok azt akarják bebizonyítani, hogy nincsen közünk a Hun néphez. Ebből következően nem ismerik el az akadémikus történészek a magyar nép származását, mert akkor szembe kellene nézni a mai akadémikus tudósainknak azzal, hogy a finnugorizmus elméletét félre kellene tenni és a megfelelő helyen kezelni. A mai eredményeknek megfelelően a származási elméletet is meg kellene változtatni. Holott már bebizonyította a génkutatás, hogy genetikailag semmi közünk nincs a Finn néphez, de már a nyelvészet terén is számot tevő a változás, hiszen az 1100 finn ugor szóból ma már bizonyíthatóan alig kétszáz állja meg a helyét. Ez abból is következik, hogy a Hun népek és a Finn népek a szállásterületeik periferiáján találkozhattak és így hatással voltak egymás nyelvére és nem utolsó sorban az egymás kultúrájára. Ebből az következik, hogy a nagy Hun népektől a kis népek átvevők lehettek, úgy a kultúra területén, mint a nyelv területén. Nincsen nagy baj a finnugorizmussal, csak a megfelelő helyen kell kezelni, vagyis nem kell minden kutatási eredményt a nyelvészetnek alárendelni, hanem a csatlakozó tudományok eredményeit is fel kell használni, így a régészeti eredményeket, vagy a néprajzi és a kultúrtörténeti eredményeket is. Az előzőekben beletartoznak a szakrális ismeretek is és a hagyományok tisztelete a mítosaink, regéink. Lásd Schlimann munkásságát, a gyermekkori álmát megvalósítva az Iliast olvasva elhatározta, hogy felnőtt korába megkeresi és feltárja Tróját, igaza lett. Mi a teendő az olyan esetekben, ahol csak a régészeti anyagok, vagy a hiedelemvilági adatok állnak rendelkezésünkre, ott meg kell várni az eredmények sokaságának az összecsengését és azok alapján kell levonni a végső következtetéseket. A lelkiesség és a hiedelem világi kérdések eldöntése terén is sok a tennivalónk, mert ma még nem honos az a kérdés, hogy milyen volt az a kultúra, amely meghatározta a Hun Magyar népek szellemi kultúráját. Ma nem hallunk másról, mint a kereszténység szellemi meghatározó szerepéről, amely a mi kultúránk szerves része, de nem hallunk arról, hogy a fejlődésnek egyes szakaszain a Magyar népek a szellem szárnyalása terén mit is tettek, pedig nincs e földön olyan nép, amelyik annyit tett volna, mint a Hun Magyar népek. Ha arra gondolok, hogy a Szittyá szellemiség olyan nagy vallásokat hozott létre, amelyek meghatározói voltak a szellem fejlődésének, a korszellem igényeit pontosan ki tudta fejezni és elégíteni. Ilyen vallás volt a Zarathustra (Zarahusztra) vallás, majd egy kicsit később a Budaizmus (Budhizmus) vallása, amely nem csak alapításának köszönhetően volt Hun Székítha, hanem egyben nemzetközi is volt. Az is igaz ez a nézetbeli különbség a népek közötti ellentéteket is jobban kiemelte, vele együtt a fajiságot is. A régi Szittyá vallás hívei az istenség kettős elvét vallották, addig, amíg a vallásreformer Zarathustra az egyetlen hirdette, tehát monoteista volt. Legyen világos, hogy az egyetlen isten mi is volt, nem más, mint az egyetlen „a fény istene”, amely az ősi vallás ellentéte volt, mert az istenség kettős elve helyett az egyetlen hirdette a fény istenét az életadót. A tanaiból megismerhető a

fény, mint életetadó és teremtő erő az életet fenntartó szellemi erő egysége. Az ősi vallás kettős erejének a tanaival elbukta a szellemiség vezető erejét, de a vallási tolarencia lehetővé tette, hogy az ősi vallás is a Hun Magyar népek kultúrájában megkapja a méltó helyet, igaz ez az ősi vallás vissza szorult a perem területekre, és vele párhuzamosan a Szittyá királyság is megdőlt, de a kettős elv továbbélt az északi területekre szorult népelemeknél, részint a nyugatra került és vándorolt a törzseknél. Ilyenek voltak a khárok, géthák, talán a szuzaiak, a megmaradt sumerek, de nincsenek erre pontos adataink. Az istenségnek a fenntartó erejét megszemélyesítő Istár, vagy Asztarté a mai napig is él a Magyar népben és helyet kapott a legújabb vallásunkban a Júdeó kereszténységbe is, ez nem más, mint a **BOLDOGASSZONYUNK**. A fent említett nevek alatt tisztelték a Boldogasszonyunkat, imádták a teremtő isteni erőt és annak is a női részét. Azt sem szabad elfelejteni, hogy a hitvilágunkban számos jelképpel személyesítették meg, noha emberi alakot öltött szobrai voltak. A Zarathustra vallásának nem volt más jelképe, mint a tűz, ezért nem is keletkezett új ornamentika, mert minden maradt a régiben, addig az élet istennőjének számtalan jelképe maradt fenn, amelyhez a hívek kitartóan ragaszkodtak, amely lassanként ornamentummá váltak. Meg kell jegyezni a Zarathustra vallás idővel újabb fejlődésen ment keresztül, amely nem más, mint a Manicheus (Maniheizmus) az isteni szeretet vallása, amely legalább az ie. II. és az I. évezred fordulóján már elemeiben megtalálható az ősi vallások filozófiájában, de a vég kifejelete az ie. I- évezrede végére datálható. El kell mondani azt is, hogy ez a vallás ugyan úgy világvallássá nőtte ki magát, hiszen Jézus Krisztus urunk is ezt a vallást erősítette és csiszolta még fényesebbé az eszmeiségét, amelyet majd a Júdeó keresztény vallás megerősödésével, tűzzel, vassal irtották és végül szinte teljén elveszett a filozófiája. Ma már csak szemelvényeket tudunk felmutatni ebből a csodálatos szellemiségből. Azonban, mint említettem a Boldogasszonyunk tisztelete tovább él a magyar hit és hiedelem világunkban. Nem szabad olyan dolgokra gondolni, amely a vallások filozófiájában újat alkottak volna, de a magyar Boldogasszony mégis a szellemi világ központi alakjává vált. Az Ókori vallások jelentős hatásokat váltottak ki a hitvilágunkból, amely ma is meghatározza a gondolkodásunkat, a vallásos világnézetünket. Nézzük meg mennyire van ez így, mert a **BABÁM** kifejezés nem más, mint a kedvesem, az életem, vagy az életem párja, vagy az életem másik felének az egyszerűsített változata. Ebből is látható, hogy ősi kifejező eszköz a beszéd, ma is szebben hangzó kifejezés a babám, mint az asszonyom. A baba kifejezés az élet szinonímája, amely azt juttatja eszünkbe, hogy az életünk párja nem lehet más, mint a földi menyországunk, vagyis az ki biztosítja számunkra az élet magas szintű feltételét a földi boldogságot. Ez a család olyan pillérét alkotja, mint az életben a hű társ, az életünk királynője, amely biztosítja a családnak az oltalmat. Ebből következően a családnak királynője nem lehet más, mint az életem párja, vagyis az életem másik fele, aki védi és oltalmazza a családot, tehát szinte tapinthatóvá válik a **BOLDOGASSZONY** fogalma és annak a családban betöltött szerepe. A Moldovai Csángóknál ma is a beszédük hanglegjtéséből érezzük az otthon kiejtésének mítikus hatását, amely felteszi az otthon szentségére a koronát, az otthon, vigyázó és óvó szerepe az nem lehet másé, mint az asszonyé. Arra az asszonyra testálódik, aki a családi tűz őrzője és védője, a család Boldogasszonya. Az előzőekből következik, hogy az otthon nem lehet más, mint a család hajléka, hona, fészke és nem utolsósorban a családnak együttesen a fészke, a családnak a szállása. Azt hiszem, ahol **HON** van ott béke és szeretet honol, tehát ott a családi tűzhely őrzi az élet, a szeretet parazsát, a szeretetünk melegét. Azt gondolom az őseink hona mindenkor a babalak volt, mert ott volt az őseink hitében a mi Boldogasszonyunk. Tudjuk azt a magyar asszony a párját **FÉRJ**- uramnak nevezi, ezzel az asszony elismeri a férje által az urát úrnak, így az isteni hit titkát avatja a jelenlévő családba, ebből jól látható a családban a férj az úr, az asszony viszont az úrnő, tehát a család otthona nem lehet más, mint egy kultikus hely. Ha ez így van a férj a családot beborítja a kultikus szeretetével és a szállása mindenkor része és nyitva áll a feleség jelenlétével és szeretetével, ahol megtud, pihenni, új erőt gyűjtve a holnap feladatainak ellátására. A család háza nem más, mint az „**Ő**” kicsiny hazája, ahova mindenkor

hazamehet megpihenni, de a sok család sok kicsiny háza hozza létre a HONT, a HAZÁT. A sok család alkotja a népet, majd a nemzetet, amelyért néha keményen meg kell küzdeni a HONFI társainkkal együtt. A férj külsőleg öleli át az életet, amely magába foglalja azt a helyet ahol él a családjával együtt, odabent ki más is lehet, mint a feleség, vagyis a család úrnője a háziasszonya, amely egyenlő a Boldogasszony fogalmával. Az úrnő kötelessége rendezni a család belső feladatait, így a családnak a meleg fészket és annak a megteremtését, ami a család tartózkodási helye, itt kell megemlíteni a család örökös honát, a Hon tartós és meg nem szűnő boldogságát. A férfierő és a női meleg szív megteremti az otthon melegét, az otthon központja mindenkor a család úrnője a feleség. Azt gondolom, nem kell tovább fejtegetni a Boldogasszonyunk fogalmát, mert mindenki megértheti, hogy ma is a Boldogasszony közöttünk él és a szellemisége adja azt a hitet, amely naggyá teszi ezt a népet a Hun és a Magyar, a Magyar népet. Azért nem fejtegetem tovább, mert egy előző munkámban részletesen kifejtettem mind azt, amit tudni kell a boldogasszonyunk fogalmáról a hit és a hiedelem világunkban elfoglalt helyéről, szerepéről.

A teremtő isteni erő fenntartó, éltető részének legrégebbi és legelterjedtebb jelképe a szem, amely annyi megfogalmazásban szerepet kap. Ilyen az emberi szem, vagy a gabonaszem, de az ábrázolásokon megfigyelhető már az ókorban is, hogy miként ábrázolták a szemet, elsősorban vonalas ábrázolásokat találunk, majd később rombusz alakú ábrázolások jelennek meg. Különösen megfigyelhető a női nem ábrázolása tekintetében, itt is megjelenik a szem kifejezés, így a szeméremtest kifejezésben, amelyet az ábrázolások területén rombusz négyszög jelölést már az ókorban is használtak, úgy, mint a női szeméremtest ábrázolását, jelképét. Itt válik el a természetutánzó háromszög alkalmazásától, hiszen szimbolikájában teljesen másról van szó, mint az előzőekben az egyik a szemérem bemutatását, míg a másik a nemiségét mutatja be. A fent említett szimbolika nem is keletkezhetett másból, mint a szemnek a szimbolikájából, mert a szem ábrázolása már az ie III. évezredben is ugyan az volt, mint a ma ismert ábrázolási mód. A szem az a kifejezési erő, amely eligazít bennünket az életfenntartó éltető erőnek a megértéséhez. A gabonának szeme van, ami biztosítja az embernek az éltető erőt, a megélhetést, tehát a magyar nyelv olyan tisztán adja vissza a szemléltető erejének a hatását a mondanivalónkban, hogy könnyű megérteni a kifejezés tényét és a fogalmát. A gabonaszem garantálja az emberi élet feltételét, vagyis a sok gabonaszem adja azt a feltételt, hogy a gabona az ember legértékesebb tápláléka legyen, de a szem bővülésével tovább tudjuk bővíteni a fogalmainkat, így állati szem kifejezésünk is azt bizonyítja, hogy a fogalmainkkal ki tudjuk fejezni, mind azt, amit láttatni akarunk. Az egyik legrégebbi szemet ismerve, amely nem más, mint az Izisz szem, amely hasonlít a búzaszemhez és nem utolsó sorban a vonalakkal jelölt szeméremtest jelöléséhez is használják, csupán elfordítva, így vált a szeméremtest jelölése is a szemalakúvá. Az sem véletlen, hogy ez a női testrészt szemmel kezdődik, hiszen a szemérmes szavunk is a szemmel kezdődik, amely azt jelenti, hogy szégyenlős, szégyenérzete van. Ha már tudjuk, hogy a női szeméremtest jelképe a rombuszalak, akkor már nem nehéz megállapítani, hogy az ilyen jelek mit is akarnak nekünk elmondani az ornamentika nyelvén, különösen az ilyen jelölés megfigyelhető a Hiksosz utódoknál, vagy a turáni népek ornamentikájában, a későbbiek során ugyan ez megfigyelhető a görögöknél is. A magyar művészet területén ma is minden olyan mondanivalót megfogalmaz, amit a művész igyekszik kifejezni és a művével elmondani. A szemérmes kifejezés más nyelvekben is megtalálható, így a vogulban eserma, Turkménbe (Turkán) ugyan ez a kifejezés Erme, a közös rombuszal való kifejezés elvezet bennünket az Erme- ország létéhez is, amely azt bizonyítja, hogy a vogulok közelében kellett kialakulni, mert a vogulban is ugyan ez a jelentése. A Taurus hegység Kun népeinek Kummána nevű fővárosában Aszarte, Istár egyenlő a mi Boldogasszonyunkkal, vagyis egyenlő a főistenséggel, amely „MA” név úgy a vogulban, mint a finnben is „Földanyát” jelent. Tehát ez is azt bizonyítja, hogy a két nép a Hun és a körülötte lakó kis népek szomszédságban kellett élniük, hiszen a nyelvükben az ugor elemek mind megtalálhatóak. Az indoszittya királyok

pénzein is fennmaradt annyi ugor szó, hogy azt kell feltételeznünk, hogy nem görög, vagy hindu népek öröksége, hanem ugor nyelvű szittyák hagyatéka mind ez. Engem meggyőzött a Nemzeti Múzeumban látható Szkítha kiállítás, hiszen az elképzeléseimet ez is megerősíti, már korábban is látott Szkítha kincsek ornamentikája és az ábrázolás művészete azt mondják számomra, hogy ez a nép igen magas szintű kultúrát alakított ki, mely a környező népek kultúráját is nagy részben befolyásolta. Az biztos, hogy a Közép-Ázsia népeinek jelentős része nem lehetett más nemzetiségű, mint Szittyá Hun Magyarai és az északi területek kevert törökös népei, amelyek döntő többségében ugorok voltak. Gondoljunk bele, még az arab vallásban (Iszlám) ismert szent irat neve is „koráno” török szó = Korán, ugor eredetű, amely védőt jelent. A fent említett kifejezés is azt bizonyítja, hogy a Hun Magyarai népek a világnak igen sokat adtak a kultúra területén és ezt nem szabad véka alá rejteni, hiszen büszkének kell lenni minden magyarnak azért, hogy ilyen magas kultúra örökösei lehetünk, mind Európában, mind a világ bármelyik táján.

Adacsi Veszelszki Ferenc

2009. Május. 25.

(folytatjuk)

Hun Magyar népek kultúrája és harcai az ókorban

(őstörténet)

Kultúrtörténet

VI. rész

A fenti őseink népcsoportjait figyelembe véve azt látjuk, hogy ezen, népek népcsoportjai mindent kizáróan két önálló főcsoportból álltak, kezdetben valószínűsíthetően egy azonos nyelvvel, majd a fejlődést követően a nyelv is kettévált. A fenti megállapításból következik az, hogy a nyelv kettéválása meghozta a két néppé válás feltételét, amely majd a fajiságot is érinti, ezért lehet az, hogy a kettéválást követően a két nép elkezdte egymást gyűlölni és kialakul közöttük a kibékíthetetlen ellentét. A gyökereket tekintve az sem zárható ki, hogy a két nép már a kezdeteknél is valamilyen formában eltért egymástól, de erre nincsenek meg a vizsgálati eredményeink, ha van is azt én nem ismerem, csupán feltételezni tudom. Azt viszont ismerjük, hogy az ugorok és a török népek a síkságon keveredtek, még az ie. V. évezred során, vagy azt megelőzően, az is lehet, hogy előbb keveredtek az árjakkal, mint más népekkel, sőt azt sem zárhatjuk ki, hogy az árjából fejlődtek ki az ugorok, majd ezek keveredtek a török népekkel és a mongoloidokkal, amely létrehozta a mongoloid törökös népeket, vagyis a mongoloid szittyaságot. Ez a keveredés ma is kimutatható a Magyar népekben, hiszen antropológiailag kimutatható a Turáni, vagyis a turanoid fajta megjelenés antropológiailag, tehát ez is egy olyan bizonyíték, amellyel bizonyítható az, hogy az őseink keveredése elkezdődött már a Közép-Keleti területeken és folytatódott a Turáni alföldön. A fent említett keveredést betudhatjuk annak is, hogy az ugorságban kimutatható mongoloid vonások további keveredés útján jött létre a törökös keveredéssel, valamint a hosszú együttéléssel még inkább kiemelkedett a keveredésnek ez a volta. A nyugatra vándorolt Szittyá népek közül jól el lehet különíteni a két népfajt és ezt antropológiailag pontosan ki is lehet mutatni. Itt utalnom kell a régi jól ismert kutatókra, mint Weber munkájára, mely a következő címen található „Die Kunst der Hethieter”, vagy a mai kutatók közül meg kell említeni Li Po Szo (Lépő Zoltán) nevét, aki a legújabb „Szkíta örökség”c munkájában kimutatja a fent említett vonásokat. Miből is lehet mind ezt megtudni, hiszen a mai szemnek ilyen távoli időbe nincsen beleslátása, azonban vannak fenn maradt kőbevésett szobrok, amelyeken jól láthatóan megjelenik a mongolos arckifejezés. A szobrok korát tekintve is elmondhatjuk, hogy az ie. IV. évezredben már a keveredés biztosan bekövetkezett, hiszen a szobrok kora erre az időre datálható. A következtetés nem nehéz az ie. IV. évezredben megvan a két népfaj, ebből következően azt a következtetést lehet levonni, hogy a nyelv elválása is erre a korra datálható. Ha a történelmi adatokat veszem figyelembe, akkor láthatjuk, hogy az Ugor népesség az ie. III. évezredbe vándorol be Indiába először, a régészeti leletek erre magyarázatot adnak. Az ie. II. évezred történései azt mutatják, hogy a két nép, úgy antropológiailag, mint nyelvileg már két népnek tekinthető, de megmaradtak a különbségek ellenére is Hun népeknek, még akkor is, amikor az egyik már törökös nép volt, addig a másik ugornak vallotta magát. A Kínai források Hiungnuk-nak nevezi a déli népeket, hiszen az ie. II. évezred során erősödnek meg, majd a kínaiak a hatalmukat megtörik és kiverik a kínai területekről, ezek a hunok voltak a történelemben fellelhető déli hunok, vagyis a Heftaliták, akik majd Indiába és még nyugatabbra telepednek le. Baktriában létesítenek új hazát és államot Hunnia néven. A mai térképet megnézve azt mondhatjuk, hogy nem csak ezt a két

területet érintette a betelepedés, hanem Kasmírt is, de Nepálban ma is élnek Magarok. Fenn a hegyekben ma is állattenyésztéssel foglalkoznak és némi földműveléssel, amely csak a teraszos művelést teszik lehetővé. A kínaiak a visszamaradt Hiungnukat is kiverik Kínából, ez a népesség a fehér hunoknak a maradékai voltak nagy részben és a vereség után kénytelenek az elődeik után menni, egy részük letelepedik, az előbb felsorolt helyeken a heftalitáknál, de az egyik részük tovább halad és eljut BALAMBER vezetésével Európában. Európában ezt a népet úgy ismerték, hogy törökös, mongolos tatár jellegű nép, a korai Európa nagyon sok rossz jelzöt talált ki erre a Hun népre, mind ennek ellenében, rémeket láttak az európaiak ebben a népben és minden lehetséges jelzőkkel látták el. Ezt a Hun népet nem kizárólag a fehér hunok alkották, hanem a csatlakozott népelemekkel kibővülve, keveredve jött létre ez a nép, amelyet a szarvas népének is nevezünk. (lásd a szarvas legendát, melyet már annyian feldolgoztak, közöttük magam is) Az iu. már a III. században a Hunok északi ága is kiszorult a Kínai területekről és Indiának indulnak és az Indiai területeken hozzák létre az új államaikat. Az Indiai Hunok nem mongoloid jellegű Hunok voltak, hanem europoid vonásokat viselő fehér Hun jellegű népek. Az északi irányból megindul Togrul-bég szeldzsuk népe egy időre hatalmába keríti majdnem az egész Hun-ságot, tehát a Hun népek elnyomójaként ismerjük az iu. III. századot. Ezt követően VI.-VII. Század fordulóján, a török kán (Dizavul) is megindul töméntelen hadi népével és hihetetlen véres harcok folynak a mohamedánna lett török nép és a Zarathustra és Budaista (Budhista) vallású fehér hunok között. A következőkben megfigyelhető, hogy a vallás lesz a döntő tényező mindenekfelett, addig, amíg a korábbiakban a fajiság volt a döntő tényező, addig ebben az időben a vallás játssza a fő szerepet. A Hun népek életében a legszomorúbb időszak ez a kor iu. V. század, mert irtják a saját fajukat a vallás doktrínája szerint, a Zarathustra vallást vallókat a Budaisták nem tudják elfogadni. A vallási ellentétek csúcsa a történelmükben az iu. 472-502, mert ebben az időben a menekülés volt az egyetlen lehetséges megoldás. A Mohamedán nem fogadja el istenhívőnek a fenti vallásokat, mert a Mohamed vallása lehet csak az egy igaz istenhit. A VI- VII. század a mohamedán vallás térhódításának a kora, mert a budaistákat és a Zarathustra vallásúakat a hit nevében ugyan úgy irtották a mohamedánok, mint a megerősödőben lévő későbbi korban, a hit nevében a Római Júdeó keresztények üldözték a más hitű népeket. Ez a korszak az ellentétek tekintetében nagyon hasonlít a majdnem ezer évvel korábbi időszakra, amikor még Kína területén éltek. A mongol török fajú mohamedán vallású népek az északi hunok, akik elszakadtak tőlük és elvándoroltak, azok ekkor ellenségekkel váltak egymásnak. A fehér hunokat mindig kisebb létszámra szorítják vissza és felvetetik velük erőszakos módon az iszlámvallást, ez által szakítanak az ősi hagyományaikkal, egy darabig megtartják a Szittyaságukat, de a vallási szigorok miatt ez is egy idő múlva feledésbe merül. Így az ősi Szittyá vallás jelképei feledésbe merültek, így alakul ki ebben a népcsoportban az arab ornamentika, ez viszont kiirtja mind azt a formát, amely a jelképrendszer alapját szolgálja, nincs emberábrázolás, mert a vallási dogmák ezt nem teszik lehetővé. A Zarathustra és a Buda tanításainak az elemeit is kiirtják, csupán azért, hogy az iszlámvallás ne legyen veszélyeztetve más tanok által. Az iszlámvallás minden jelképrendszerre azt mondja, hogy bálványimádás mind az, ami a jelképrendszerben található, az ősi vallás emlékei így a hatalmi köréből kikerült Kazároknál maradt meg és a Magyaroknál él tovább, a nyelvvel együtt és az ősi írás és jelképeinkkel egyetemben. A török nyomás lazulásával a Tarim medencében és annak a környezetében élő Hun népek a tibeti területeken új hazát keresnek, így jutnak el a Kasmíri területekre is, ahol még ma is megtaláljuk ezt a népelemet (Magar). Ez az időszak, amikor az Oxus mindkét partján felvonulnak a Hun népek egészen az Aral és a Kaspi tavakig, majd ismét a Kaukázus felett egészen a Fekete tenger partjáig. Ezek a területeken tartózkodtak legalább 100 évig, igaz korábban is Hun Magyar népek laktak az Aral tó környékét, mert itt ezen a területen volt található az ősi Corezm birodalom, amely a középkor 1300-as éveig létező államalakulat volt. Igaz erről nagyon keveset tudunk, mert a Magyar hatalom a felfedezések eredményeit igyekezett titokban tartani egészen az ezredfordulóig

(2009-ig), hiszen az 1951 évben kiadott „Ősi Corezm” című könyvet kiadták, és rögtön vissza is vonták és bezúzták, mert az akkori hatalmi elit nem értett egyet azzal a ténnyel, hogy a hunok építette városok és erődök nem lehetett azonos azzal a Hun néppel, akik letelepedtek a Kárpát-medencében. Ismert a történet, de a politika jobb lenne, ha távol tartaná magát az ilyen és ehhez hasonló cselekedetektől, mert a kutatásoknak sokkal többet ártnak, mint használnának. Végre eljött az-az idő, amikor újra a Sz. P. Tolszov Szovjet Orosz régész feltárási munkáit összefoglaló könyve megjelent a „Turán Printing and Binderi (Szatmári István) United States of Amerika kiadásában. Öröm ez a kutatók számára, mert a fiatalabb generáció nem ismerte ezt a komoly szakmai munkát, amely meg könnyíti a kutatásokat a Hun kérdés kapcsán. Igaz ez a forrásmunka kapható volt Kanadában és időnként az USA területén, de végre idehaza is lehet kapni. Köszönet a kiadónak, hogy nem csak a kutatók férhetnek hozzá, hanem a nagy közönség is. A Fekete tenger partvidékén élő Hun Magyar népek tartózkodását megnehezítette az a tény, hogy a Besenyők szorításában élő népek megindulnak északnyugatnak egészen Kijev irányába, ennek egyik okaként a Besenyőkkel való megütközésnek a kerülését jelölik meg, amelyet igazán nehezen tudok elfogadni, mert jóval kisebb népcsoport volt a Hun Magyar népektől. Talán közelebb áll az igazsághoz az a tény, hogy a Török és a Szeldzsuk népek nyugati irányú mozgása kényszerítette a Hun népeket a nyugati irányú új haza keresésére. Erre az időre tehető az, hogy a Kazár nép is szertefoszlott, ebből az következik, hogy ma már csak mi Magyarok őrizzük a Szittyaságot minden jelképrendszerével és ornamentikájával és hitvilágával egyetemben. Hiába is keresnénk a mohamedánná lett szittyá népek között az ősi ornamentika elemeit, mert nem találnánk meg a fent említettek miatt, említettem azt a tényt, hogy az arab vallás ilyen egyáltalán nem tűr meg a vallás keretein belül. Ha a régi Hun név alatt szereplő népek nem lettek volna már az ie. II. évezredben kétnyelvűek, talán nevezzük töröknek és ugoroknak, akkor talán előbb is kialakultak volna a faji ellentétek a két nép között, de tudjuk azt, hogy a szelídebb ugorok között nem voltak olyan nézeteltérések, ami miatt irtották volna egymást. Azonban láthatjuk azt a tényt, hogy a törökös népek nem viselték el a szelíd természetű ugor fajtákat és állandó harcok következtében irtották egymást, ahol csak volt rá alkalom. Az is igaz, hogy ez a szelídebb Hun nép a világnak adott három vallásalapítót, így a Zarathustra, Buda (Budha), valamint, az iu. II. században Manicheus, aki Pártus lévén összefoglalta a fény istenének a vallását és rendszerbe állította a vallási filozófiáját, igaz ez a vallás legalább ezer évvel korábban kialakult, de a filozófiája nem volt rendszerbe foglalva, más néven ez a vallás a Jézus Krisztus urunk szeretet vallása, amelyet megújítva Júdeo Keresztény vallássá tettek, amely ismét az előtte kialakult vallásokat tűzzel, vassal irtotta, gondoljunk a keresztes háborúkra. Az is igaz, hogy az akkori vallások filozófiájából csak annyit vett át, amire szüksége volt az új vallás szellemi újra éléséhez, hiszen a gyökereket nem vették át teljes egészében és azért tartunk ma itt azzal a filozófiai gondolattal, hogy a szellem szárnyalásának megvannak a gátjai nem úgy, mint az ősi filozófiai gondolattal, hogy az égi jelenségekben kellett keresni mindennek a nyitját és az istenek akaratát. Csak egy ilyen gondolatot ragadok ki, amely megmagyarázza azt a tételt, hogy miként kell az előbbieket értelmezni: lásd: „Miképpen a menyben úgy a földön is” a mai imáinkban is megtalálható ez a gondolat, amely bizonyítja az ősi gondolkodásunk meglétét. A vallásfilológiai gondolatok mellett meg kell említeni mind azt, ami a szellemiség fejlődését elősegítette, hiszen a gondolatvilágunk filozófiai értelme megtalálható a legendáinkban, valamint az ősi hiedelemvilágunkban. Példát kell mondanom erre a világra, hiszen az eredetmondánk ma is él nem csak a magyar nép ajkán, lásd: Nimród legenda, hanem a keletkezési helyén is még ma is elemeiben felfedezhető. Ezt azért mondom, mert magam is meggyőződtem arról a tényről, hogy a helyi lakosság ma is ismeri a legendát a mai Mezopotámia területén, mert magam is megtapasztalva a helyiek úgy ismerik a Nimród király a Szkíthák első királya volt. Lám évezredek teltek el és ma is megtalálhatjuk mind azt, amit egyesek el akarnak venni tőlünk Szkítha Hun Magyar népek utódaitól, a Magyaroktól. Bölcs tanulságként említem meg az Irak

területén történő feltárásoknál mit mondtak a helyi régészek, idézem: „lám itt vagytok ti magyarok, mi a ti kultúrátok egy bizonyos részét tárjuk fel, hol vannak a ti kutatóitok”?) Igen ilyenkor elakad az ember szava, mert erre nem tudtam mit felelni, hiszen a mai kutatóink egy része nem hajlandó elfogadni a mai tudományos álláspontot, mert az akadémikus tudósaink azt állítják, hogy a rokonaink nem is lehetnek mások, mint a halszagú periferián élő ugor töredék népek, így a Mansik, Marrik, Cseremiszek és hagy ne soroljam mind ezt. Szomorú számomra az a tény, hogy a tudósaink mindent az őstörténet kutatásban csak a nyelvészetnek rendelnek alá, hol ott a társtudományoknak igen nagy szerepük lenne a ténymegállapítás területén. Makacs módon tartja magát még ma is a finn-ugorizmus elmélete, pedig az igazi akadémikus kutatóknak a hiányosságai, már a Hózendorffer (Hunfalvy) által kidolgozott logikában a tévedés lehetősége bele volt kódolva. Lám a hivatalos elmélet ma is tartja magát az akadémikus tudósaink körében, pedig a Finn Tudományos Akadémia elvégezte a gén alapú vizsgálatokat és megállapította, hogy a Magyaroknak sok más néphez közük van, de a legkevesebb a Finnekhez, sem nyelvileg, sem embertanilag.

Nagyvonalakban röviden és tömören igyekeztem megvilágítani a Hun Magyar Szittyá népek történetét és a múltjuk eredetét, valamint ennek a népnek a kettéválását, úgy nyelvileg, mint fajilag. Röviden összefoglalva látható, hogy a fehérbőrű és láthatólag igazolhatóan szőke komplexiójú europoid ember típus alkotta a fehér Hun népet, amely ugyan úgy megtartotta az ugarságát, mint a feketehajú mongoloid törökös nép. Azonban látható, hogy a Jézus Krisztus urunk születése körüli időszak ennek a két népnek, amely ugyan úgy Ugor volt nagyon viszontagságos volt a történelme. Láthattuk az árják Indiába való költözése már az ugor faj, külön nyelvvel és külön kultúrával rendelkezett, tehát egy önálló kultúrával rendelkező önálló nép volt. A fentieket mi sem bizonyítja jobban, mint az Indiába beköltözött régi ugarság, akik előbb beköltöztek, mint az árják és a keveredés itt ezen a helyen is jelentős mértékben bekövetkezett. A fentiekből következik, hogy a Turkesztáni területeken és a környék síkságain élő népek nem lehetek mások, mint fehér hunok, vagyis fehér hun ugarság, amely az árjáknak a része volt. Az Altáj környékén élő népelemek voltak az első olyan Hun nép, amelyek keveredtek a mongoloid népelemekkel, majd a törökös bennszülött népekkel és így egyesültek Hun név alatt, de már ebben az időben teljesen különvált az ugor és a török nyelvű nép. Talán ezen a területen vívják meg az első csatáikat a két Hun nép az északi hunok és a déli hunok. Az is elképzelhető, hogy ennek a megütközésnek köszönhető, hogy a Heftaliták fehér hunok mindenkor a déli területeket uralták és nem az északabbra eső területeket, vagyis ebből a feltételezésből azt tudom levonni, hogy a keveredés miatt a törökös népek nyilvánvalóan az északi területeknek voltak a birtokosai és rendelkeztek megfelelő hatalommal a területeik megvédésére, még a déli területeket az europoid jelleggel bíró fehér hunok birtokolták. Ezt a feltételezést megerősítik az Indiában fellelhető, írásos anyagok, amelyek a történelmükről adnak számot. Ebből következik az a tény, hogy a déli hunok még inkább voltak ugorok, mint törökös népek, mert a Perzsák még az ie. I. évezredben testvérnépnek tekintették a Szittyákat, a nyugatra vándorolt törökös népelemekkel való keveredés után már a perzsák inkább törökös népekké váltak, mint ugorra. A nyugatra visszavándorolt Gétha népelemek emlékei bizonyítják azt a tételt, hogy a korábbi időkben ugyan ezen a területen megfordultak, hiszen az Asszír történelmet nem lehet elképzelni a Gétha népek nélkül, pedig ezek a népek nem mások voltak, mint Szittyák, amelyekből a vándorlások és a keveredések következtében kialakult a Hun nép két ága. A Gétha népek arcvonásain már az ie III.- II. évezredben is látható a mongoloid jelleg, tehát már a keveredési folyamat ebben az időben megindult. Leginkább szemmel látható, hogy a Pártus uralkodóház tagjai mind mongolos és nagyorrú uralkodók voltak, lásd az utókorra maradt pénzeiket és a reliefeket, amelyeket meg lehet tekinteni még ma is Hatra városában. Kritikusan meg kell állapítani, hogy nem csak a mongoloid keveredés nyomai ezek, hanem azt is jelentik, hogy ez a Gétha nép tovább keveredett a szemita népekkel, így az Asszír néppel, de a Sooutuki, vagyis a sóországbeli (a mai Irak területén az Eufrat jobb oldalán található ie III.

évezred körül) zsidósággal is. Azt viszont megállapíthatjuk, hogy az ie. III. évezred a késői időszaknak számít, mert már ekkor keveredtek az árijakkal, tehát kevert ivadékokról kell már beszélnünk. Tudjuk azt, hogy a nyugatra vándorolt szittyák között megtalálhatóak az ősi géthák, akik már keveredtek a helyi Szittyák lakossággal. A vallásos felfogásukban megtalálható az ősi vallás, amely a kettősség elvét vallotta, amely még az ie II. évezredben alakult ki a fenti jeképrendszer alapján az ábrázolásokon megtalálható az oroslán álló a gyermekét szoptató meztelen istenasszony, így az a bronz szobor is, amely az ősi életadó földanyát ábrázolja, amely nem más, mint a mi Boldogasszonyunk, vagyis a kumánok MÁ-t. ja. Ebből következik az, hogy az ugor lakosság a földanyát tisztelete, így lehet az, hogy a Kilikiai rombusz vogul „esernüa”, valóban ez nem lehet más, mint az ősvallásunk ősi maradványa. A hiungnu hunok nagy tömege és annak ugor nyelvűsége ma nem bizonyított, ha ez így lenne, akkor mi maradt volna a török nyelvű hunoknak, hiszen a Szeldzsuk törökök hunságát nem vitathatjuk el, pedig az is egyértelmű, hogy a nyelvük már török volt. Ma még a királyi szittyák ugorságát sem tudjuk egyértelműen bizonyítani, mert a bolgár hunok többsége már a szlávval erőteljesen keveredett, ha ez nem így lenne, akkor nem szlávósodtak volna el. A volgamenti hatásokat figyelembe véve, amit ma kész igazságnak könyvel el az akadémikus kutatás, az a késői ugorcsatlakozás eredménye, így a magyar csatlakozásnak az utolsóelőtti állomásán úgy ítélem meg szinte felesleges erről beszélni, mert az ősi ugor összeköttetés és a hagyományaink, az eredetmondáink azt lehetővé teszik, hogy megállapíthatjuk azt, hogy a Bolgárok a Magyarokkal rokonok, mert a nyelvészeti érintkezéseink valahol a volgai területeken volt lehetséges. Ebből az következik, hogy nem kell egyikünknek sem bolgárkodni, vagy nekünk magyarkodnunk, hiszen látható, hogy valahol a fejlődésnek a következményeként rokonok vagyunk, még akkor is, ha ezt sokan nem szeretnék elfogadni.

Befejezésül láthatjuk, hogy a Gétha Hun Magyar népek milyen pályát jártak be a néppé való fejlődésük során, hiszen az ősi népek keveredéséből kialakult új népek ugyan úgy Hunok voltak, mint mi és a testvérnépeink, de vannak ennek a nagycsaládnak olyan vonatkozásai is, hogy egyesek elszemélyesodtak és eltávolodtak attól az ősi szittyák néptől, amelynek ők maguk is alkotó elemei voltak. Lásd a Perzsákat, vagy a Kurdu népet, ma Kurd nép, akik eredetileg Szittyák népek voltak, de a Szittyaságukat nem tartották meg a vallásuk miatt, de ugyan így vagyunk a törökséggel kapcsolatosan is, mert a szittyaságukat nem tartották meg. Büszkék lehetünk mi Magyarok azért, mert a Szittyaságunk mellett a Hunságunkat is sikerült átmentenünk a mai világunkba, elmondhatjuk, hogy mi vagyunk az egyedüli örökösei a hunságnak, valamint a szittyaságnak, vele együtt örököltük a géthaságot is.

Felhasznált irodalom

- Torma Zsófia Sumer nyomok Erdélyben 1888 Berlin 2008 Budapest
Badiny Jos Ferenc Ősi gyökér XXVI évfolyam Buenos Aires Argentína 1998
Badiny Jos Ferenc A Magyar Nemzet történetének kistükre Buenos Aires 1983
Badiny Jos Ferenc A sumér rokonság – Szittyakürt USA 1990
Badiny Jos Ferenc Gondolatok a szkíta hitvilágról – Szittyakürt 1988 USA
Badiny Jos Ferenc A 7000 éves dicső Nagyasszonyunk – Ősi gyökér 1985
Argentina Buenos Aires
- Deák István A Szkíta-Hun-Magyar (szarvas) nép eredete 2007 Budapest
Huszka József A hunok ugorsága ujságcikk Levente 1930 Budapest
Huszka József A magyar turáni ornamentika története 1929 Budapest
Huszka József Századok c folyóirat 1872- 7. füzet Adalékok a magyarság
Őstörténetének ornamentikájához
Kelet művészete 1973 Budapest
(közös munka)
- Dr Ferenczi László Cumania 1976 Kecskemét
Fenyő Endréné Mezopotámia 1976 Praha 1983 Budapest
Dr. Török Elvira Az ősműveltség Budapest 1995
Jozef Klíma Nagyboldogasszony Budapest 2005-2006
Magyar Adorján Az ókori Közép-Kelet viszonyai az exódus küszöbén
Falvay Károly 1928. Budapest
Lázár Jenő Szkíta örökség Budapest 2008
- Li PO Szo (Lépő Zoltán) Magyar mitológia 1897 Eger 2006 Budapest
Kandra Kabo Az ősi Chorezm 1951. Budapest. 2008. USA.
Sz. P. Tolszvy A hunok legkorábbi története (110.-es kötete) Peking 1997
Sima Qian Budapest 2007.
- Zajti Ferenc A hun-magyar őstörténelem 1928 Budapest
Fáy Elek A magyarok őshona Budapest 1910
Fáy Elek A magyarok őskora Budapest 1910 (65- 71. lap)
Israel Finkelstein é Biblia és régészet az ókori Izrael történelmének két
Neil Asher Silberman arca 2002 Budapest
Michael Vood Az első civilizációk nyomában Budapest 2005
Wéber Die Kunst der Hethieter Berlin 1922

Adacsi Veszelszki Ferenc

2009. Június 8.

Mit kell tudni a Sumerekről

Először is a Mezopotámia fogalmát kell tisztáznunk, mert sokan kizárólagosan a Sumer államra gondolnak, amikor erről a kérdéstről értekezünk. Ma már tudjuk ezen a területen számtalan állam alakult ki a történelem során, de a kezdetekben a cserépkultúrák hordozói a Szabírok voltak, majd ezt a kultúrát követte a már államként funkcionáló Sumer városok állama, amely a történelem során az első osztálytársadalom volt, amely a társadalmi tagozódás mellett az állam minden egyes ismervét magán viselte. A Tigris és az Eufrat hordalékából feltöltött síkságot nevezzük Mezopotámiának és a hozzá tartozó területeket, amelyeken kialakultak a cserépkultúrák és ma ezt már a régészet a számunkra feltárta. A régészeti (archeológia) ásatásoknak az eredményei azt bizonyítják, hogy az ie. V-IV. évezred fordulóján már kialakult az a társadalmi forma, amelyről elmondhatjuk, hogy az osztálytársadalom útjára lépett. Kialakultak a faluközösségek, majd a fejlődésnek köszönhetően a városiasodásnak a folyamatai is megjelentek és a fejlődési folyamatoknak a sebessége elindította azt a folyamatot, amely elvezetett az osztálytársadalomnak a kialakulásához. A mai ismereteink is azt bizonyítják, hogy a fejlődést elősegítette a fémeknek az ismerete, így a réz, a bronz, majd a hétpecsés titkot rejtő vasnak az ismerete. Az ismert leg régebbi települések, melyeknek a népi jellegét meglehetősen állapítani az ie. V.-IV. évezredre lehet datálni. Ezek a települések az áradmányos (aviuális) területeken jöttek létre a déli területeken. A leg régebbi települések közé tartozik az Úr, Uruk és a Dzsemeth-Naszr néven elhíresült kultúra, amelynek a korát először az ie. IV:-III évezredre datálták, de ma már a tudomány ezt a kort részben, vagy egészben módosította, mert a területen dolgozó régészek ma már azt mondják, hogy ez a fenti megállapítás módosításra szorul, legalább egy ezer évvel korábbra kell tenni ennek a kultúrának a kialakulását, hiszen a régészeti leletek is erre ösztönzik az ottani kutatókat. A feltárásoknál figyelembe kellett venni a sírleleteknek a heterogén összetételét, mert a sírleletekből jól el lehet különíteni a társadalmi osztályoknak azokat az elemeit, akik a gazdagabb réteghez tartoztak, vagy éppen így a szegényebb osztályhoz tartozókat is, ilyen megfontolásból el lehet különíteni, tehát jól lehet követni a társadalmi rétegződésnek a meglétét. A személyi tulajdonban lévő tárgyak jelölésére használták az egyéni jelöléseket, amelyek a fejlődésnek a következtében pecsétekké alakultak át, amelyek olyan véseteket tartalmaztak, hogy azok teljesen egyedi vonásokkal bírtak. Ebben az időben az írás kialakulása is még kezdetleges fokon állt, mert az írás még ebben az időben inkább hasonlított a képiráshoz, mint a betű, vagy a szótagíráshoz. A Sumerek által lakott területet szoktuk Sumernek nevezni, ebben az időben még meglehetősen mocsaras terület volt a Folyamköz déli területe, amelyből csak egyes dombok, vagy mesterségesen kialakított teraszok voltak alkalmasak emberi települések kialakítására. Ilyen dombokon épült meg Ur városa is, valamint az Uruk városa, de Badtibira, Eridu, Surappak, stb. ezek a városok viszont mesterséges teraszokra épültek. Az emberi települések kialakulására valami nagyon vonzotta az embereket, hiszen ezen a termékeny területen alakultak ki az első emberi települések, ahol a későbbiekben a városok is kialakultak. A fejlődésnek köszönhetően állammá is fejlődtek, tehát elmondhatjuk azt, hogy itt alakultak ki az első városállamok. A terület földjei igen termékenyek voltak, mert az éves áradásoknak köszönhetően a folyók lerakták az iszapjukat, ami igen termékennyé tette ezt a területet, van egy olyan írásos emlék kb. ie 3200 körüli időből, amely azt írja, hogy Sumerben nem volt ritka jelenség az, amikor az elvetett búza magja a nyolcvanszorosát teremtette meg. A vízmélyedésekben és a mocsarakban vízi szárnyasok éltek és a folyó ágaiban viszont bőven volt hal, ahol a halászat alakult ki. A Sumer földje híján volt ásványi anyagokban, mégis olyan alapvető fontosságú nyersanyagoknak, mint a fémek, a

terméskő, amely az építkezésekhez elengedhetetlen volt, valamint a fa, ezeket az árukat idegen területekről kellett beszerezni, ami azt is jelentette, hogy itt találkozunk a külkereskedelemnek a meglétével először. Az építőanyagok vonatkozásában kevésbé volt használható minden építkezésnél a korlátlanul rendelkezésre álló agyag, mert az erődfalazásos technikának már az agyagból előállított vályogtéglák nem feleltek meg úgy, mint a terméskő, vagy a későbbiek során az égetett téglák. Az agyag felhasználása elsősorban az agyagtáblák készítésénél volt elengedhetetlenek, de a vályogtéglák készítésének is a fontos terméke volt az agyag, mert a Zikkuratuk építésénél szinte kizárólagosan a vályogtéglát alkalmazták. A fa és a fémek kereskedelmével kapcsolatban el kell mondani, hogy a fa esetében az északi szomszédaival kereskedtek, mert jóminőségű fát kaptak cserébe a késztermékeikért. A terepen dolgozó régészekkel beszélve a fémekkel kapcsolatban azt mondták, hogy a réz és a bronz beszerzéseket elsősorban a Kárpát-medencéből szerezték be, ami azt jelenti, hogy a sumerek távolsági kereskedelmet folytattak, hiszen az arany beszerzését is a Kárpát-medencéből szerezték be. Igaz a tudományos anyagokban kerestem ennek a valódiságára vonatkozó feljegyzéseket, de nem találtam ilyen és ehhez hasonló feljegyzéseket, pedig a helyben dolgozó régészek azt mondták, hogy a fémek vizsgálatát elvégezték és a gyanakvás valósnak bizonyult. Az is igaz, amikor az Akkádok elfoglalják Sumériát az uralmuk ideje alatt nem lehet találni arany tárgyakat a sírokba, de a sumerek a területnek visszahódítása után a sírleletekben ismét megjelentek az arany tárgyak Suméria területén. Valami igazságnak mégis kell lenni abban, amit az iraki régészek mondanak, mert az akkádok 600 éves uralkodásuk alatt nem ismerünk arany tárgyakat, tehát nincsenek megfelelő leleteink. A városok kialakulása idejéből leginkább Uruk városának a történelmét ismerjük fejlett és magas szintű kultúrával rendelkező, jól lehet követni a városi település legfontosabb állomásait. A települést már véderővel vették körül (fallal), amely azt feltételezi, hogy a munka végrehajtásához elengedhetetlen feltétel a kooperáció, vagyis a munkamegosztásnak a megszervezése, amely egyértelművé teszi azt, hogy a fejlődésnek olyan fokán kellett állnia, az irányító tevékenységnek ahol meg lehet különböztetni a fizikai és a szellemi munkát. Így az irányításban résztvevők látták el a fizikai munkát végzők felett az irányító tevékenységet. A papság már nem csak a kultikus tevékenységét folytatta, hanem részt vett a gazdaságirányító tevékenységében is. Az épített lakóházak vertfalazással, vagy vályogtéglából épültek, melynek nádból készült a tetőzete, de a templomok és a paloták már kőből és égetett téglából készültek és a belső falnak a síkja olyan mintázattal készült, amely a falsíkjából kiemelkedett (fali domborművek), helyenként mázas téglákat alkalmaztak. A sírleletek mázzal ellátott edények mellett réz, ezüst és arany tárgyakat tártak fel a régészek. A legrégebbi írásjeleket is egy ilyen sírleleten lehet látni, ami nem egyéb, mint a képirásnak az a kifejező eszköze, ahol még részben a mondanivalót lerajzolták, de már az írásnak a jeleit is fel lehet fedezni ezen a leleten. Ezekből a kezdetleges jelekből alakult ki a bonyolult rendszerbe foglalt akkori modern írás az ékírásnak a szótag írásának a változata, majd a fogalomírásnak a feltételei is megteremtődtek. Az a magas fokú sumer kultúra, amely az Uruk városában a IV.- III- évezred idején alakult ki, ez a mezopotámiai kultúra legbecesebb leletei, ez a fejlődés megmutatkozik évszázadokkal később más területeken is, tehát jól lehet látni a fejlődésnek az ütemét egész Mezopotámia területén. A mai mocsárvidéken jól lehet látni azt a tevékenységet, amit még ebben a korai időben elvégeztek, mert ma is láthatóak a csatornáknak a helyei, valamint ekkorra már a városok közötti úthálózat is kialakult, amelyen meg indulhatott a kereskedelem. A városoknak a központja nem is lehetett más, mint a templom, vagy a templom előtti tér, hiszen a vásárokat ezeken a tereken rendezték, amely kijelölt hely volt az iparosok részére. A templom volt a gazdaságnak is az irányító területe, központja, mert a politikai élet a papság kezében összpontosult a hatalom a papságnak a feje nem is lehetett más, mint a papkirály. A papkirályokat Ensi (Fejedelem, Helytartó), vagy Patesi (Ensi vagy Pateszi) nek nevezték, magyarul helytartónak, vagy királynak nevezték. Az Ensik nem istenek voltak, hanem az isteneknek a földi helytartói, vagyis az istenek akaratának a földi

végrehajtói, melyet természetesen a papság közvetített a nép felé. Ma csak homályos ismereteink vannak erről a korról és csak elemeiben próbáljuk összerakni, hogy miként is működött a Sumer társadalom, a funkciók hogyan is öröklődtek és egyes személyek hogyan váltak a hatalomnak a birtokosaivá, vagyis a királyság hogyan alakult ki mezopotámiában a Sumer társadalomba. Nagy a valószínűsége annak, hogy az öntözéses mezőgazdaságnak igen nagy szerepe volt abban, hogy a templomi földeket kik igazgatták, a hadi vállalkozásokat kik irányították, valamint a kereskedelemnek kik voltak a birtokában. Ez a három olyan terület létezik, amit ha valaki jól ki tudott aknázni az-az egyenlők között az első lehetett. Az ie. IV.-III. évezred során az ensik hatalma még a mágikus világban élt és megszentelt jelleggel rendelkezett. Az Ur városában feltárt uralkodói sírokban megtalálható az udvar szolganépe, az uralkodó családnak a tagjai, de milyen érdekes az uralkodónak a földi maradványait nem találták meg, ami azt jelenti, hogy az uralkodót valószínűsíthetően máshol temették el. Igaz erre meg van a magyarázat, csak el kell olvasni a világ teremtésének az eposát és a választ megtaláljuk benne. Ez a mű úgy fogalmaz, hogy a királynak 60 nap alatt be kell járni a birodalmát, és ha megfelelt az isteneknek az elvárásainak, akkor a „Tilmunn” országában kap örök nyughelyet. Az ie. IV.- III. évezred elején már a városok behálózták egész Suméria területét (Folyamköz déli területei értsd a Mocsárvidéket is ebbe a területbe). A legjelentősebb városok Ur, Uruk (Erek), Eridu, Lagas (Lagasz), Larsa (Larsza), Surappak (Szurappak). Lagas uralkodója ugyan mivel is dicsekszik, hogy „36000 férfi tartozik az uralma alá”. A város életének a központja nem is lehetett más, mint a városközponti temploma és ahhoz tartozó magtárak (hombárok), műhelyek, gazdasági épületek. Azt tudnunk kell, hogy a templomi gazdaságok mindenkor zárt egységek voltak, amely műhelyként is szolgált, mert mindent a templom személyzete állított elő a szerszámoktól a kész árukig, melyeket be kellett szolgáltatni a templomnak és a templom főpapjának volt a feladata az eszközöket biztosítani a munka elvégzéséhez, ami azt is jelentette, hogy a termelt javak is a templomnak a tulajdonába kerültek. A stratégiai árukat különösen a templomnak a birtokában tartották, mert adott esetben a fegyverek biztosítása szintén a templom főpapjának a feladata volt, hiszen állandó hadsereg nélkül a védelmet csak úgy lehetett megteremteni, hogy a harcra felszólították a harcedzett embereket. Ma az a kérdés, hogy miként ment ez végbe! A kutatások azt bizonyítják, hogy a véres kardot körbe hordozták és a HAZA védelmére felszólították a lakosság harcedzett és kiképzett embereit, ezt a Sumer törvények pontosan meghatározták, hogy ebbe a kategóriába kik tartoztak bele. A fegyverkovácsok közvetlenül a templomtól kapták a rezet, az ónt, amely kereskedelem útján került el Sumériába és az elkészült fegyvereket szintén a templomnak le kellett adni, mert a templom rendelkezhetett vele. A gazdaságnak ezt a típusát zárt (oikosz) gazdaságnak nevezzük, vagy más néven oikosz gazdaságnak, erre most nem térek ki, mert egy előző fejezetben részletesen tárgyaltuk ezt a kérdést. A Sumer nép a papoktól bérelt földeket művelték, de a kézművesek is a papi arisztokráciától bérelték a munka lehetőségét, melynek az eredményével el kellett számolni a templom felé, vagyis a papi arisztokrácia felé. A nehéz munkát végzők, így a rabszolgamunkát végzők is a „ISTEN szolgái” voltak, ami azt jelenti, hogy az életük tartalmát és a célját a vallás szolgálata határozta meg. A hit és a hiedelem szerint az „isten szolgái” között mindenkor egyenlőség uralkodott, ha a különbség valaha meg is volt az-az élet során már régen megszűnt. Amit a gazdaság területén megfigyelhetünk az nem más, mint a vagyoni különbségeknek a kialakulása, abban az esetben is igaz ez, ha a földet csak bérelték a parasztgazdaságok, mert a zárt rendszerű gazdaságnak az-az ismérve, hogy létrehozza a vagyoni különbségeket, mert a részesedés nem mindegy, hogy 50 hektáron történik meg, vagy csak 10 hektáron gazdálkodnak. A többlettermelésnek túlnyomó része a munkát irányító papságnak a kezébe jutott, ennek az lett a következménye, hogy a lakosságon belül feszültségek egyre inkább megnövekedtek, amelyek majd eljutnak arra a pontra, hogy a helyzet tarthatatlanná válik. A Sumer történelemből ismerjük, hogy az egyik városállamban Lagas (Lagasz)-ban (erről a városról lényegesen többet tudunk, mint más városokról) olyan belső

ellentétek alakultak ki, hogy ie. 2600- 2440. közötti időben, hogy egy népi felkelés alakult ki Lagas városában. Ennek eredményeként jutott hatalomra egy új Enszi (király URUKAGINA) aki reformokat hajtott végre az állami berendezkedésben. Az első feladatának tekintette, hogy a törvényességet (Sumer törvények) helyre állítsa, amely nem máson alapult, mint a jó öreg és megbízható ERKÖLCSÖN. Ezzel az intézkedésével a papságnak a végtelen hatalmát igyekezett a helyére (megtörni) tenni, amit kért a papságtól az nem más, mint az erkölcsi normáknak a betartását. „Az emberek mindannyian egyenlőnek születtek” mondta a király, tehát a hatalomból és a részesedéseikből a néprétegek javára mondjanak le a papok, ezt az intézkedést a papság alsó rétegei nem vették igazán komolyan, de a hatalmának a megerősödésével a főpapoknak ismét nagyobb hatalmat biztosított és ezzel az intézkedésével a hatalmát is megerősítette. A hatalomnak a megosztása tekintetében a legnagyobb vívmány az volt, hogy a papságon kívül egy új rétegre támaszkodott az új király és pedig a közrendűeknek a tagjaira, tehát ez az a pillanat, amikor a közrendűek a hatalomból részesedhetnek és ezzel a királyi hatalmat meg lehetett erősíteni. Nyilvánvalóan a kibontakozóban lévő osztályellentéteknek a fejlődésből következő különbségeknek mesterséges reformokkal nem lehetett gátat vetni, hanem a társadalmi változásokat követve új elemeket kellett beépíteni a királyi hatalom gyakorlásába. Ez a felismerés tette naggyá Urukagina uralkodását, mert a társadalmat reformálta úgy meg, hogy csak a fejlődésnek az ellentmondásait oldotta fel. A reformjai közé tartozik az, hogy az egyházi adók is elválnak egymástól, hiszen a király egy új rendeletet alkot, amely kimondja a királyi adóknak a bevezetését és a reformjának az egyik lényeges pontja, hogy meghagyja az egyházi adót, de csak annyit, amennyit korábban is az egyház felhasznált a többit át irányítja a királyi adók területére. Itt kell megjegyezni azt, hogy az egyik királyi mondás ma is érvényes lehetne, amit a király mondott. Az egyik paraszt panaszkodott a királynak arról, hogy túl magasak az adók és ezt már nehezen lehet teljesíteni. A király válasza ez volt idézem: „ne rám haragudj, hanem az adószedőre”, ma is igaz lehetne ez a mondás, mert adók nélkül nincsen állam. Az öntözősatornák rendszerének a karbantartását a kor viszonyai megkövetelték, de a gazdaságban nem történtek olyan változások, hogy a gazdaságot át keljen szervezni azért, hogy nagyobb politikai egységet hozzanak létre. Az egység megteremtése volt a cél, de a városoknak a függetlensége megmaradt, ebből következően a városok megtartották az autonómiájukat még akkor is, ha egyikük, másikuk vezető szerepe meggyengült, vagy éppen egy másik városnak a szerepe megerősödött. Éppen ezért a földekért való küzdelem hadiállapotokat hozott létre, de már látszott, hogy UMMA királya megteremti a városok közötti egységet, ez meg is történt ie. 2350-körül. A Suméria városállamainak az egy államba való egyesítését még sem a Sumerek, hanem egy másik nép valósította meg ez pedig nem más, mint egy szemita nép az Akkádok. Az Akkádok hatalomra jutásával egy új világ kezd kialakulni, de ma nem ez a feladatunk, mert itt a Szittyák, Hun, Magyar népeknek a kultúrájával és a kialakulásukkal, valamint a harcaikkal foglalkozunk. Igen röviden összefoglalva azt kell mondani, hogy a Szittyák kialakulásával és a műveltségüknek a magas szintjével létrehoztak olyan fejlődési folyamatokat, amelyet joggal nevezhetünk az emberi fejlődésnek a bölcsőjeként, hiszen a Sumerek (Mah-Garok) a világ ma ismert legelső osztálytársadalmát alkották meg, amely még ma is hat a mai társadalmakra, úgy a szellemiségében, mint a struktúrák felismerése területén.

Hegyi népek

(Hettiták)

Először is tisztázni kell kik is voltak valójában a Hettiták, mint nép és mikor kerültek a Halys (Halis) hajlatába és mikor alapítottak államot és milyen gazdasági életet teremtettek meg itt Anatólia területén. Igaz egy korábbi fejezetben utaltam arra, hogy ez az ősi nép hogyan kerülhetett erre a területre, hiszen a több ezeréves őskivándorlásnak az ideje jóval korábbi, mint azt valójában gondolnánk, hiszen a Kárpát-medencei kirajzásnak köszönhető, hogy az anatóliai területekre az europoid emberek bevándoroltak és egy új hazát hoztak létre. Ez az emberiségnek a fejlődése szempontjából nem baj, csupán fel kell ismerni azokat a folyamatokat, amelyek a jégkorszak után lejátszódtak Európa és a Közel-Kelet, valamint az Anatólia területén letelepedett europoid embereknek a fejlődése tekintetében. A maguk (europoid) államának a megteremtése között milyen folyamatok játszódtak le. Láthatjuk a Közel-Kelet és az Anatóliai területeket milyen emberek lakták, ha ezt látjuk, akkor kétség sem férhet ahhoz, hogy miként is kerültek ide be az europoid emberek. Tudjuk azt, hogy az őskirajzást megelőzően is ezeken a területeken élt egy őslakosság, amely részben, vagy egészen beolvadt a jövevény népek tengerébe és ezek a jövevények a meglévő kultúrájukkal magukba olvasztották a bennszülött lakosságot. Ez azt is jelenti, hogy a bennszülöttek keveredtek a jövevény lakossággal és a modernebb és a jobb kultúrával rendelkezők váltak a kultúrának a hordozóivá, tehát a lakosságnak a keveredéséből egy új nép jön létre, amelyet Gétháknak nevezünk, mert a Kárpátiából érkezők magas kultúrája vált az új területeken elfogadottabbá, hiszen már a faluközösségnek a színvonalán éltek és alkottak. Ezek mind megfigyelhetőek a régészeti leleteken is, hiszen a kultúráknak a fejlődését lehet ilyen módon követni. Azonban egy dolgot nem szabad elfelejteni és pedig azt, hogy az anatóliában letelepedettek fejlődési sebessége jóval lassúbb volt, mint azoké, akik a mezopotámiai területeket vették birtokba, hiszen a különbség annyi, hogy az éghajlati viszonyok másak, mint az Anatólia területén, valamint a folyóknak az áradásai nem olyanok, mint a mezopotámiai lehetőségek. Ezek azok a különbségek, ami miatt a fejlődésnek a sebessége lassúbb volt a mezopotámiaiaktól, de mégis kialakultak anatóliában azok a központok, ahol a fejlődés összpontosulni tudott, ilyen terület volt a Halis hajlatában kialakult faluszerkezet, vagy a Karatepe (Ma Iskander öböl környéke) kereskedelmi központ, faluközösségek, amely nem csak az árúk elosztásában jeleskedett, hanem az árúknak a forgalmát is ellenőrzésük alatt tartották jó időn keresztül. A fent említett népek kétirányú fejlődésen mentek keresztül, így a letelepedett életformát választók hozták létre a Halis hajlatában azt a magas szintű kultúrát, amely majd megalapozza a Hun, Szkítha, Magyarai népek kialakulását, hiszen a Karatepe északi területeit nem véletlenül nevezték az ókor korai szakaszában Kummán, vagy Kummániának, Kunmagén területeknek, mert a Hun, Kun, Szkítha népek lakhelyéről kell beszélünk. Még egy másik megnevezést is közölnöm kell, amikor azt haljuk, hogy a hegyi népek birodalma az nem más, mint a Gétha népek szállásterületei. Van egy másik megnevezése is ennek a népnek és pedig a Hikszosz, vagy ahogyan nálunk nem tanítják, „pásztornépek.” Ez az a nép, amelyik nem telepedett le az Anatóliai területeken, hanem tovább legeltették a nyájaikat és a nagycsaládoknak a tagjai maradtak továbbra is. Nem úgy, mint a mezopotámia területére vándorolt Sumer (Mah-Gar) nép, amely magából kizárta azokat a népelemeket, akik nem a mezőgazdasággal foglalkoztak, így a pásztorok külön kasztot alkottak, képviseltek Mezopotámia területén. Anatóliában a nagycsalád fogalma is mást jelentett, mint a mezopotámiai, hiszen az Anatóliai területeken kívül az egész Közel-keletet meghódították a Hikszosz pásztorok, erről egy részletes leírást adtam egy korábbi fejezetben, de itt is meg kell

említeni, hogy érthető legyen ez a fejlődési folyamat. A Sumer (Mah-Gar) nép is az őshazáját tekintve az Anatóliai területekről származik a mai ismereteink szerint ez a nép is a fejlődésének az első szakaszát a kirajzás után a Halis hajlatában kezdte és innen vándorolt be a folyamközbe, ahol létrehozta a maga magas szintű kultúráját. Nem kell azt hinni, hogy az itt felsorolt népek azok nem a Hun, Magyarai népek nagy családjába tartoztak, igaz ma nagyon sokan azt szeretnék velünk elhíttetni, hogy nekünk, Magyaroknak nem sok közünk van ezekhez a népekhez. Úgy gondolom meg lesz hamarosan az a tudományos feltétel, hogy az állításainkat be is tudjuk bizonyítani, hiszen ma a génelemzési munkák sok mindenről lekapják a leplet és beigazolódnak azok a feltevések, amelyek alapján ma csak gondoljuk a rokoni szálak összefüggéseit, azt majd bizonyítani is tudjuk. Lásd a Föníciaiak (Libanon népe) eltűnését a történelem színpadáról és ma már tudjuk, hogy dehogyan tűntek el csak más néven ismerjük ma ezt a népet, hiszen a génkutatás adott erre magyarázatot. Ugyan ezt várom a Hun, Szkíta, Kun, Kummán, Magyarai népekkel kapcsolatban is. Igaz én már nem érem meg ennek az eredményét, de a remény még számomra is adott! A Halis hajlatának a fejlődése számos más eredménnyel is szolgálhat, ezen a területen sokminden nincsen feltárva, hiszen az Anatóliai területeken más számos település is létezik, közöttük olyanok is, amelyeknek a mai, vagy még az ókori helyét sem ismerjük. Tudjuk azt az Elesari (Assuri) tekercsekből, hogy a mai Anatóliai területeken milyen népek éltek azokat részben azonosítani tudjuk, de találhatóak olyan nép nevek is, akiről azt sem tudjuk kik voltak és hova tűntek a történelem során. Annyit tudunk ezekről a népekről, hogy valamelyik másik népbe beolvadtak és asszimilálódtak, lásd a Kurdu népet, amelyből legalább háromféle Kurdu ismerünk és valószínűsíthető, hogy nem kizárólagosan a ma létező Kurdu népbe olvadtak be a fent említett Kurdu népek. Szeretném megérni azt, hogy a magyar keletkutatás olyan szintre emelkedjen, amilyennek lennie kellene, mert megérné feltárni mind azt, amit még csak sejtünk, de nincsenek meg azok az ismeretek, amelyek alapján konkrétan lehetne fogalmazni. Ma a magyar történelemkutatás elzárkózik minden olyan kezdeményezés elől, amely a magyarság kutatásban újat tudna bemutatni, mert akkor a finnugorizmus sérülne, hol ott már a Finn Tudományos Akadémia is megfogalmazta, hogy a magyaroknak mindenki máshoz több közük van, mint a Finnekhez. Látható módon a magyar Akadémikus kutatás nem tud megszabadulni a korábban ránk kényszerített „Finn-ugorizmustól”. Az Anatóliában kialakult társadalmi viszonyok lassúbb érési folyamatai azt bizonyítják, hogy a területi elhelyezkedés sem mindegy, hiszen a feltételek a gazdaságnak a kialakulásában igen nagy szerepet játszanak. A gazdaság szerkezetének a kialakulása jelentős befolyással bír a fejlődés sebességének az alakulására, vagyis az első osztálytársadalmak ismervei közé tartozik az, hogy a mezőgazdaság a vezető húzó ágazat, hiszen ebben a korban még nem beszélhetünk iparról, vagy éppenséggel a szolgáltatásokról, mert az állam kialakulásának a csíráival van még dolgunk. A gazdasági rendszeren belül is meg kell különböztetni a zártrendszerű oikos gazdaságokat és a nyitott rendszerű gazdaságokat, hiszen a klasszikus társadalmak kialakulásában ez a két változat játszotta a fő szerepet. Anatólia területén a nyitott gazdaságnak voltak meg az élet feltételei és a gazdaságon belül viszont a családok társadalmi elfogadottsága ennek megfelelően alakult. A zárt rendszerűnél a családok is a zárt rendszer irányába tolódtak el, ami azt is jelentette, hogy a családon belül nem létezett pásztor és egyben földműves, hiszen ezt nem tudták elképzelni Sumériában. Ugyan ez a fenti felvetés már nem volt igaz az Anatóliában kialakult társadalomra, mert a családon belül élt a lehetőség a mezőgazdaság termelőterületére, valamint a pásztor életformára is, tehát nem volt kizáró tényező az, ha valaki pásztor volt, hogy a nagycsaládnak ne lehessen a tagja. Az Anatólia területén kialakuló önálló utat követő europoid emberek által létrehozott társadalmat a történelem Hegyi népekként ismeri, vagy, ahogy mi ismerjük Hettiták, ami a számunkra azt is érthetővé teszi, hogy ez a nép „Hét Törzs”-ből tevődik össze. Ezt a kutatások már több esetben is megerősítették. A hegyi népek sorából meg kell említeni azokat a népeket, amelyek ebbe a kategóriába tartoztak elsősorban a Hettitákra gondolunk ebben az esetben, de meg kell mondani, hogy számos más

olyan népet is értünk ez alatt, amire egy átlagember nem is gondol. Ilyenek a Kurdu népek, Kumman népek, a Kun népek, Gáthák, Szittyák, Hun, Magyarai népek és még sorolhatnám, mert az sem véletlen, hogy ezeken a területeken olyan sok város nevet találunk, amelyik megegyezik az általunk ma lakott területeken található település nevekkkel, hiszen ebből is láthatjuk, hogy a Tanama kutatásnak mekkora szerepe van a helységneveknek, a névetimológiájának a feltárásában. Köszönet mindazoknak, akik a fáradságot nem kímélve ezt a területet kutatják, illetve kutatták. Néhány kiváló kutató nevét meg kell említenem, Dr Vámos Tóth Bátor, Dr Pálosi Job Andor, Simon Endre Miklós. Ezek a kutatók felvállalták azt, hogy a tudomány képviselői élcelődjenek a munkáikon, mert mind azt, amit elértek minden másnak nevezték az Akadémikus tudósok csak nem tudományos munkáknak, úgy gondolom ez a munka, amit a fent felsorolt kutatók végeztek elengedhetetlen ma már a történelem kutatások terén, mert válaszokat lehet találni azokra a kérdésekre, amelyekre korábban nem találtunk és nem tudtunk értelmezhető válaszokat adni. A Hettita népről még a múlt század XX. sz. első harmadában alig tudtunk valamit, mert a feltárásoknak az eredményeit alig, vagy egyáltalán nem ismertük, ekkor még azt sem tudtuk, hogy a Közel-keleten milyen befolyással bírt ez a nép. Az Egyiptomi feliratokban szereplő népet nem tudták beazonosítani, de a Bogaz-Köy megtalálásával egy időben rájöttek a kutatók, hogy egy olyan birodalomnak a központját találták meg, amelyről már egyes levelekben (Amarna levelek) annyi szó esik. Lám a kutatók sem gondolták azt, hogy egyszer rábukkannak arra a területre, ahol élt ez a történelmi nép. Ugyan úgy a Sumériáról már sokat tudtunk, addig a Hettitákról szinte semmit, mert az utókor elfelejtette ezt a népet, mert a népvándorlások sokasága elfelejtette az őshonos népeknek a lakhelyét, szállásterületét. A mai ismereteink szerint a Hettiták a Közel-Kelet történelmében igen nagy szerepet játszottak, a legrégebbi Europoid nyelvet beszélték, amelyet nevezhetünk úgy is, hogy az ősi Szittyai nyelvet beszélték, amely megegyezett a Kárpát-medencében beszélt nyelvvel. Kisázsia keleti területein már egy ilyen és hasonló kultúrával rendelkező népet kilehet mutatni az ie V.-IV. évezredtől, igaz az Akadémikus kutatások ezt igyekeznek olyan időkeretekbe helyezni, hogy minél későbbi időpontra igyekeznek tenni ennek a korát. Tudjuk azt, hogy az ősi Szittyák népéhez tartoztak a Szabírok, a Sumerek (Mah-Garok), Hét törzsbeliék, az Urartuiak, Kunok, Hunok, és még sorolhatnánk azokat a népeket, akik a kelet kultúrájának a létrehozásán fáradoztak. Ezek az ősnépek nem mások voltak, mint a Szittyai népek, vagy azokból kivált újnépek, akik rokonaik voltak a szittyáknak, ilyenek a Kurdu népek, akik valahol a Van tó környékén tanyáztak és éltek az életüket. Az ie. III.- II évezred fordulóján már a Hun Szittyai népek önálló államalakulattal rendelkeztek az Anatóliai területeken, mert ezekre meglehetősen találni azokat a feljegyzéseket, amelyek ezt bizonyítják. A keletkutatás területén talán a legjobb írásos anyag a „Babiloniai” Krónika, amelynek a hitelességét tekintve sokkal megbízhatóbb az Asszír feliratoknál, hiszen a Babiloniai krónikákban nincsenek olyan túlzások, mint az Asszír feliratokban. Bizony ezeket a krónikákat figyelembe kellene venni és ezeknek az ősi iratoknak a mondanivalóját nem szabad figyelmen kívül hagyni, mert a Szittyákról, a Hettitákról szó van ezekben az iratokban. Meglepődtem azon a magyarországi hozzáférhetőségben megtalálható irodalomban, amely ma is úgy tanítja, hogy az „indoeurópai” népek az ie. XVIII. században államot alapítanak Anatólia területén. Ez mind igaz lenne, ha a kor is megfelelné a régészeti feltárások igazi eredményeinek, lám ez nem így van, hiszen a régészeti leletek azt bizonyítják, hogy ez a nép több ezer éve alakította ki itt ezen a területen a maga magas szintű kultúráját. Csak arra kell felfigyelnünk, hogy Bedrich Hrozný mi alapján hozta létre ezt a nyelvcsaládot, tudjuk azt, hogy alig néhány szóazonosságot vett figyelembe és ennek megfelelően alakította ki a véleményét és alkotta meg az indoeurópai nyelvcsaládra vonatkozó elméletét. A Hettiták népe az Anatóliai fennsíkon alakították ki a maguk államát, amely egy lassú fejlődési folyamatnak köszönhetően jött létre. A Kisázsiai területen található Halis (Halys) hajlatában kialakult államkezdemény fejlődése egy igen hosszú fejlődésnek köszönheti a létét, mert a történelmi folyamatok nem csak a Halis területét érintette, hanem tőle

nyugatabbra eső területeket, így a Trójai területeket is, amelyek ebben az időben szintén Szittyá népeség volt. Nem véletlen az, hogy ezeken a területeken olyan nagy a hasonlóság a régészeti leletek között, hiszen a Szittyák egy másik törzséhez tartozó népe lakta ezt a vidéket, akiket úgy hívunk, hogy GÉTHÁK. A fentiekben említettem a gazdasági fejlődésüknek a lehetőségeit, amely nem más, mint a nyitott gazdaságnak a megléte és annak a tovább fejlesztése, mert az időjárási lehetőségek teljesen mások voltak, mint mezopotámiában. A II. évezred elejétől már kimutatható az, hogy a Halis hajlatában egy megerősödött államalakulattal állunk szemben, mert a Közel-Kelet népei ekkor találják szemben magukat azokkal a pásztornépekkel, akik az Anatóliai népek nagy családjainak a tagjai, ezeket a népelemeket Hikszoszoknak nevezzük, vagy más néven a pásztornépek királyságának. Az egyiptomi feliratokon meglehet találni azokat, amelyek tájékoztatnak bennünket arról, hogy a felirat szerint ötszáz évig hadakoztak a Hikszoszokkal mikor a pásztorok Egyiptomot a birtokukba vették. A Hettita állam a Halis folyótól (ma Kizil-Irmak) keletre Hattusas (Bogaz-Köy) fővárossal alakult ki. A birodalom megalapítójának tekintik Labarnas királyt, ő róla vált ismerté az, hogy a törzseket egyesítette és így alakult ki a szövetségi állam. Ez azt is jelenti, hogy a meglévő városállamokat egy központosított állammá szervezte át, amelynek az lett a következménye, hogy az Anatóliai területek nagyhatalmává vált a Hét-Törzs országa, tehát ebből is látható a birodalomnak az összetétele. A hettita állam volt talán a legelső azon államalakulatok között, ahol a despotikus államiség kialakult, vagy más néven a monarchikus királyság. A fent említettek azt bizonyítják, hogy az államnak a szövetségi rendszer megteremtésében volt a legnagyobb feladata, majd a későbbiek során a birodalmi érdekeknek a megteremtése, valamint a kereskedelemnek az újbóli fellendítése. Az Anatóliai államnak nem voltak olyan feladatai, mint a Mezopotámiai gazdaságban, hogy az államnak kellett megszervezni mind azt, ami az öntözéses gazdálkodásnak a szervezéséhez elengedhetetlen volt. A különbségekről csak annyit kell megjegyezni, hogy a Hettita király az nem az istenek földi helytartója volt, hanem az egyenlők között volt a legelső, ami azt jelenti, hogy a földek nem a királynak a tulajdonában voltak, hanem az arisztokrácia tulajdonában és természetesen a király is részesedett a javakból. A király hatalma nem terjedt ki minden alattvalóra, az arisztokrácia nem csak eszköz volt a király kezében, hanem lényeges hatáskörrel is rendelkezett, tehát a királyt felruházta az arisztokrácia a hatalommal. A király hatalmát korlátozta a tanács (parlament) (Pankusz), amelyben a király rokonai a törzsi arisztokraták az állam főméltóságai foglaltak helyet és döntöttek a hatalmi kérdésekről. Az ie. XVII- XVI. Században zavargások törtek ki, amelynek a kezelése egyre jobban elhúzódott és az ie. XVI. Század utolsó negyedéig a királyok nem alkottak dinasztiát, a trónt csak az előkelők jóváhagyásával fogadhatták el a királyok, ez a rendszer trónvillongásokhoz vezetett, ezt követően egy reform lépés következett be az állam életében. Telipinus király (ie.1525-1500) hajtotta végre az alkotmányreformot, és szabályozta a trónöröklésnek a rendjét. Ez időtájt állították össze a Hettiták új törvénykönyvét is, valamint a „tanács” (pankus) mellett egy másik intézményt is létrehozta ez a „harcosok gyűlése”, ez nem tekinthető népgyűlésnek, a „tanács” tagok a királyi testőrségből a katonai egységekben kiszolgált parancsnokokból állt, valamint a megválasztott előkelőségek lehettek a tanács tagjai. Ennek a tanácsnak a hatásköre nem csekély, hiszen a tanács javaslatára még a királyt is felelősségre lehetett vonni, a gyűlés tagjai felett az ítékezés joga a gyűlésé volt. Az ie. XVII század vége felé kezdett a Hettita hatalom igazán nagyhatalommá válni, hiszen a terjeszkedési politikája is erre az időre tehető. Igaz a terjeszkedési politikájának esett áldozatul Babilon a Hamurappi birodalmának a megdöntése. Az ie. XIV. században uralkodó királyok a határokat kitölték egészen a Közel-Keleti határokig, ennek az időszaknak az egyik legenergikusabb uralkodója volt I. Suppulumas (ie. 1380-1340) a legnagyobb siker volt a Mittani államnak a legyőzése és a határokat kitolta egészen a mai Libanonig. Az ie. XIII sz-ban volt a Hettiták és az Egyiptomiak összecsapása Qadesnél (Kádes) ie.1296-ban az igazi csatát Muwatalis Hettita és II. Ramses egyiptomi fáraó vívták meg, még ugyan ebben a században III. Muttusilis ie.

1275-1250 kötöttek békét Egyiptommal. Az ie XIII. század második felében megingott a Hettiták hatalma egy gazdasági válságnak köszönhetően és a szövetségesei is felláztak a központi hatalom ellen és a tengeri népek elsöprik a Hét-törzs országát, majd később megalakul az új Hettita birodalom, amely már nem hosszú életű. A több évszázadon keresztül fennálló hatalmukat a társadalmi berendezkedésüknek köszönhetik, valamint a jól felfegyverkezett hadseregüknek a modern fegyverzeteiknek, hiszen az egyiptomi feliratokon megtalálható, hogy olyan fegyverekkel rendelkeztek, amelyek az Egyiptomi bronzkardokat úgy vágják el a Hettita kardok, mint a vajot, ma már tudjuk, hogy a vezéreknek a kardjaik már ebben az időben vas kardok voltak, amely értékében meghaladta az aranyak árát. Hatalom fenntartásában sokat jelentett a kiváló királyoknak a diplomáciai érzékük, valamint a modern harci technika alkalmazása, így a harcikocsiknak az alkalmazása, valamint a lónak a harci eszközként való alkalmazása.

Régészet

Az ősi Anatólia felfedezése

A monda szerint az ifjú Leandros az ősidőkben minden éjszaka átúszta a Helléspontost csupán azért, hogy a szeretett Héráját magához ölelhessen. Ázsiából Európába úszott át. A Földközi tenger és a Márvány tenger közötti keskeny sávot (tengerszorost), ma Dardanelláknak nevezzük, voltaképpen ez nem is választóvonal, hanem egy összekötő híd Európa és Ázsia között, ezt igazolják vissza azok a régészeti leletek, amelyeknek a hasonlóságain oly sokszor elcsodálkozunk, mert a kérdés az, hogy miként kerültek azok pont oda, ahol megtalálták őket. Ékes bizonyítéka ez annak, hogy valaha is átjártak ezen a keskeny szoroson az emberek és ennek tudható be az, hogy Kisázsia a népek olvasztótégelye lett. A történelemnek a kerekét, ha fel akarjuk tární, akkor vesszük észre, hogy azok a régészeti leletek, amelyekkel itt találkozunk, mennyire hasonlítanak a Kárpát-medencei leletekre, de ha az embereknek a maradványait megvizsgáljuk, kiderül az, hogy ezek az emberek, akik az ókorban itt ezen a területen éltek azok mind Europoid emberek voltak. Az Anatóliai területek ősi történelmét az ott élő emberek szinte teljesen elfelejtették, hiszen a XIX. és a XX.- század felfedezői ismertették meg velünk azt, hogy ezen a területen egy ősi kultúrával rendelkező nép élt és alkotott az ókorban. Kelltek olyan kutatók, mint Albrecht Götze, aki felfigyelt azokra az ősi maradványokra, amelyek felkeltették a figyelmét és a „Hettitológia alap ismerveit összeállította”, idézzük fel mit is mondott: „Akkor történt először, hogy európai népek hatoltak be a művelt világba, és nem utolsósorban éppen ez teszi a Hettita kérdést olyan vonzóvá...”. A történelemtudomány igen érdekes fintora, hogy alig néhány évtizede ismerjük a Hettiták történetét, de meg kell mondani, hogy a történelmüket viszont alig ismerjük még ma is, hiszen az írásos emlékek közül ki kell emelnem az Amarnai leveleket, mert ebből a diplomáciai levelezésekből tudunk meg leg többet. „A tudományok, művészetek, és mesterségek”- (La Rus) lexikona, amelynek a történelemformáló szerepét nem lehet elvitatni, azóta sincsen még egy hasonló kaliberű olyan összefoglaló tudományos mű, amely az érdeklődőknek olvasmányos és a tudást átadni képes mű jelent volna meg. A fent említett Lexikonban mit is olvashatunk, a Hettiták címszó alatt idézem: „Kánaáni nép, amelyet az Izraeliták Palesztínában találtak, Hebron vidékén, az Ammoriták között és mellett, majd később északabba, Bethel környékén élt és Salamonnak meghódolt: de Szíria felé még később is volt egy független, királyi uralom alatt élő hettita törzs”. Na, most kell felkötni a fehéreneműt, mert ha ez így lenne igaz, akkor a zsidó kultúra tényleg a legelsők közé tartozna, pedig tudjuk a zsidók is a kultúrájuk nagy részét úgy vették át a Szkítha, Hun, Magyar népektől, hiszen azok az elemek mind kimutathatóak a kultúrájukból amelyekre, annyira büszkék. Ebből az következik, hogy a történészek igen keveset tudtak, még az 1800-as évek végén a Hettitákról. A Hettita állam az ie. II. évezredben az akkori világ egyik nagyhatalma volt, amelynek az uralma kiterjedt Kisázián túl egészen Szíriáig, arról az államról beszélünk, amely elfoglalta Babilont és Egyiptom ellen is eredményes harcokat vívott, de már korábban az egyik népe, pontosabban a Hikszoszok már elfoglalták Egyiptomot. Ma szinte hihetetlennek tartjuk azt, hogy egy ilyen nagyhatalommal rendelkező államalakulat, amely úgy kulturálisan, mint hatalmi tényezőként, amely saját írással és jogrendszerrel rendelkezett arról ma alig tudhatunk valamit. Annál érdekesebb az a tény, hogy a régészek ásója nyomán és az összehasonlító történelemnek köszönhetően egészen az iu. XX.-századig szinte teljesen rejtve maradt a tudományok előtt. Ez annál is érdekesebb, midőn a kutatók azon dolgoztak, hogy megismerhessük ennek a népnek a múltját és a történelmét ez alig húsz embernek köszönhető. Lám mégis sikerült az ismeretlenből az ismert világba kalauzolni a történészeket, mert a

régészeti ásatások fellebbentették a fátylat erről a régen elfeledett világról, amely tőlünk-magyaroktól nem is esik távol, mert egy Hun Magyar nép életéről és kultúrájáról van szó. Az egyik ismert dolog nem is lehetne más, mint az a kapavágás, amelyet az ókori történelemkutatók megtettek ezen a vidéken. Tudnunk kell azt a tényt, hogy az Ázsiai kontinens nyúlványát ma Kisázsianak nevezett terület, nem csak folytatása Ázsiának, hanem úgymond képmása is, hiszen „Ásia-Minornak” is szoktuk nevezni, mivel úgy találták a kutatók, hogy körvonalaiban és a hasonlóságaiban nagy Ázsiát utánozza. A Halys (Halis) hajlatának a fennsík jellege, vagyis a táblásvidék, köröskörül táblás hegyvidékekkel, valamint a teraszos művelésnek a jellegzetességeivel találkozhatunk, meg kell említeni azt a tényt, hogy akik megengedhették maguknak azt a megjegyzést, hogy „a nagy Ázsia” északi és a keleti határait még nem ismerték és azt mondhatták, hogy az Ázsiai világ központja mi vagyunk a „Hét Törzs országa, a Hettiták”. Büszkén mondták, hogy mi vagyunk a napkelet országa, hiszen csak gondoljunk bele mennyire igaz lehetett ez a maga korában. Ma is lehet találkozni helyenként tömörkereű kocsikkal, amely azt is jelenti, hogy az ősi hagyomány ma is él, sőt a nyikorgó fanyereg is megtalálható még az utolsó időszakig, természetesen a modernizációnak a hatásait ma el kell ismerni, hiszen az időnek a kereke nem áll le, hanem haladunk tovább az életnek a rögös útján. Szürke és fehér falak tűnnek elő a fénylő napsütésben, ugyan úgy, mint annak idején, mint az első Asszír kalmárok idején legalább három és félezer évvel ezelőtt a haszon miatt igyekeztek Assurból Anatólia szívébe. A kiégetetlen vályogtégla falak ma is megtalálhatóak ezen a vidéken, a perzselő napfény időnként megrepeszti őket, de az eső ismét egybe forrasztja, lám egy idő múlva szét mállanak és elenyészik a régmúlt idők maradványai. Úgy látom éppen eleget regéltem a Kisázsiai területekről, de azt is látni kell, hogy a múltunknak egy csekély darabkáját találhatjuk meg ezen a történelmi területen, tehát értékelnünk kell és egyben meg is kell becsülnünk mind azt, amint történelmünknek egy iciny piciny szegmensével találkozunk. Kisázsia nam nagyobb az Európai nagy államaitól, így a Németországtól, vagy a Spanyolországtól, de mégis azt kell mondani, hogy az Anatóliai területek a népek olvasztótégelye volt a történelmi idők kezdetén, amely nem leválasztandó a Kárpát-medence őstörténetéről. A Kisázsian élő ősnépek vetélkedéseit is figyelembe véve a koraókorban ezen a területen nem sikerült egyetlen félnek sem egy új birodalmat létrehozni, hiszen az itt élő népek csak akkor tudtak jelentőset alkotni, amikor a Kárpát-medencéből kirajzott népek keveredéséből létre jöttek azok az új népek, akiknek a bölcsessége és a kultúrája jóval meghaladta a helyi lakosságét. A keveredésből következik az, hogy egy új nép, népcsoport alakult ki ezen a területen, amely népet a tudomány Gétha népeknek ismer. Majd a későbbiek során már ez a nép is tovább keveredik és létre jön a Szittya nép, amely a történelmi okok miatt folyamatosan új hazát kerestek, mert a déli területeket előzőlötték a szemita népek, akik az erejükénél és a technikai felszereltségükénél fogva erősebbeknek bizonyultak, mint a már letelepedett Anatóliai lakosság. Az első ilyen népet meg kell említenem, mert az akkori világnak az urai lettek, ezek nem mások, mint az Óasszírok. Azt gondolom, hogy a régészeti kutatásokra kell helyezni a hangsúlyt, mert a földrajzi és az etnikai kérdések tárgyalásából nem ismerhetjük meg azt a világot, ami kialakult az ie. III. és a II. évezred fordulóján valamikor, hiszen a történelmi időkben már ezen a területen egy létező birodalom működött, mert az írásos anyagok erről már tudósítanak. Az valószínűnek látszott korábban is, hogy az asszírok nyomán itt Anatóliában kellett egy olyan állam alakulni, akikkel már az asszírok tudtak kereskedni, mert a Kültepe kereskedelmi központnak a kiépítésén fáradoztak és újból megszervezték a városnak a kereskedelmi életét, amely a Sumer nép elüldözésével teljesen visszafejlődött és élte a kistelepüléseknek a minden napi életét. Ha már itt tartunk szólnom, kell arról is, hogy az Anatólia mit is jelent, azt jelenti „Napkeleti ország” Árgus szemekkel nézte a világ az ezer-nyolcszáz éves második felében azokat a jelentéseket, amelyek napvilágot láttak, hiszen egy nagy múltú birodalomnak a nyomára bukkantak a kutatók, hiszen nem minden napos eredménnyel kecsegtetett a Bogazköy megtalálása, mert hatalmas rommező

ált a fennsíkon, amelyet a tudomány még ekkor nem ismert. Charles Félix Mari Texier (1802-1871) ez a tudományokkal foglalatosságú utazó, aki olyan vállalkozó ember volt, aki nem sajnálta a pénzét azért, hogy visszakalauzolja magát a régmúlt világba. A technikai tudományok legalább annyira érdekelték, mint a régiségeknek a megfejtései. Texier a Taviumot kutatta és ebben a Bogazköy nevű faluban kapott szállást és útbaigazítást a helyiektől, melyeknek utána akart nézni és meggyőződni a valóságokról. A területre kísértélva hatalmas kőtömböket talált szépen szabályosan sorba rakva, igaz már az évezredek megviselték a felületeiket, úgy álltak ott, mint ha öröktől fogva oda lettek volna építve. A látvány lenyűgözte Texiert, hiszen jól kivehető volt a felülnézetből a palotának a falai, valamint a körötte elterülő épület csoportnak a látványa is. Ekkor még fentebb araszolt a hegyre, hogy még jobban belássa a környező területet, így nyílt lehetőség arra, hogy a tagolt tájat szemügyre tudja venni, ekkor falmaradványokra bukkant, amelyek szemmel láthatóan is kilométernyi hosszúságban húzódtak, amerre csak a szem ellátott. Ekkor Texier felmászott a területnek a legmagasabb pontjára és ekkor látta meg azt a tényt, hogy alatta egy ókori városnak a maradványait látja és elgondolkodott azon, hogy ez a város legalább akkora, mint az ókori Athén lehetett. Már is jöttek a kérdések kik és mikor építhették ezt a várost, meg fogalmazódott benne, hogy ez lenne a „Tavium”? A városnak a területére lesétált és megtalálta azt a kaput, amelyen oroszlános domborművet talált. Egy másik kaput is talált azon emberábrázolások voltak, ez az alak valószínűleg egy királynak az alakja lehetett, mert az eddig látott egyik domborművel sem volt összehasonlítható. Ezeket a domborműveket ott a helyszínen le is másolta, illetve a kísérőivel lerajzoltatta, de a kísérők is elámultak a látványon, mert korábban még ilyet nem láttak. Texier ekkor vállalkozott egy magyarázatra, idézem: „Mivel teljességgel az-az eszme tartott fogva, hogy az ókori Taviumot kell megtalálnom, ezekben a romokban is hajlandó lettem volna egy Jupiter templomot látni, azzal a menedékhellyel, amelyet Starbón említ.: Később azonban kénytelen voltam ezt a véleményem feladni”. Ezek után beismeri a tévedését, hiszen semmi olyat nem tapasztalt, hogy ezen a területen római építészetnek valamelyik elemét is megtalálta volna, de idézzük fel mit is mondott ezzel kapcsolatban: „... egyik épületet sem lehetett a római történelemnek valamelyik korszakába besorolni: a romoknak ez a nagyarányú és sajátos jellege nagyon megzavart, amikor a várost történelmi névvel akartam nevezni...”. Lám a megtaláló személye is azt mondja, hogy ez a rom nem lehet a római kornak a terméke, de mégis a barátja és munkatársa William Hamilton, aki a jegyzeteit átnézte azt állítja, hogy Tavium maradványait találta meg, de ebbe nem hisz a Texier, mert a látottak nem tudták meggyőzni a helyes döntésről. Azonban egy helyi lakosnak a segítségével a település egy másik részét is megmutatja Texiernek, aki nem hisz a szemének, mert ez a hely Bogazköytől alig egy órányi gyalog távolságra található. A bennszülött lakos a kutatót egy fennsíkra vezette, ahol megmutatta az itt található ősi maradványokat. Texier teljes meglepetésére itt találta azt a kőfalat, amely tele van írással, valamint alakos ábrázolásokkal. Ma ezt a kőfalat Yazlykalanak (magyarul „Írott kő”-nek nevezik). Itt egy meredek szikla emelkedik fel magasra az égnek, melynek a széles nyílásában a függőleges fal durván megvan, faragva (lesímítva) és itt különös ábrázolások tűnnek az ember szeme elé. Az elébe kerülő ábrákon Texier isteneket látott maga előtt, melyek ünnepélyes méltósággal és merevséggel vonultak végig a sziklafal mentén, mindegyiken hegyes süveggel a fején és övvel körülfogott köntöst viselnek, ami ma már nyilvánvaló, hogy ez a viselet nem is lehet más népnek a viselete, mint a Szittyáké. Tudni kell azt is, hogy a szittyák nagy családjába kik és mikortól tartoztak, mert akkor azt is meg tudjuk mondani, hogy ezen belül melyik népcsoportnak a képviselőivel van dolgunk. Texier és a bennszülött a sziklahasadékban előrehaladva, ott, ahol a folyosó egy jobb kanyarulatot vett, új képek, új alakok következtek, de ezek már más ruhát viseltek, mint az előző részben. Fejükön a hegyes süveg helyett, triarat viseltek, a képen még két szárnyas alakot is láthatunk, a többi alak a számunkra felismerhetetlen tárgyakat tartottak a kezükben, vagyis más alakok nyakán állottak, vagy

állatok lépkedtek utánuk. Texier a memoárjaiban leírja, hogy a félelem fogta el a látvány miatt és ekkor már a kijáratot kereste, mert tudta, hogy egy szakrális helyen tartózkodik, ahol ezeket a figurális ábrázolásokat meglátta. Ekkor baloldalt egy ajtót fedezett fel, amely még szűkebb hasadékba vezetett. A bejáratnál döbbenet fogta el, mert jobbról is és balról is két kőbe faragott démont látott, oly módon, mint ha elzárná a kijáratot, vagyis a terem felé vezető bejáratot. A látványhoz hozzátartozik az, hogy a falon ismét egy felvonulást pillantott meg, tizenkét harcost, vagy istent? Merev testtartással lépkedtek egymásután, fejükön hegyes süveg, mindegyiknél sarlókard. Ezekkel ferdén átelembeben egy magas alakot láthatunk a sziklán, amint oltalmazó mozdulattal öleli át a kisebbet. Kinyújtott karjuk fölött egy virághoz hasonló faragvány lebeg, jó sok hieroglif jellegű ábrázolással, nyilvánvalóan ezek nem is lehetnek mások, mint szimbólumok, csak az a kérdés, hogy minek a szimbólumai ezek. Amikor Texier visszament és még jobban körül tekintett, akkor vette észre, hogy a teremben több a fent említett ábrázolásokhoz hasonló ábrázolásokat lehet találni, némelyeket az időjárásnak a vasfoga annyira tönkretette, hogy már alig lehetett felismerni azt, hogy mit is ábrázol a sziklafal faragványa. Nem tudta eldönteni, hogy amit ott lát az egyáltalán díszítmény e, vagy írásnak a fenn maradt jelei? A kérdés még jó néhány évtizedig fenn is maradt, mert a Hettita írás megfejtése, csak a 1900-as évek elején történt meg. Térjünk vissza a Yazylykala (Írott kő) elhagyása utánra, mert Texier végig járatta a tekintetét a bejárat előtti sík térségen, falmaradványokat ismert fel, felsóhajtott és ezt mondta „itt meg épületek állottak”? A völgyön át átnézett a Bogazköyi romokra, hegygerincekre, a fennsíkra, a szakadékokra, amelyeket a déli napsütés kegyetlenül perzselt. Imígyen fogalmazott Texier „Ezt a vidéket akkor teremtette az úristen, mikor ökölboszorított kézzel látott a munkájához. Ezután egy olyan népépítő akarata uralkodott itt, amely a sziklák természetes meredekségét kőtömbökkel még magasabbra tornyozta, ugyan úgy még most is, mikor átnéztem, felismertem a falmaradványokat, amelyek ekkor különben is megközelíthetetlen csúcsokat még biztonságosabb bástyarendszerré egyesítették”. Erről az élményéről Texier az 1839-es évben adott ki egy útleírást Párizsban, amelynek a címe: „Description de l' Asie Mineure” Ebben a könyvében is kénytelen volt bevallani, hogy ilyen erővel bíró népet, mint amilyenre Bogazköyben a romok alapján következtetni lehet a XIX.- századi történelemtudomány Kisázsia területén az ie. II. évezredből még nem ismer. Igaz Európában egyáltalán nem tudtak a Bogazköyi leletekről Texier előtt, de a felfedezések után számos más kutató és érdeklődő is megfordult ezen a területen. Amit Texier megírt az a szakembereket idegesítette, mert semmilyen fogódzót nem találtak azzal szemben, hogy ez az utazó miről is beszél, hiszen a történelemtudósok úgy gondolták a népek történelméről szinte mindent tudnak, de ez bebizonyosodik, hogy nem így volt. Az is ebben az időben természetes volt, hogy a fiatal régészet művelői figyelmét felkeltette mind az, amit Texier a képeken be tudott mutatni, hiszen azon kívül semmi bizonyíték nem állt a rendelkezésre. Az 1830-as évet követően a fiatal régészet a káprázatos eredmények irányába az ásatásoknak a létrejöttét szorgalmazták, hiszen ekkoriban már a Mezopotámia területén és az Egyiptomi területeken eredményes ásatásokat folytattak azok a feltáró régészek, akik ezt a tudományt megalapozták. Egyiptomban a feltárásokat Lepsius és Mariette voltak azok, akik az egyik csodát a másik után tárták fel. Mezopotámiában Botta és Layard a Folyamközi kultúrának a feltárói voltak, még akkor is, ha megelőzték őket néhányan korábban, de a tudományos feltárásoknak a kialakítása az „Ő” nevükhöz köthető. Hamilton kevéssel Texier után felkereste Bogazköyt, de a közelben található Alaca-Hüyük falunak a határában található rommezőt is. H. Barth és A. D. Mordtmann német utazók pontosabb adatokat szolgáltatottak Bogazköyről, mint azt tette Texier és pontosították a Texier féle alaprajzoknak a méreteit, valamint pontosították a tájolási adatokat is. A francia Langlois ugyan ebben az időben bejárta Tarsos környékét 1862.-től kezdve pedig Georges Perrot, ugyan csak francia tudós egész Anatóliát beutazta, miközben a Törökország területét páratlan lelkiismeretességgel kutatta és egész sor új elemet fedezett fel. Így talált rá például a régi Bogazköy területén egy ferde

sziklára, úgynevezett Nisantepét, tele olyan jelekkel, amelyeket már az idő nagyon kikezdett, jórésük már csak kaparásnak látszott, de mégis ugyan azt a jelleget mutatták, mint azok, amelyeket Texier Yazylykalában felfedezett. Ezekről a feliratokról éppen tíz évvel később készített pacskolatot egy német tudós, akit úgy hívnak Karl Humman, a pacskolatokat a Yazylykalai domborművekről is elkészítette és ma is ezek a pacskolatok állnak a tudomány rendelkezésére. 1887.-ben Perrot a „Histori del l' Art dans Antiquité” című nagy gyűjteményes munkába még egyszer összefoglalta Anatóliának mind azokat a rejtélyes emlékeit, amelyeket eddig számon tartottak. A fenti rejtélyes anyagok közül meg kell ismerni mind azokat, amelyek az Anatóliai területeknek a kultúrtörténetével foglalkozik, hiszen az Asszírológusok nem kevésbé meglepő feljegyzéseket találtak a tábláikon. Ugyan az a III. Hattusilis (Hettita király) beavatkozik Babilon életébe, aki Asszíria és a Babilon élet halál harcát vívják és támogatja a babiloniakat Asszíriával szemben, erre hallgassuk meg az egyik asszír méltóságnak a panaszait, idézem: „Te nem úgy írsz nekünk, mint testvér a testvérnek, hanem parancsolsz, mint a rabszolgáidnak”. Ez a megállapítás betetőzte mind azt, amely megsemmisítette az Óbabiloni birodalmat, úgy ie. 1594.-ben. Tehát a hatalomnak a gyakorlása terén látható, hogy ezen a területen pillanatnyilag nem létezett nagyobb hatalom a hettitáknál, mert a Hamurappi dinasztiáját pontosan „Ők” a hettiták döntötték meg. A Yazylykalai sziklafal megismerése tette lehetővé azt, hogy a Hettita kort kutatni lehessen, mert korábban erről a vidékről és az ott élő ősi népekről semmi ismeretanyagunk nem volt. Ez a felfedezés volt a kutatások szempontjából a legfontosabb, hiszen azok az anyagok, amelyek ezzel a területtel kapcsolatosak szinte teljesen eltűntek az anyagtömegben, így a Perrot rajzai, leírásai, melyet majd a volt munkatársa E. Guillaume 1872 től tesz közzé. Tíz évnek kell eltelnie ahhoz, hogy az első pacskolatok és másolatok elkészüljenek Karl Humman jóvoltából, így a Yazylykalai domborművekről is. A Bogazköy megbízható alaprajzát is Humman készítette az csak hab a tortán, mert a felmérései olyan pontossággal bírtak, hogy ma is megállják a helyüket az akkori felmérések. Hummanról tudni kell, hogy a végzettsége vasútépítő mérnök, tehát ezt a tudását igen jól tudta kamatoztatni a régészet (archeológia) terén. Az igazi hírnevét a Pergamoni oltár feltárása alapozta meg és ezzel vált híressé. 1887.-ben Perrot újabb könyvet jelentetett meg, amelyben összefoglalta mind azt, amit tudni lehetett az Anatólia őskoráról, a könyvének a címe: „Histori de l' Art dans l' Antiquité”. Ez a gyűjteményes könyv mind azt tartalmazza, amit tudni kell Anatóliáról, vagy a tudomány számon tartott, így az egyik domborműhöz és a jelrendszerhez, ekkor más olyan sejtések is csatlakoztak, amelyek már mások számára szinte bizonyosak voltak. Kicsit furcsán hangzik az, hogy a tudomány nem vette igazán figyelembe a Texier könyvét, ám egy dolgot ne feledjünk el, hogy a könyvének a megjelenése egybe esett a Jean Francios Champollion 1822.-ben megjelent megfejtésével, amely az egyiptomi hieroglifákat a vallatásnak köszönhetően megfejtette, ebből következett az, hogy Texier munkája háttérbe szorult. Az egyiptomi köveknek a vallatása azt eredményezte, hogy fényderült az Egyiptom történelmének a négyezer évről, amely eseményekben igen gazdag volt és egyben olyan esemény volt a tudomány számára, amely mérföldkövet jelentett a tudományok terén. Azért érdekes ez az időszak, mert a régészet terén ekkor jutottak el azokhoz a felfedezésekhez, amelyek ennek az új tudományágnak a végleges kialakulását is megteremtette. Ilyen felfedezések történtek Egyiptomban Richard Lepsius, Aguste Mariette, feltárták a legrégebbi dokumentumokat, vagy Mezopotámia területén Paul Emile Botta ásatásokat kezdett a Qujundzsiken, majd Horszabadon (Horszabád) és itt felfedezte Sargon király palotájának a maradványait és vele párhuzamosan az Asszír szobrászat legszebb darabjait. 1845-1849.-ben Austen Henry Layard kiástá Ninivét, Henry Crestwicke Rawilson megfejtette az ékírást. Ezek voltak azok az okok, hogy a Texier munkái háttérbe szorultak és nem váltak olyan ismerté, mint az itt felsorol felfedezőké. Meg kell még említenem ebből a korból a Trójának a felfedezését, amely szintén a maga korába elhalványult a fent ismertetett munkáktól, mert a világ szeme a fenti eredményekre szegeződött. Archibald Henry Sayce már 1876-ban az íróasztala mellől sejtette az Anatóliai valóságot, de

nem igazán beszélt róla, mert tudta, hogy egyszer eljő az „Ő” ideje a kutatások terén. 1880-ban kijelentette Sayce, hogy az Égei-tenger partján Karabelben és Sipilosban Bogazköytől kb. 800 km távolságra talált reliefek hettita stílusúak és az eredetük biztos, és amikor az angol W. H. Skeene és G. Smith a Bogazköyvel azonos jellegű szobrokat tártak fel az Eufrat partjainál Kargamishnál (Karkemis), ez Bogazköytől kb. 500-km távolságra van keletre. Ettől a pillanattól kezdve Törökország a kutatások szempontjából nem volt érdektelen, hiszen minden olyan feltétel és ismeretanyag állt a rendelkezésre, amely a sikert biztosította. Legalább is a Hettitológia szempontjai szerint! Ez az új tudományág 1884.-ben született meg hivatalosan, mert addig nem voltak szisztematikus feltárások az Anatóliai területeken, ezt úgy kell értelmezni, hogy a tervezett formában előre elhatározottan. A modernnek nevezett kutatásokat a Sayce kutatásaitól számítjuk. A hettitaírásról azt állította, hogy egyértelműen azok a jelek, amelyekkel találkozunk a sziklafalakon azok nem mások, mint írásjelek, sőt azt is mondta az egyik írásában, hogy megfejtette a soroknak a „busztrophédon” (olvasásának az irányát) sorrendjét, ami érdekes, hogy jó helyen tapogatózott a maga elméletével, mert egy tanulmányt is közzé adott olyan címmel, ami önmagáért beszélt, „A Hettiták Kisázsiaiában” címmel. 1880-ban egy szenzációs előadást tartott a Bibliakutató társaságnál, amelynek révén egy darabig azt a kétes hírnevet szerezte, hogy „Ő” a Hettiták „feltalálója”. Ez viszont nem volt igaz, de a kezdetekben nem tett semmit annak érdekében, hogy ezt a jelzöt elhárítsa magáról és ez a jelző így hamisnak bizonyult. Sayce előtt egy misszionárius Wright egy cikkében (British and Foreign Evangelical Review) című folyóiratban a Hettiták népének tulajdonította a Kisázsiai leleteket. Ez a tanulmány nem talált nagy sikert, mert nem a meggyőződéses kutató lelkesedésével íródott, de ma már tudjuk, hogy jó úton haladt és eredményes volt, amit ebben a tanulmányba közzé tett. Sayce javaslata után igen heves vita alakult ki a szakemberek körében és ez a vita hamarosan a nagyközönség előtt is ismerté vált, és ennek következtében kénytelenek voltak lakossági fórumokat rendezni a témával kapcsolatosan. Az ilyen esetek is csak Angliában történhetett meg, mert a lakosság igen fogékony az ilyen jellegű felfedezésekre, hiszen futótűzként terjedt el, hogy az Anatóliai területeken élt valamikor egy letűnt nép, úgy három ezer évvel korábban. Ebben az időben nagyon szegényes tárgyi bizonyítékok álltak rendelkezésre a tudományos munkákat végzőknek, a vita is ekkor ért a tetőpontjára, amikor Willem Wright 1884.-ben közzé tette a könyvét, amely nem csak új anyagokat adott a kutatásoknak, hanem a címe is kihívást jelentett a kérkedőknek, „A Hettita birodalom, a Hettita feliratoknak”. Ebben a műben a megfejtéseket elsősorban a Sayce megfejtéseire alapozta a szerző, ami a számára elfogadható volt. Csak Wright és Sayce könyvének a megjelenése után került sor a céltudatos kutatásokra, jóllehet a mai kutatásokhoz képest még nem olyan céltudatos volt, min ha ma tennék ugyan ezt. Az első tudományos expedíciót 1888.-ban indította el a Keleti Társaság, ekkor már világhírűvé vált német régészt Karl Humant (1839-1896) bízták meg a feltárásoknak az irányításával. A Hettita leletek gazdagságára jellemző, hogy nem a leginkább ismert lelőhelyről kerültek elő, hanem a dél Törökországi Sencirilli ókori településről. Ebben az időben jelentek meg a Hettitákról íródott első könyvek, amely szintén felkeltette az érdeklődést a téma iránt érdeklődőkben és a könyvek példányai hamar elfogytak a könyvespolcokról. Karl Humann és Felix von Luschnal éppen csak befejezte a dél törökországi és Kilikiai kutató útját és már is a hír megelőzte „Őket”, amely szinte világszenzációnak számított. Azért volt érdekes ez a szenzáció, mert a Senciriliben figyelemre méltó reliefeket találtak és ennek ment híre. Az akkori török térképeken ez a helység egyáltalán nem szerepelt, ez a helység, úgy mondták közel van Adana-hoz Törökország legnagyobb Földközi tengeri kikötőjéhez, igaz minden, csak a szárazföld belsejében legalább 100-km távolságra található a kikötőtől. Akár hogyan is volt, de voltak olyanok, akik újból szerettek volna eljutni Anatóliába és a környező településekre, mert a feltárásoknak a sikere vonzotta a kutatókat. Így indult útnak Puchstein és Lushan, eljutottak a Kurdisztáni belső területekre, ahol egy domb közepén számos feliratos leletet találtak, így minden keresgélés

nélkül rátaláltak 8.-db nagy domborműre, amelyeken íjjal és törökkel felfegyverkezett harcosok voltak láthatók, állatok és szárnyas démonok képei voltak láthatók. A legmeglepőbb az volt, hogy mind ez szabadon könnyen hozzáférhetően voltak, már kivoltak ásva, így ír erről a feltáró, idézem: „akár a szabad ég alatt rendezett archeológiai kiállításon, amely jeles személyiségek látogatását várja”. A legnagyobb meglepetésükre a helyi lakosságtól megtudták, hogy a táblákat nemrég ásta ki a Hamdy bej (ekkor a török múzeumok főigazgatója). Puchstein és Luschan pacskolatokat készítettek és lerajzolták a domborműveket és olyan érzésekkel tértek haza, mint, ha ezzel megváltották volna a világot. Számukra világos és egyértelmű volt, hogy a Sencireli domb számos meglepetéssel szolgál, hiszen tudták ez a domb a belsejében tömérdek kincssel szolgál a feltáróknak, tudták azt, ahol reliefek vannak ott templomnak is lenni kell, vagy éppen palotának, vagy palotáknak, ahol palota van és templom, ott városnak is lennie kell. Humann a rajzok láttán mit is tehetett csak a fejét rázta, hogy milyen szerencséivel jártak, de a rajzokat pontatlannak találta, mert számára ismeretlen és sajátos volta a reliefeknek, amely eredeti kultúra művészi alkotásait tolmácsolták számára. Olyan kultúrát sejtett, amelynek a nyomaival a működése során sehol sem találkozott még, pedig már Törökországot keresztül kasul bejárta. A szolgálatait a török kormány is igénybe vette az útépitések során, ugyan ezt várta el tőle a török kormány, mint régésztől. Humann az a régész, aki felfedezte a dicső múltú Pergamont, ne felejtjük el, ekkor még 1884-et írtak. Jól lehet látni, hogy mekkora nagy felfedezés volt ez abban az időben, hiszen egy új kultúrának a feltárási munkálatai folytak ebben az időben. A hír hamarosan szétrepült a világban és a figyelem középpontjába került Anatólia, de maga a Török birodalom is. Humann birtokába került újságok és Sayce tanulmánya, valamint Wright könyve és ezt elolvasva rájött arra, hogy sürgősen a Német Tudományos Akadémiától ásatási engedélyt kér az Anatóliai ásatások elkezdésére. Jól tudta az ilyen engedélyeket csak diplomáciai úton lehet elintézni, így is kerek négy esztendeig tartott mire eltudták intézni és megkapta a szükséges engedélyeket. 1888. április. 05.-én útnak indulhatott az expedíció Anatólia felé. Az expedíció vezetője Humann volt és még vele utazott Dr. Luschan, aki kilépett az Osztrák hadseregből és az élete hátralévő részét a tudománynak szentelte. Az expedíció további tagjai voltak még, Franz Winter az Athéni régészeti intézet tagja. Ha bele gondolunk ma, milyen szakmai felkészültséget követel egy ilyen, vagy ehhez hasonló feltáró munka, akkor ma megmosolyogjuk azt a régészeti felállást, mert kiket látunk a feltárásokon, egy vasútmérnököt, egy orvost, és egy katonai képesítéssel rendelkező személyt. Lehet mulatságos ez a felállítás, de koránt sem esélyek nélküli volt ez az expedíció, mert a korábban megtalált lelőhelyre igyekezvén a szakmának minden csínját-binját ismerték, hiszen képzett írásszakértők voltak, ismerték a pecséthengereket, valamint a felíratoknak és a domborműveknek a szakavatott ismerői voltak. Igaz ebben az időben a számukra ismeretlen volt a hettita írás megfejtése, mert azt csak a 1900-as évek első felében fejtették meg, de az egyiptomi leletek alapján lehetett következtetni arra, hogy valójában mi is lehet ezeken a köveken, reliefeken stb. Humann-nak minden meg volt, amire csak szüksége volt. Hordárokat Alexandretben (ma Iszkander) a szükséges munkásokat úgy gondolta a helyszínen fogad fel, amit meg is kapott helyben. A Humann visszaemlékezéseiben olyan dolgokról ír, hogy a négy napos út után megérkeztek Alexandretbe, ahol már egy sártenger fogadta az expedíciót, ezt írja: idézem: „az elképzelhetetlenül piszkos lakosságú elképzelhetetlen piszkos faluba”- megérkeztek Luschan leugrott a lováról és elvezette Humann-t oda ahol négy évvel ezelőtt a reliefek álltak, ezeknek hűlt helyüket találták. Az időjárási viszonyok nem kedveztek az Európai embereknek, mert hirtelen beköszöntött a nagy meleg, aminek az lett a következménye, hogy a szúnyog lárvák kikeltek és annyi volt a szúnyog, hogy időnként szúnyogfelhőben kellett dolgozniuk. Ennek ellenére munkába álltak és megkezdték feltárni a dombot, de az is kiderült, hogy a keresett reliefeket visszatemették a föld alá ezért nem találták meg, mikor keresték, erről egy helyi kurd számolt be Humann-nak, igaz Hamdy bej rejtette vissza a föld alá a reliefeket. A munkába álláskor első napon 34 munkás kezdte meg a feltárást,

de a második napon már 96 munkás kezdett a feltárási munkáknál. Másnap estére már felszínre került egész sor kőhasáb, amelyeket a domb alól ástak ki, így 26 dombormű, teljes fegyverzetben lévő harcosokat ábrázoló reliefek (domborművek), lovon, vagy harciszekéren ülő harcosok, vagy tükörbenéző asszonyok, megjegyzem eddig senki sem tudta, hogyan néztek ki a Hettita asszonyok, vagy a társasági hölgyek, ezeken a táblákon látható először. Ezt követően ásták ki azt a kaput, amely az oszlopain két oroszlánt ábrázolt, ezt a kaput ma is úgy nevezzük, hogy oroszlános kapu. Alig telt el egy teljes hét és már is egy újabb felfedezést tett Humann, hiszen feltárta azt a várat, amely a településhalom alatt húzódott meg. Az ásatások közben látta meg, hogy nem akármilyen várról van szó, mert valóban bizonyíthatóan Hettita várról van szó. Ezek a leletek semmivel sem választható le az Eufrat és az Égei tenger között korábban feltárt Hettita leletektől, mert a stílusjegyek azonossága bizonyított. Gondoljunk csak bele mikor a feltáró régész örömkialtásba tör ki és ezt mondja: idézem: „Ezzel ért véget az első hét, s gazdag lelet fölötti örömlünkben arról is megfeledezünk, hogy a nyugati vihar felborította a sátrainkat, hogy ágyainkat a zápor csapdosta, esernyő alatt aludtunk, és a szállásunkon térdig ért a sár.”

Az első hét leleteinek a meglepetései tovább folytatódtak, mert a munkásoknak a csákánya csak hamarosan egy újabb falra bukkantak, amelynek minden körülményt egybevetve valamelyik épülethez kellett tartoznia, a kutatóárok kiszélesítésével az is kiderült, hogy ez a fal legalább két, vagy három méter vastag volt, helyenként a feltárás során kiderült, hogy a négy métert is elérte. A feltárás során a felszínre került egy sztélé, amelynek minden valószínűség szerint Hettitának kellett volna lenni, de a felszínre hozatalakor kiderült, hogy a várakozás nem igazolódott, mert egyértelműen bizonyítható, hogy ez Asszír volt. Találtak egy domborművet, amelynek a régészeti tapasztalatok alapján szintén folytatódnia kellett volna, de kiderült, hogy ez teljesen magányos lelet volt. A feltárások során találtak egy halom Hettita amulettet, mellette egy sor keletrómai érmét. Ezt követően Ördek-Göl-nél egy „beszélő kép” került elő ez a lelőhely Senciriltől kb. 40 km. távolságra található. Ezt a leletet egy török munkásnak köszönhetik, mert elvitte Luschant és megmutatta ezt a követ, amelyik egy halotti tort ábrázol és mellette Föníciái felirat található rajta. Ekkor már legalább hét hete dolgozott a Senciriben és már a hazatérésen gondolkodott a Humann expedíció, ezt behatárolta a pénzügyi kondíciók, és a másik dolog, hogy beköszöntött a nagy meleg, amely a meleg éghajlat állatait is felébresztette, így a skorpiókat, és a kígyókat és nem utolsósorban a szúnyogok hada ellen kellett megvívni minden harcot, mert a táborban is megjelent az első jele a maláriának (mocsárláz). Humann azon gondolkozott, hogy miképpen szállítsák el az eddig feltárt leleteket, mert a feltárt leletek vastag kötömbökre volt rávésve, amelyek egyenként is több tonnát is elérhették, de legalább is a fél tonnát úgy általában. Humann fuvarosok után nézett, de a kurdok úgy látták, hogy ezzel a kínálózó lehetőséggel jó üzletet csinálhatnak, így olyan magas árat ajánlottak Humann-nak, hogy azt elfogadni nem tudta. Mi maradt hátra, hogy a problémát megoldja? Humann is tüdőgyulladást kapott, a malária terjedése a munkás állományát addigra megtizedelte, ennek következménye volt az, hogy a fegyelem is meglazult, ezt látva a kurd fuvarosok, így a szállítási költségeket még magasabbra tették, amit végképp nem tudott Humann elfogadni. Ennek következtében Humann rákényszerült arra, hogy Hamdy bejhez forduljon segítségért, a bej azonban felszólította, hogy azonnal utazzon Konstantinápolyba és számoljon be a leletekről. Konstantinápolyi tartózkodása során ízetlen vitákra kerül sor, azon vitáztak, hogy a németek és a törökök milyen arányban osztozkodjanak meg a kiásott leleteken. Mikor Humann visszatért Sencirilbe az egész táborban csak egyetlen ember volt már, aki viszonylagosan egészséges volt ez nem más volt, mint az orvos Dr. von Luschan. Ami ezután következett az nem egy tudományos tevékenységbe illő, hiszen a fent említett kurdok azt gondolták, hogy most a szorult helyzetében leveszik a németet, hiszen a betegségek és a fuvarosok hiánya nekik adja meg azt a lehetőséget, hogy az áraikat tovább srófolhatják, és a német rákényszerül az áraikat elfogadni. Természetesen nem ez történt, mert Humann

megkereste a Cserkesz fuvarosokat, akik nem azt nézték, hogy az expedíció szorult helyzetben van, hanem a tisztességnek megfelelően normál áron vállalták a szállítást egészen le a kikötőig Alexanderettébe (ma Iszkander). Ezzel Humann talpra állította az expedíció tagjait és a rakodásnál segítettek a cserkeszeknek, a súlyos táblákat együtt rakták fel a tizenkét ökrös szekérre. Elindulás után két ökrös szekérnek a kereke összetört, amelyeket át kellett pakolni másik szekerekre, de a feljegyzésekben azt is megtaláljuk, hogy ezen a területen ebben az időben szinte egyáltalán nem volt járható út, amit útnak neveztek az rögös és szinte járhatatlan volt. Amikor megérkeztek a járási székhelyre ott a kurdjárási főnök lefoglalta, mert nem ismerte a Hamdy bejnek a fermáját (engedélyét), kiderült a kurd főnök sem írni, sem olvasni nem tudott és így hiába is magyarázta Humann az engedélyezésnek a dokumentumát, mert a kurd főnöknek fogalma sem volt arról, hogy szabályosan jár-e el Humann, vagy sem. Humann megpróbálta a baksis megoldást, de hajthatatlan volt az előljáró, ezért Humann a legegyszerűbb eljárást vette elő, amely nem más volt, mint a pisztolyát a kurd főnök melléne szegezte és ekkor minden megoldódott és a kurd főnök engedélyezte a tovább haladásukat. A karaván tizenöt napos út után megpillantotta a tengert, de már nem volt erejük azt az öt kilométert megtenni, hanem megpihentek egy kétes hírű panzióban és így nem érték el azt a hajót, amivel szerették volna elszállítani a feltárásoknak az anyagát. Alexandrette-ben a hajóállomás vezetőjétől érdeklődtek, aki azt mondta:

idézem: „A gőzös éppen most ment el. A következő körülbelül tíz nap múlva indul... talán.”

Nézzük meg mit is jegyzett be a naplójába Humann, hiszen a szállítás körül semmi nem úgy alakult, mint arra számítani lehetett:

Idézem: „A vágyott célt elértük, a keresett hettita építményt megtaláltuk, nem is nagyon mélyen a felszín alatt, jókedvvel készülhetünk az új expedícióra, mert a domb nem ismeretlen agyaghalom többé, a fátyolt fellebbentettük, most már csak arról lesz szó, hogy egészen lehulljon”

Amikor befutott a gőzös 82-láda, ebből 23 relieffel és egy sztélével és rengeteg apró lelettel útnak indulhattak Berlin felé. Ezek a feltárási anyagok voltak az első dokumentumai az ismeretlen és rejtélyes ókori birodalomnak, amelyről eddig semmi ismertanyagunk nem volt, a feltárási eredménye bizonyította, hogy egy új kultúrával állnak szembe a kutatók és ekkor már tudták, hogy ez a kultúra nem más, mint a Hettita (Szittyia) kultúra, amely teljesen önálló kultúrát képviselt az ismert kultúrák között.

Humann kutatásai után számos jól felkészült kutató vállalkozott arra, hogy ismételten részt vállaljon az Anatóliai területeknek a feltárási anyagában, amely csak eredményekkel szolgálhat. Nézzük sorrendben kik is voltak azok a vállalkozó szellemű emberek, akik vállalták a kockázatot, úgy az egészség szempontjából, mint a vállalkozó szellem szempontjából. Az elsők között volt egy angol, akit Ramsay-nak hívtak, őt követte az osztrák Lanckoronski, majd a francia Cantre és az amerikai Wolfe, őt követte a német Winckler. Az itt felsorolt néhány kutatón kívül számos más nemzetiségű kutató jelent meg a helyszínen és végeztek munkákat így a feltárási területén, de ma talán van olyan is, akinek ma már a nevét sem ismerjük, hiszen az eredményes kutatókat őrizte meg a tudomány és ezeknek állítottak emléket olyan művekben, amelyek az Anatóliai kutatásokban jelentőset alkotott. Az ilyen jelentős kutatók közé tartozott az orosz Ljundekviszt, aki a Marasi hegységben (Taurus) Hettita emlékeket fedezett fel, ilyen volt még egy másik orosz, akit J. I. Szmirnov akadémikusnak hívtak, aki szintén igen fontos Hettita emlékeket fedezett fel és dokumentálta, valamint Hettita dokumentumokat tárt fel a Kisázsiai kutató útján 1893-1894.-ben. Igaz a cári kormány szinte semmi érdeklődést nem tanúsított a Hettitákkal kapcsolatban, de az orosz tudósoknak mégis sikerült kiépíteni a Hettitológiai gyűjteményüket, amelyik ma a világon talán a harmadik legteljesebb gyűjtemény. A fentieknek köszönhető, hogy az Oroszország és Törökország között ebben az időben sikerült kiépíteni olyan kapcsolatokat, amely hosszútávon gyümölcsözőeknek bizonyultak. Ennek következményeként Konstantinápolyban kiépült az Orosz Régészeti Intézet. A fent említett

tudósok számos és számtalan anyagot gyűjtöttek, így reliefeket, agyagtáblákat, hieroglifikus írásokat, ezeket a leleteket Kappadókiában, Kilíkiában, Lydiában, Prüggiában, Szíriában, Észak Anatóliában gyűjtötték össze, amelyeknek a feldolgozásra vártak és arról nem is beszélve, hogy az írásokat meg is kellett volna fejteni, de erre még nem ért meg az idő. Ebben az időben a Hettita feliratokat senki nem tudta hitelesen elolvasni, mert Sayce olvasata a tudomány terén csütörtököt mondott, tehát nem felelt meg a követelményeknek. Sayce azt gondolta, hogy ha már az Asszir nyelvet és az Akkádót könnyen ellehet olvasni, akkor ennek a logikája alapján a Hettitát is ellehet olvasni. Ez nem bizonyult igaznak, hiszen ebben az időben még azt sem tudták megállapítani, hogy melyik írás a régebbi az ékírással íródott szövegek, vagy a hieroglifírással íródott szövegek. A Hettita írás megfejtése hosszú időn át csak egy helyben topogott, hiszen a próbálkozások mind sikertelenek voltak. Igaz ez idő alatt a régészek és más kutatók rendszeresen kutatták a Taurusz hegyeinek a nyúlványait régészeti leletek miatt, de a feltúrt dombokon éberren figyelték, hogy a nyomorúságosan fizetett munkások csákánya, mikor fordít ki a földből olyan régészeti leletet, amely istent, vagy isteneket ábrázoló dombormű van az oldalán, vagy egyéb olyan leletet, amely a Hettitákhoz köthető. Ezek a halk szavú tudós emberek a XIX. századnak a végén és a XX. század elején dolgoztak Anatóliában, Leopold Messerschmidth csak annyira jutott, hogy kiadta a „Hettita feliratok gyűjteményét” (Corpus inscriptionum Hettitorum” címen. Ez a mű 37- és több mint 60 kisebb Kisázsiaiában talált Hettita szöveget tartalmazott. Két kiegészítőben (2902- 1906) annyi történt, hogy az előzőekben felsoroltakat kiegészítette, mint egy százra. Ez a kiadvány sem segítette a Hettita nyelvnek a megfejtését, mert a tudomány egy tapottányit sem tudott előre haladni ebben a témában, tehát továbbra is váratott magára a megfejtés! 1914.-ben Eduard Meyer kiadta az első nagy tudományos munkáját, amely a „Hettiták története és kultúrája”- címet viselte, ebben a munkájában kizárólagosan az idegen nyelvű, főképpen az egyiptomi és a babiloni forrásokra támaszkodott. Ha rápillantunk a XIX.- századi ókori térképekre láthatjuk, hogy mennyi fehér folt van az ókori térképeken, amelyeken csak feliratokban jelölték azt, hogy a fehér foltok helyén oroszlánok találhatóak, mert még nem ismerték pontosan azt, hogy az oroszlánok mit is jelentenek ebben a kultúrában, csupán csak sejtéseik voltak. Ha az ember megalkotná azt a térképet, amelyen a Hettita jelképeket tüntetnék föl, akkor kiderülne, hogy mekkora is volt a Hettita birodalom! A birodalomnak a magvát az Anatóliai területek jelentették, de ide tartozott a Közel-keleti terület is, valamint a Lavantai területek és a Tengermelléknek nevezett területek. A keleti határok egészen az Eufrat folyóig terjedtek, délen viszont elérte a mai Libanon területét. Északon a Fekete tenger vonalán alig kb. 100.-km távolságban követte a tengernek a természetes vonalát. Időnként a mai Orosz területek is érintették a Hettita határokat, hiszen a mai Grúzia és Örményország egyrésze is a Hettita birodalomnak a részét képezte. Ha figyelembe vesszük ezt az irgalmatlan területeteket, akkor láthatjuk, hogy az ókornak az egyik legnagyobb hatalmával állunk szemben, amelyről ma is viszonylag keveset tudunk, hiszen a birodalomnak a múltja még mindig nincsen teljesen feltárva.

Hugó Winckler ásatásai

A német kutatók úgy látták, hogy a hettitákkal kapcsolatos problémák egyre csak sűrűsödtek, hiszen a XIX.-század nem tudott olyan eredményeket felmutatni, amely a hettita problémának a megoldását adta volna. A korábbi kutatásoknak a hibás és félremagyarázott eredményeit rendbe kellett tenni, mert ilyen formában, ahogy eddig volt nem lehetett tovább lépni. Azt, hogy a fent említett probléma hogyan is állt nézzük meg az egyik legavatottabb személynek a munkáját, hiszen a legfontosabb felfedezéseit hogyan is teheti meg, ez az ember nem más volt, mit Winckler német kutató. Hugó Winckler a német „Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft” (Keletkutató Társaság Közleményeinek) 1907. Decemberi- 35. számában a következőket írta:

„A tisztára kisázsiai vagy hettita kultúra emlékein kívül időnként olyan dokumentumok is előkerültek, melyek erős babiloni jellegű hatás érvényesülését mutatják ezekre az országokra is. A véletlen úgy hozta, hogy körülbelül egy időben ismerkedtünk meg a tell-amernai okmányokkal és a kisázsiai eredetű ékírásos agyagtáblákkal. Az utóbbiak lelőhelye, mint közben kiderült, a Kayserétől, mintegy háromórányi távolságra, keletre fekvő Kültepe nevű rommező.

E táblák, bármennyire nehezek és kevésbé kiadósak is tartalmi szempontból, mégis bizonyítékai az ékírást használó országok kulturális befolyásának Kisáziában, és így örvendetes biznyságként sorolhatók ama kevés kisázsiai levél mellé, amelyet- a fáraóhoz címezve- a tell amarnai levéltár őrzött meg. Ezek közül Subbiluliumának (Suppiluliumas) Chatti (Hatti) királyának néhány nem sokat mondó írása és még két másik több rejtélyt adott fel, mint amennyi felvilágosítással szolgált. Az utóbbiak közül az elsőt III. Amenópis küldte Tarchandaraus arzawai királynak. Annyit, hogy Arzawa országának valahol Kisáziában kellett lennie, még kilehetett következtetni, de közelebbi helyét már nem sikerült megállapítani. A másik levél egy Lapawa nevű fejedelmet említ, akiről máshonnan tudjuk, hogy Jeruzsálemi királyság északi szomszédja volt, akinek székhelyét nagyjából Karmel hegy vidékén kell keresnünk. Voltaképpen rejtélyes, hogy ezeket a tényeket hogyan egyeztetjük össze és hogyan magyarázhatjuk meg egy awarzainak feltételezendő nyelvnek Palesztínában, a későbbi Ízrael (Samaria) területén megfigyelhető használatát.”

A tisztelt olvasók is észrevehetik az imént idézett írás igen nehezen értelmezhető, mert a nehézkes professzori megfogalmazás, arra a kérdésre keresi a választ, hogy az amarnai levelek ismeretében, hogyan lehet azokat pontosan beazonosítani helyileg és területileg, hiszen még ebben az időben nem voltak olyan adatok a kutatók birtokában, hogy a beazonosításnak a tényét megállapíthassák. Különösen a problémát az jelentette, hogy ebben az időben még nem ismerték a hettitaírásnak a megfejtését, igaz már voltak próbálkozások, de azok még nem vezettek eredményre.

Hugo Winckler első expedíciója során olyan korabeli régészekkel kezdte a pályafutását, akiktől igen sokat tanulhatott, mind amellet, hogy maga is képzett régész volt. A személyiségéhez tartozott az, hogy igen nehéz természetű ember volt, tehát nehéz volt vele együtt dolgozni, pedig a pályatársaitól tanulhatott volna, hiszen Robert Koldwey ebben az időben tette meg az első kapavágást Babilonban, vagy Artur Evans, aki szintén ebben az időben kezdte feltárni a knósosi (knoszosi) palotát. Winckler adataiból néhányat megemlítek, hiszen ez is a jellemzéséhez tartozik, 1863.-ban született a szászországi Grafenhainichenben, végzettsége szerint kiváló assziológus volt igen magas szintű tudással rendelkezett, amikor Anatóliába ment (1903.-1904.-ig) Sidón (Szikón) mellett ásatott korábban sikerrel, de a környezetére olyan

hatással volt, hogy Ludvig Curtiusra aki évekkel később került melléje aszisztensnek imígyen fogalmazott, idézem:

„Nagyon örültem, hogy egy valódi orientalistával együtt dolgozhatom, akit nem is tudtam másként elképzelni, mint széles látókörű, világfias egyéniségnek. Annál jobban meglepődtem, amikor Konstantinápolyban Wincklerrel találkoztam: ebből a jelentéktelennek látszó, gondozatlan barna szakállú, sportinges, vörös selyemnyakkendő úriemberből csakugyan minden világfiság hiányzott, kispolgári viselkedése bizony nehezen illett a valóságos keleti környezethez”

A fenti idézetből is láthatjuk, hogy Winckler nem az-az ember, aki könnyedén barátkozik bárkivel is, hanem egy olyan ember, aki még barátokat is ritkán talál, sőt több az ellensége, mint, aki megérti a tehetségét. Sőt azt is meg kockáztatom, hogy a nálánál sikeresebb kutatókat ellenségeinek tekinti és még ráadásul a kutatások terén még türelmetlen is volt, ami nem éppen szerencsésdolog ezen a területen. A negatív vonások mellett a legnagyobb hibái közé kell sorolnom azt, hogy a hibái ellenére még szemita is volt, az sem zárható ki, hogy a hosszan tartó súlyos betegsége okozta ezt a negatív irányú problémát vele kapcsolatban, pedig a maga módján Winckler is sikeres volt, csak „Ő” maga ezt nem így látta. A fent említett betegsége végzett is vele 1913.-ban, tehát azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a betegsége válthatta ki az összférfetlenséget, a kettősséget, azokat a következtelenségeket, amelyek jellemezték az egyéniségét. Tudjuk azt, hogy a zsidókat nem kedvelte, de mégsem fejlesztette a nézeteit fajelméleti ideológiává, amely miatt nagyképű antiszemitának kellene nevezni. Egy idézetet ide kell tenni, mert ez idekívánkozik, mit is mondott, amit minden kultúrembernek ismernie kell. Idézem:

„A kultúrnépek sohasem fajtiszták, hanem mindig többé-kevésbé különböző népfajok rétegződésének a termékei”

Lám ez a meghasonlott ember készült az Anatóliai expedícióra, talán csak egy felfedező útra. Az is biztos, hogy a nehéz és szinte elviselhetetlen magatartása miatt mégis talált olyan embereket, akik támogatták az elképzeléseit, ilyen volt Wihelm von Landau báró, aki Wincklernek volt a tanítványa, aki a Sidoni (Szidóni) expedíciót is finanszírozta. A Konstantinápolyi Ottomán Múzeum tisztviselője, aki a Winckler tökéletes ellentéte volt, aki Wincklernek igen sokat segített. Ludwig Cortius, aki a Dautshe und Antike Welt című ötszáz oldalas emlékiratában erről az áthatolhatatlan fekete szemű emberről, a maláriától sárgás, de simára borotvált arcú emberről a következőket írja. Idézem:

„Macridy bej valami egészen furcsa keveréke volt a féltudós műkedvelőnek és a szenvedélyes rajongónak, előjárója: Halil bej odaadó beosztottjának és a fekete kereskedőnek, a pihenést nem ismerő kísérletezőnek és az egyszerre csak minden iránt közömbös élvezőnek, ma csupán noblesse és szeretetméltóság, holnap cinikus cselszövés... Néha olyannak tűnt fel előttem, mint az Otello Jágója.”

Tudjuk azt, hogy Winckler és a munkatársai nem voltak tapasztalatlan emberek és az első felderítésre mégis úgy indultak, hogy a felszerelésből szinte semmit nem vittek magukkal, azzal a feltételezéssel, hogy mindent majd megvásárolnak kint Törökországban, amely azt bizonyította, hogy ebben a korban ez nem volt egy egyszerű feladat. Ebből következett az, hogy a feltáró munkálatokat nem tudták időben elkezdni, csupán október 14.-én, mert nem tudták a felszereléseket időben megvásárolni. Igen nehezen viselték a nappali meleget, de még nehezebben az éjszakai hideget, amely megviselte a kint lévőket. Katal-Hüyük- be érkezésükkor azt tapasztalták, amit Charles Texier leírt úgy hetven évvel ezelőtt, hiszen mindent úgy találtak, csupán az érdeklődők fordultak meg ezen a tájon. 1906. október 19. én kezdődtek el a feltáró munkálatok, Winckler és Macridy megvizsgálták a romokat és végig járták mind azokat az utakat, amit annak idején Texier leírt. Csak hamarosan a Bogazköyiek megértették, hogy mit is keresnek az Európaiak ezen a vidéken. Az első időszakban számtalan apró leletet találtak, amelyek Akkád nyelven voltak írva, azt mindjárt meg is fejtették, de a

másik írás, amelyet Hettitairásnak hívtak, azzal nem tudtak mit kezdeni. Ma elképzelhetetlen az, hogy valaki a régészet mellett más tudományágat is ilyen magas szinten műveljen, mint ezt abban az időben ezek a jól felkészült régészek megtették. Még egy év sem telt el, de már Winckler olyan leleteket talált, amelyet senki sem, mert volna remélni. Az 1906. évi expedícióját „Vorderasiatische Gesellschaft” (Előázsiai Társaság) és a berlini „Orient-Comite” (Keleti bizottság) finanszírozta, de volt néhány mecénás, akik a saját vagyonukból adtak a feltárásokra bizonyos összegeket. Azért Winckler sem volt egy rest ember, mert 1906. Július. 17. én Winckler és Marcidy a két jóbarát, kik a Zia bejjel jóbarátságban voltak és azzal a kéréssel fordultak a bejhez, hogy a meglévő pénzzavarukból kijutván adjon a bej anyagi segítséget nekik. Arról már nem is szól a fáma, hogy a Winckler munkásai is lázadozni kezdtek azért, mert a fizetésük igen alacsony volt és ebben a kérdés megoldásában is a bej segítségére volt Wincklernek, hiszen a problémát hatalmi szóval megoldotta a bej. Ebből is láthatjuk, hogy a keleti mentalitáshoz hozzátartozik a baráti segítség, és némi anyagi segítség, amit úgy ismerünk, hogy baksis. Az 1906. évi ásatásoknak a megkezdéséhez a sátraikat Büyükkalén (várdomb) ütötték fel, a nagy meleg a beteg Wincklert nagyon megviselte és még a rossz minőségű étel is a betegségének csak ártott. Ez az expedíció Winckler számára, mint ásató régész, a tett színhelyén le is tudta vonni a munkájuknak az eredményét, hiszen a megfjtésekkel még ebben az időben a helyszínen foglalkoztak, nem úgy, mint ma teszik ezt a kutatók. Az egyik alkalommal olyan agyagtábla került elő, amitől a Wincklernek a mogorva magatartása teljesen megváltozott, mert egésznap szinte csak az agyagtábla szövegével volt elfoglalva, amelynek a szövegét fejtette és az eredményeit egy papírra feljegyezte. Ez a munkamódszer nem volt jellemző Wincklerre, ahhoz, hogy megértsük milyen szöveg lehetett az agyagtáblán, lám a szövegben olyan nevet talált, amely Hatta, vagy, Hatti népre vonatkozott, tehát most már érthető a Wincklernek a feldobottsága, mert megtalálta azt, amit a leginkább keresett. A nép név az egy olyan kiindulási pontot jelentett, hogy ennek a népnek a kultúráját kellett megfejteni. Ezen a táblán megtalálta azt a szöveget akkád nyelven, amelyet már korábban megtaláltak az amarnai levelek között, amelyen a nagykirály II. Ramszesz és Hattusilis Hettita királynak a neve is szerepel. Igen ez a tábla nem más volt, mint az a szerződés, amelyet a két nagy király kötött még a Qádesi (Kádes) csata után. Azt is megállapítja Winckler, hogy a diplomáciában szokásos nyelveken mind a két fél számára érthető diplomáciai nyelven (akkádul) és a két király saját nyelvén lefordításra került, tehát ez a szerződés is legalább három nyelven megtalálható. Ez a Bogazköyi lelet a csodával határos leletek sorába emelkedett, hiszen egy olyan népnek a létezéséről adott számot, akiket eddig a történelemtudomány egyáltalán nem ismert. Csak megjegyzem Tróját ugyan így találta meg Schliemann, mert a homéroszi elbeszélésnek az alapján kezdte el keresni és meg is találta, de ugyan így találta meg Niród városát Mezopotámiában Layard. Ehhez tartozik még egy másik igen kiváló régésznek a szerencse csillaga, ez nem más, mint George Smith, aki a nyolcszáz hetvenes években Ninivébe utazott, hogy megkeresse azt a néhány agyagtáblát, amelyiken a Gilgames (Galga-Más) epos néhány hiányzó táblája valószínűsíthetően megtalálható az Assur Ban, Apli könyvtárában, amelynek része volt a Gilgames epos is. A korábbi ásatásnál nem került elő, siker koronázta a Smith útját, mert alig néhány nap múlva a kezében voltak a hiányzó agyagtáblák. Úgy gondolom, hogy érthető a Wincklernek a feldobottsága, mert olyan anyagot talált meg, amelyre korábban nem is számíthatott. Most nézzük meg mit is írt a naplójába ez a besavanyodott beteg ember, hiszen láthatjuk, milyen felszabadultan fogalmaz. Idézem:

„Augusztus 20.-án, mintegy húsznapos munka után a hegyoldalt elborító törmelékbe vágott kutatóárkkal az első közfalig jutottunk. Ennek tövében találunk egy jó állapotban megmaradt táblát, amely már a külsejénél fogva is sokat ígért. Egy pillantás elég volt ahhoz, hogy minden élettapasztalatom semmivé foszoljon. Itt állott előttem, Amit az ember talán még tréfából, jámbor óhajként, sem mert volna kívánni: Ramses levele Chattusilhoz a kétoldali szerződésről.

Igaz, hogy az utóbbi napokban egyre több apró töredék került elő, amelyeken a két állam közt kötött szerződésről volt szó, de most kezünkben van a pecsétes bizonyíték, hogy arra a híres szerződésre, amelyet a karnaki templom falán megőrzött hieroglif-szövegből ismerünk, valóban a másik szerződéskötő fél részéről is fény derül. Ramses címeinek és leszármazásának teljes felsorolásával, pontosan úgy, mint a szerződés szövegében, ír a hasonlóképpen teljes címmel feltüntetett Chattusilnak, és a tábla tartalma szó szerint egyezik a szerződés paragrafusaival.”

A feljegyzését a későbbiek során így folytatja:

„Mondhatom éppen én sajátos érzések közepette szemléltem egy ilyen dokumentumot. Tizennyoc esztendeje múlt, hogy az akkori bulaqi múzeumban az amarnai Arzawa-levelet, majd Berlinben a mittani nyelvet megismertem. Akkoriban, az amarnai lelet révén kikövetkeztetett tényeket végig gondolva, kifejeztem azt a sejtésemet, hogy a Ramses-féle szerződést eredetileg ékírásos változatban szerkesztették meg, és ime: itt van a kezemben az egyik írás, amelyet ezzel kapcsolatban váltottak, mégpedig szép ékírással és hibátlan Babiloni nyelven”

Winckler úgy látta, hogy az a település, amelyet a feltárásokba bevont nem lehet más, csakis a Hettita birodalomnak a fővárosa. Igaz ebben nem is tévedett, mert valójában a Hatti városának a rommezejét kezdte meg feltárni. A következtetéseit arra alapozta, hogy ezen a területen annyi állami írott anyag hevert szanaszét, hogy ez nem is lehetett más, csakis királyi székhely, hiszen megtalálta az állami levéltárat és azon törte a fejét, hogy a levéltár és a főváros ebben a korban ritkán esett egybe a valódi fővárossal. Abban biztos volt, hogy olyan jelentős várossal állhat kapcsolatban, amelynek igen nagy szerepe kellett lenni a Hettita birodalomba, amelynek olyan nagy a jelentősége, hogy a királyi iratokat itt tárolták. A vizsgálatokat követően arra az álláspontra helyezkedett, hogy ez a város nem lehet más, csakis a Hettiták fővárosa Hatti. A vívódásai mind bebizonyosodtak, mert a fővárosnak a neve megegyezett a birodalomnak a nevével. Az is igaz, hogy ennek a városnak a mai neve „Hattusas”, vagyis Hatti, ez a hatalmi központ olyan magas színvonalat képviselt a hatalmi erővel rendelkező városok közül, mint Babilon, Théba, Assur, csak néhányat az akkori nagyhatalommal bíró fővárosok közül. A „Hattusas” név is csak a legújabb etimológiai vizsgálatok alapján bizonyosodott be, hogy a hivatalos neve a fenti megnevezéssel volt azonos. Azt nem lehet elvitatni Wincklertől, hogy az első csákány vágásait a Hettita birodalomnak a szívében kezdte meg, azt viszont nem tudjuk, hogy ez a felismerés mennyire volt tudatos a részéről, de a tény az tény marad. Egy az 1907.-ből fenn maradt feljegyzéséből azt is megtudhatjuk, hogy az „újonnan feltárt archívum hosszú időn át nem csak egy embernek munkaerejét fogja foglalkoztatni”. „Ő” maga is tovább dolgozott a Bogazköyben feltárt anyagokon, így a második feltárási évben még eredményesebben tudta végezni a munkáját, mint azt tette az elő feltárási évben. Az is tény, hogy nem éppen a legjobb körülmények között tette mind azt, amit ma is elismerünk az eredményei alapján. Bár mennyire is egy rettenetes embernek ismerték, de a rá kiszabott feladatot minden körülmények között elvégezte, semmivel sem volt rosszabb szakmailag, mint bár mely korábbi kollégája. Az elődökről is szólnom kell, mert a kedves olvasóim azt fogják hinni, hogy csak a Winckler volt az a hajthatatlan ember, aki irgalmat nem ismerve a munkájának szentelte az életét. Bizonyosan nem egyedi a Winckler szindróma, mert sokan vannak, akik szintén az életüket adták a tudományokért, éppen ezért, mert mi utódok meg is lepődünk az elkötelezettségükön. Érthető az angoloknak is a teljesítményük, hiszen Layard és Rassam megtalálták a Qujundzsiken a Gilgames (Galga-Más), vagy más néven a Nimród legenda nagy részét, de a végének az anyaga hiányzott. Minden egyes korlátozó intézkedés ellen tiltakoztak az Angolok, hogy a tudományos kutatások szabadságát ne korlátozzák. Az „Intelligence Service”-nek kitűnő tapasztalatai voltak az ásatásokat végző régészekkel szemben, tudjuk azt, hogy a híres Lawrence ezredes „az arab világ koronázatlan királya volt”, hiszen „Ő” is régészként kezdte pályafutását a Közel-Keleten. Lawrence helyét Garstang váltotta fel ezért semmi harag nem lett a két kutató között. Így Kargamisban (Karkemis) végződő ásatásokra kapott engedélyt, így kárpótolta a szultán a váltással járó nehézségeket. Az

Eufrát (Eufrates) partján emelkedő domb gazdag zsákmányt ígért. Igaz már harminc évvel korábban meghalt George Smith, aki ezen a területen ásott, de hosszas keresgélés nélkül is jelentős mennyiségű kerámiákat, reliefeket, szobrokat és Hettita hieroglifírással íródott feliratokat talált. Ez a férfi igen egyszerű ember volt, aki maga képezte magát jól képzett régésszé, hiszen az alapvégzettsége nyomdai betűmetsző volt. Ez az ember az Angol és az egyetemes orientalisztika legkiválóbb és a legrendkívülibb egyénisége volt. Megtanulta az Asszír nyelvet és felügyelőként dolgozott a British Museumban és az ott nem regisztrált táblagyűjteményeken felfedezte a Gilgames (Galga-Más) eposzt az emberiség történetének egyik legrégebbi irodalmi emlékét. Amikor belefogott a tanulmányozásba megállapította, hogy ez a mű két részből tevődik össze. Az első rész tartalmazza a „Vízözön” leírását majdnem azonos szavakkal, mint az a Bibliába is belekerült. Itt már tetten lehetett érni azt, hogy a Biblia átvette ezt a legendát az ősnépektől, amely a bibliai történet alapját képezi. Ezzel a megállapításával Smith magára is haragította a hívő embereket, mert az isteni örökség bibliájáról azt állította, hogy az utóbb került a Bibliába, mert a Biblia fiatalabb, mint ez az irodalmi mű. A Daly Telegraph 1000 font sterling díjat ígért annak a személynek, aki megkeresi a Gilgames hiányzó agyagtábláit. Az is nyilvánvaló volt, hogy ez a megbízatás szinte reménytelennek tűnt, mert egy tűt kellett megtalálni a szénakazalban. Smith minden fontolgtatás nélkül az ókori Ninive romjait magába rejtő Qujundzsiken találja magát és alig néhány napi kutatás után megtalálja a keresett agyagtáblákat, ugyan ott ahol Layard és Rassam is megtalálta azokat, amelyeket volt része megfejteni és természetesen tanulmányozni. A megtalált agyagtáblákat Londonba szállította és így válhatott teljessé a Gilgames eposz. A Szíriai expedíció vezetőjeként lelta a halálát, ahol kolerában megbetegedett és meg is halt igen fiatalon, mindössze 36 évet élt. A tudomány számára számos könyvet és feljegyzést hagyott hátra, így több tucat tanulmányt és egy kész könyvet hagyott hátra maga után, a tudomány szerencséjére. Smith halála után egy új társaságot indított a Liverpooli egyetem Kargamisba (Karkemis) Az expedíció a sátraikat a dombnak a lábánál verte fel, úgy nézett ki ez a terület, mint egy vakondtúrás. A megérkezés után nyomban megkezdték a terület felmérését és annak a feltárását. A munkának csak hamar meg is lett a gyümölcse, mert a kutatók domborműveket és Hettita hieroglifokkal írt táblákat találtak, amelyeknek a korát több mint három ezer évben határozták meg. Védsáncokat tártak fel, ami azt bizonyította, hogy Kargamis (Karkemis) határmenti erődítmény volt. Ezen a területen számtalan értékes archeológiai anyagot gyűjtöttek össze, később ez lett a „Garstang a hettiták földje” című könyvnek az alapja, az expedíció tagjai elégedetten térhettek volna vissza Angliába, de meglátogatták a Bogazköyi ásásokat. Amikor megérkeztek a liverpooli egyetemnek a munkatársai, hogy a kollégáikat meglátogassák Bogazköyben. A látogató kollégák egy csupaszhatán nedves törülközővel, kalaposan kesztyűvel a kezén a szúnyogoktól kínozva és a váltóláztól kínzottan sárgán találtak a sebtében összeállított deszkabódéban Wincklert. Ez az ember nem más volt, mint Winckler, aki oly könnyedén írta át az akkád ékírást latin betűkre, mint ha maga is angolul beszélt volna. Garstanggal azt kérdezte Wincklertől, hogy hány agyagtáblát találtak az elmúlt egy év alatt. Winckler azt mondta: „Ha olyan kíváncsiak talán ön, vagy talán tízezret”

Szó mi szó Garstanggal elhagyta az angolhidegvére, tudta a kollégája Wincklert nem érdeklik a protokoll szabályok, sem az udvariasság, de ilyet állítani felesleges, mert egy darab tábla is jelentős felfedezés lett volna. Azt mondta a vendég Garstanggal, hogy egy expedíció során valakinek sikerül néhány darab táblát felfedezni, vagy csak töredéket az is igen nagy sikernek számít, az ilyet már tudományos területen kimagasló teljesítményként értékelik. Ez az ember miért is beszél tízezrekről! Ami ebben különleges, hogy Winckler igazat mondott! Hugó Wincklernek hívták a Berlini egyetem Assziológia professzorát, aki a II. Vilmos császárnak volt az alattvalója, akire a Porosz vallási és közoktatásügyi miniszter ráruházta a Bogazköyben végzendő ásások vezetésével és azoknak az eredményének a közzétételével. Igaz ekkor már a negyvenedik évén is túljárt, de a német kutatók közül „Ő” volt a legképzettebb assziológus és

arról nem is beszélve, hogy a Sidóni (Szidón) ásatásoknál (1903-1904) szerzett tapasztalatai elévülhetetlenné tették a nevét. Korábban már az Egyiptomban végzett kutatásainak is nagy volt a visszhangja, hiszen számtalan tanulmányt és tudományos állásfoglalásában kifejtette a véleményét. A fent említett munkáinak köszönhetően, hogy az Elő-Ázsiai Társaság Wincklert javasolta a Bogazköyi ásatások vezetőjének. Néhány szót említsünk meg Wincklernek a hibáiból, mint már korábban említettem a malária okozta betegsége az idegrendszerét nagyon megviselte és nem volt egy kollektív munkához szokott ember, sem irányítás, sem pedig a munkavégzés terén. Féltékeny volt a kollégáira az miatt, hogy nehogy hamarabb fejtsenek meg valamit, mint „Ő” maga, a másik minden olyan kérdésben hajthatatlan volt, mint a pánbabiloni elmélete, csak azt ismerte el és így egyoldalú volt a tudományos megközelítése a kérdések megoldása terén. Azt vallotta, hogy a kultúrának a gyökerei mindenkor a babiloni kultúrából vezethetők le, mivel ezt egy orientalista állította ez eléggé furcsa megközelítés. A legnagyobb baj az volt, hogy az egészségi állapota jelentősen meggyengült, Szíriában kapott maláriának a visszamaradt hatásait nehezen viselte, de szenvedett a melegtől és a keleti rosszminőségű ételektől, tehát nem bírta a keleti konyhát. A legkisebb dolgok is kihozták a sodrából, híján volt a szervezőképességnek is. Az is tény, hogy az expedícióját a legnagyobb dilettantizmussal vezette, de a feltárásokban viszont sikeres volt. Mentségére legyen mondva Winckler volt az egyedüli, aki megpróbálkozott a Hettita ékiratos nyelv megfejtésével. Égető kérdés volt a számára, mert erre a kérdésre kevés feltáró régész fordított volna nagyobb figyelmet, mert azt tartották, hogy a megfejtés az nem a feltárók feladata, hanem az orientalista filológusok feladata. A hangadó jeles kutatók közé tartoztak a norvég kutatók, így S. Brügge, vagy, A. Torp és J. A. Knudtzon, ezek a kutatók, akik a megfejtésben egy tapottat sem jutottak előre, de már megállapították, hogy egy INDOEURÓPAI nyelvvel van dolgunk. Lám a nyelvismeret nélkül is mit állapítottak meg ezek a derék kutatók? Igaz ma is álja a sarat ez a nyelvvel való manipuláció, hiszen majd később egy másik híres kutatóról is szólni fogok, aki szintén három szó egyezés alapján kijelentette, hogy a Hettita nyelv az indoeurópai nyelv. Ma már tudjuk, hogy nem erről van szó, csupán annyi az igazság, hogy ez a nép egy europoid nép volt, akiknek az őshazájuk valószínűsíthetően a Kárpát-medence volt. A nyelvükről ma már azt is tudjuk, hogy a Szittyá nyelvnek nagy családjába tartozik, hiszen ennek a nyelvnek számos változatát beszéltek a Szittyák, a Hunok, a Kunok, a Mah-Garok, a Kummánok, a Kos népe és lehetne e népeket sorolni, vannak már olyanok is, akikről ma már semmit sem tudunk. Azt azért el kell mondanom, hogy sokan megpróbálkoztak a Hettita nyelvnek a megfejtésével, közöttük volt számos igen komoly felkészültségű kutató is, de most ezekre a nevek nem térek ki, csak azoknak a nevét említem meg, akiknek valamit sikerült a megfejtéshez hozzátenni. Azt javaslom, hogy elégedjünk meg két kiváló névvel, az egyik Fridrich Delitzsch, a másik Ernest Weidner. Delitzsch professzor a német orientalisztika kimagasló egyénisége, aki az első asszír nyelvtant összeállította és 1914. ben addig jutott a vizsgálódásaiban, hogy kiadta a Bogazköyi levéltár első szöveggyűjteményét, amely a Hettita- babiloni és sumer szótár töredékeket is tartalmazott. Az is igaz az akkori tudósok egyelőre, tanácstalanul álltak előtte, mert Delitzsch nem szándékozott folytatni kutatásokat a Hettitológia területén, az is igaz az érdeklődése az asszirológiához kötötte. A német asszirológus nemzedék közül ki kell emelnem a Weidnert, aki 1879.-ben született és Winckler után a legnagyobb asszirológust tisztelhetjük a személyében. Weidnert tekinthetjük, a hettita nyelv alapjainak a megfejtése terén, igaz nem sikerült a megfejtés, de a nyelv szerkezetének felépítésére rájött, ezt annak köszönheti, hogy maga volt a testet öltött alaposság. Mire elérkezett volna a nagy feladatnak a megoldásához, addigra eldőrdült Szarajevóban a fegyver és a német vezetés úgy döntött, hogy egy ilyen jó képességű ember ne a hettitológiával foglalkozzon, hanem csinálhat ennél fontosabb munkákat és emiatt besorozták katonának és a lovakat csutakolhatta a tudományos munka helyett. De térjünk vissza az ásatásokra amelyet Winckler végzett a Bogazköyben, hiszen a terepen számos feladatot meg kellett oldani, ahhoz, hogy a feltárásokon olyan eredményeket mutassanak fel,

hogy a paloták és a falmaradványok feltárása a birodalom nagyságát, ezen keresztül be lehessen mutatni. De azért az épület maradványokat kutató régészek sem jártak éppenséggel rosszul, mert szemtől szemben láthatták azokat a királyokat, akik a szvinkszeket és az oroszlánokat, vagy a saját lépéseiket mérhették le a járásnyira a végig húzódó városfalakat. A kutatók előtt csak ekkor rajzolódik ki a hozzávetőleges kép a Hettita hatalom nagyságáról. Ez Bogazköyben megtalálható, mert a messze ható és gazdag fantáziára valló népnek a kultúráját láthatták a kutatók, de ugyanakkor a barbárnak is nevezett kultúrának láthatjuk mind azt a sok elemét, amelyből kinőtte magát a görög kultúra is. Építészeti kultúráját tekintve azt kell mondani, hogy a kor legmodernebb építészeti alkotásait tárták fel Wincklerék, hiszen az Európai kultúra is mind ezekből az építészeti elemekből táplálkozik. Ma is azt kell mondani, hogy vitathatatlan az a tény, hogy a legnagyobb összefüggő építészeti rommezőt tárták fel ezen a területen, amikor az ásatók tornyokkal övezett városfalakat tárták fel a falak legmagasabb pontjain a tornyoknak a helyeit, amelyről készült egy elképzelt várfal terv, amely valószínűsíti az eredeti állapotot. Winckler 1907.-ben tette közzé ideiglenes jelentését az ásatások eredményeiről, így az agyagtáblák első olvasatairól. Ebben a jelentésben találjuk a királyok első, de még nem a teljes jegyzékét, kb. ie. 1350.-tól 1210. ig Suppiluliumastól egészen a IV. Arnuwadasig, ebben a munkájában adta közzé Winckler az illető királyoknak a megindokolt, a magánhangzókra is ügyelő olvasatát, ellentétben az egyiptológusok részéről eddig feltételezett olvasataival. Ez a könyv maradt a Hettitológia egyik legelismertebb könyve, mert a kutatások eredményeit nem lehetett másképp olvashatóvá tenni, mert nem ismerték még a hettita nyelvet, csupán a diplomáciai nyelvek alapján tudtak arra következtetni, hogy mit is tartalmaznak azok az írások, amelyekkel találkoznak a kutatók. Ekkor még csak az asszír nyelven íródott anyagokat, vagy a babiloni nyelven íródott anyagokat lehetett elolvasni, hiszen ezeket már a tudomány ismerte. Az is tény ebben az időben, hogy a régészek sokkal több anyagot nyújthattak a tudománynak, mint maga a nyelvészet, mert a szövegeknek a száma igen korlátozott volt még ebben az időben. Winckler is újra elindult Anatóliába egy újabb ásatási évadra, amely (1911-1912) elhozta neki a Bogazköyi ásatás azt a sikert, amire mindig is vágyott. Igaz ekkor már annyira beteg volt, hogy egy ápolónővér ügyelt Winckler egészségére, akit a bennszülött munkások úgy hittek, hogy ez a személy nem más, mint Winckler felesége, mert odaadóan ápolta a beteg embert. Winckler agyagtáblái a berlini múzeumba vándoroltak, addig a Kargamisi (Karkemis) leletek a British Museumba, majd a nagyobbik részük az Ankarában lévő múzeumba kerültek. A Hettitológiai kutatások ebben az időben teljesen a holtponton voltak, mert a nyelvet a kezdeti sikereknek az eredményei nem tették lehetővé, hogy az megfejtésre kerülhessen, hiszen a próbálkozások egyre csak csütörtököt mondtak. Ebből a kudarcnak látszó egyhelyben topogásnak az lett a következménye, hogy mindenki arra várt, hogy itt valaminek történnie kell, mert az eddigi eredményeket is már új szempontok szerint kell vizsgálni, ha eredményeket akarnak elérni. Az is igaz, hogy Winckler számos agyagtáblát megfejtett a levéltár anyagából, de azok mind asszír nyelven, vagy babiloni nyelven íródtak, így a Hettita nyelven íródott anyagok tartalma továbbra is rejtve maradtak. Az előbb felsoroltak miatt a terepen a legnagyobb feladat a régészek mellett a nyelvészeké lett. A nyelvészek feladatává vált az, hogy megfejtést adjanak az „Arzawa”, vagyis a Hettita nyelv megfejtésére, ebből következően azt a feladatot kellett megoldani, hogy a Hettita szövegekhez kellett fordulni, hogy azt megtudják, hogy valójában kik is voltak azok a Hettiták, akiknek a szövegeit a kutatók ebben az időben még nem tudták elolvasni. 1913-ban az a szomorú hír járta be a tudományos életet, hogy a beteg Winckler meghalt, de a végrendeletében utalásokat találtak arra vonatkozólag, hogy az „ékírásos hettita” megfejtésén-éveken át dolgozott, de ennek a kézíratait nem sikerült megtalálni, legfeljebb csak utalásokat egyes munkáiban. 1914-es év már azt is jelentette a kutatók számára, hogy a legjobb lesz, ha pakolnak és egy békésebb múzeumi helyiségben dolgozzák fel azokat az anyagokat, amelyek ekkor már a kutatók rendelkezésére álltak. A háború alatt két török régész ásatott Bogazköy területén, de nem éppen eredményesen és az

igazi szaktudás híjával történtek ezek a feltárások. A Hettitológia ebben a helyzetben visszavonult a dolgozó szobákba és ott igyekeztek a kutatók valamilyen eredményt elérni. Igaz Európában, ebben az időben a „Mars” hadisten volt az úr. Szerencse az, hogy volt egy olyan lehetőség, hogy a tudós embereket, köztük Bedr’ich Hrozny’ Cseh nyelvész korszakalkotó művének előszavában illő köszönettel örökítette meg az a tényt, hogy Kammergruber főhadnagy úr megértően tekintett a szerző munkásságára, vagyis hagyta Hrozny’-t dolgozni és a megfejtésekkel foglalkozni. Hrozny’ munkásságára a következő fejezetben részletesen ki fogok térni, mert a Hettitológia olyan személyéről van szó, aki nélkül a Hettita nyelv nem valószínű, hogy megfejtésre kerülhetett volna. Befejezésül meg kell említenünk azt a tényt még akkor is, ha emléket akarunk állítani Wincklernek, hogy az a mérhetetlen mennyiségű lelet halmaz, amelyeket Bogazköyben feltárt és megkésérítet az akkor ismert összes hettitológust és történészt, mert nem tudtak vele mit kezdeni, mert a Hettita nyelv az teljesen ismeretlen volt számukra. Említést tettem arról a tényről, hogy Winckler az általa megfejtett babiloni nyelven és asszír nyelven íródott szövegeket igyekezett átírni az ismeretlen nyelvre, ami éppenséggel nem egy kis dolog volt ekkor még, megjegyzem, ezt nem nevezhetjük „kicsiségnek, ahogy a pályatársak fogalmaztak Wincklerrel kapcsolatban. A Hettita ékíratos szövegek ugyan úgy érthetetlenek voltak, mint a Hettita hieroglifírási szövegek, a hamai kő és a sok táblácska, amelyet Garstang talált Kargamisban (Karkemis), ezek is mind Hettita nyelven íródtak, csak a nyelvtitok még nem derült ki, és amikor kiderült, hogy egy és ugyanazon nyelvről van szó az a szóbeszéd járta, hogy megoldódott a hétpecsétetes titok. Igen sokat köszönhetünk Wincklernek ebben, hiszen az „Ő” kutatásainak köszönhetjük azt, hogy a két írás nem más, mint a Hettitáknak az ősi ékíratos és a késői, vagy is az új Hettita birodalomnak az írásáról van szó, amit hieroglifírásnak nevezünk. Az is nyilvánvaló volt, hogy a Bogazköyi leleteket nem lehet egyértelműen megfejteni az írás ismerete nélkül, éppen ezért próbálkozott a megfejtéssel Winckler. Összehasonlító eljárásokat próbált ki Winckler a nyelv megfejtésére, de nem ért el vele nagy eredményeket, de azt megállapította, hogy a két írás az mind a kettő Hettita, a népről az öltözeteik alapján az a vélemény fogalmazódott meg, hogy a hasonlóság miatt olyan, mint a Szkítháké, vagyis Szittyia öltözetet látott a Hettiták öltözetében. Lám a megérzések milyen dominánsak tudnak lenni, mert ma már tudjuk, hogy az eleinknek a szállásterülete volt Anatólia és az a birodalom, amelyet az Egyiptomiak Hettitának neveztek az Szkítha volt. Azt gondolom, a tudomány csillagai között igen fényesen ragyog Wincklernek a csillaga, mert nélküle nem ismerhettük volna meg a Hettitákat, vagyis azt a Szittyia népet, amelyet nem akar a mai akadémikus magyar tudomány elismerni annak, ami!

A Hettita nyelv megfejtése

Aki az ókor tudományokban egy kicsit is jártas az mindjárt látni fogja azt a tényt, hogy egy ismeretlen nép nyelvének a megfejtése milyen nehézségeket is tud okozni. Rejtélyesebb mesterséget elképzelni is nehezebb, mint a nyelvészetnek azt a formáját művelni, mikor nem ismeretesek a nyelv sajátosságai, de azt sem lehet róla tudni, hogy milyen nyelvcsaládhoz tartozhatott abban a korban, amikor azt az a nép használta. Ilyen volt a hettita nyelv is, mert a diplomáciai síkon történt levelezéseket el tudták olvasni a kutatók, így asszír nyelven íródottakat is, és a babiloni nyelven íródottak sem jelentettek komolyabb problémát, de megmaradt az a nyelv és annak az írása, ami leginkább érdekelte a kutatókat. Ebben az esetben azt sem tudták a kutatók, hogy a nép, amelyik ezt a nyelvet beszélte egyáltalán milyen népeknek a családjába tartozhatott, vagy egyáltalán a kihalt nép fiai biológiailag hova is tartozhatott, de még az általános történelmi folytonosságról sem tudtak a kutatók, sem azt, hogy egyáltalán élnek e, olyan népek, amelyekkel rokonságban állhattak volna a Hettiták. Ennek a rejtélynek néhány alapelvét a legjobb akarattal sem lehet egyoldalúan ismertetni, hiszen ma is viszonylag keveset tudunk a Hettitákról, tudjuk ezt a népet számos tudós a XX. századelőn egy olyan önálló népként tüntették fel, mint ha nem is lennének rokonaik a mai népességben, de nem is ez a baj, hanem az, hogy a kutatások új módszereinek alkalmazásában kevésbé alkalmazzák a legmodernebb vizsgálatokat, így a génelemzéseket. A Hettita nép sorsáról a kezdeti időkben alig lehetett valamit tudni, hiszen a múltjuknak a megfejtése és annak a megismerése egy kirakós játéknak felelt meg, igaz részleteiben nem is lesz módom kifejteni, mert a helyhiánya nem teszi lehetővé, de néhány szemelvényen keresztül igyekezni fogok bemutatni. A nyelv és a régészet olyan erővel bíró tudományágak, amelyek kezdetekben még önállóan is megállták a helyüket, de a mai modernnek nevezett kutatásoknál a társ tudományokkal együtt kell dolgozni és az eredményeket közösen kell elérni, hiszen az egyik tudományág segíti a másikat. Mint minden ezen a területen is nehezen indult el a megfejtések lehetősége, hiszen nem is egy olyan írást kellett megfejteni, ami általában egy népnek a jellemzője, hanem kétféle írást, így az ékírtos tábláknak a megfejtése, valamint a hieroglifírást is meg kellett fejteni, mert ugyanazon népnek az írásáról volt szó. A feltárt agyagtáblákon részben ismert írással íródott anyagokat ismerhettünk meg, de a nyelvük mindenki számára ismeretlen volt és érthetetlen. Más emlékekről pontosan lehetett tudni, hogy milyen nyelvűek, csak éppen az írást nem ismerték a kutatók és így nem tudták elolvasni a szövegeket. Megint egy másik ismeretlen nyelven és ismeretlen írással, írásjegyekkel íródtak, a nehézséget még az is bonyolította, hogy olyan nép emlékeiről volt szó, mely népet ekkor még nem ismerték. Ilyen rejtélyes dolog volt az, amikor William Wright is a HAMA-i követ kibontotta a falból, sohasem látott jeleket fedezett föl rajta, ismeretlen kőfaragók vésték a kőbe az ismeretlen szövegeket és ismeretlen nyelven, amely a kutatóknak igen sok fejfájást is okozott. Most a korábbi nyelvek megfejtőitől kicsit eltávolodva csak azokat a tudósokat fogom megemlíteni, akik a Hettita nyelv megfejtésén fáradoztak, vagy a kutatásaik elősegítették az eredményesebb munkálatokat. Megemlítem a sok közül William Jones-t, aki 1746.-ban született Londonban, az egyetemen ókori nyelveket és történelmet tanult, majd a Harrowban orientalisztikát tanult, köztük perzsa, arab és héber filológiát adott elő. Tanári működése nem bizonyult elég jövedelmezőnek, hűtlen lett a nyelvészethez és jogi tanulmányokra adta a fejét jogász lett belőle. Mi sem bizonyítja jobban a szellemi képességei milyenek voltak, mert a jogi pályán is csak hamar sikereket ért el és nagy karriert futott be. A nyelvész tehetségének mi más is lehet a bizonyítéka, mint elsőnek ismerte fel azt a nyelvrokonságot, amelyet manapság „indoeurópai

nyelveknek ismerünk”, igaz ma már inkább azt mondanánk, hogy Eurázsiai nyelvek családjába tartozó nyelvekről van szó. Tudjuk azt, hogy ebben az időben ez a felismerés a kutatásoknak a területén igen jelentősnek számított. Azt is tudomásul kell venni, hogy ez a felismerés a történelemtudományokra is igen nagy hatással volt. Az indoeurópai nyelvészet nemcsak az ókori történelemmel kapcsolatos ismereteket gyarapította, hanem előbbre is vitte a néprajzot, az ókori földrajzot, még a szociológiát is, sőt az állattant és a növénytant is. Ha Jonest nem helyezték volna Indiába, talán sohasem érezte volna annak szükségét, hogy a szankszrít nyelvet behatóbban tanulmányozza. Így a szankszrítból kiindulva felfedezte a nyelveknek a rejtett vázát, a nyelveknek az egyéni arculatában felfedezte a családi vonásokat, hasonlóságokat. Egy angol bírónak nem volt lehetősége sem ideje arra, hogy a felfedezéseit részleteiben kidolgozza és azt meg is alapozza. Még csak a nyelvtudomány sem vizsgálta meg az állításait szakmailag oly módon, hogy ezzel a felfedezésével a nyelvtudomány egy olyan ágának a jelenlétére utalt, ami előre viheti a nyelvészet fejlődését. A fenti felismerés azért nem vészett el a tudomány számára, mert egy orvos Thomas Young, az egyiptomi hieroglifák egyik megfejtője a fenti felismeréseket felhasználja a kutatásainak a területén eredménnyel. De voltak olyan kutatók, akik a keleti nyelveknek a megfejtéseiben komoly feladatokat vállaltak, ilyenek voltak, Rasmus Christan Rask (1786-1832) dán klasszikus filológus, megjegyzem: nem volt professzor, a tudását elsősorban önképzéssel szerezte, de a tudománynak igen sokat adott. Úgy ismerték, mint világhírt! Az indoeurópai nyelvek képviselőinek első időszakban osztályrészül jutott a gúnyolódás és a tudománytalansággal való megvádolás, megjegyzések, ez miatt többen a kutatást fel is adták, mert a jó hírnevet nem akarták kockára tenni. A Hettita nyelv megfejtésében az igazi áttörés az ezerkilencszázas évek elején az I. világháború idejére tehető. Igaz itt is ki kell térnem olyan kutatókra, akik nélkül ezt a feladatot nem lehetett volna megoldani. Ilyen volt Bedr’ch Hrozny’ (ejtsd: Breznics Hrozny) cseh származású nyelvész, aki a legnagyobbat alkotta a Hettita nyelv megfejtésében. Bedr’ch Hrozny’ az 1915 decemberi „A Német Keleti Társaság Közleményei” (A Mitteilungen der Deutschen Orient- Gesellschaft) című folyóiratban egy „Die Lösung des hethitischen problems” „A hettita kérdés megoldása” címmel előzetes jelentést írt és ez felkeltette a kutatók figyelmét. Hrozny’ meg is indokolta azt, hogy miért is volt szükséges ezt az írást ilyen formában közzé tenni. Ezt írja a „téma nem tűr halasztást”. Idézem a következőket: „Tekintettel a háborúra, amely a munkámnak mind a lezárását, mind a kinyomtatását esetleg hosszasan késleltetheti, tekintettel továbbá arra, hogy hettitavonatkozású közlemények esetleg más oldalról is várhatók, úgy határoztam, hogy művem befejezését- rövidített formában- a Német Keleti Társaság folyóiratában már most nyilvánosság elé bocsátom.”

Igazán meglepő fordulat ez a Hettitológia területén, hogy egy fiatalember ilyen rövid idő alatt megfejtse az eddig teljesen ismeretlen írást és annak minden rejtélyét. A szakértők is meglepődve fogadták a bejelentést, mert erre az eredményre senki sem számított. Winckler halála után a berlini Deutsche Orient Gesellschaft (Német Keleti Társaság) a hettita ékírtos anyagokat mind átadták a fiatal assziológusoknak rendszerezésre, valamint a megfejthetőket írják át latinbetűkkel olvasható formába. Ebben a fiatal csoportban kezdetektől megtalálható volt a tudománynak a két csoportja, akik hittek a munkájuk eredményeiben és voltak a szkeptikusok, akik csak a rájuk bízott feladatokat látták el. A komoly kutatók közül meg kell említenem a német Ernst F. Weidnert és egy rendkívül tehetséges Friedrich Hrozny’, aki Lengyelországban látta meg a napvilágot 1879-ben, cseh származású, akit cseh nyelven Bred’rich Hrozny’-nak hívtak. A háború kitörése azt is jelentette, hogy az ilyen kutatókat úgy tekintették, mint ha csak felesleges munkákat végeznének, éppen ezért a legtöbbjüket katonai mundérba öltöztették, Weinder ez a nagy tudású kutató a tüzérséghez került. Hrozny’ az osztrák-magyar hadseregbe került és olyan előjárója volt, mint Kammergruber főhadnagy, aki maga is az ókor kutató professzorban a maga bécsi módján a kedvét lelte. Ez a kiváló katona azt is megtette, hogy Hrozny’-t szabadságot, hogy a kutató munkáját még jobban el tudja

látni, Hrozny' hálásan meg is köszönte a feljebbvalójának ezt a segítséget. A fent említett füzet már a katonai szolgálata alatt készült el és látott napvilágot. Azt is megtette a főhadnagya, hogy Konstantinápolyba küldte az ottani hettita ékírásnak a tanulmányozására, valamint a megfejtéseknek az elősegítésére, ez a lehetőség Európában más tudósoknak ebben az időben nem adatott meg és ez a lehetőség teljesen hozzáférhetetlen volt. Azt gondolom, nem lennének méltányosak Weidnerrel szemben, ha az ágyúk közül neki sikerült volna ugyan ezt az eredményt elérni, de erre nem is volt semmi alkalma, a másik ma már tudjuk, hogy Weidner ebben az időben tévúton járt a megfejtéssel. Azt is el kell mondani, hogy Hrozny' csak azért lett a hettita nyelv megfejtője, mert neki volt több ideje foglalkozni a megfejtéssel, de az is lehet, ha a lehetőségek azonosak, akkor is neki sikerül eredményt elérni. Hrozny' sikeres munkáját igen nehéz még ilyen időtávlattól is megítélni, mert a sikerhez legalább annyi nyelvet kellene ismernünk, mint maga a megfejtő ismert. Azt sem szabad szem előtt téveszteni, hogy a zsenialitását csak is a szorgalmas munkájának köszönheti, a teljesítménynek az alapja nem is lehet más, mint a tudás megszerzése és annak az alkalmazása a tudomány terén. Azt azért Hrozny' elárulta, hogy a megfejtésre hogyan jött rá, mert azt mondja az ideogrammok felismerése volt a megfejtésben a döntő fontosságú elem, amely a teljes szövegnek az értelmét és az alapját jelentette. A számjegyeknek a felismerése, valamint a „hal” és „apa” szavaknak a jelentése volt a kulcs a felismeréshez és természetesen a szavaknak az előfordulásuknak a rendszeressége volt az, ami a megfejtéshez elvezetett. Lám milyen könnyű ezt így elmondani, de ezt megvalósítani nem lehetett egy könnyű feladat. Ebben az időben már számos elmélet volt kidolgozva a hettita nyelvre és ezek mind forgalomba is voltak, ami azt jelenti hozzáférhetőek voltak, de eddig senkinek sem jutott eszébe, hogy a hettita nyelv az eurázsiai, vagyis indoeurópai nyelv lehet, erre Hrozny' jött rá. Gondoljunk csak bele hogyan is juthatott volna valakinek az ilyen az eszébe, hiszen senki sem merte volna feltételezni azt, hogy a fent említett nyelvet beszélő népesség lakta Anatóliát az ie. III.-II. évezred során. Ha a Hrozny' kutatási eredményeit olvassuk, azt vesszük észre, hogy a kutatásaival szemben, ez a nagyszerű kutató mind végig szkeptikus maradt, mert maga is a nyelvi véletlenekre gondolt, mint sem azt, ami be is bizonyosodott, hogy a hettita nyelv az indoeurópai nyelvek nagy családjának a tagja. Egyszer eljött az a nap, amikor felsóhajtott Hrozny' és ezt mondta idézem: „Ha ezt az egy sort helyesen értelmezem, akkor nagy felfordulás lesz a tudományban!” mivel a nyelv az illető mondatban félreérthetetlenül megmutatta a sajátosságait, így a nyelvész sem tehetett mást, mint hogy levonta a következtetéseit. Kimondta azt a bizonyosságot, amit a szeme előtt látott, kimutatta az összes óorkutatóknak az idevágó vélekedését, mert tudta, hogy neki van igaza a hettita nyelvvel kapcsolatosan. Ebben a mondatban egyetlen ismerős ideogrammnak a jelenléte adott volt, ez nem más, mint a NINDA (kenyér), ennek a sumer ideogrammnak a jelentése itt adva volt. Ebben a mondatban nyilvánvaló volt az, hogy a kenyérről van szó, ami jelentheti az enni igének az előfordulását, de természetesen nem okvetlenül. Igaz én nem vagyok nyelvész, de magam is megértem ezt a dilemmát, hiszen a mondatban található ismert szavak a mondatnak a jellegét is meghatározza. Ebből is látható, hogy a megfejtéseknek az eredménye, mennyire a szerencsén is múlik, hiszen jó szemnek kellett lenni ahhoz, hogy ezt Hrozny' felismerje. A kezdeti sikerét úgy ellenőrzi le, hogy a rendelkezésére álló anyagokat az összehasonlításoknak aláveti és megállapítja, hogy igen is jó úton halad a megfejtéssel. A megfejtésekkel az volt a célja, hogy az angol enni szót megnézte ófelnémetül és az ófelnémet megfelelőjét leírta és már is tudta, hogy jó úton halad a megfejtéssel, mert a hettita mondatban is benne szerepelt a „ezatteni” szó, amely az előző vizsgált szavakban is megtalálható volt. Számos más összehasonlítással eljutott odáig, hogy már a mondatot értelmezni tudta, majd az értelmezésből megfejtette azt, hogy hogyan kell el olvasni azt a bizonyos mondatot. Igaz ez még kevés volt a megfejtéshez, de már megint egy lépéssel közelebb volt a tényleges siker felé, mert a szerkezetét a mondatnak már fel tudta ismerni és ez alapján értelmezni a mondat mondanivalóját. A mondat értelmezése pontosan mutatja, hogy a norvég J. A. Kunudtzon

orientalista kutató már 1901 –ben rájött arra, hogy a hettita nyelv az „indoeurópai nyelv, de a gúnyolódások miatt ezt a tételt nem forszírozta, hanem hagyta a szóbeszédet csendesen, mert ebből semmi baja nem származhatott. Azt is be kellett kalkulálni, hogy a régészeti leleteket az ie. XIV. XIII. századra datálták és az is tény lett, hogy egyes leleteket az ie. XVIII. századra, vagy még azt megelőző időre kell tenni, mert a kormeghatározás nem a legpontosabban sikerült. Ebből is láthatjuk, hogy Hrozny’-nak még ezzel a korkülönbséggel is meg kellett küzdeni, mert a leletek kora jelentős eltéréseket mutatott és ezért mondta azt Hrozny’, hogy a legrégebbi indoeurópai nyelvet fejtette meg. Hrozny’ az 1915. november 24. én az Előázsiai Társaság tagjai előtt tartott előadásában a megfejtésekről tájékoztatta a hallgatóságot, majd ezt követően egy hónap múlva az előadás megjelent nyomtatásban füzet formájában. A teljes megfejtésnek a menetét tárgyaló anyag csak 1917.-ben látott napvilágot Lipszében a következő címmel: „Bau und ihre Zugehörigkeit indogermanischen Sprachstamm” (A hettiták nyelve, szerkezete és az indoeurópai nyelvtörzshöz való tartozása címmel.) jelent meg. A könyv kezdő mondatai így hangzanak, idézem: „*Ennek az írásnak az a feladata, hogy a hettiták mindeddig rejtélyes nyelvének a lényegét és szerkezetét tisztázza, e nép nyelvét megfejtse*”

Később viszont így folytatja magától értetődő egyszerűséggel, ami a biztonság ismertetője ehhez csupán ennyi fűz hozzá: „*Fejtegetéseim során ki fog derülni, hogy a hettita lényegében véve indoeurópai nyelv*”

Valóban az történt, hogy Hrozny’ 246 lapon a megfejtésben egy holt nyelvnek addig a legteljesebb megfejtését adta. Volt ebben, némi feltevés is, de némi tapogatózó kísérletezést is megfigyelhetünk, de valójában a megfejtésben csupa eredményről tájékoztat ez a munka. Azt azért tudni kell, hogy a Hrozny’ féle megfejtést is számtalan kutató az első időszakban megkérdőjelezte, hiszen ezekben a munkákban mindenkor fellelhetők azok a szakmai sovíniszta gondolatok, amelyek a szakmai féltékenységet takarják. Úgy gondolom, ezekre most nekem nem kell kitérni, csupán annyit jegyzek meg, hogy a hettita nyelvnek a megfejtésében egy magyar kutató is részt, vállalt: ezért a nevét most itt meg említem, mert a magyar tudomány méltánytalanul el felejtette, ez az ember, mint Dr. Goldziher Ignác. filológus orientalista. Azt gondolom, ma semmi értelmét nem látom annak, hogy a megfejtés körül valamilyen vitát indítsunk, mert a feladat nem más, mint azt bemutatni, hogy milyen körülmények közepette sikerült a tudósoknak megfejteni a hettita nyelvet és megismerni a Hettitáknak a történelmét. Az is igaz, hogy Hrozny’ ezzel, nagy teljesítményével a kor egyik legismertebb tudósa lett és nagy barátságok születtek a magyar tudós társadalommal is, ilyen barátság szövődött Hrozny’ és Dr. Dávid Antal között, ami megmaradt egészen Hrozny’ haláláig. Ennek a kérdéskörnek a befejezéseként arról is szólni kell, hogy a kutatásokat hogyan lehet követni, és milyen eredmények születtek. Azt gondolom, hogy a Hettitakérdésnek a megoldásában ma sem látunk teljesen tisztán, éppen ezért a legújabb ismeretek hiányában csak ennyit tudunk a kedves olvasók számára elmondani, de az újabb kutatásoknak az eredményeivel az újabb kiadásokat ki tudjuk bővíteni. Röviden követtük egészen a Texier kutatásaitól a Bittelig, vagy a Sayce-től egészen a Bessertig a történelem súlyosztójában eltűnt hatalmas birodalmat és ennek a hatalmas birodalomnak az újbóli megismerését a kutatásoknak a tükrében. Láthattuk azt is, hogy a holt nyelv hogyan támadhat föl a szunnyadó álmából, és ma azt is tudjuk, hogy ez a nép milyen nyelven beszélt. Azt is látnunk kell, hogy a régészet nagy alakja, aki az egészségét sem kímélte, milyen eredményeket mutatott fel, tehát nem feledkezhetünk meg Hugó Wincklerről, ki az életét adta a Hettitológia fejlődéséért. Továbbá az a munka amit Bedr’ich Hrozny’ végzett a hettita nyelvnek a megfejtésén az másik három kiváló tudósnak is megfelelt volna, de a munkától Hrozny’ nem kímélte magát és azért dolgozott, hogy a sötétből eljusson a világosságba. Lám a tudomány függönyét Hrozny’ elhúzza a szemünk előtt, amely mögött egy olyan népnek a kultúráját ismerhettük meg, amelynek a titkai évezredekig rejtve maradtak, vagyis feledésbe merültek. Pedig ez a nép nekünk, magyaroknak igen kedves kell, hogy legyen, mert a magyar identitás keresése, valamint az ősöknek a keresése ugyan ebben a népben

megtalálható. Ez a nép a Hettita ugyan az a Szittya nép, mint a környezetében található más népekként ismert népek, ilyenek a Kunok, Kummánok, Kurduk, Kurdok, Turkok, Tokárok, Alánok, stb. Ez a nép, amelyik ugyan úgy az Indoeurópai (Eurázsiai) nyelvet beszélte, mint mi magunk is, tehát nyilvánvalóan Szittya nyelven beszélt. A korábbi fejezetekben már szóltam a gazdasági berendezkedésekről, így a fejlődési szakaszoknak a meglétéről, amely a társadalmi fejlődésnek a motorját is jelenti. Érezni kell azt, hogy az Anatóliai területen kialakult állam alakulatok elősegítették a társadalmi fejlődés lehetőségeit, hiszen az államnak a csírái ezen a területen alakult ki, de a végkifejlet már Mezopotámiában alakult ki. Azt gondolom a hettiták megismerésével ismét egy lépéssel közelebb kerültünk a Szittya világ megismeréséhez és ezzel párhuzamosan az emberiség ősi kultúrája kialakulásának, és a feltételeinek a megismerésében jelentős ismeretanyagra tehetünk szert.

Trója és a társadalma

A Trója környékét a régi időkben a királyairól nevezték el, de Troasnak is hívták, Teurciának (turkán) is hívták és Dardanellának is, hiszen a Dardanellák közelében található. Az ókori történetírók a területet uraló nagy hegyről nevezték el Idaának, vagyis az (Ida hegye) ismét a névadók közé tartozik. Mások viszont a lakóiról nevezték Phryg, vagyis Prügg néven is megtalálható ez a fent említett nép, amely a származása tekintetében nem más népfajhoz tartozik, mint a Szittyákhoz. Éppen ezért az országot sok helyen kis Prüggiának is nevezték. A lakóiról tudják azt, hogy egy olyan Szittyá néphez tartozott, amely megalapozta a terület népessége kultúráját, mert ez a nép nem más volt, mint a PALÓC más néven a Pelazgok, akik a görög kultúra letéteményesei voltak. Az-az állítás hamisnak bizonyult, hogy a trójai területek tele vannak dimbekkel és dombokkal, mert ezek az Ida hegyének a nyúlványai, amelyek a területet uralják. Ez az ország két jól elkülönített területre osztható az egyik a Hellespontos területe, míg a másik a Percote várostól egészen a tengerpartig és a Földközi- tengerben lévő Lesbos szigetéig mind ide tartozó területek voltak az ókorban. Valójában a Troas területe az Asopus folyótól a Caicus folyóig tartott és még magába foglalja a Mysiát is. A tengerparttól egészen az Olympos hegytől a nagyobbik Mysiásig terjedő rész az Epictetus területe ez mind Trója történelmi felség területe volt, tehát a kutatások is bizonyítják, hogy ezt a területet vették birtokba. Népeességéről a történelemtudomány annyit tud, hogy a Kréta szigetéről bevándorolt lakosok voltak a Pelazgok (Palócok). Herodotos Nagy történelmi munkájában a népességgel kapcsolatban mindenkinek igazat ad, mert a lakosság összetételét nem firtatja, csak annyit jegyezzük meg, hogy a környéknek a lakói Pelazgok voltak. Az egyik előző munkámban, ahol a népek összetételét boncolgattam a palócokra visszatértem és elmondtam, hogy ez a nép nem is lehetett más, mint Szittyá, hiszen a címer állata is ennek megfelel, de a Gétha kötényeknek a viselése is erre enged következtetni. Annyit tudunk Trója államáról, hogy volt egy központi királysága és vele párhuzamosan a fejedelmek uralták azokat a területeket, amelyeken ezek a nagycsaládok uralkodtak, akik viszont a központi királyságnak voltak alárendelve és adót fizettek. Azt is ismerjük, hogy a partvidéken összesen kilenc fejedelemség uralkodott, akik Trója királyának voltak alárendelve a Trójai háborúban Priamosnak Trója királyának voltak alárendelve. Ez azt is jelentette, hogy ezt a viszonylagosan nem kis területet összefoglaló néven TRÓJÁNAK nevezzük, mert a hatalom Trója királyainak a kezében összpontosult. A tengerparton egymást követik az ókori városok, említsünk meg ezek közül néhányat: Percote, Abydus, Atisba, Dardanum, Rhotium, Sigeum, Trója, Ilium, Larisa, Dolona, Alexandria (ősi neve Shiga, vagy Sigia). Ezek a városok mindegyikéhez fűződik valami történet, amely ismertté teszi a települést, lássunk ezekből is egyet, kettőt: Abydost a Gyges (Gügesz) Lyd király engedélyével a Miléthosy telepések alkották meg, itt van az Európát és Ázsiát elválasztó tengerszoros amelyen, a történelem során a Perzsák hidat vertek, hogy át tudjanak kelni a szoroson. Az Európai oldalon található Sestos városa. Ehhez a két városhoz fűződik a világ egyik leg szebb szerelmes története is, amely arról szól, hogy HERO (HÉRA) és LEANDER (LEANDROS) ez az ókori szerelmespár tragikus története hogyan jutott a szerelemből a tragédiába. A történetnek a lényege az, hogy a tengerparton sétáltak, Heró a Sestosban Héra istennő papnője volt, a tengerparton sétálva a vízből elébe lépett az abydosi Leander és egymásba szerettek. Ettől a pillanattól Leander minden áldott éjjel átúszta a tengerszorost, hogy a szeretett Heróval (Héra) töltsse az éjszakát. Heró égő fáklyával jelzett kedvesének. Volt olyan eset is, amikor Leander a fény irányába, vízbe vetette magát és a kedveséhez átúszta a tengerszorost, hajnal hasadtával, vagyis ahogy ezt akkor mondták pitymalkor úszott vissza a tengerszoroson át Ázsiába a kedvesétől. Egyszer egy őszi napon viharos időben a szél igen

erősen fúj és a Leander már a vízben úszott a kedveséhez és a szél a fáklyát elfújta és ennek következtében a tengerbe vészett. Tehát a nagy szerelmet egy tragikus esemény tette tönkre, aminek az volt a fájdalmas része, hogy Leander holttestét másnap reggel a Héra háza előtt tették ki a partra és a lány fájdalmában egy sziklaszirtról a tengerbe vetette magát, ahol szörnyet halt. Ezt a kis történetet azért meséltem el, mert ma is tanulhatunk belőle, hogy az egymás iránti szeretetünk mennyire segíti a másik felet a dolgoknak a feloldásában, vagy a segítségnek a megoldásában. Ez is azt jelenti, hogy a tengersizoros nem elválaszt, hanem összeköt, tehát hidat jelent az Európa és Ázsia között, hiszen a Perzsák hidat építettek a szoroson, hogy át tudjanak kelni rajta, de rajta vesztettek. Trója területén az első városok a hegytetőkön alakultak ki, valószínűsíthetően azért, mert féltek az emberek egy újabb vízözöntől, hiszen a tudomány szerint még az emberi emlékezetben élt a Fekete tónak a tengervízzel való feltöltődése, amely ezen a területen a vízözön képét hozta el. El lehet képzelni milyen örült morajjal tódulhatott át ezen a keskeny szoroson a tengervíz a Fekete tóba, amelyet a későbbiek során a Fekete-tenger névvel illették, és ezt a szorost Dardanelláknak nevezték el. A hegyekben élő emberek az első időszakban a hegyen termő gyümölcsöket fogyasztották és a hiedelem szerint ezek az emberek voltak az óriások, akiket küklopszoknak neveztek, a monda így említi ezt a területet. *„Minden megterem ott, noha a földbe nem ülteti senki... Megszentelt törvényük nincs, gyűlésbe se járnak: laknak az égbenyúló meredek ormok tetejében mélyölű barlangokban”*

Később a Dardanus király mondta, (Dardanellák erről a királyról kapta a nevét) uralkodása alatt, *„A forrásdús Ida hegye töve volt a közös Hon”*

Ilios Trója alapítója korában emberek lakták a területet és így a népek benépesítették a tengerparti síkságot. A hiedelem szerint a király sírja is a síkság közepén található a sírt jelzi egy vadfügefa a hiedelem szerint. A Tengermelléken található Dadaninum (Dardanuim) városa, ezt a várost Dardanus király alapította és róla is nevezték el. A Krétáról beáramlott Gétha lakosság egy álmot látott és pedig azt, hogy ott kell letelepedniük, ahol támadás éri „Őket”. A monda szerint a vándorlók éjszakára lefeküdtek pihenni és reggelre a rágcsálók a bőr felszereléseiket összerágták és ezt úgy fogták fel, hogy támadás érte a vándorlókat és a jelek miatt itt le is telepedtek. Valójában ez a nép nem más, mint a Kárpát-medencéből kirajzott népnek a leszármazottai, akik már korábban bevándorolták Közél-keletet és már megjárták az elődök az Egyiptomi területeket és Krétán és a görög szigetek őslakosainak is az örökösei voltak, hiszen a vándorlások újabb és újabb fejlődési szakaszt hoztak létre. Ebből is látható, hogy a kialakulóban lévő Szittyaság az Anatóliai területeken és a Dardanellák környékén igen nagy súllyal voltak jelen, de ezt a régészeti feltárások is megerősítik. Az sem véletlen, hogy az Apollón talapzata egér formájú, mert ez is a rágcsálókra utal. Larisa város névadója Larisa, Pelazg király lánya volt. Piasos beleszeretett a saját lányába és erőszakot követett el rajta, de bűneiért meg is bűnhődött, a monda szerint midőn a lánya észrevette, hogy a hordófölé hajol a lánya a hordóba lökte és így lelta a halálát. Igen érdekes ez a mondavilág, mert egyes elemei megtalálhatóak a magyar mesevilágba is. Néhány gondolatot szólnom kell a Lesbos szigetéről, mert volt egy híres szülőtte, akit Pitakosnak hívtak, mint a hét görög bölcs egyikét, továbbá Alkios a költő és a másik Sappo a csodálatos költő. Már meg sem említem Homérost, aki az egész Trójai háború emléket állított a költészetével és a történelmi események leírásával. A kultúra ismeretéhez tartozik az, hogy a férjhez menő lányoknak az ókorban kötelező volt megfürödni a Skamander folyó vizében, miközben kiáltoztak, „fogadd el, óh Skamander fogadd el a szüzességemet.” Ennek a szokásnak is meg van az értelme, mert az Athéni Eliom beleszeretett Caltirhoéba. A szerelem után is a lány rendszeresen lejárt a vízbe fürödni és egyszer azt vette észre, hogy más állapotba került, tehát a folyó teherbe ejtette. Senki sem ismerte fel az athéni férfit, így a tettet a folyó istenének tudták be! Attól kezdve jelképesen minden férjhez menő lánynak rendszeresen meg kellett fürödni a vízben, hogy a szüzességét a folyónak adja. Látható, hogy Trója népe szellemisége mennyivel másabb már, mint az Anatóliában található testvérnépeknek, hiszen már itt látszik, hogy egy újabb kultúra kezd

kialakulni. Nézzük meg hogyan is fedezték fel Tróját és Schliemann mi alapján kereste meg ennek a történelmi városnak a helyét, amelyet egyszer fel is tárt, a feltárásokat a saját pénzéből fedezte. Schliemann gyermek korában olvasta az Iliászt, amely felkeltette az érdeklődését és már gyermek korában megfogadta, hogy, ha egyszer lesz rá lehetősége meg fogja keresni Tróját és fel fogja tártani, mert ezzel is bizonyítani tudja, hogy a mondáknak és a hagyományoknak kell, hogy legyen igazság alapjuk. Ez ösztönözte Schliemannt arra, hogy a tervét beváltsa, mert „Ő” maga nem volt egy képzett régész, de mindent tudott arról, hogy miként is kell a feltárásokat végezni. Élete első felében a világot járta és kereskedőként élte az életét, még akkor is, ha a világ egyik leg gazdagabb bankárának tekintették, de a vagyonát nem a kereskedelem fejlesztésére fordította, hanem tervének megfelelően a feltárásokra fordította vagyonának a legnagyobb részét. A nagy felfedező 1871-ben érkezett meg arra a területre, ahol sejtette a várost az Iliász alapján. Mindenki azt hitte, hogy elment az esze, mert a tengertől elkezdett méregetni és a számolgotásoknak az lett a következménye, hogy megjelölte azt a helyet, ahol gondolta a város maradványait. Közben felvette a kapcsolatot Brokhaussal és ez a kapcsolat mind végig töretlen maradt a két ember között. Schliemann a tizennyolc év alatt annyi levelet küldött a kiadójának, hogy Brokhaus Verlag archívumot hozott létre, melynek fontosságával és jelentőségével, csak a Cotta féle kiadó rendelkezett, ez a II. Világháború idején ment tönkre egy bombatámadásnak köszönhetően. Senki nem akart hinni Schliemannnak, mert ilyen előzetes tanulmányok után senki sem hitt abban, hogy valaha is meg találja Trója városát. Csak akkor csodálkozott mindenki, amikor az első falmaradványokat feltárta és már látható volt az, hogy itt ezen a helyen egy város romjai találhatóak a föld alatt. Tizennyolc évi munkába került, mire kiást a várost és már bizonyítani is tudta azt a tényt, hogy Tróját találta meg. Mondanom sem kell, hogy ez a világ egyik csodája volt ebben az időben és ezt senki nem akarta el hinni. Schliemannról tudni kell, hogy a kéziratát a terepen végzett munka után írta és a terepről jutatta el a kiadójához, hogy az eredményeket tudja publikálni. Ezért is jött létre az a nagy mennyiségű levél archívum, amelyről említést tettem. Schliemann 1873. Április. 01. Trójából megküldi kéziratának a folytatását a kiadónak, amely ismerteti a Trójai helyzetet: idézem: „Az itteni zilált élet és az emberfeletti munka következtében könnyen megeshetik, hogy hibák vagy ellentmondások csúsztak a kéziratba, de remélem, hogy tekintettel Trója feltárása iránt tanúsított érdeklődésére, nem tagadja meg kérésemet, pontosan átnézi cikkeimet, s helyesbíti, amit szükségesnek lát....”

A kiadó nem archeológus éppen ezért nem ért egyet Schliemannal, hiszen a tanulmányába az állítottakat más megközelítésben látja, ami azt eredményezi, hogy a véleményét a jegyzetekben ki is fejtí. Ami nem vet jó fényt a Schliemann tanulmányára, de a barátjának a tanulmányával is kifogásai vannak a kiadónak, mert Calvert a Trójáról írott tanulmánya sem felel meg, tehát tévesnek tartja azokat az állításokat, amelyek a tanulmányban szerepelnek, ezért ezt a választ küldi Schliemannak.

Kérem, írja meg, egyet érte e, rövid válaszzal? Úgy vélem, elég udvarias voltam”

Az imént idézett levélben Schliemann ismét bejelenti az ásatások felfüggesztését, vagyis a döntése, mint mondja végleges, de egy nappal később megtalálja a „Priamosi kincset”. Ezt követően a világ tudományos társaságai csak is Schliemann kutatásiról beszélnek, hiszen ez a lelet világszenzációnak számít, az újságok címdalain jelenik meg a Trójai ásatások sikere, a világ csak is a Schliemannról beszél. 1873. július. 05. én ezt írja, hogy gazdag kincs ez Homérosz rehabilitálására. „az egész civilizált világot leírhatatlan izgalomba fogja hozni, és kétezer példány, melyet két nyelven (németül és franciául) szándékozik megjelentetni, egyik napról a másikra elfogy... A kincs megtalálásának híre futótűzként terjedt...”

Schliemann heptikus gondolatai végig követik az egész életútját, de a halál gondolatával 1875. október 25.-én Athénban foglalkozott először, hiszen ezt megelőzően minden mással foglalkozott, de a halál gondolatát eddig nem vetette föl. Ezt írja „Éveim meg vannak számlálva”, bár még oly sok ásatási tervvel foglalkozott és mégis ezt írja a barátjának, éppen

ezért az újabb tanulmányának a közreadását sürgeti. November elején elismeri kiadója szemrehányásait és annak jogosságát: idézem: „Egyébként Önnek tökéletesen igaza van, az újabb ásatásoknál valóban tervszerűbben kell munkához látnom.”

A példátlan nagy sikerek után Schliemann azt remélte, hogy a görög kormány rábízza az olimpiai ásatásokat. Ám a görög régészek irigysége ezt a tervét megghiúsította, az ásatások munkálatait tüntetően a Poroszokra bízta. Mi sem volt nyilvánvalóbb Schliemann számára, mint az, hogy megtámadja a görög kormány döntését és tiltakozik a döntés ellen. A tiltakozásról barátja Brockhaus lebeszélte, mert úgy látta csak is a lehetőségek szűkülhetnek be a tiltakozás ellenére és nem nyílnak meg más görög területek feltárásának a lehetőségei. Tudomásul vette Schliemann a barátja érvelését és lemondott a tiltakozásról. Igen érdekes Schliemann levelezése, mert az izgága és türelmetlen ember benyomását keltik ezek a levelek, hiszen mindent az egyik napról a másikra meg akar oldani, holott maga is tudja, hogy a szerencse forgandó. Elnézést is kell kérnem a tisztelt olvasóimtól azért, mert a Schliemann alakja egy kicsit a kalandoroknak a jellemével azonosul, hiszen maga is bevallja, hogy nem képzett régész és azt gondolja mindent meg lehet oldani a pénzzel, vagy a baráti kapcsolatokkal. Az élete is gyanús körülmények között ért véget Itáliában, pontosabban Nápolyban betegeskedett és a sétáinak az egyikén, az utcán összeesett és halálos betegen vitték vissza a kórházba, ahol meg is halt, úgy, mint egy koldús(1890 December 26. án) Így ír a német Neustrelitzer Zejtung 210. száma: idézem:

„Még az év befejezése előtt mély gyász érte a német tudományos életet, de a gyászban nem csak a német nép, hanem az egész művelt világ osztozik. Ugyanis Nápolyból érkezett jelentés szerint péntek délután (1890 decenber.26.-án) említett városban elhunyt Henrich Schliemann.

Hírneves hazánkfiát hazaúton Görögország felé lepte meg a halál. Henrich Schliemann nemrégén egy füloperációnak vetette alá magát professzor Schwartzénál a Saale menti Halléban: csontkinövéseket kellett eltávolítani a hallójáratból. A műtét jól sikerült, a beteg gyógyulása kielégítő volt. Felépülése után Schliemann Párizsba utazott. Onnan még jelentés érkezett, hogy már új munkatervet készített az elkövetkező évre, de most a halál egyszeribe áthúzta mind ezeket a terveket és elképzeléseket.

Nápolyban meg kellett szakítani az útját. Újból kiújultak a fájdalmak a fülében, és egy erős fülgyulladás arra kényszerítette a kutatót, hogy orvoshoz forduljon. De a beteg állapota sajnos oly mértékben súlyosbodott, hogy a kezelő szakorvos, Cozollini doktor konzultációra kérte fel von Schroens doktort, egyetemi tanárt. Csütörtökig a beteg, bár sokat szenvedett, elég jó hangulatban volt, úgyhogy délelőtt a megszokott sétájára indult. Ám délben már eszméletlen állapotban találtak rá a Toledó utca egyik mellékutcájában. Amikor visszavitték a szállodába, még volt annyi ereje, hogy egy kevés húslevest igyék. Kívánságát azonban már csak kézmozdulatokkal tudta jelezni, és hamarosan elvesztette eszméletét. A kezelő orvosok nyomban megállapították, hogy a beteg életveszélyben van, mivel a fül bántalmakon kívül egy abszeszussal párosult agyhártyagyulladás is fellépett. Péntek reggelre rosszabbra fordult a beteg állapota, amit még csak súlyosbított a heveny hörghurut. Délután egy nyolc főből álló konzíliumot hívtak össze, hogy meg vitassa, von Schroens professzor javaslatát, aki, mint végső lépést, egy agyékelést javasolt. Miközben az orvosok a beteg szobája mellett lévő helyiségben tárgyaltak, fél négykor megjelent az ápolónő, és közölte, hogy Schliemann hirtelen meghalt...”

„Ezt a közleményt ismerhették meg az érdeklődők a kutató haláláról, de így folytatódik a cikk: Nyilván alig néhány nap elteltével megérkezett Sophia Schliemanntól a gyászjelentés férjének barátjához, Sophia Schliemann és gyermekei Andromecbe Agamennon tisztelettel értesítik Önt a fájdalmas veszteségről, mely szeretett férj és apa Heinrich Schliemann úr 1890. december 26.-án Nápolyban bekövetkezett elhunytával érte Öket. A temetés vasárnap lesz 1891. Január 23/4.-én lesz Athénban”. Lám, így múlik el az ismertség és ilyen rövid idő alatt a világ tudományos társaságai megdöbbenéssel vették tudomásul, hogy nincsen többé Henrich Schliemann

Kárpát-medence és Trója kapcsolata

A késő rézkorban jelentős változásokat figyelhetünk meg a Kárpát-medence fejlődésében, először is a rézkor fejlődésében tapasztalható változások olyan jeleit tapasztalhatjuk, hogy a bronz előállításának megvannak a feltételei. Újból azt láthatjuk, hogy az állattenyésztésnek a túlsúlya kezd egyensúlyba kerülni az árútermelő mezőgazdasággal, vagyis a növénytermesztés újabb sikereket ért el ezen a vidéken. Ennek következtében itt a Kárpát-medencében a települések élettartama is jelentősen megnőtt, hiszen az árútermelő mezőgazdálkodásnak az egyik feltétele az egyhelyben lakás, vagyis az állandó településeknek a kialakulása. A kutatások bizonyítják, hogy a késő rézkorban számos település maradt fenn, amely arra utal, hogy ezeken a településeken árútermelő munka folyt, vagyis a növénytermesztésnek olyan telephelyei épültek ki, amelyek megmaradtak az utókor számára. Korábban ezt a jelenséget a kutatók azzal magyarázták, hogy a délről beáramló népesség hozta be a Balkánon keresztül az új kultúrát. Azt gondolom ez az elavult nézet már nem állja meg a helyét, mert a kutatások bizonyítéka az, hogy a Kárpát-medencében ugyan azok a folyamatok játszódtak le, mint Mezopotámiában tapasztaltunk, csak azzal a különbséggel, hogy a fejlődésnek a sebessége itt ezen a területen valamivel lassúbb volt, mint Mezopotámiában. Azt senki sem vitatja, hogy a kora rézkorban a vagyonok felhalmozásának a feltételei visszaestek, de pontosan nem ismerjük ennek az okát, de feltételezhető az, hogy egy gazdasági válság érte el a Kárpát-medencét és ez is okozhatta a visszaesést. Azt állították korábban a kutatók, hogy a Kárpát-medencében ebben az időben megszűnt a fémipari gazdálkodás, de az Erdélyi feltárások ezt a feltevést megcáfolják, mert a Nagybánya környékén található fémfeldogozó kapacitások másról árulkodnak, nem arról, hogy ezen a területen nem volt termelés, hanem pontosan arról, hogy a termelés folyamatos lehetett. A Péceli kultúra egy újabb fejlődési folyamatnak a terméke, amely a Bodrogkeresztúri kultúrának egy fejlettebb változata. Ez hogyan valósulhatott meg? Először is a fejlődésnek ebben a szakaszában a Péceli kultúra népe valószínűsíthetően belakta a keleti területeket is és így az elterjedési területét is keleti irányba kitolta, ebbe igen nagy szerepet játszhatott a „Bádeni” népességnek a számaránya, amely meghatározhatta a fejlődés menetét. Ennek a kultúrának az elterjedési területe a Kárpát-medencében és a Cseh-Morva területeken, majd a Balkánon is elterjedt, de a déli területeket is birtokba vette, így a Trójai területeket is. Igaz a fejlődés következtében ezeken a területeken megfigyelhetjük a keleti hatásokat, hiszen a pregörög hatásoknak a kialakulását is megfigyelhetjük a Trója területén feltárt leletekben. Az is igaznak bizonyult, hogy az elterjedési területnek számító Péceli kultúra edényei és azok a leletek, amelyeket a vizsgálatoknak alávetették azok régebbiek, mint az északi területeken feltárt és a déli területeken feltártaktól, tehát megállapíthatjuk, hogy a Kárpát-medencei leletek itt is bizonyíthatóan régebbiek, mint a környező területekről származók. Ez a kultúra a sík területeken és a hegyvidékeken is megtalálható, még akkor is igaz ez, ha a mai kutatók nem szívesen beszélnek ezekről a kérdésekről. Azt is megfigyelhetjük, hogy a hegyvidékeken a településeket már erődítményekkel látták el, így védsáncokkal, vagy a későbbi időben vizesárcokkal még ezt megerősítették. A védműveknek építése az utolsó szakaszában már földvárakat is építettek, különösen igaz ez a Dél-Magyarországi területekre. A Péceli kultúrának az utolsó szakaszában megfigyelhetjük azt, hogy a Bükk kultúrához hasonlóan előfordulnak barlangokban is. A Péceli kultúrának az élete végén már a népcsoportok is kiszorulnak az eredeti területükről és létre jönnek erősebb és újabb népcsoportok, akik lehetnek a túlszaporodásnak az eredményi is, de az tény, hogy észlelni lehet a változásokat ennek a kultúrának a végén, ami azt is jelentheti, hogy egy újabb népcsoport segítségével alakult ki az a változás, amit ma ki lehet mutatni. Az is elképzelhető, hogy a

hegyvidék lakosságát egy külső támadás érte, aminek az lett a következménye, hogy a lakóhelyüket el kellett hagyni a hegyvidéken lakóknak és a betelepülő új lakosság kultúrája keveredett az itt élő Kárpát-medencei kultúrával. A Péceli (Bádeni) kultúra házai több helyen kerültek elő, amelyek kisméretűek és az alakjuk változatosak voltak. Hogyan is nézhetek ki ezek a házak? Elsősorban négyszögletesek voltak és kisméretűek, de az oválistól a kerek házakig minden féle megtalálható volt, föld feletti, vagy a földbe sülyesztett változatig minden variációban meg lehetett találni. Magyarországtól déli irányba ugyan ezeket a formákat megtaláljuk, de azt tényként kell kezelni, hogy az előkelők házait mind meg lehet különböztetni a népnek a házaitól, ami azt is jelzi, hogy ebben az időben és kultúrában a vagyoni különbségek már megvoltak. Azt tanították még velünk, hogy a fémművességet a déli, illetve a keleti területeken ismerték fel, de azt kell ma mondani, hogy a feltételek azokon a területeken nem voltak meg. De itt a Kárpát-medencében viszont igen, itt ezen a területen a fa is rendelkezésre állt, amiből faszenet készítettek, és a fémércék is ezen a területen álltak a rendelkezésükre, lásd a Lengyel kultúrát és ezen belül is a Bodrogkeresztúri kultúrát, ahol megjelenik a tömegtermelés feltétele. Nefeldjük el, hogy ezek a kultúrák nem elválaszthatóak egymástól, hiszen szorosan összefüggenek egymással, de az is tény, hogy a fejlődés lehetőségei a Kárpát-medencében biztosítottak voltak. A Péceli kultúrának igen szegényes a hagyatéka különösen a fémtárgyak esetében, de azért van néhány értékelhető leletünk, így a rézbalta, rézhuzalból készült luxuscikkek, ár, huzal, rézcső ékszer, tehát a fémművészetnek a képviselőiben lehet hasonlításokat tenni. Csak ez viszonylagosan kevés ahhoz, hogy ki lehessen jelteni, hogy a rézművészet magasfokon állt. Az viszont tény, hogy a feltételek megvoltak ezen a területen, mert a vizsgálatok azt mutatják, hogy semmivel sem volt a Kárpát-medencei kultúra alább való, mint a környezetében kialakult kultúrák, sőt a fejlődésnek a menetét is pontosan meg lehet határozni, mert a vizsgálatok a Kárpát-medencei kiindulást erősítik. A fent említett leletek a sírokból kerültek elő, hiszen a rézékszerek lelőhelyei nem is lehetnek mások, mint a régészeti feltárások során előkerülő sírleletek. Ilyen leleteket megemlítve kiemelkedik a Vörsi diadém, amelyet a halottnak a fejére helyeztek. A keskeny poncolt díszítésű rézpánt két vége elhegyesedik és ezek a homlokrészt szarvszerűen díszítik. Valószínűsíthető, hogy a viselője a közösség valamilyen előkelője lehetett, vagy papi funkciót tölthetett be a közösségen belül. Könnyen felismerhető a Péceli kultúrának az állattartásra vonatkozó ismervei, mert ebben a kultúrában elsősorban a nagy állattartás (lábas állat) volt a jellemző, szarvasmarha, ló, birka, kecske stb. A temetőik már eltéréseket mutatnak, mert még ebben az időben a zsugor temetkezéseket is megtaláljuk, de már az oldalára fordított temetkezések is jelen vannak és megjelennek a sírmellékletek, így az igavonó állatoknak a csontjait megtalálhatjuk a sírokban, de csak néhány embernek a sírjában. Ez arra vall, hogy ezt csak az előkelők engedhették meg maguknak a haláluk után, hogy a jószágaik is elkísérik a gazdáikat a túlvilágba. Ezek a leletek elsősorban szarvasmarha csontok voltak, mert az igavonóereje kimagaslott a többi állat közül. A ló viszont túl értékes volt ahhoz, hogy igavonásra alkalmazták volna, hiszen tudjuk, hogy a Kassu népek voltak azok, akik a lovat harcieszközként alkalmazták, amely a harcoknak a kimenetelét nagyban befolyásolta. A Budakalászi régi temetőben előkerült egy kis kocsimodell, amelynek négy kereke van, ez az a lelet Európában, amelyik a legkorábbi az ismereteink szerint, amely kocsit formáz meg. Ennek a kocsinak edény formája van, de azt nem tudjuk, hogy edényként használták volna, mikor ez az edény megsérült külön sírba temették, mint egy halottat a már meglévő sírok közé. Az is lehetséges, hogy ennek az edénynek mágikus jelentősége volt a temetőben, de erre nincsenek bizonyítékaink. Ebből a korból nem csak a Budakalászi temetőben vannak leleteink, hanem Alsónémedi temetőjéből is kerültek elő szép számmal leletek. A településeknek a nagyságát a temetők nagyságából meg lehet becsülni, hiszen Budakalászon kb. 400-db. sírt tártak fel és Alsónémediben kb. 40-net sikerült feltárni. Ha a temetkezéseknek az összehasonlítását elvégezzük, a Trója területén feltártakkal azt kell mondanom, hogy alig van különbség a két terület között, igaz ebben az

időben Trója még nem állam, de a hasonlóságokat nem lehet nem észrevenni. Ilyenek az edénytípusok, amit a lakosság ebben az időben használt, vagy azok a tárgyak, amelyek az utókorra maradtak, mint sírleletek. A halottak mellé csonteszközöket és nyílhegyeket helyeztek mind a két területen, vagy agyagedényeket, melyeknek a mintázata igen hasonlítanak egymásra. Vonaldíszes kerámiák közé szoktuk sorolni ezeket az edényeket is, de tudni kell azt, hogy a vonaldíszek az edényeken átlósírányúak voltak és valamilyen ornamentikai elemeket tartalmaztak, amely miatt ezeket az edényeket viszonylagosan könnyen fel lehet ismerni. Azt is tudjuk, hogy a tehetősebb lakosok nyakláncokat is viseltek, mert a láncoknak bajelhárító szerepük is lehetett, nem csak díszek voltak. A Péceli kultúrának a második szakaszában megfigyelhető ismét egy jelentősnek mondható változás a temetkezésekkel kapcsolatban, mert megjelennek a hanvasztásos temetkezések, amelyek azt jelzik, hogy egy újabb változás állt be a népesség körében. Az előző kérdésre sok választ lehet kapni, ilyen az egyik, hogy a tűznek a tisztító ereje miatt alakult ki a hanvasztásos eljárás, de van egy másik válasz is erre a kérdésre a halottnak új életet ad, mert megtisztul a lelke a tűz által. Azt is megfigyelhetjük a Kárpát-medencében a hegyek lábánál lévő temetőknél, hogy a sírokba nagy mennyiségű követ raktak a halottra, ez azt szolgálta, hogy a halott ne tudjon visszajárni a szeretteihez, mert ezt a terhet a halottnak viselni kellett, de számos magyarázat lehet találni az ilyen esetekre. Azt is meg kell mondani, hogy itt a Kárpát-medencébe találkoznak először sírkőállítással, amely szokás a mai napig is valamilyen formában fenn maradt. Igaz ekkor még ezek a kövek igen durva megmunkálásúak voltak, de már azt jelezték, hogy ebben a sírban ki nyugszik, tehát emléket állítottak a halottnak. A mezőgazdaságon belül igen nagy szerep jutott ismét a növénytermesztésnek és ezzel párhuzamosan a földanya (anyaistennő) tisztelete ismét megnőtt. Erről tanúskodnak a különböző helyekről előkerült lábas edények (idolok), az egyik ilyen az Ózd közelében előkerült edény, amelynek a feje sajnos eltört, vagyis törötten került elő. Az edénynek a teste hegedűformájú idoloknak a csoportjába tartozik, az edénynek a testét deréktól lefelé ruha borítja, a nyakán kétsoros láncot visel, két ágba font haját előre a mellére vetve fonatba ábrázolták. Meg kell jegyezni a későbronzkor művészetét a lapos idolok jellemezték, néhány más műalkotást is ismerünk, ilyenek az ember alakú alkotások (edények), ezeknek az edényeknek a kultikus funkcióit is ismerjük. Ez különösen jellemző az Észak-Magyarországi területekre, így Ózd környékére, Centerben kerültek elő a temető feltárásakor. Ezek az edények művészetileg elragadóak voltak és egyben a funkcióik nem mások voltak, mint „urnák”, tehát a hamvakat őrizték. Az egyik sírban két urnát találtak a kutatók, amelyek két lány gyermeknek a hamvait tartalmazták, az urnák keresztmetszete laposak voltak, hasonlítottak az emberi testre és még oválisak is voltak. A felsőrészükön a szemet és az orrot plasztikusan jelezték, a bordákat szintén plasztikusan domborulattal jelezték. Az egyikben a mell jelzésére szintén dudorral jelezték a női mivoltát a halottnak, oldalukon egy csontszerű dudorral jelezték a felemelt kart, amely a megbocsátásnak a jele az úr felé. Azt is meg lehet figyelni, hogy a legnagyobb és a legkisebb urnának a felsőrészét összenyomták, és széles szalagként hátrahúzták felemelt fejnek formájába. Valószínűleg ezzel a hajviseletet igyekeztek bemutatni, de erre nem tudunk pontos választ adni. Hátralát a tarkónak megfelelően egy kis lyukat vágtak a hamvaknak az edénybe való elhelyezése miatt, tehát töltő nyílásként került ilyen módon kidolgozásra. A negyedik urna egy külön sírból került elő, de teljesen meggyezik az előzőekkel, felső része zárt, de összenyomott, arcán borda jelzi a szemöldököt, mellet nem tüntettek föl rajta. Ez is sötét színű és égett csontokat találtak benne a feltárók. A Centeri urnáknak a művészi színvonala nem vitatható, hiszen a kor kiemelkedő alkotásairól van szó. Ez a művészet az egyszerű eszközöket használta, de olyan színvonalon, hogy a lényegét hangsúlyozó megformálásuk döbbenetes és lenyűgöző hatást váltotta ki a szemlélőkből. Az istennőt ábrázolják az élet és a halál urát és annak a forrását, minden élő és holtnak az uralkodóját mutatják be ezek az edények (urnák), az istennő felemelt karral fogadja a halottakat. Ami igazán érdekessé teszi ezeket az edényeket az, hogy ugyan ebbe a kategóriába tartozó edényeket fedeztek föl Trójában is, csak az a különbség,

hogy a vizsgálatok szerint a Trójaiak fiatalabbak, mint a Centeri leletek. Ezeket az edényeket a Trója II-V rétegekbe (faunna) találták, ami azt jelenti, hogy a Trójai edényeknek más volt a funkcióik, mint a Centeri edényeknek. Ebből azt a következtetést kell levonnunk, hogy a két nép valamilyen formába kapcsolatban álltak egymással, lehet kereskedelmi, de valószínűbb az, hogy a két nép egy azonos identitású nép volt a Kárpát-medencei néppel. Igaz korábban a tudomány úgy tartotta, hogy a dél felől érkező nép hozta be ezt a kultúrát a Kárpát-medencébe, de a korban meglévő különbségek nem ezt az állítást erősítik. A késő rézkor kultúrájából ismerünk olyan edényeket, amelyek szintén az emberalakos edényeknek a kultúrájába tartoznak, bár az öblükön elhelyezett dudor jelöli azt, hogy női alakkal van dolgunk, talán a felemelt csonk az a kezét ábrázolja, de a mellkason látható két dudor viszont a nőiességnek a jelképét láttatja velünk, mert a melleket ábrázolja. Ezek az edények a végsőkéig stilizált formába kerültek elő, amely azt sugallja, hogy a kor népe megértette az edények mondanivalóját, azt sem szabad kizárni, hogy ezekhez az edényekhez tartozott egy fedő is, amely emberfej alakú volt és az edény csak így válhatott egységes egésszé. Még egy igen szép ember alakú edényre hívnám fel a figyelmet, és pedig a Ráckevei edényre, amelyik az 1900 éveknek az elején Berlinbe került. Ez az edény talpazaton áll, amely elég ritka ebből a korból. Két felemelt karral jelző csonk díszíti és az újjaknak megfelelően hullámos kiképzésű, a melleket bekarcolt díszítés jelzi. Ez a bekarcolt díszítés igen egyszerű vonaldíszítésű, amelynek a párját meglehet tekinteni az Anatóliai és a Mezopotámiai leleteken, de ugyan úgy megtalálható ez a díszítés a Trójai leleteken is. Valószínűsíthetően a szertartásoknak a ruházatát láthatjuk a ruha jelzésein, amelyeket a szertartások alkalmával viseltek az emberek, ilyenek az istennőn látható, de ezeken az edényeken is megtalálható, lásd az Istár istennőt, aki a különleges alkalmaknak az öltözetében látható. A szoborszerű edények esetében megfigyelhetjük azt, hogy keresztzalagot viselnek, itt a Kárpát-medencében és ugyan ezt tapasztaljuk a Mezopotámiai leleteken is, de a Trójai leleteken is ezt megtaláljuk, lásd az V.-ös faunából (réteg) előkerült Trójai edény leletet, de ugyan ezt a kereszt pántot megtaláljuk a Ráckevei leleten is. A Péceli kultúra második szakaszának a vége felé olyan új elemeket láthatunk, amely azt mutatja, hogy ismét egy új fejlődési folyamatnak vagyunk a tanúi. Lehet látni, hogy már nem csak a cserépedényeket készítik, hanem megjelennek a fémedények is, így elsősorban a rézedények. Igaz korábban azt állították a kutatók, hogy a réz feldolgozását a Sumer területeken kezdték el feldolgozni, ma már mind ez meg kérdőjeleződik, hiszen a feltételek nem adottak, mert ha a réz feldolgozásának a feltételeit vizsgáljuk, akkor két terület jöhet számításba. Az egyik és a legfontosabb a Kárpát-medencében található rézlelőhelyek, a másik a Ciprus szigete, mert a sziget a nevét is a rézről kapta. Azt is tudjuk, hogy a rézfeldolgozásának a feltételei közé kell sorolni a fát, amelyből faszenet lehetett készíteni, hogy a rezet meg lehessen munkálni (olvasztani), ezek viszont nincsenek meg Cipruson, mert a fa hiánycikknek számít ma is és az ókorban is. Az is igaz, hogy az agyagedények használata még sokáig fenn maradt a Kárpát-medencében és pedig olyan díszítéssel, amit bordás kannelúrás (átlósvonalas) díszítéssel láttak el és nagy szalagfüleket raktak rájuk. Ezeket az edényeket időnként fényezték is és így létrejött a fény és az árnyéknak a fényhatása, amely az edényeknek egy olyan hatást kölcsönzött, mint ha fémedények lennének. A késő rézkorra igen nagy hatást gyakorolt a fémművesség, mert az edényeknek a formálódása és a fémtechnika nagy hatással volt egymásra, sőt időnként kölcsönözték egymástól a mintákat. A Péceli kultúra végéről számos tárgyat ismerünk, ahol az edény két részre van osztva, ezek az edények elsősorban tálak és ezeket szaknyelven kétosztású tálaknak nevezzük. Ugyan ebből az időből ismerjük a talpas edényeket, ugyan úgy, mint a Lengyel kultúrában megjelenteket, de a díszítésük ebben a Péceli kultúrában más, mint azt megszoktuk a Lengyel kultúrában. A Péceli kultúra pontos korát igen nehéz lenne meghatározni, de a tőlig korát megtudjuk mondani, így a kezdeti időkbe vissza kell menni az ie. III. évezrednek az elejéig és a kultúrájának a vége valahol az ie. II. évezred elejéig talán a közepéig tarthatott, de már az ilyen meghatározásokra azt szoktuk mondani, hogy a

korát ki kell tolni még korábbra, mert az újabb vizsgálatok ezt ma már szinte meg követelik. A közelmúltban végeztettem el egy elemzőmunkát a megfelelő szakemberrel egy értéktelennek látszó tárgyon, amely a régészeti feltárásnál nem képviselt értéket, mint sírlelet és ez ma is a birtokomba van, amit elemző vizsgálatoknak vetettünk alá és azt állapították meg a szakemberek, hogy ez nem más, mit egy salak. Igaz salak volt, de milyen salak, mert a sírkorának a megállapítása C14-el az ie. VII.- VI évezredre tehető és ez a salak, mint sírlelet egy agyagedényben volt a halott mellé helyezve. Lám a salak nem szénsalak és nem is meteoritsalak, hanem vassalak, ami ebben, korban eddig elképzelhetetlen volt, de a kor technikája megadta a választ erre a kérdésre, mert nem véletlen az, hogy a halott mellé helyezték ezt a látszatra értéktelen leletet, mert valószínűleg valami köze lehetett a hétpecsétes titoknak az ismeretéhez, és ez mind a Kárpát-medencében történt. Már oly sokat beszéltem a Kőkori faluról, amely Aszód határában volt, de senki nem szentelt neki komolyabb kutatást, még Kalicz Nándort is igyekeznek a mai kutatók elfeledni, pedig ezt a feltárás a Nándi bácsi munkáját dicséri, mi csak aszisztáltunk neki, tehát ezzel a kis kitérővel is szeretnék emléket állítani Dr Kalicz Nándornak, mert már kezdik elfelejteni a munkásságát. Igaz azok a megállapítások ma már helyenként módosításokra szorulnak, de a korban a feltárások idején 1960-as évek elején igen is jók voltak és új irányt szabtak a kutatásoknak. Meg kell még említenem a lelet anyagvizsgálatában kifejtett tevékenységét Dr Bódi Dezsőnek, mert fáradságot nem ismerve dolgozott a leletanyag titkainak a feltárásiában. Befejezésül ez a Péceli kultúra hozta el a rézkornak a végét is, mert ezt követően már a bronzkorról beszélünk, amely egy új és más kultúrát jelent.

Kassuk
(Hurri népek)
(Kusiták)

Általában a Hurritákról igen keveset tudunk, mert a történelemtudomány még nem vette a fáradságot, hogy ennek a rejtélyes népnek a történelmét teljes hozzáféréssel feldolgozza. Annyit tudunk róluk, amennyit az Eleszári (Asszúri) tekercek elárulnak erről a tüneményes népről, mert olyan forradalmi tettek fűződnek a nevükhöz, ami nélkül a fejlődés egy bizonyos szinten megakadhatott volna, de ez a rejtélyes nép ezeket a buktatókat megoldotta. Azt viszont tudjuk, hogy az ie. III. évezrednek a végé felé a hegyekből beszivárogtak a Mezopotámiai területekre és elterjesztették a lótenyésztést és természetesen az északi területeken az állattenyésztésnek azt a rideg változatát, amellyel még ma is találkozhatunk az északi területeken, mind az mellett a terület nem éppen felel meg a rideg jószágtartásnak, de jelenleg is a vegetációnál többet lehet vele elérni, mint az éhen halás választásával. Ami a legfontosabb, hogy ez a Hurri nép honosította meg a lótenyésztést és a lóval elvégezhető munkákat is, lásd az igavonástól a ló harcieszközként való használatát. Néhány gondolatot szeretnék itt kifejteni, mert a tudományos életben úgy könyvelték el a Hurri népet, mint „sémi” népet, pedig ez nem így van, a bizonyítékokat meglehetősen találni, hogy ez a nép a Szkítha népcsoporthoz tartozott. Az árja kifejezést nem kívánom használni, mert ez a szó a tudományok terén, de a politika területén is nagyon lejárátódott, éppen ezért más megnevezéssel fogok élni, így a Szittyá népeknél a Szittyá kifejezést alkalmazom, míg más esetekben a népet, ha ismert a nevén fogom nevezni, hiszen erre minden okom meg van. Ez a nép a maga területén, mint a Kaukázus déli lejtőin és azokon a területeken, ahol a legeltetéses életformát lehetett életben tartani, nem véletlen, hogy a lótenyésztés itt alakulhatott ki, hiszen a katonai erőnek a történelemben éppen ebben az időben olyan hatalmas szerep jutott, hogy szükségszerű volt a fejlődésnek ezt a szakaszát megvizsgálni. Erre az időre kell tenni azt a történelmi tényt, hogy a Közép-kelet közöttük Mezopotámia olyan hatalmas léptekkel fejlődött, hogy egy vákum keletkezett a Mezopotámiai kultúra és a környező népek kultúrája között, lám erre az időre tehető, vagy valamivel korábbra az a tény, hogy a szemita törzsek megjelentek a Kelet-anatóliai területeken, mint pásztornépek. Igaz ebben az időben ezek a szemita pásztornépek elsősorban juhokat tartottak és a juhok között legfeljebb szamarakat háziasítottak és neveltek. Ez a szemita nép a maga kultúrájában nem ismerte azt, hogy a letelepült lakosságnak már van egy kialakult szemlélete, a munkáról is kialakult egy elfogadható felfogása, addig a vándor szemita népesség azzal nem törődött, hogy a letelepült életformába élőknek a terményeit legeltetik le. A szemitakérdés ebben az időben kezd kieleződni, hiszen a letelepült lakosság nem veszi jónéven azt, hogy a munkájuk gyümölcse az egyik napról a másikra az enyészeté lett, ebből következően a feszültségek egyre csak nőttek a két nép között, de erre a kérdésre csak érintőlegesen kell kitérni, mert a másik nép a Hurri is pásztornép volt, de a viselkedése az teljesen más volt, mint a szemita népeké. A különbségekről néhány szót szólnom kell, hiszen a Hurri nép a Mezopotámiai területek északi területeit vették birtokba, nem fegyveresen, tehát erőszakmentesen betelepüléssel, addig a szemiták a beszivárgásos technikával, de már fegyveres erőt is alkalmazva nyertek teret Mezopotámia területén. Jól láthatóak a különbségek a két nép között, mert a letelepült életformában élők békésen művelték a földjeiket és megtermelték az árúikat, melynek a feleslegét a kereskedők a piacokon értékesítették, addig a szemitáknak nem voltak ilyen igényeik. A Hurri népről el kell mondani, hogy a nagy találmányaik közé kell sorolni azokat a fegyvereket, amelyeket a Hurri nép fejlesztett ki. Ilyenek voltak a lónak a harcieszközként való alkalmazása, vagyis a lovakat felnyergelték és a

csatákba részt vállalhattak, ebben az időben elsősorban a vezetők, törzsfők alkalmaztak lovakat a csatákba, mert azt is tudni kell, hogy a lónak az értéke igen magas volt, ha lehet hinni az Eleszári tekerceseknek a ló súlya értékben kifejezve annyit ért, mint az arany megfelelő súlya. A másik ilyen találmánya volt a Hurri népnek a „harcikocsi”, amely a hadászati és a harcászati feltételeket gyökerestül megváltoztatta. A gyalogságnak a szerepe egy kicsit átértékelődött, hiszen a ló vontatta harcikocsinak a teljesítő képessége messze meghaladta az élőerőnek a teljesítményét. A legfontosabb találmányaik közé kell sorolni azt, hogy ez a Hurri nép, vagy Kassu nép kidolgozta a vasolvasztás technikáját és ezzel előtudtak, állítani olyan fegyvereket, amelyek felülmúlták a korábban használt fegyvereket. Gondoljunk abba, hogy milyen érzéseik lehettek az Egyiptomiaknak a Hikszoszok támadásaival szemben, hiszen leírták, hogy a Hikszosz kardok úgy vágják el az egyiptomi bronz kardokat, mint ha vaját vágják volna vele. Igaz egy korábbi fejezetben utaltam ezekre a fejlődési különbségekre, amelyek behatárolták a fejlődés menetét egész Közép-keleten, de a Közel-keleten is. Egy másik munkámban, ahol az Asszír hegemoniát tárgyalom ott is megemlítem azokat a fajsúlyos kérdéseket, hogy a Közép-keleti térség fejlődésében mik is voltak azok a tényezők, amelyek a fejlődésre ilyen hatással bírtak. Észak Mezopotámia dombos vidékein egy összefüggő állam alakult az ie. III.- és a II.-évezrednek a fordulóján jött létre, amely államalakulatot Mittáni államnak nevezzük. A lakói döntő többségét a Szittyá lakosság alkotja, de a sémi lakosság is megtalálható ebben az államalakulatban, tehát a faji különbségek nem domináltak a lakosság körében, ez a népesség is befogadó volt, mint a Szittyák általában. A Mittáni államról elsősorban a szervezetéről, társadalmi rendszeréről viszonylag keveset tudunk, de a politikai történetére vonatkozó adatokat az Asszíroknál számos helyen megtalálhatjuk, de az egyiptomi feliratok is beszámolnak erről a népről, a Hettita birodalomnak is jó kapcsolatai voltak a Mittáni állammal. Igaz a Hettiták legalább olyan veszélyesnek tekintették a Mittáni birodalomalakulást, mit az Asszír hegemonia kialakulását, tehát a mérlegnyelve szerepet töltötte be a Mittáni állam a Hettiták és az Asszírok között, ennek meg is lett a következménye. A lótenyésztés és a vasfeldolgozásának a technikája tette nagyvá ez az államalakulatot, hiszen a modern technika nélkül a fejlődés nem igazán tud előre haladni. A fentiekből következik az, hogy a haditechnika fejlődése magas szintre emelte ezt az államot, a fénykorában alig egy évszázad alatt a Közép-keleti térség nagyhatalma volt a Mittáni állam. Mittáni államnak jelentős területei voltak Közel és Közép-keleti területeken a földterülete majdnem akkora volt, mint a Hettita birodalomé, Kisázsia dél-keleti tengerpartjától egészen a Mezopotámiai északi területekig, egy időben a Mezopotámia középső területei is a birtokában volt, tehát ha megnézzük, a térképet jól lehet látni ezt a hatalmas területet. Az ie. XVI-XV- században a Mittáni állam egyre csak gyengült előbb az Egyiptomi birodalomnak a hadserege (III. Tutmosis) Tutmószisz szorítja a Mittániakat az Eufráton túlra, majd ezt kihasználva a Hettitauralkodó Suppiluliumas mért rájuk csapást. Végül a Közép Asszír birodalom mért rájuk egy végső csapást, amely a Mittáni állam végleges összeomlását hozta el. Erről a témáról viszonylag hosszasan elemzem Mittáni sorsát az „Eltűnt birodalom Asszír” című munkámban. Az összeomlást követően a lakói földönfutóvá váltak, mert vagy beolvadtak a szemita népekbe, vagy megölték őket a szemiták, vagy csatlakoztak az elüldözött Sumer lakossághoz és így a Szittyák nagy családja befogadta ezt a népességet, hiszen a Kunokba igen sokan beolvadtak ezekből a népekből. Meg kell jegyezni azt a tényt, hogy a Mezopotámiai területeken a megmaradt emlékeik között szólni kell azokról az emlékeiről, amelyekre ma is büszkének az Iraki emberek, lásd a Dur Qalizgu Zikkuratot, amelyet felújítottak az iratok szerint az ie. 1900-as években és még az 1984-es évben ez a Zikkuratu elérte az 54-méter magasságot, amit a kultúr amerikai hadsereg lebombázott. Annak örülök, hogy magam még készíthettem róla saját kezű felvételeket. Szégyene ez a mai világunknak, hogy nincsenek tekintettel a „művelt nemzetek fiai” a történelmi emlékeinkre, így a múzeumokra és más egyéb gyűjteményekre, mert azokat viszont ellopkodták a tárlókból.

Mit kell tudni általában a Kassukról

Mezopotámiában délen a lakosságnak az összetétele eredetileg is két faji elemből tevődik össze: az egyik faji elem a Kassu, vagyis a sötétes bőrű Kus fajta alaprétegből tevődött össze. A másik népfaj, amely a magas kultúrát hordozta a világosbőrű árja (Sumer- Mah-Gar) réteg. A hagyomány is ilyen emlékeket őriz, mert a monda szerint a Kus fiai telepedtek mag Babilon területein és alakították ki ezt a területet a maguk javára és itt ezen a területen hozták létre a világ első királyságát Nimród királlyal az élen, aki nem más volt, mint a Szittyáknak a királya. Röviddel a Kusok után az északi területekről egy másik nép is megérkezett erre a területre, úgy ie. 3400- körül ez a nép, mint a Mah-Garok, akik a Tigris felső folyásától délre hajóztak a kis hajóikkal és ezzel a néppel megérkeztek az Úr népképviselői is. Ez a nép a Magyaroknak az ősei a Mah-Garok, akik a városiasodásból kivették a részüket, mert az Úr, Uruk, Nippur, Eridu városokat megalapították. Az eredeti Kus népesség fölé kerültek azok a népelemek, akik a tudásnak a birtokában voltak és ezek átvették a Kus népesség fölötti uralmat, de ezt a Kusok el is fogadták. Ennek az lett a következménye, hogy ez a két népesség egymást váltogatva birtokolta a népek felett a hatalmat. A két nép együttélése elérte azt, hogy ez a két nép egybe olvadt a történelem során és így ismerhettük meg azt a népet, amelyet a tudomány rossz elnevezéssel Sumernek ismer, hiszen a nép nevét S. N. Kramer megtalálta egy agyagtáblán és ezt a népet Mah-Gar-nak nevezik. Dél Mezopotámia első hosszabb uralma a Guti népé volt, kb. ie. 2150-től- ie. 2050.-ig. tartott. Az utolsó hosszú Kusita uralom ie. 1550-től ie. 1171.-ig tartott, ezek a Kusok az indus völgyének az árja népességével keveredett, tehát ezek már kevert Kusok voltak, akik magukat a származási helyükről nevezték Kus földi Kusoknak, de a történelem fintora által fogunk még ezzel az ággal találkozni a Hunok kapcsán. Csak megjegyzésként hivatkoznom kell Dr. Aradi Éva munkájára, ahol a Kusánokat elemzi és azoknak a szállásterületeit kutatta föl a Hunok olyan ágáról, amelyről alig, vagy csupán keveset tudunk. Ezért én a régebbi Kus népről beszélek, hiszen most a számunkra ez a fontosabb feladat. A Dél-Mezopotámiai Kusok Kara-Indusvölgyi (Fekete Hindu földjének Kusainak) Kusoknak tartották magukat, tehát bevándorolt népként kerültek Mezopotámiába. Az Indiai Kusok uralmát a kegyetlen erővel a hatalmat megszerző Asszírok váltották fel, amelynek az lett a következménye, hogy az ősi lakosságot, vagy kiirtották, vagy elmenekült. Mezopotámia felszabadulása az ie. 606.-ban történt meg az Asszír birodalom végleges összeomlásával. A szabad Babilónia ie. 606-ie. 538. vezetői ismételen keleti eredetűek voltak és ezek voltak az árja Kusok, akik a keleti területeket birtokolták és a mai Perzsa-öböl lagúnái között laktak, ez a népesség saját magát Káldeainak vallották, tehát ezek voltak a KÁLD népesség, vagy keleti népesség. A Káld uralmat a Perzsa uralom követte, ami azt jelenti a számunkra, hogy a Mezopotámiai kronológia ismerete nélkül igen nehéz megérteni az uralom váltások sorrendjét. Ezek az uralmaváltások a kultúrában is éreztetik a hatásukat, mert a magas kultúrával rendelkező népek hagyatékait lehet követni, így az ásatások eredményeit el lehet különíteni a más népek kulturális hagyatékaitól. Elsősorban a néprajzi mozzanatokot nem kutatták, mert azt tartották, hogy nem az határozza meg egy népnek a jellemzőit, hanem azok a tárgyak, amelyeket elsősorban a temetkezéseknél (sírleletek) lehet megtalálni. Az a meglepetés számomra, hogy a Kus népről nincsenek értekezések, sem tanulmányok, pedig egy olyan népről van szó, akik a nyomaikat a történelem színpadán ott hagyták. A mélységes hallgatással azt a benyomást keltik ezzel a néppel kapcsolatban, mint ha a hallgatás elfeledtetné ezt a népet, pedig azt érzi az ember, mint ha szándékos lenne ez a hozzáállás a kutatók részéről. Sok esetben úgy tesznek a kutatók a Mezopotámiai elemzéseknél, mint ha nem is léteztek volna ilyen népek, akik a történelemben olyan szerepet játszottak volna, hogy az említésre méltók legyenek. Azt gondolom, ennek a szemléletnek véget kell vetni, mert ez a történelemnek a

hamisításához vezet. Azért vagyok igen szomorú, mert a történelemszemléletben különösen itt Magyarországon a szemita szemlélet úgy eluralkodott, hogy lassan ezeket a népeket megemlíteni sem lenne szabad. Azt gondolom, ezt azért nem lenne szabad meg engedni, mert a kutatásoknak, a tényanyagoknak a feltárására kellene törekedni, nem az egyes politikai igényeket kielégíteni. Gondoljunk bele, ha nem beszélünk eleget ezekről a népekről, akkor az identitásunknak a feledéséhez járulnánk hozzá, hol ott nem ez a feladatunk, hanem az, hogy minél jobban ismerjük meg azokat a népeket, akikhez valamilyen közünk volt a történelem során. Az is igaz, hogy az Anatóliai területek és a Kaukázus déli lejtőn fejlődött ki az a nagy tudással rendelkező kultúra, amelyre nekünk, utódoknak és szellemi örököseinek igen büszkének kellene lenni, de az Akadémikus kutatás ezekről a felfedezésekről hallani sem akar. Sőt azokat a kutatókat, akik az ilyen kutatásokat végzik, a nevetség tárgyává igyekeznek tenni, mert csak azt tudják elfogadni, amit az Akadémikus kutatás tárt fel és hozott nyilvánosságra. Igen az ilyen hamisításokra egy későbbi fejezetben ki fogok térni, mert az mégis túrhetetlen, hogy miként hamisítják meg a saját és a nemzetközi történelmet. Igaz az is, hogy arra hivatkoznak, a történelmünket mindenkor a győztesek írják! Igen, de ezt ilyen formában elfogadni nem lehet!

Muskik
(Muszkák)
(Prüggök)
(Lüdük)

A Muski népről elsősorban az Asszíroktól értesülhettünk, mert ezzel a néppel igen sok összeütközése volt az Asszíroknak. Északi hadjáratukat az Asszírok az Urartu ellen vívták, akik szintén Szittyá népek voltak, de erről a népről is viszonylagosan keveset tudunk, annyit minden esetre, hogy az Asszír politika igen óvatos volt Urartuval kapcsolatba, mert az ereje nem lebecsülendő volt, a térségben a politikai befolyása nem elhanyagolható, figyelembe kellett venni, hogy az I. Tukulti-Apil-Esara ie. 1114-ie. 1076 között már harcolt a Muskik ellen. Az is igaz, hogy a mai ismereteink alapján erre a korra datálható régészeti anyag viszonylagosan kevés áll a rendelkezésünkre, amely alapján érdemlegesen fel lehetne dolgozni ennek a népnek a történelmét. Közép-Anatóliai területeknek a régészeti lelőhelyein alig van régészeti lelet a Muski nép megtelepedéséről. Az igazi ismeretanyag csak jóval későbbi időből való, amely azt is jelenti, hogy ennek a népnek a korai történelmét szinte alig ismerünk, csupán annyit tudunk róluk, hogy ezek a népek is a Szittyák nagy családjának a tagjai voltak, akik valahol Közép-Anatólia területén éltek és alkottak. Az ie. VIII. században a Görög források megemlítik ezt a népet, a Muskikról úgy beszélnek, mint a Pryg (Prüggök), területileg viszont Prüggiáról szólnak a feljegyzések. Nagy a valószínűsége annak, hogy a Prüggök és a Muskik egy és ugyan azon nép volt, mert erre más forrást nem lehet találni. A görög legendákat tanulmányozva találunk utalásokat arra, hogy honnan is származnak a Prüggök, vagy más néven a Muskik (Muszkák). A fáma szerint a Trójai háború után telepedtek meg az Anatóliai fennsíkon a legenda szerint Európából érkeztek az Anatóliai területekre. Úgy tudom több történész is elismerte, hogy a Prüggök nagyban hozzájárultak a Hettita (Hét-Törzs-országa) birodalomnak a megdöntésében. Az tény, hogy a Hattusas (Bogazköy) Hettita fővárosnak a lerombolásában részt vállaltak ie. 1200.-körül, bár hogyan is volt, de az biztos, hogy ie. VIII. században már egységes nép volt, egy uralkodó alatt egyesülve. Nézzük meg mi is történt a Muskikkal ebben az időben, de a későbbiek során már nem Muskiknak nevezem, hanem Prüggöknek, mert így ismertebb a nevük a történelemben. Asszíria és a Prüggök háborúja során II. Sarrukin (Sargon) legnagyobb riválisa volt a Prüggök a királya, amelyről a történelemlékek sokat beszélnek. Görögösen Médász királyról van szó, „Őt” ismerjük a mondák alapján és a történelmi tettei miatt, amit az Asszírok igen pontosan le is írnak, az Asszír források Muski-beli Mittának nevezik, kétséget kizáróan egy és ugyan arról a személyről van szó, aki nem lehet más csak is a Prüggiái király Médász. A Médász király a görög legenda szerint úgy vált híressé, hogy amit a király a kezébe vett az mind arannyá változott, éppen ezért az ábrázolásokon mindig számárfüllel ábrázolták. Az történelmi tény, hogy Sarrukinnak az uralkodásának az első felében kortársa volt, Mittana néven, ami megmaradt az utókorra. Félelem vezérelte II. Sarrukint amiatt, hogy a Prüggök és Urartu összefogásából lázadás törhet ki Asszíria területén, fönt északon az északi tartományokban. Ez az elképzelés elég volt ahhoz, hogy Sarrukin megtámadja Prüggiát. Legelőször Kergamist (Kerkamis) szállták meg, ekkor Tabak ura ie. 717-ben Umbaris (Umbarisz) követeket küldött Urartu királyához és Prüggiá királyához Médászhoz, ennek az lett a következménye, hogy az Asszírok elmozdították Umbaris királyt a trónjáról és ie. 713-ban beolvasztották az országát az Asszír birodalomba. Prüggiá elleni támadások, melyeket Kilíkiá kormányzója (helytartója) vezetett, aki maga is asszír volt annyira meggyengült, hogy ie. 709.-ben behódolt Asszíriának. Sarrukin Qne-nek írt leveléből megtudhatjuk, hogy Assur-Sura-Ussur másolata alapján maradt meg az utókorra, tehát ez a levél a történészeknek egy becses darabja ebből a korból. Ez a levél hírt ad arról, hogy Asszíria felvázolja azt, hogy ez az esemény milyen hatással volt az asszír politikára. Asszíria és Prüggiá közé ékelődött területek,

vagyis a régió uralkodóinak nem marad más lehetőségük, mint a behódolásnak a lehetősége. Idézzük fel, hogy mit is mond az Asszír uralkodó II. Sarrukin: idézem: „Szaklukkával fényesítétek az asszír helytartójának a saruját”

Azt gondolom ebből az idézetből is jól látható, hogy miként vélekedtek az asszírok a környező népeknek a sorsáról és a létükről. A sorsát nem kerülhette el a kiszemelt áldozat, Prüggia is elérte a sorsának a megpecsételését ie. 695-ben, amikor Médász országát lerombolták a Kimmerek, akik szintén a Szittyák nagy családjának a tagjai voltak, lám ebben az időben sem volt összefogás a testvérnépek között, még egymás között is háborúkat vívtak és egymást tették tönkre és a nevető harmadik viszont a helyzetet kihasználva egymásután győzte le a Szittyá népeket. Médász király a hagyományok szerint öngyilkosságot követett el, mert a sorsa megpecsételődni látszott. A muskik országáról néhány mondatban meg kell emlékezni, hiszen ez az ország az asszíroknak az egyik legnagyobb ellenfele volt, igaz az asszírok többször is szemet vetettek a Muskik országára (Prüggiára), de még sem az asszírok rombolták le, hanem a Kimmerek taszították le a történelemnek a színpadáról. Prüggia fővárosa Gordion volt, melyet Médász apjáról neveztek el Gordiuszról. A város a régészeti feltárások szerint sokkal régebbi, tehát a feltételezések szerint Gordiusz csak felújította a várost és ezért nevezték el róla, mert a tiszteletüket szerették volna kifejezni ezzel is a nagy királynak. Gordionnak a citadelláját 75 – tamulusz (torony) vette körül, melyek közül a legmagasabb ma is meghaladja az 50 métert. A hagyomány szerint Médász királynak a sírja is itt található. A sírhalom a méretei miatt megmenekült a sírrablóknak a tevékenységétől, a pusztításoktól, mert csak úgy lehetett a sírt feltárni, hogy fúrásokat kellett végezni a falba és a felderítése szondákkal történt meg, hogy pontosan meg lehessen határozni a sírkamra pontos helyét. A sírkamra pontos meghatározása felülről lefelé fúrásokkal és szondázásokkal történt meg, majd ezt követően oldalról alagutat fúrtak, hogy meg lehessen közelíteni a sírkamrát. A sírkamra méretes szálfából készült, a sírban a sírmellékletek mellett megtalálták az eltemetett személyt egy hatvan év körüli személyt, aki 159 cm magas lehetett és férfi volt. A sírban gyönyörű berakásos (intarziás) asztalokat találtak, az állványok mellett három bronz üstöt, több mint száz bronz fibulát, díszes melltűket, kb. százötven egyéb fémedényt, közöttük serpenyőket. Az egyik bronz vödör kosfejben, míg a másik oroszlánfejben végződött. Ez a minta meglepő módon az asszíroknál is megtalálható volt. Ha a feltárásoknak az anyagát tüzetesebben meg vizsgáljuk, akkor érdekes felfedezést tehetünk, nevezetesen a sírba nem tettek egyetlen fegyvert sem, továbbá egyetlen nemesfémből készült, így aranyból készült, vagy elektróból, ezüsből készült tárgyat sem, holott a monda szerint, amihez Médász király, hozzá ért az mind arannyá változott. A sírban nem volt sem üveg, sem elefántcsont, vagy drágakő, vagy féldrágakő sem. A már említett fibulákon kívül egyetlen ékszer sem volt található a sírkamrában. A fibulák egyrésze sárgarézből (cink és a réz ötvözet) készült, ami egyben azt is jelenti, hogy eddig a történelemnek a során ilyen anyagot soha sem találtak, tehát itt volt az első eset, hogy sárgaréz találtak a kutatók. Ma kimondhatjuk, hogy a sárgaréznek a megjelenését erre a korra lehet tenni, hiszen ezt a fémeket korábban nem ismerték. Valószínűsíthető az, hogy ezeknek a tárgyaknak a sárga csillogása adta az alapot arra, hogy a király, amihez hozzáér, az mind arannyá változik. A sírral kapcsolatban el kell mondani, hogy még ma sem tisztázódott az, hogy a sírban Médász királyt találták e, vagy az apját, ezért hiányos a feltárási jegyzőkönyv. Bizonyosság ez arra, hogy Gordion az ie. 695- körül elpusztult. Prüggia királyságával először a görög mondákban találkozunk, hiszen ebben az időben javában a görög kultúrának a rohamos fejlődése hatott a Prügg társadalomra és a Prügg fejlődésnek a görög hatásait meg találjuk általában a régészeti leleteken. Igaz még ekkor nem görög típusokról beszélünk, hanem a görög kultúrának egyes jegyei átkerültek a Prügg leletekbe, tehát a használati tárgyakba. Az egész országról alig tudunk többet, mint az megmaradt a görögöknél, mert a Prügg hatalom leszállóságában a görög befolyás egyre jobban érződik, pedig ez a Prügg állam a Hettita birodalomnak a romjain jött létre, amelyről alig tudunk többet, mit a Médász királynak a

tevékenysége és azt, hogy Gordion volt a fővárosa. A Prügg állam talán az ie 1200- körül jöhetett létre, mert az Asszír adatokban már ebben a korban jelenik meg először a nevük, amely azt is jelentette, hogy az Asszír királyok figyeltek arra, hogy ezek az újonnan létrejövő államok ne tudjanak igazán meg erősödni. A lakosságának nagyobbik része a Hettiták lakosságából tevődött ki, még a másik részük a Kun és a Kunmagén területek lakosságából verbuválódtak, tehát kevert Szittyia lakosság volt, mint említettem ekkor kezdődött el a görög hegemonia is kialakulni és a velük rokon Lúdiaiakat már erőteljesebben érintette a görög befolyás, amely természetesen nem állt meg a határokon, hanem haladt tovább és ezért lehet már egyes régészeti tárgyakból kimutatni a görög hatásnak érvényesülését. Az ie VIII. század második felében a Prüggök rendkívüli nagyhatalomra tettek szert és a Sakíra folyó partján elterülő városukat Gordiont alaposan megerősítették. A királyok és az előkelőket igen sok tárggyal temették el a fából épített sírokba, ezeket a sírokat, ha megvizsgáljuk, azt fogjuk látni, hogy a Szittyákra jellemző módon temetkeztek, mert az úgynevezett gerendasíros temetkezések voltak a jellemzőek. A gerendasírok fölé itt ezen a területen igen sok követ hordtak, hogy egy dombot lehessen létrehozni, ennek szakrális okai is voltak, de nem csak ez volt a döntő, hanem az, hogy a sírrablást meg lehessen akadályozni, ezeket a dombokat Kurgánoknak nevezzük. A Kimmérieik (Kimmerek) által megszállták ezt a területet ie VII. századnak az elején ezt követően a Prüggök hatalma egyre csak gyengült és végül a Lúdiaiak hatalma alá került. Prüggia letűnését követően a Lúdok összetűzésbe kerültek a Médekkel, amelynek az lett a következménye, hogy ez a háború legalább öt évig tartott és ezután a határt a Halys folyó képezte. Ie. 585.-ben a Lúd gazdagság a Paktolos folyó aranyából fakadt, és mivel az ország a tengerpartot Kisázsia közepével összekötő két fő útvonal között terült el, így azt mondhatjuk, hogy Lúdia kereskedelmi közraktárrá alakult át. Nyelvük alapján bennszülött Anatóliaiaknak számítottak, mert a helyi nyelvjárásnak megfelelő Szittyia nyelvet beszélték. A művészetük és a kultúrájuk arra enged következtetni, hogy fogékonyak voltak a görög kultúrára, mert az ornamentikájukról ezt jól lehet látni, tehát befogadó kultúrával rendelkeztek. Annyit még meg kell jegyezni, hogy a Lúdok találták fel a pénzérméknek a verését, ami ebben a korban nagy tettek számított. Bár azt is tudjuk a feljegyzésekből, hogy a Krózus a Lúd király leigázta a partmenti görög városokat, de a városoknak csak annyit jelentett, hogy mostantól nem a görögök szedik az adókat, hanem a Lúdok, akik nem is bántották az adófizető görögöket. Ezért is tudjuk, mert a Lúdok hozzájárultak az Efedosi Artemis templomnak a megépítéséhez, illetve az újjáépítéséhez, de adományokat gyűjtöttek a Delfolyi és más görög kegyhelyeknek a felújítására. Az is kiderül, hogy a jósdának a jóslásait félre értelmezte a Krózus király és háborúba keveredett a keleti szomszédjával a Médekkel és a Perzsákat egyesítő Kúrossal, aki az ie 546. ban végső csapást mérte a Lúdokra, ezt követően az utolsó Szittyia fajú népnek is el kellett hagynia az Anatóliai területeket és ettől az időtől kezdve erről a területről elűzött nép is hontalanná vált és a Kaukázus északi területeire volt kénytelen vándorolni. A keveredési folyamatok ezt az Anatóliában élő népet is elérte, mert a vándorlások századai következtek és már szinte követhetlenné válik az, hogy ki hol és mikor került a szállásterületéről kilökve és egy új területre való vándorlások merre is vezette ennek a népnek az útját.

A tudomány minden országban és minden régióban hatalmi tényezők voltak régen és ma is az, mindenkor megvoltak a gazdasági vonzatai és ebből következően a tudomány és a társadalmi fejlődés nem áll és nem is állhatott egyensúlyban történelmünk során, mert a gazdaság fejlődése a politikai hatalom fennhatóságát élvezte nem a tudományét, tehát a tudományok mindenkor függöttek a hatalomtól, a politikától. Azt azonban megszoktuk, de elfogadni nem tudjuk, hogy ókori történelmünk és annak a tényei az akadémiai áltudományok és az áltudományoskodások birtokában vannak, ma lehetetlen hivatalos módon a kutatók eredményeit úgy nyilvánosságra hozni, hogy az akadémikus kutatás azt elfogadja. Azt tudni kell ma is: a hatalom birtokában található minden olyan kutatás és annak az eredményei közlésének lehetősége, amely a kutatás szabadsága mellett elismerné azokat az eredményeket, amelyek egy új és modernebb felfogás alapján tudná bizonyítani a létét, hogy teret engedne mind azoknak az eredményeknek, amelyeket az alternatív kutatás, -vagyis nem az akadémikus kutatás- felszínre hozott az elmúlt néhány évtizedben. A mai hivatalos kutatók úgy állnak ehhez a kérdéshez, mint ha nem lett volna a világban más civilizáció, mint az egyiptomi, vagy a görög, és a római. Mind ez mellett tudjuk, hogy a népek kialakulása terén az ősi civilizációk ugyan úgy megtalálhatóak, mint a később kialakultak. Az új civilizációkat az akadémikus tudós társadalom úgy kezeli, mint ha a fentiekben felsorolt kultúrákból szakadt volna le minden más újonnan kialakult civilizáció. Sajnos ma megkérdőjelezzük a kutatások eredményeit és annak a hitelességét, valamint minden olyan következtetést, amely esetleg eltér mind attól, amit a hivatalosak állítanak. Tehát itt is tetten lehet érni a hatalom mindenható erejének a tudományos eredmények elismerésének hatalmi voltát. Ha az előzőekben felvázolt logikát követjük, akkor kiderül, mint ha a fehér emberi civilizáció a fent felsoroltak alapján az egyiptomi, görög-római és nem utolsósorban a zsidó kultúra összelopkodott hagyatéka lenne. Ez így nem igaz, mert a Hun- Székely, Magyar népek kultúrája ma már bizonyíthatóan régebbi, mint azt állítják az akadémikus tudósaink. Példaként említem meg a középkori történelmünket, ahol tudománytalanul a hatalmi érdekeknek megfelelően meghamisították a történelmet, amely ma szinte felismerhetetlen, helyenként az eseményeket meg is csonkították csupán azért, hogy jobban megfeleljenek az akkori hatalmi érdekeknek, elvárásoknak. Számos kutató bebizonyította azt a tényt, hogy már a középkorban is hamisították Európa történelmét, ma már bizonyított tényként kell elfogadnunk azt, hogy a VII.-VIII- és a IX. század történelmi tényeit teljesen meghamisították, tehát konstruált történelemmel állunk szemben. Herbert Illig professzor munkái, azt bizonyítják, hogy ezt a kort, mint egy három évszázaddal meghosszabbították, ezzel együtt Európa történelmét is meghamisították. Arról viszont igen keveset tud a magyar átlagember, hogy a Kárpát-medence őstörténetét ugyan ilyen indokok mellett átírták, vagyis teljesen meghamisították. Ma sem veszik tudomásul azt a tényt, amelyek ma már a rendelkezésünkre állnak, mert vannak hiteles régészeti leletek, amelyek alapján hitelesen kellene értékelni az ősi múltat, hiszen ma már mindenki hozzáférhet Torma Zsófia kutatásai eredményeihez, de mai akadémikus kutatóink nem tartják elég tudományosnak, mert akkor rögtön kiderülne, hogy amit állítanak az téves és zsákutca. Utalnom kell arra a tényre, hogy a Kárpát-medence őskora is szorosan kapcsolatban áll a Magyar-nép történelmével, de a Magyar nép őstörténetével is. Ezekre a hamisításokra néhány olyan példát tárok a tisztelt olvasók elé, amelyek mind azt bizonyítják, hogy igazam van. Kezdjük mindjárt az elején: lássuk azt a példát, hogy a Gétha népek megalakították a Tordos- Vincsa kultúrát, melyre utaltam Torma munkássága kapcsán és a kutatásai eredményeire, de ma is süket fülekre talál mind az a tény anyag, amely helyenként

még ma is feldolgozatlanul a tároló pincék valamelyik szögletében hevernek, vagy már részben el is vesztek a tudomány számára. A mai Magyarország területén feltárt anyagok közül nem feledkezhetünk meg az Érd határában feltárt őskori leletekről, amelyet Csánk Vera Gáboriné tárt fel. Ennek a munkának az ellentmondásait nyomon lehet követni, hiszen maga a feltáró régész asszony önmagával is ellentmondásban marad, akkor, amikor a 30000 évvel ezelőtti leletek kultúráját más területre teszi: idézzük fel szó szerint. „*az érdi telep kultúrája délnyugati kapcsolatokat mutat*”

Ebből mi is következik, az hogy a magyarországi lelet nem lehet őshonos ezen a területen, mert arra utal, hogy a Kárpát-medencéhez viszonyítottan meghatározatlan délnyugati területről származik, tehát bármely délnyugati ország lehet a lelet otthona csak nem a Kárpát-medence. A magam részéről ezt az álláspontot nagyon tudománytalannak tekintem, mert a feltáró régész nem határozza meg a lelet jellegét, sem azt, hogy az állítását mire alapozza akkor, amikor a származási helyéről beszél, tehát a származási helye továbbra is fiktív marad, ebből a megállapításából nem tudhatjuk meg honnan került ide, vagy egyáltalán nem e Kárpát-medencében élő ősi nép maradványáról van e szó. Könyvének forgatása közben az egyik helyen viszont így folytatja: idézem „*A telep jelentőségét könnyű összegezniünk. Újfajta települési mód...- egy új kultúra. Ilyen erős specializálódást- amely nyílt fennsíkon, síkságon, barlangoktól távol, a természeti környezettel szinte ellentétben áll- máshol nem találunk*”

A fentieket figyelembe véve most mi a reakciója a régésznek, a lelet idegen területről származik, vagy még sem? Ebből a megközelítésből azt látom, hogy az a lelet, amelyet Érdnél feltárt még sem idegen, hanem őshonos, hiszen ezt maga a feltáró régész állítja, de mégis megjegyzi, hogy déli irányultságú, de azt már eltitkolja, hogy honnan származik. A feltárás anyagát tanulmányozva magam arra a következtetésre jutottam, hogy a feltárt lelet egy Kárpát-medencei kultúra szerves része és nincs itt semmi idegen hatású elem, a leletet illetően. Mi is lehet erre a kérdésre a válasz. Az akadémia elvárásainak megfelelően nyilatkozik könyvében a feltáró régész, hiszen ki is a kenyéradó gazdája, nem más, mint a Magyar Tudományos Akadémia, tehát a véleménye nem térhet el a hivatalos állásponttól. Minden sértés nélkül meg kell állapítanom, hogy szinte megrendelésre meg kellett hamisítani a tényleges feltárási eredményeket annak érdekében, hogy az akadémiai elvárásoknak a kutató eleget tegyen, tehát megfeleljen. Az is megállapítható ebből, hogy ez a hamisítás a világnak azon a pontján történik, ahol még ma is vitatják a Kárpát-medence őstörténetének létezését, az itt megtelepedett lakosság önálló kultúrájának és kialakulásának minden olyan lehetőségét, amely az előzőekből fakadóan bizonyíthatná azt, hogy ezen a területen is létre jöhetett egy önálló kultúra. Mind erre megvannak azok a bizonyítékaink, amelyek ezt biztosítják, csak fel kellene használni Torma kutatásainak az eredményeit, valamint a Kalicz Nándor feltáró régész által megfogalmazottakat, hiszen a kőkori települések feltárása tekintetében jelentőset alkotott még akkor is, ha ezt ma nem akarják elismerni. Az Aszód határában végzett ásatásai azt bizonyítják, hogy a Kárpát-medencében létezett egy önálló kultúra még akkor is, ha más kultúrák hagyatékait fel lehet ezekből a leletekből ismerni. A hamisítások tényét is meg tudjuk határozni, mert a szemita igények és az indogermán logikának áll az érdekében, hogy Európában csak ennek a két kultúrának lehetnek hagyományai és nem tűr meg mást ezen a területen. Ez a sovinizta szemlélet nem tűr meg mást csak a sajátját, hiszen akkor szembe kellene nézni a valósággal, és pedig azzal a ténnyel, hogy ugyan úgy lehettek Hun Szkítha, népek ezen a területen és ugyan úgy létrehozhatta a maga nomád pásztor kultúráját, talán a letelepült kultúráját is, hiszen a Sumer leletek hasonlósága elvitathatatlan, és ami érdekes az, hogy korban jóval régebbiek, mint a mezopotámiai kultúra hagyatékai. Ebből mi következik az, hogy a hasonlóság és az azonosság miatt az itteni kultúra lehet azonos fejlődés következménye és az sem zárható ki, hogy azonos kultúrával rendelkező népek alkották. Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a két területen azonos népek is lehettek az összehasonlításokból valóban lehet erre is következtetni. A kormeghatározások miatt azt a tényt sem szabad

figyelmen kívül hagyni, hogy a Kárpát-medencei kultúra régebbi, mint a Sumer, vagyis a mezopotámiai kultúránál. Talán az lehet a megoldás, hogy a Kárpát-medencei kultúra alapozta meg a Mezopotámiait?

Nem szabad ezeket a meglévő tényezőket figyelmen kívül hagyni, mert ma nincsenek meg azok az elfogadott szabályok, melynek alapján ezeket figyelembe vehetnénk. A legnagyobb baj az, hogy mindent a szemita és az indogermán logika alapján akarnak megoldani az akadémikus tudósaink. Ez a logika a júdeó keresztény logikának is ellent mond, mert a keresztény erkölcs mindenkor a nemzeti igényeket elégítette ki, ma már a korszerűnek elfogadott kozmopolita fellazító liberális politika az erkölcsi normákat szinte teljesen félre tette vagy szétverte, vagy azt megsemmisítette. A következménye beláthatatlan, mert a HAZA fogalma is nemzetközivé vált, vagy válik, tehát az eddigi magyarellenes magatartás méginkább fel tud erősödni. Ebből következik a kétféle csoport ellentéte, amely a kutatásokra rossz fényt vethet, mert az ellentétek egymásnak feszülnek. Ezért azt látom megoldásnak, ha a politika távol tartja magát a tudományos kutatásoktól, oly módon, hogy támogatja a kutatásokat és a feltárt eredményeket viszont hasznosítja az oktatási szférában.

A másik ilyen nagy hamisítás a magyar történelemben a Mohácsi vész kérdése, hiszen Mohácsnál nem történt semmiféle vész, csupán egy árulásnak lehetünk a tanúi, jelesül az akkori vezetők igyekeztek olyat tenni, amit ma is a történészek elhallgatnak. A mohácsi csata után jövátételten katasztrófa előtt állt az ország. Tönkretéve az erejében, az akaratában megbénítva, elérték azt az akkori vezetők, hogy az ország képtelen volt arra, hogy nemzetként a török előrenyomulást feltartóztassa. Kiváló vezérek nem voltak képesek megakadályozni, hogy a nagy szerencsétlenséget követő válságot elhárítsák. A királyi csapatoknak nem volt olyan vezérük, akik ki is álltak volna a király mellett, mert a széthúzás politikája érvényesült oly módon, hogy nem a király kezében összpontosult a hatalom, hanem II. Lajos feleségének a kezében, mint Habsburg, vagyis a habsburgok érdekei szerint cselekedtek. A fő cél az volt, hogy a Habsburg ház meg tudja szerezni a magyar trónt és vele az egész Magyarországot. Nézzük meg mi lett volna a feladat ebben a kérdésben, gondoskodni kellett volna a királyi trón betöltéséről, oly módon, hogy a hatalom kizárólagosan magyar kézben maradjon. Nem ez történt, mint tudjuk nem csak a csatavesztés és a hadsereg megsemmisülésével kellett számítani, hanem az ifjú király pótlásáról is, mert II: Lajos Mohács után közvetlenül meghalt. Nézzük meg hogyan követték egymást az események, Lajos királyt a hívei rávették arra, hogy hagyja el a harcot. Ebben az esetben úgy sem tudta volna megfordítani a harc menetét, éppen ezért számára ez volt az egyetlen lehetőség, vagy ésszerű cselekedet. A hivatalos verzió szerint menekülés közben utolérte őt is a végzete, mert a Csele patakot akarta átugratni és a lova maga alá temette és bele fulladt a patak vizébe, csak napok múlva találták meg! Ezzel szemben a másik verzió azt beszéli el, hogy Lajos halálát egy gyilkos merénylet okozta. Nevezetesen: a mohácsi csata után Szapolyai György és Tomori Pál kalocsai érsek a Csele patakon keresztül Szekcsőre vitték a fiatal királyt, hogy a török elfogatásától megmenekítsék. Szekcsőre érkezés után a plébános házában szálltak meg, velük volt még a cseh származású udvari kamarás Czetriz többedmagával, valamint Szapolyai György egyik kapitánya. Megérkezésük után vacsorához ültek, Tomori sürgette a királyt: idézem *„Egyék felséged gyorsan, mert a nyomunkban van a török”* majd Szapolyai Györgyöt sürgette, mire az megnyugtatta Tomorit. Idézem a Szapolyai választát: *„menjen csak tisztelendő uraságod a szállására, addig én a király mellett maradok”* Így is történt. Rövid időre eltávozott Tomori Pál, így Szapolyai György maradt a királlyal, Szapolyai a királyt káromló szavakkal illette: idézem *„Te bestye tanchos (táncos) kiral, te parázna, igazságtalan. Te vesztetted el Magyarországot”*. Lajos elutasította a Szapolyai vádjait és ezt mondta szó szerint: idézem *„Nem az én akaratom volt ez, hanem a rendké és a főpapoké”* Szapolyai nem várta meg a király további védekezését, hanem hirtelen kirántotta Czetriz cseh lovag háromélű kardját és háromszor megszurta a király oldalát, illetve a mellkasát. A jelenlévők Czetrizcel az élen

rohantak Tomori lakására és a felindulásukban ezt kiabálták: idézem- „*Gyere hamar nagyságos uram! Hamar, mert Szapolyai György megölte a királyt*”- Tomori nyomban a helyszínen termett, mikor meggyőződött arról, hogy a hír igaz Szapolyait vette számadás alá és Szapolyait Tomori leszúrta, hogy a helyszínen azonnal szörnyet halt. Tomorit viszont Szapolyai egyik kapitánya szúrta le, aki szintén a helyszínen meghalt, ez a történet péntekre virradóra történt meg, ahogy ezt a krónikás feljegyezte. Tomorit és a Szapolyait a Székesfehérvári templomban temették el, a királyt viszont lepedőbe csavarták és az éjszaka leple alatt kivitték a Csele falucska mellett lévő mocsarak partjára. Még azt is leírja a krónikás, hogy a királyra ráadják az aranyos inget, melyet a felesége hímzett neki, nyakában volt az aranylánc kis kereszttel, az ujján rajta volt a jegygyűrű. Továbbá ráadták a véres ruháit, hogy ezzel is bizonyítsák azt, hogy a királyt támadás érte. A király holttestét a mocsár partján egy kisméretű sírgödörbe helyezték el, egészen Márton napig itt volt a király eltemetve. Thatai Miklós plébános jelen volt a király holttestének az újbóli kiemelésénél, melyet a krónikásnak személyesen mondott el. Kiderül a király halálát követően, hogy a királyi koronát többen is meg akarják szerezni, köztük Mária királynő, aki Habsburg volt, tehát ne csodálkozzunk azon, hogy Máriának menekülni kellett az országból, mert a gyilkossághoz igen sok köze lehetett, mert a feladatot valószínűleg Czetrítznek kellett volna végrehajtani. Lásd mi volt az oka annak, hogy Czetrítz csatlakozik Mária menekülő csapatához Esztergomnál és a királyné a királyi kamarást Czetrítzhez vízbe fojtatja, tehát megszabadul az egyetlen embertől, aki tudja mi történt Székesfehérváron. Jelezni szeretném, hogy Mária hat uszály kincset vitt el az országból, melyekből semmi sem került vissza Magyarországra. Az a hír járta, hogy Szapolyai Jánosnak a hatvan ezres seregét és a György negyven ezres seregét Máriának kellett volna vezényelni és ez nem történt meg, mert akkor nem lehetett volna végrehajtani ezt a szomorú gaztettet, amely azt eredményezte, hogy a magyar trón részben a Habsburgok birtokába került. A magyar történelemhamisításokat a nemzetidegen irányzat valósította meg, így a magyar történelmet és vele együtt a Kárpát-medence igaz magyar történelmét kell megalkotni, beleértve a ma itt élő népek történelmét is.

A Kárpát-medence népeinek is össze kellene fogni a saját történelmük hamisságai kiszűrésére, mert csak így tudunk az igazság felé haladni és a Kárpát-medence igaz történelmét megteremteni. A fentieket nem arra kellene felhasználni, hogy miként lehet megosztani a Kárpát-medence népeit, hanem a valós történelmünk feltárását kell előtérbe helyezni. El kellene már felejtetni azt a nézetet és tételt, amely Európa ezen a részén eluralkodott, hogy a **„legnagyobb ellenfél a Kárpát-medencében a magyar”!**

Tudjuk azt, hogy a magyar nép szervesen kapcsolódik az ismert őskultúrákhoz, így a sumerhez, talán az Európai őskultúra hordozója is lehet. Ha a magyar nemzet őskultúrája geneológiáját vizsgáljuk, akkor eljutunk egészen a Közép-Keleti társadalmak kialakulásának korai szakaszába. Már utaltam Torma Zsófia kutatása eredményeire, amelyek azt bizonyítják a számunkra, hogy az Európai és a Közép-Kelet kultúrája nagymértékben összefügg, tehát ez a két kultúra olyan hasonlóságokat hozott a felszínre, amelyek mellett elmenni nem szabad. A hasonlóság nagymértékben megtalálható a Közép-Keleti Sumer társadalom fejlődésében, de ez a fejlődési folyamat a Kárpát-medencében is megtalálható, amely korban, viszont régebbi, mint a Sumer, lásd a Tatárlakai leleteket, vagy a Tordosi lelet együttest, amelyek azt mondatják velünk, hogy az elemzés és az azonosság kérdését nem szabad figyelmen kívül hagyni. Ebből le kell vonni azt a következtetést, hogy a kultúra területén a fent említett két kultúra rokonságban áll egymással, csak ma az a kérdés, hogy melyik alakult ki korábban. Ha a régészeti kormeghatározásokat vesszük figyelembe, akkor a Kárpát-medence kultúrája idősebb, mint a Sumer, tehát a Közép-Kelet legrégebbi kultúrájánál idősebb. A magyarság szellemi kultúráját elemezve meg kell állapítani, hogy a magyarság beágyazódik abba a szellemi, erkölcsi, civilizációs hagyományba, kultúrába, amelyet a magas kultúrák népei hoztak létre, így a Sumer, Szittyá, Hun és nem utolsósorban a Chorezm, Pártus népek kultúrája. Felvetődhet az a kérdés, hogy miért hivatkozok mind ezekre, hiszen a fenn maradt ősi iratok, az ősi

tudáskincsünk, néphagyományaink, és a már említett tudományos kutatások eredményei prezentálják számunkra azt a tételt, hogy az összehasonlításokat megtegyük. Ha megnézzük ezeknek a népeknek a hagyományait és a más népekkel szembeni civilizációs fölényét, akkor vesszük észre, hogy a környező népek mennyi mindent vettek át ezektől az ősnépektől. Lásd a zsidó kultúrát, amelyet ma úgy igyekeznek beállítani, hogy egy ősi kultúra, amely egyedi módon fejlődött ki a Közel-keleten. Azt kell mondanom, hogy ez így nem igaz, mert a fejlődés különböző szakasziból ki lehet mutatni a környező népektől átvett elemeket, a gondolkodás logikájának a fejlődését, amelyet filozofikus gondolkodásnak is szoktunk nevezni. A Jahweizmus kialakulása is egy meglévő filozófia gondolati síkján fejlődött ki, ez viszont nem más, mint a Zarathustra vallás filozófiája, amelyet átvettek, így a zsidóknál keveredik a zsidó júdaista gondolatokkal, pedig a Zarathustra vallás szintén jóval megelőzi a júdaista gondolkodás filozófiáját. Az emberi szeretetet hirdető vallási gondolatból hiányzott a másik fél megsemmisítésére való törekvése, amely a júdaista gondolatnak az alfája és omegája. A júdaista gondolkodásban megjelenik az a gondolathalmaz, melyekből fakadóan a gyilkos ösztönök vezérlik a világ fejlődését, vagyis mind azt meg kell semmisíteni, aki nem úgy gondolkodik, amint a júdai filozófia megteremtőinek a logikája azt előírja. A kereszténység filozófiája szintén a fentiekből táplálkozik, azzal a különbséggel, hogy ott a gyilkos gondolatok, meg vannak már szelídítve, és ez a gondolatvilág terjedt el a nyugati kultúra vallási filozófiájában. Ezt mivel lehet leginkább bizonyítani, a júdeo vallás tanaiban megtalálhatjuk mindazt, ami a Jahweizmusban is megvan, tehát, aki nem úgy gondolkodik, mint az uralkodó filozófia megköveteli azt meg kell semmisíteni. Meg kell nézni ezek a vallások mind megsemmisítették a környezetükben lévő más vallásokat, így leszámoltak az ellenfeikkel. Minket, magyarokat hogyan érintett ez az új vallási filozófia: az ősi hitünk alapjául szolgált a zarathustrizmus filozófiája, amely az emberi szeretetre épült, hiszen a későbbi fejlődés eredményeként a Mani tanait is magába foglalta, amely kizárólagosan a szellem szabadságára építette a filozófiáját. A Hont visszafoglaló őseink jelentős része ezt a vallást gyakorolta, mikor a Kárpát-medencébe visszatérve újból letelepedett ezen a vidéken. Gondoljunk bele, ha ennek az igazságnak nem nézünk utána, akkor teljesen más megvilágításba kerül minden. A nyugati keresztény világ a maga igazáért számtalan vallásháborút vívott meg, amely Jézus Krisztusvallási toleranciájával nem egyeztethető össze. Gondoljunk csak bele a Középkori vallásüldözések és a tolerancia hiánya miket szült, lásd az elevenen elégetéseket, ez a sötét középkori filozófiai vallás felfogás az emberi söpredéket a keleti filozófiákra rá zúdította. Szerencse az, hogy a Budaizmus, és a keleti gondolkodás, még ha szenvedett is csorbát, de nem semmisült meg. Azonban megsemmisültek a magyarok ősi vallásának mind azok az elemei, amelyek az ősi hitből fakadtak, ez nem más, mint Zarathustra gondolatai, filozófiája, szellemi kincseink közül a regéink, legendáink szenvedtek csorbát. Lásd, a Nimród legendát ma az egyszerű emberek alig ismerik, mert ez az új vallási tanoknak nem felelt meg. Így veszítettük el az ornamentikánk jelentős részét, az ősi jelképeinket nem tolerálta a júdeo keresztény vallás, sőt itt kell megjegyeznem az ősi írásunkat sem tolerálták, mert ránk kényszerítették a latin írást, amelyet ez a nép nehezen tudott megszokni és átvenni. Óriási traumát okozva ezzel a magyarságnak, a magyar népnek, szerencsére minden azért még sem vészett el. Megmaradt az utókor számára az ősi írásunk számos eleme, melyet ma már féltve őrzünk, szerencse az, hogy az ősi írásunknak ma is vannak követőik. Köszönet mind azoknak, akik az időt és a fáradságot nem kímélve ma is azon fáradoznak, hogy ez az ősi kincsünk megmaradjon az utókornak.

Az új vallás a középkorban azon munkálkodott, hogy az ősi kultúrát hordozó embereket kiirtsák, mert így a júdeo vallási filozófia meg tud erősödni. Ma úgy látom ez a logika nem teljesen sikerült, mert a magyar embereket nem olyan könnyen lehet rákényszeríteni kultúrája feladására. Gyűjtéseim során találkoztam olyan emberekkel, akik nem tudták megmondani, hogy miért cselekednek úgy, mint azt teszik, nem tudtak erre pontos választ adni, de azt mondták, mert így látták, vagy így tanították velük. Az emberi barbarizmusnak a jeleit még az

elmúlt néhány évtizedben is tetten lehetett érní, mert pl. Angliában, a British Múzeumban a negroid, vagy a pigmeus emberek tetemeit lehetett látni kitömött formában, lásd a Várkonyi Nándor Szíriát oszlopai című művét. Vagy a Dél- Amerikai embervadászatokat, melyeket az egyházi vezetők jóvoltából hajtottak végre a spanyol hódítók, melyeknek az lett a következménye, hogy a bennszülött lakosság nagy része kipusztult, mert a hódítók kipusztították. Nézzünk egy másik példát, így az USA fehér történelmének alakulásáról. Az Európai emberek odamenekültek kalandot keresni, vagy a bűnözők igyekeztek át az új földrészre. Mondjuk ki bátran, hogy az Európát elhagyó népesség nem más volt, mint az Európa alja népe, amely az új hazában ott is hagyta a kézjegyét, mert a hit nevében kb. hatvan millió bennszülött embert irtottak ki. Tegyük fel magunknak azt a kérdést, hogy mi volt az indok a bennszülött kultúra megsemmisítésére. Elsősorban a faji megítélés, mert sok esetben a bennszülötteket állatnak tekintették, másodsorban a vallási hagyományaiknak a volta, tehát a nem keresztény vallás bűnnek számított. Az sem véletlen, hogy XXIII. János pápa imígyen fogalmazta meg 1961. július. 01- i beszédében „*A kereszténység története a keresztény tanítás tökéletes cáfolata*” Ugyanez igaz az ószövetségi résznek a keresztényi gondolataira, eszmeiségére, valamint hivatkozási alapjára, mert a pápa pontos diagnózist adott a hit és hiedelem világ keresztényi tanaira, idézzük fel fenti beszédének egy másik részletét: „*A szemináriumainkban alig van ékesszólástan, és a hívek kénytelenek végig kínlódni az új papok gyatra beszédeit, és naív jámborkodó imáit. Tele a fejük spekulatív dogmákkal és az ószövetség idejétmúlt és megcáfolt antropomorfista nacionalizmusával, és beleizzadnak szegény elneveltek, hogy kihozhassák az isten egyetemes szeretetét, a minden népnek adott természeti jogokat és a Krisztusi univerzalitást. Vagyis hamis ókori nívón mozgunk ma is, amikor a pozitív tudomány, a régészet, embertan, földtan, s nem különben a megtalált sumer első biblia is, mindent világosan feltártak és megmagyarázták. Senki nem érti ezt a maradi és már kimúlt ószövetségi fontoskodást, ami nagyrészt összelopkodott és átírt ókori hagyománynak és letűnt (sumer, pártus, káld, és egyiptomi) népeknek megmásított történelme. Szóval kötve vagyunk valami ósdi júdaizmussal, pedig nekünk elég a KRISZTUS, az ISTEN FIA*” Igaz az elkövetett bűnök csak ritkán álltak közvetlenül összefüggésben az egyház nyugati szervezeteivel, így a papsággal, vagy a mindenkori pápa személyével. A gyűlöletes cselekedetek a jézusi tanítást tették lehetetlenné, tehát a szeretet-vallás eszméje a kezdetek Saul rabbi óta a zsidó vallás gyűlöletes filozófiáját erősítette, lásd a kereszthalált halt jézusábrázolásokat, vagy a pantokrátor ábrázolásokat isten képében. Az ábrázolásokból azt látjuk, hogy inkább evilági zsarnokra emlékeztet, mint ősapára, vagy édesapára, ezzel közelebb kerülünk a bűnök ószövetségi torzképének kialakításához, amely alapot adott a bűnök elkövetésére. Az a mentális örökség, amely az évszázadok és évezredek során megkopott, az a teológiai tételeken semmit sem változtatott. Gondoljunk arra, hogy ez milyen hatást fejtett ki a nyugati kultúrák fejlődésében, vagy éppen nálunk Magyarországon. Mi következik mind ebből, hiszen a kizsákmányoló politikai és gazdasági koncepcióval kapcsolatosan a lakosság nagyobbik része kiábrándult a fejlődést gátló, devalválódott és a szellemi fejlődést gátló nézetek miatt a vallásos gondolkodásból. Azt gondolom a júdeó keresztényvallás filozófiájának a hiánya, amely megrekedt a koraközépkori logika mezsgyéjén, és ez okozza azt a megállapítást, hogy a lakosság jelentős része nem hisz a lelki és a szakrálisnak beállított gondolkodásnak, mert nem a vallási ideológiák fejlődését hozza létre, hanem az ateista gondolkodás felé mozdítja el az emberek gondolkodását, mert szellemileg elavult ez az ideológia. Az-az ideológia, amely tagadja azt a tételt, hogy a tudományok eredményei nem felelnek meg a valóságnak, nem számíthat sem tudományos, sem szellemi fejlődésre, mert a kettő ellent mond egymásnak. Az a véleményem, hogy az istenről szóló tanítást meg kell tisztítani a júdeó gondolkodás átkos örökségétől, vagyis ahogy ezt a pápa is megfogalmazta, ezt az örökséget félre kell tenni és revidiálni kell mind azokat a tanokat, amelyek nem kapcsolhatók össze a keresztényi gondolkodás eszméjével a jézusi szeretettel, a felebaráti tisztelettel. Látni kell azt, hogy a

keresztény ember ma már mélyen elítéli mind azt, ami mérgezi a fejlődés lehetőségét, vagyis, mint eszme gátolja a fejlődést, hiszen ebből az következik, hogy a tanok a társadalom egyetlen pontján sem tudnak érvényesülni, mert a világot teljesen más folyamatok szabályozzák, vezénylik, illetve irányítják. Ezért jó a példa arra, hogy a budaizmus miért is válhatott a közgondolkodásban olyan mélyen beivódva, hogy az már több mint vallás, hanem már életformává vált. Lássuk be, hogy a társadalmi jelenlét érzékeli a változásokat és azt is, hogy a vallási ideológiák ennek ellent mondanak, vagy sem, így a hit jelentése megkérdőjeleződik és a vallás, mint filozófia válságba kerül, mert a filozófiája nem életszerű. Magyarországon és Európában a lakosságnak végig kellett élni, hogy a nyugati egyházszervezetek évszázadokon és évezredekken keresztül gyilkos hadjáratot indítottak és folytatottak minden olyan szervezet ellen, amelyik a Jézusi hitet vallotta, de nem a júdaizmus hite szerint. Ha ezek az egyházi szervezetek a júdaista istenképeket távol tartották maguktól, akkor a nyugati egyházszervezetek eretnekséggel vádolták őket, melynek az lett a következménye, hogy a mai kereszténységbe beültetett ószövetségi rész a magas rangú júdeó papi szervezetekbe beépülve ma is csak azt sulykolják, hogy a kereszténység kizárólagosan zsidó eredetű. A kereszténységet ilyen módon beállítani eretnekségnek, sőt bűnnek tűnik, hiszen a gyökerek a zaraoszteri filozófia részét képezik, amelyek nem egyeztethetőek össze a zsidó gondolkodás filozófiájával, ennek a filozófiának az alapjai mind visszavezethetőek a káld sumer őskinyilatkoztatáshoz. A Fény isten kultusz logikája és filozófiája nem hasonlítható össze a júdaizmussal, mert a júdaizmus gyűlöli azt a felfogást, miszerint a Jézus léte a Nimród fiak leszármazottja, mert a zsidó felfogás gyilkos ellenségének tekinti Nimródot, vagyis ettől a tanításától teljesen elfordul, hiszen számára az ilyen nem létező, mert a felfogása szerint minden tekintetben az embert az állatvilágba taszítaná. Ha ezt a tételt nem fogadja el a keresztény vallási filozófia, akkor nézzük meg, milyen szállal kötődik mégis a zsidó vallási filozófiához. Ez a szál nem más, mint a Saul rabbi farizeusi teológiája! Nézzük meg mi a helyzet Európában és Magyarországon ma a vallások tekintetében. Meg kell nézni, hogy miért terjed az iszlámvallás egész Európában, de Magyarországon is. Néhány évtizeddel ezelőtt alig egy két ember volt iszlámhitű, de ma kb. 28000 ember vallja magát idehaza muszlimnak, vagyis iszlámistának, de ezen kívül még számos más olyan vallás is megtalálható az utóbbi évtizedek politikája és vallásideológiája alapján, mint a szcientológiai vallás, amely több kárt okoz, mint bármely más vallás. Ez a vallásnak álcázott szervezet nem más, mint a gazdasági érdekeket szolgáló klientúra, mely vallási köntösbe bujtatott érdekszövetség, ez a szervezet nem más, mint a Hit Gyülekezete! Meg kell mondanom, hogy ezt az irányzatot és szervezetet még a Magyar állam is támogatja, csak nem tudom, hogy miért! Lám számtalan hibrid vallási szekta ütötte fel a fejét az elmúlt időszakban, amelyeket kapcsolatba lehet hozni a gazdasági érdekeket képviselő szabadelvűséggel a gazdasági érdekek megtestesítőivel. Ezek a szekták Magyarországon és a világban érdekszövetségeket hoznak létre a maguk érdekeinek megfelelően, legyen az gazdasági, vagy politikai. Mind ennek köszönhető, hogy mára már kiégett a keresztény vallás, mert az ősi vallásokból nem vette át azokat az erkölcsi normákat és alapokat, valamint azokat az elemeket, amelyek nyitottá és filozófiailag teljesebbé tennék a keresztény vallást, hiszen a zsidó logika és filozófia a fejlődésben megakadályozza a szellem szárnyalását és nincs megfelelő alap, amire építeni lehetne, hiszen azt nem vették át az ősi vallásokból. A politikától mi lenne az elvárható álláspont? Ne avatkozzon bele a hitéleti kérdésekbe, és a vallási hierarchiában helyet foglaló vezetők viszont ne a politika kiszolgálóivá váljanak, hanem a hit és a szellem szárnyalásának adjanak lehetőséget. Ma már azt is megértük, hogy a keresztény papságunk egy része a szószékről egyes pártok programjait és annak elemeit ismertetik és agitálnak a politikai hovatartozásról, holott nem ez lenne a feladatuk. Egyértelműen látható, hogy a Jézusi szeretet egyre kevesebb helyet kap a vallási ideológia területén, mert azt már elavultnak tekintik, pedig ez nem így van, csak a gazdasági érdekek mondatják az ilyen és ehhez hasonló véleményeket az egyházi vezetőkkel, kimondva, kimondatlanul. A Jézusi tanítás

legfontosabb eleme a szeretet, a tolarencia, az emberi kapcsolatok építése és nem a gyűlölet. Ma a gyűlöletnek lehetünk a tanúi, hiszen a Magyar Katolikus Egyház vezetősége nem tartja idegennek az olyan eszméket magára nézve is veszélyesnek, amely megkérdőjelezi faji alapon az embercsoportok létét, vagy azok felsőbbrendűségét célzó kijelentéseket, tehát teret enged a kirekesztő rasszista politika érvényesülésének, a vallásnak és a vallási szervezeteknek sem tesz jót. Hallgatólagosan támogatni annyit jelent, hogy egyetért azzal a politikával, amelytől a közönsége azt várná, hogy elhatárolódjon tőle. Nem is beszélve arról, hogy a mai vallási tolarencia teljesen kizárja azt a tételt, hogy a fény ideológiája helyet kaphatna a vallási dogmák között, mert ezt a tant teljesen elutasítja a júdeó keresztény vallás vezetése, holott a keresztényi logika és a filozófia a fény istene vallásából nőtte ki magát, csak a Saul rabbi farizeusi dogmája, teológiája követi a harcos és ellenséges logikát! A mai generáció fiataljait már kevésbé érdeklik azok a tényezők, amelyek a hit elemeit tartalmazzák, hiszen a felszabadult gondolkodás azon elemeit lehet itt kimutatni, amely az erkölcs és a hitéleti kérdésekben negatív elemeket hoznak a felszínre. Lásd a filmgyártást és annak a programját, amely nem a valóságra épül, hanem a kísértetekben találja meg a mondanivalóját, de teljesen hiteltelenül, mert a szellem szabadsága át kerül egy olyan dimenzióba, amely azt feltételezi, hogy a talizmánok és a kísértetek, valamint a démonok megoldják az emberek problémáit. Az ilyen folyamatokkal el lehet érni, hogy a szellem szárnyalása nem a filozófiai gondolatok mezsgyéjén halad, hanem a Potteri mese színvonalán, amely egyáltalán nem elfogadott a logikus gondolkodás keretén belül. A világban a politika sem a régen kitaposott ösvényen halad, hanem egy olyan szabadelvű gondolkodást honosított meg, amely a szabadelvűséggel magyarázza azt a tételt, hogy a pénz, vagy a piac mindent megold, tehát a megoldás a szabályozatlan kereslet és a kínálat törvénye alapján megoldja a piacokat, illetve a gazdaságok fejlődését. Tagadja a szabadelvűség a szabályozás tényét és fel is lép ellene minden eszközzel. Ma már látható, hogy ezek az elvek nem működnek a társadalomban, mert a pénz mindenható hatalma ma rá zúdította a világra a világválságot, amelyet ma úgy magyaráznak, hogy ez a tendencia a gazdaságoknak a sajátja. Ez nem igaz, mert az éhes bankok minden áron a legnagyobb nyereséggel akarnak dolgozni és így kizsigerelik a gazdaságot és ezzel együtt az országokat és természetesen az országok lakosait is. Ebből következik az, hogy a világpolitika jelenlegi hatalmi elitje mára már nem veszi figyelembe a keresztényi szeretetet, mert a júdaista gondolatok is azt mondják, hogy az a jó üzlet, ami nekem hasznot hoz! Így gondolkozni nem szabad, mert a keresztényi gondolatok, így a szeretet, a béke, a tolarencia a szolidaritás kérdése mind elavultnak tekinthetők, úgy tekintik, hogy az ilyen gondolatok csak fékezik a fejlődés menetét, vagyis fékezőnek tekintik, talán még ellenségesnek is! Nézzük meg mi a taszító a mai vezetés számára a júdeó keresztény vallásban! Jézusi tanításban megtalálható a szeretet és a fény, vagyis a felvilágosultságnak a szinonímája a fény isten ideológiája, valamint a szeretet, a tolarencia, a szolidaritás a másik ember irányába, ebből következően az új világpolitikai gondolatot egyben el is veti, mert az ember áll a középpontban és nem a fényűzés és a vagyonszerzés. Azért nem lehet előrevivő a Jézusi tanítás a mai politika számára, mert a hatalmasoknak ez nem felel meg, hiszen a finantőke urainak így nem teremődne meg a hatalma, tehát a vallási ideológia elhagyásával lehet lopni, csalni, romlásba dönteni az országokat, népeket. Ha kell hazugsággal és még a gyilkosságoktól sem rettennek meg. (lásd a háborúkat) A fent felsorolt folyamatokat jól lehet látni egész Európa politikájában, mert megszűntek az etikai normák, a jogszabályokat a maguk szája íze szerint alakítják a haszon ki másé is lenne, mint a financ olgarháké! Ennek a gondolkodásnak az alapját az adja, hogy a központi irányítású és egyben központilag manipulált úgynevezett „Piacgazdaság” elidegenedett az emberi társadalomtól és hidegen és mérlegelést nem tűrő merev, automatyszerű és egyben következetes igényrendszere, semmibe veszi az emberi mivoltot, ebben a társadalomban nincs helye az emberi iduvidiumnak, vagyis a termelő embernek, mert a haszonból már szinte nem is részesedhet. Csak annyit kap, amennyi szükséges az újratermelése biztosításához, vagyis elmondhatjuk, hogy éhbérért dolgoztatják. A

vallások területén is megtaláljuk ugyan ezeket a tényezőket, mert az akadémikus tudós társadalom igyekszik mindent meg tenni azért, hogy a szellem szabadságát úgy tüntesse föl, hogy az csak akadály lehet a fejlődésnek. Ha tudja valaki, akkor a magyar nép igazán tudja, hogy el lehet e venni tőle az igaz hitét, mert a magyarokra rákényszerített Júdeó keresztény vallás mellett a régi ősi hitünk is megmaradt, sőt számtalan helyen beépült a keresztény vallásba. Ilyen volt a mi Boldogasszonyunknak a hitéletbe való megmaradása, valamint a Babba-Mária kultusz is, ebből az következik, hogy a mi Magyar népünk szövetségben maradt az égiekkel, vagyis az ég urával. Ez azért történhetett meg, mert az ősz kinyilatkoztatáson alapul a magyarok hite. Örömmel tölt el engem az a tény, hogy az utóbbi időben egyre többen döbbennek rá, hogy a magyar hitvilág megtestesíti a gyökereinket, felébred a nemzeti öntudatunk, ez a magyar lélek mélységeiből fakad. Ha ez nem így lenne, akkor a nemzet tudat a nemzetközösség gondolata nem lenne a megmaradásunknak a szinonímája. Ma azt kell mondanom, hogy a lelkek sérülésének a gyógyító ereje a Nemzeti múltunk szellemi örökségében keresendő, így az ősi vallásunkban, a fénykultuszunkban, a tradicionális történelmünkben. Ezek az elemek beépültek a magyar emberek génjeibe és ez épült be a magyar létbe is. Egyet meg kell tanulnunk ez pedig nem más, mint „vagy minden rendben van, vagy semmi sincsen rendben”

A rendetlenség a nyugati sajátosságnak köszönhető, mert az analízis keresése és az új utaknak a keresése, valamint az egység keresése nem más, mint az- az út, amely elvezetett bennünket a megsemmisülés határáig. A keleti gondolkodásnak a feladása az uniformizmus útján való haladásnak, a gyökereinknek a részbeni feladását mutatják. A megsemmisülés veszélyének a felismerése megteremti a feltételeket arra, hogy az ősi utunkat járva rátaláljunk az igaz jó ösvényre, amely a lelki ébredést is elhozza népünk számára. A fentiekből következik az, hogy nincs a magyar életnek olyan vonása, vagy lelki tényezője, amely elfogadható lenne a júdaista gondolkodásnak. Ma már eljutottunk odáig, hogy harc folyik a történelemtudományok birtoklásáért. Számomra érthetetlen az, hogy olyan dolgokért folyik a harc, amelyeknek ezaktnak kellene lenni, mert akkor a reális ismeretanyagokat tudnánk megvitatni. Az ilyen tevékenység számomra azt jelenti, hogy a tudomány számára csak az- az egy feltétel marad, hogy az anyagi javakat biztosító hatalom megszerzése és minden eszközt szentesítenek annak érdekében, hogy a hatalmát megerősítse, vagy azt megtarthassa. Ennek fejében azt tehet, ami a számára kedvező, magyarul hazudhat, hamisíthat, csalhat, tehát minden olyat tehet, amit a törvény nem tilt meg a számára. Igaz az a tétel, hogy a hatalom alkotja a törvényeket és ebből következik az a tétel, hogy akár a kirekesztés politikáját is érvényesítheti azokkal a kutatókkal szemben, akik nem szinpatikusok a hatalomnak, tehát lehetlenné tudja tenni a kutatásokat. Sajnos a fentieket érzékeljük is, mert nem olyan könnyű elfogadtatni azokat a tételeket, melyek az alternatív kutatások területéről érkeznek. Láthatjuk mennyire mélyre sülyedtek a történelemírás területén az etikai normák, így a vezető hatalmak meghatározhatják az emberiség és ezen belül az európai történelemírás irányát, ezen belül már is érvényesülhet a Magyar történelem ilyen alapon való mérlegelése és annak a megírása és a hivatalossá tétele. Ennek az irányzatnak a kezében van a hatalom, a kutatások eredményeinek az elfogadása, és természetesen a kiadói jogoknak a gyakorlása. Ebből következik az a tétel, hogy a történelemhamisítás lehetősége mindenkor politikai és ideológiai alapokon áll, ebből is levezethetjük azt, hogy a Kárpát-Medencében nem jöhetett létre semmi eredendően pozitív eredmény. Ez nem olyan nagy terület, hogy ne lehessen figyelemmel kísérni a kutatások eredményeit, de látható a régészeti kutatások tekintetében is, hogy milyen csúsztatásokkal találkozunk, ezzel nem csak a történelmünket hamisítják meg, hanem az Európa őstörténetét is, mert azt állítják a hivatalos Akadémikus tudósaink, hogy ide mindent úgy hozták be, pedig ez így nem igaz. Az a hamisítási készség, amellyel találkozunk e tekintetben az nem méltó a tudományos munkákhoz, hiszen ez vezet el a magyarelles fajelméletekhez, amely igen nagymértékben befolyásolja a történelemhamisítások lehetőségét. Ennek az eszme rendszerébe

nem fér bele a magyarság önálló nemzeti létének az elismerése, mert népünk őshagyománya isteni kinyilatkoztatáson alapul, vagyis az ősi legendáink az mondják el, hogy a Magyarok Nimród fiak, ennek az a következménye, hogy ezt a népet meg kell semmisíteni, mert az isten úgy is megsegíti, ha a származása igaznak bizonyul. Ebből már más nem is következhet, csak az, hogy a történelmét meg kell hamisítani, lásd a finn-ugorizmusnak a tanait, hiszen mi Magyarok nem is származhattunk máshonnan, csak is a kis népektől! Úgy gondolom ez mind csúsztatás, mert a tudományos munkákat nem lehet kizárólagosan a nyelvészetre bízni, hiszen azon kívül számos más tudományágat is be kell kapcsolni a kutatásokba. A Finn Tudományos Akadémia elvégezte azt a kutatást, amely legjobb bizonyíték arra, hogy genetikailag rokon népek vagyunk e, vagy sem. 2003.-ban véget ért a genetikai kutatás ezen a területen, egymillió négyszázezer emberen végezték el a génelemzéseket, melynek az eredménye önmagáért beszél. Halgassuk meg mai vezető nyelvészeinket, köztük: Dr Marác László, J Pokorny, Prof. Rishard Kayne, H. Krahe, G. Solta, N. S. Trubetzkoy. és a római és a Londoni nyelvtudományoknak a vezető személyeit, köztük Angela Marcontanot, aki azon az állásponton van, hogy a „Finn-Ugor elmélet immár tarthatatlan és a bizonyítása lehetetlen. Bizonyítékaink vannak rá, hogy a finnugorizmust politikai, hatalmi érdekeiből erőltették rá a magyar tudományra, annak ellenére, hogy a magyarság írott, és íratlan kútfői és a régészeti leletek is, belső ázsiai, Hun-Szkítha származást, és a török népekkel való rokonságot bizonyítanak.” 1821- ben a bécsi kancellária utasítására erőltették rá a magyarokra a fenn-ugor elméletet. Ezt az anyagot, viszont Dr, Kiszely István Professzor úr találta meg. A történelemhamisítás kizárólagosan politikai és ideológiai alapon áll, ilyen formában arra ad lehetőséget, hogy a Kárpát-medence területén minden feltárt anyag alá van rendelve a politikai hatalomnak. Ebből az következik, hogy a reális eredmény elfogadása szinte lehetetlen, mert a politika kimondja, hogy ez a terület nem olyan hely, ahol őskori, vagy ősnépek által itt maradt leleteket lehetne találni. Természetesen ez nem így van, sajnos ma ez a törekvés látszik teret nyerni a realitások mellett, de erre fel kell hívni a figyelmet, mert az ilyen irányú törekvés a tudományos eredményeknek a meg kérdőjelezéséhez vezet. Mára már jól látható az a politikai hatalmi tényező, amelyik azt igyekszik bebizonyítani, hogy a Nemzet érdekében cselekszik, amikor a tudományos eredményeket igyekszik teljes kontroll alá vetni, de látható az is, hogy az ilyen törekvés rendszerint a hamisításokhoz vezet. A hatalom megszerzése a fő cél és a magyarok fölötti politikai hatalmat gyakorló pártok, mint parlamenti erő, magát folyamatosan felül íberelő, politikai terrort hajt végre. Azt is reformoknak álcázva, amely csakis a hatalmának az erősítését szolgálja. A hatalom megszerzéséért vívott harcban attól sem riadnak vissza, hogy a kiszorító politika eszközével éljenek, lásd a nemzetellenes törvények megalkotását, így a magyar munkának a leértékelését, valamint a néplélekszám csökkentésére alkotott törvényeket, lásd az elhíresült (magtalansági törvényt), amely nem csak nemzetellenes, de az emberi méltóságot is sérti! Vegyük górcső alá a féktelen abortuszoknak a számát Magyarországon, hiszen ha lehet hinni a statisztikai adatoknak, akkor hét és félmillió művi terhesség megszakítás volt Magyarországon ötven év alatt! A világon még egy ilyen nem történt, mert a magyar lélekszámhoz viszonyítottan kiemelkedően magas ez a szám. Tovább lehetne elemezni mind azokat a folyamatokat, amelyek megfigyelhetőek a magyar társadalomban, így az élelmiszerek minőségének és a normarendszerének a fellazítása, a termelői áraknak a csökkentése olyan módon, hogy a nyugaton agyon támogatott termékekkel kell versenyezni a magyar agráriumnak, ami természetesen nonszensz. Elnézést kell kérnem tisztelt olvasóimtól, azért, hogy elkanyarodtunk a társadalmi jelenségek elemzése területén, hiszen az ilyen és ehhez hasonló jelenségek teszik lehetetlenné a tárgyilagos kutatások eredményeinek a közlését. Térjünk ismételtén vissza az őskori leletek vizsgálatához, hiszen a fenn említett régésznő (Csánk Vera), arról számol be, hogy a mikrokarbon vizsgálatok által megvizsgált leletek 33 000 évesnek ítéltetett, de teszi azt úgy, hogy Tatán egy darab koponyacsont is előkerült volna, illetve azt megvizsgálta volna. Állítja, hogy a Tatai őskori leletek a neandervölgyi ember hátrahagyott leletei. Pedig ezt egy

régésznek, vagy egy történésznek tudnia kell, hogy az már elfogadott tétel, hogy a neandervölgyi ember legalább 100 000 évvel ezelőtt kihalt. Ez a hiányosság nem ingatja meg a régésznőt abban a hitében, hogy téves az –az állítása, amit a fentiekben közöl velünk, de tudatosan hamisít! Az ilyen és ehhez hasonló hamisítások teszik tönkre a tudományos életet, mert az eredmények eltitkolása a magyar tudományosságnak nagymértékben árt, az ilyen cselekedetekkel a Magyar Tudományos Akadémia a magyarságot is megalázza. Több esetben a nemzetközi tudományos éltben is tetten lehet érni a hamisításokat, de időnként kénytelenek elismerni a tévedéseiket. A Kárpát-medencében talált leletek valószínűleg a 300 000 évét is kitöltik, vagyis a leletek kora legalább a fenti kort elérik. A magasabb rendű kultúrélettel a szakadatlanul fejlődő kultúrával egy folyamatos fejlődés kimutatható a barlangi embertől egészen a síkságokat belakó, városépítő, mezőgazdasági tevékenységet folytató, szakralitásban élő, gondolatait leírni tudó emberiség élt e Kárpátok szegélyezte medencében! A Hamisításoknak egy másik iskolapéldáját említtem meg, hiszen a vértesszőlősi „Samu” agytérfogatának a meghatározásában az egyik leg elismertebb régészünk igyekszik hamisítani, mert azt állítja, hogy a „SAMUNAK” koponya térfogata mindössze 1050 cm³ és azt állítja, hogy a pekingi emberével azonos a koponya térfogata, pedig ez nem így van, mert a valós mérési adatok bizonyítják, hogy 1450 cm³, az állítás bizonyára hamis. Nem értem L Gyula kiváló régészünknek az állítását, mert az adatok nem őt igazolják, tehát az állítása hamis. Azt állítják a régészek, hogy a Kárpát-medencében az lehetetlen, hogy 500 000 évvel ezelőtt értelmes emberi közösség, netán emberi társadalom kifejlődhetett volna. Pedig a feltárt leletek erre engednek következtetni, mert az elmúlt időkben megtalált leletek azt sejtetik, hogy korábbi időkre ki kell terjeszteni a vizsgálatok tárgyát a leletek korát tekintve. Azt igen nehéz lenne elképzelni, hogy az emberiség kultúrája néhány ezer éves lenne, mert az eredmények nélkül a fejlődés elképzelhetetlen, vagyis egy magas kultúra kifejlődéséhez hosszú folyamatokra van szükség, tehát varázsütésre nem jöhet létre egy magas kultúrával rendelkező nép, vagy egy földrajzi terület. A fejlődéshez történelmi időszakokra van szükség, hiszen a társadalmi tagozódás ma sem az egyik napról a másikra valósulhat meg. Sajnos a mai történétírók hallgatnak néhány olyan tételről, amit nem szabad figyelmen kívül hagyni, nevesül az írott történelmet és a hagyományozott történelmet nem veszik kellően figyelembe. Mi is a történelem fogalma? „az események együttes láncolatának a megismerése”, de ebből nem szabad kihagyni azt a történelmet sem, amelyik csak szájhagyomány útján maradt meg az utókor számára, mert a hagyományozott dolgok tovább fenn maradhatnak, mint az írottak, lásd a legendáinkat, amelyeket ma sem felejtettek el a magyar emberek. A történelmi eseményeket, ha eltitkoljuk attól még megtörténtek az események, tehát mind azt, ami megtörtént fel kell tárni, hiszen az összefüggések is a történelmünk részét képezik. Most gondoljunk bele, hogy miképpen lehet elfogadni azt, hogy az ember jelenléte a földön alig egy kétszáz ezer éves múltra tekinthet vissza. Sajnos látjuk azokat a leleteket, amelyek a korábbra való datálás lehetőségét feszegetik, arról a régészet tudomány szeret hallgatni, mert a Júdeo logikának ellent mondana és természetesen a darwinizmusnak is. Nézzünk ezekre a kérdésekre néhány példát: Az első ilyen lelet az USA területén Oklahomai bányából került elő, amely nem más, mint egy kőzetfal. Ez a fal egy szénbányából került elő, amely kettő mérföld mélyen volt a földalatt, méterben ez meghaladta a 3000-ezer métert. A lelet feltárása 1928. ban történt, hallgassuk meg a bányász elmondását, idézem: *Másnap reggel (mondta Mathis)- számos tömör kőtömb feküdt a teremben. A tömbök 12 hüvelykes kockák voltak, és kívülről olyan simák és csiszoltak, hogy mind a hat oldaluk tükröként szolgálhatott volna. Durva homokkal voltak teli- egyet feltártam a csákányommal, és belülről teljesen tömör volt... (Mathis hozzátette)- Ahogyan próbáltam kigerendázni a termet, beomlott: alig tudtam kimenekülni. Amikor a beomlás után visszatértem, egy ilyen fényes tömbökből készült falat fedeztem fel. Úgy száz, vagy százötven lábnnyira lefelé a levegőjáratunkban, egy másik bányász ugyan erre a falra, vagy egy másik falra akadt rá”*

A régészek megállapították, hogy a szénbánya karbon kori, tehát legalább 286 millió éves, de mi is történt ezek után, a bányászokat azonnal kivezényelték a bányából és megtiltották számukra, hogy az ott találtakról beszéljenek. Ebből ugyan azt láthatjuk, hogy a hatalom nem engedte a további vizsgálatokat, mert, akkor fény derülne arra a tényre, hogy egy kultúra ősi maradványait találták meg a földalatt úgy 3000 méter mélyen. Nézzünk egy másik ilyen leletet Afrikából: A nyolcvanas évek elején Dél –Afrikában a bányából sok száz fémgömböt hoztak a felszínre a bányászok, közülük legalább egynek három párhuzamos véset fut körbe az oldalán. J. Jimson cikke szerint a gömbök két csoportra oszthatók: idézem: „*az egyik szilárd kékes fém, fehér pettyekkel, a másik típus pedig egy üreges gömb, fehér, szivacsos középső résszel*”

Roelf Marx a klerksdorpi múzeum kurátora Dél-Afrikában, ahol a gömböket megtalálták ezt mondja: „Ezek a gömbök igazi rejtélyek. Úgy tűnik, mintha emberi kéz készítette volna őket, ugyanakkor azonban a földtörténet azon időszakában, amikor nyugovóra tértek a sziklában, még nem létezett értelmes élet. Ilyet még sohasem láttam” A feltett kérdésekre nem volt hajlandó válaszolni a kurátor, de a levél általi megkeresésre imígyen válaszolt, 1984. Szeptember. 12. én: idézem: „***Semmi tudományos anyag nem jelent meg a gömbökről, a tények azonban a következők: pirofillitben találták, amely Nyugat- Traszvaalban, Ottosdal városa mellett bányászták. A pirofillit egy elég puha ásvány, csupán a háromas szintet éri el a Mohs- skálán, és 2,8 milliárd évvel ezelőtti üledékképződés eredményeként jött létre. Másrészt a gömbök, amelyeknek a belseje belülről szállás, és egy héj veszi körbe őket, nagyon kemények- még acéllal sem lehet őket megkarcolni***”

Lám a régészet olyan bizonyítványa ez, amely eljuttatja azt a tételt, hogy amit nem hoznak nyilvánosságra az nem is létezik! A kőzet keménységét bizonyítja, hogy a Mohs skála, Fridrich Mohsról kapta a nevét, mert tíz ásványt választott ki a keménység jelzésére, amely skálán a zsírő a legpuhább, viszont a legkeményebb a gyémánt. A fent említett pirofillit a gyémánttól keményebb és nincsen arra magyarázat, hogy miként került a véset az oldalára. Most nézzünk meg egy Európai leletet is nehogy az legyen a kifogás, hogy a példákat csak a távoli területekről hozom, hiszen Európa sem kivétel a hamisítások területének. Lássuk a Castenedólói csontvázakat, amelyeket az 1800-as évek második felében tártak fel és ma is igen nagy hallgatás övezi a felfedezést. Regazzoni professzor egy kőületeket gyűjtő ember lévén elment Brescia városától, mintegy hat, mérföldnyire fekvő Castendoloba, ahol megkövesedett kagylókat gyűjtött és a pliocén rétegben emberi csontváz darabokat talált. Erről így ír Regazzoni professzor: „Amikor egy korallzátony partján kagylók után kutattam, egy koponya felsőrése került a kezembe, amely erre a formációra jellemző kékeszöld agyagba kövesedett koralldarabokkal volt tele. Meglepődve folytattam a keresést, és a koponya felső része mellett találtam is más, a mellkasból és a végtagokból származó csontokat, amelyek nyilvánvalóan az emberi faj egy példányához tartoztak” A professzor úr elvitte a talált leleteket geológus ismerőseihez, Stoppnihoz és a G. Curionihoz, a két tudós ember reagálása negatív volt, idézem: Regazzoni professzor urat „*Nem adván túl sok hitelt a felfedezés körülményeinek, azon a véleményen voltak, hogy a csontok nem egy nagyon régen élt emberhez tartoztak, hanem egy nemrégiben lezajlott temetés eredményeként kerültek arra a helyre*”- „*Erre eldobtam a csontokat, nem minden sajnálkozás nélkül, mert ahogy a korall és a tengeri kagylók között fekve megtaláltam őket, a két hozzáértő tudós véleménye ellenére úgy tűnt, mintha az óceánhullámai hordták volna ide, a korall, a kagylóval és az agyaggal együtt*”

Regazzoni professzor nem tudta a fejéből kiverni azt a gondolatot, hogy a megtalált csontokat egy olyan rétegben találta, amely a pliocén korhoz tartozott. Így ír erről „*Ezért egy kicsit később visszatértem ugyan erre a lelőhelyre, és több csont darabot is találtam, ugyan olyan körülmények között, ahogy az elsőt is felfedeztem*” 1889. ben újabb csontvázat fedeztek fel Castenedolonál ez némi zavarodottságot okozott a korábbi felfedezéssel kapcsolatban, mert Regazoni meghívta G, Sergit és A. Iselt, hogy vizsgálják meg a csontokat, amelyet egy osztriga ágyban találtak. A két tudós úgy vélte, hogy egy újabb behatolás történt a pliocén rétegekbe,

mivel a szinte érintetlen csontváz a hátán feküdt az osztriga réteg egyik hasadékaiban, és a megállapítás szerint újkori temetés jeleit mutatta. Isel ismételtén azt állította, hogy ezek a leletek egy újonnan történt temetéseknek a maradványai. Sergi azonban kijelentette később, hogy Isel tévedett akkor, amikor kijelentette, hogy a csontvázak egyike sem pliocén korú. A tudományos világ számára úgy tűnt, hogy a vitás kérdés nyugvópontra kerül, de újra fellángoltak az érzelmek a csontvázak ügyében. Egy ideig parázs hangulat uralkodott a leletekkel kapcsolatban, de a viták elcsendesedésével a szokásos reakciót figyelhetjük meg, tehát az elhallgatás, vagy a leletek nevetségessé tétele volt a fő cél. A vita sokáig szunnyadó félben volt, de az 1980.-as években ismét a felszínre hozták a vitatott kérdést és egy újabb vizsgálatnak vetették alá a csontokat, a leletek ásványi anyagokkal való beitatódását kellett megállapítani és egy új vizsgálatot rendeltek el a leletekkel kapcsolatban. K. P. Okley vizsgálta a leleteket és azt állapította meg a leletekkel kapcsolatban, hogy a Castenendoloi csontok nitrogén tartalma hasonló volt azokhoz a csontokhoz, amelyek a késői pliocén, valamint a holocén kori olasz lelőhelyeken eddig megtaláltak, ebből a megállapításból arra következtetett, hogy a csontok újkoriak. Az érdekeskedés kedvéért meg kell mondani, hogy a leleteket a pliocén rétegekben találták bolygatatlan (insitu) állapotban, tehát mégsem lehet a megfelelő korra datálni a leletek korát? Idézzük fel Mchalister által megfogalmazottakat „Kell, hogy legyen benne valami hiba”, igen van benne, mert a tudomány nem tud mit kezdeni a leletekkel, ezért inkább nem fogadja el a megfelelő kort, mert a konvenció ezt nem teszi lehetővé. Az ilyen és ehhez hasonló leletekről sokat lehetne beszélni, így a Savonai (Franciaország) csontvázról is, mert a régészek nem hivatalosan 3- 4 millió évesnek azonosították. Az a tény, amiről a történelemkönyvek hallgatnak, nem jelenti azt, hogy az nem is létezik. Lám az itt bemutatott hamisítások bizonyítják azt, hogy a tudomány, amivel nem tud mit kezdeni, azt lejárátja, illetve agyonhallgatják amiatt, hogy az ne kerülhessen a nagy közönség elé. Az ember kora nem százezer években mérhető, hanem millió években, tehát az emberiség kialakulásának a korát letagadják, a nagy közönség elől csupán azért, hogy ne kelljen szembe nézni a ténnyel, hogy az emberi civilizáció kora jóval korábbra tevődne, mint azt ma hisszük. Az emberiség őskorára vonatkozó anyagokat rendszeresen meghamisítják, ezzel is igazolni akarják a darwini elmélet igazságát. A csontleletek vizsgálatánál számos esetben törött, vagy vágott formában talált leletek alkotják a lelet együtteseket. Ezeket a leleteket a XIX. század közepétől kezdték vizsgálni, majd a mai napig széleskörű kutatás és elemzés tárgyai maradtak a csontleletek. Darwin „A fajok eredete” című könyvének a megjelenése után, fellelt és kiásott csontleletek, amelyek arra utaltak, hogy a kormeghatározás területén a pliocén, vagy a miocén korabeli korszakba lehet elhelyezni, ezeket a kutatók rendszeresen későbbi korra datálták, tehát tetten lehet itt is érni a hamisításokat. A csontokon található véseteket, vagy a bekarcolásokat a kutatók igyekeztek úgy beállítani, hogy azokat csakis a vadállatok ejthették a csontokon. Még akkor is ez a vélemény alakult ki, amikor a régész a csont mellett megtalálta a kőszakócát, vagyis azt az eszközt, amellyel a műveletet végrehajtották. A kísérletek azt bizonyították, hogy ugyan azokat a véseti jeleket tudták vele a csontba bele vésvni, de a tagadás megmaradt, a nyilvánosságot természetesen kerültk a kutatók, mert az állítás bizony kétesnek bizonyult. A későbbiek során már a kutatók mikroszkópot is alkalmaztak annak érdekében, hogy meg lehessen különböztetni az állatok által végzett harapásnyomokat a csontfaragásoktól. A jelek sok esetben olyan helyeken voltak, ahol csak is a mészáros munkájának a nyomát lehetett bizonyítani a csontokon és a hivatalos kutatók váltig azt állítják a mai napig, hogy azok a jelek nem származhatnak mástól, csak is a ragadozó állatoknak a fogaitól. Ebből nem is következhet más, mint az, hogy a mai napig nincsen olyan csontlelet, amely emberi jelenlétre utalna a miocén, vagy a pliocén korból. Miért is alakulhatott ez így, hiszen a tudósok a leleteknek nem a teljes körét dolgozták fel, így arra a következtetésre jutottak, hogy az emberi civilizáció ebben a ma ismert formában jóval később alakulhatott ki. A mai bizonyítékaink a fenti tételt már túlhaladta, mert a leletek korát vissza kellene helyezni azokba a fauna rétegeknek a korába,

amely rétegekbe azokat eredetileg is megtalálták, mert számos bizonyíték igazolja azt a tényt, hogy a mai állapotok tovább már nem tarthatóak fenn. Nézzünk közvetlen példát a csontleletek konkrét hamisítása terén: ilyen a St. Presti (Franciaország) lelőhelyen 1863. ban feltárt csontleletek. Jules Desnoyers a Francia Nemzeti Múzeum munkatársa Franciaország északnyugati részére utazott St, Prest-be, hogy kövületeket gyűjtsön. Az üledékes hordalékban egy orrszarvú sípcsontjának egy darabját találta, amelyen egy sor rovátkát fedezett fel. Desnoyers véleménye szerint egy éles késsel faragták a csontba a látható rovátkákat, a csonton kör alakú jeleket is megfigyelt, amelyet minden bizonnyal hegyes eszközzel kellett elkészíteni. Egy idővel később Desnoyers a Bányászati Múzeumba látogatott és ott tanulmányozhatta a Presti gyűjtemény kövületeit, melyeken ugyan ilyen jeleket talált, ekkor jelentette a felfedezését a Francia Tudományos Akadémiának. Ma is számos tudós egyet ért abban, hogy a Presti leletek a pliocén korból származnak, ebből következik az a tény, hogy a Desnoyers megállapításai eredetileg is helyesek voltak, de azt nem fogadták el. Megjegyezték a XIX. század tudósai, hogy még ebben a korban (Pliocén) nem léteztek emberek a földön, mert nincsen semmi nyom arra, hogy emberi lények éltek volna! Igen, régen sem volt jobb a helyzet a feltárásokkal kapcsolatban, mert sem akkor, sem ma nem ismerik el az ilyen jellegű régészeti feltárásoknak az eredményeit. Igaz Desnoyers megállapítása 1,2 – 1,6 millió évesnek határozta meg a csontleletet, ezzel szemben azt mondták az akkori kutatók, hogy a rovátkák kora rendkívül rendellenes! A mai modern kutatások eredményei szinte semmit nem változtattak azon a megállapításon, amelyet Desnoyers tett, mert a szénizotópos vizsgálatok eredményei megegyeztek a korábbi megállapítással. Ma is az a bökkenő, hogy a hivatalos kutatás most is elutasítja a kormeghatározást, mert az emberi társadalom fejlődése még nem lehetett azon a szinten, hogy ilyen faragást el tudtak volna végezni. Tehát ma is ott tartunk, hogy van egy vizsgálati eredményünk, de a hivatalosok nem fogadják el a kormeghatározást. Nézzünk még egy lelet együttest Európából, jelesül Görögországból. Görögország egyik síkságához közel Marathon mellett Pikermi nevű helyen Albert Gaudry tárt fel egy lelet együttest 1860 körül. 1872.-ben a Nemzetközi Ősembertani és Őskori Régészeti Kongresszuson Baron von Dücker előadásában azt bizonyította, hogy a Pikermiből származó törött csontok a miocén korszakából valók és az ember jelenlétét bizonyítják. A mai szakértők szintén a Pikermi leleteket a miocén korszakra teszik, legalább ötmillió évesnek kell lenniük. Dücker megvizsgálta több tucat Hipparion (öslénykövület) antilopkoponyákat és csontokat, amelyeket módszeresen törtek el és némelyiken ugyan úgy van rovátka, vagy bevéselt jelek, a koponyacsontok szélei viszont nagyon élesek voltak és látszott az, hogy a koponyát feltörték, amit nem lehetett a ragadozókra fogni, hiszen a kutató a helyszínen tanulmányozta a leleteket. Dücker megállapította a csontokat azért találták ilyen módon, mert azt emberi kéz által törték fel, hogy a velőhöz hozzáférhessenek, illetve a koponyán belül az agyvelőt kitudják nyerni a koponyából. Ezt a leletet, a mai tudósaink nem utasítják el, de rendszeresen hallgatnak róla, hiszen itt is érvényesül az a tétel, hogy amiről nem beszélünk, az nem is létezik. Éppen ezért hívom fel a figyelmet, hogy már van olyan lelet együttesünk, amelyet nem kérdőjeleztek meg a mai tudósaink, csupán hallgatnak róla. Mit is mondanak a mai tudósok az ilyen és ehhez hasonló leletekkel kapcsolatban. Tény az is, hogy a történelemkönyvek valamiről nagyon hallgatnak, ez nem más, mint az emberi élet a földön nem néhány ezer éves, hanem jól kapaszkodjunk meg néhány millió éves is lehet. A világnak a legkülönbözőbb tájain bukkannak fel olyan leletek, amelyeknek a korát nem merik már egyértelműen meg kérdőjelezni, ma már egyre több helyről tudjuk, hogy milyen leletek kerültek elő. Ilyen leletekről kell beszélni pl. a Boszniai piramisok esetében, hiszen az egyik áthidalásnak a fa aláhúzása megmaradt az utókor számára és a kormeghatározáshoz szükséges vizsgálatokat elvégezték rajta és a C 14.-es vizsgálatok megállapították, hogy a fosszilis anyag, tehát az aláhúzásnak használt fának a kora legalább 33 ezer éves. Ez azt jelenti, hogy ekkor már egy fejlett kultúrával állunk szemben, lásd az építészeti technikát. Meg kell állapítanom, hogy az itt felsorolt leletek nem igazán illenek bele a

darwinizmus világméretűbe, sem a júdeó keresztény logikába, mert ez egy logikátlan és egyben megalapozatlan evolúciót feltételez. Az ilyen jellegű elképzelések szerint a fajok eljutnak egy bizonyos fejlettségi szintre és fel kellene adniuk a fajiságukat és az eddigiektől teljesen eltérő fajoknak az őseivé kellene válniuk. Erre hozok egy példát, a szabadkőműves gondolkodásnak a szinbólikus elve az volt, hogy az anyagi világ kémiai elemei tetszés szerint bonthatóak és azok összeépíthetőek egy új elemmé. Az anyagi világban lehet, hogy az anyagnak a törvényei ezt meg engedik, de az élővilág nem ismer ilyen manipulációs lehetőséget, ebből nem is következhet más, mint az, hogy ragaszkodik a belső törvényeinek az állandóságához, illetve a törvényinek a rendjéhez. A fenti folyamat figyelmen kívül hagyja azt a tételt, hogy a fejlődéssel a fajok kialakulása nem csupán biológiai folyamat, hanem az egyes fajokra jellemző belső törvények, így a lélektani és a fajok egyedeinek a sajátosságait magába foglaló törvényszerűségeket nem lehet felrúgni. Bizonyosságul orvosokkal is egyeztettem azt a tételt, hogy a vércsoportok semlegesítése lehetséges e, vagy nem, azt mondják, hogy ma ez lehetetlen a tudomány számára, ebből következik az a másik tény, hogy a fajok között nem lehet átjárhatóság. Mihail A. Cremona és Richard L. Thompson amerikai történészek hogyan fogalmazták meg a fent említett tételt a „Verbotene Archeologie” magyarul: (Tiltott archeológia) című könyvükben. *„Az embernek minden esetre figyelembe kell vennie azt a lehetőséget, ... hogy 3,6 millió évvel ezelőtt Kelet-Afrikában olyan teremtmények éltek, amelyek anatómiailag modern lábaikhoz illő, anatómiailag modern emberi testtel rendelkeztek. Az lehetséges, hogy ezek koexistenciában éltek majomszerű élőlényekkel. Akármilyen érdekesítő is ez az archeológiai lehetőség, az ezzel ellentétes emberi evolúció elméletét tekintve betiltatott”*

Nézzünk meg egy másik elismert régésznőt, aki így ír az általa megtalált leletről (Mary Leakey) *„Legalább 3,6 millió évvel ezelőtt, a pliocénban egy olyan lény mozgott egyenes testtartással és két lábon járván, akit én a mai ember közvetlen elődjének tartok”* Úgy gondolom sikerült bizonyítani azt, hogy a természetnek a rendjét nem lehet megváltoztatni és a régészeti leletek kora szintén kitolható a milliós időhatárba. Ha azokat a kutatókat veszem figyelembe, akik a kutatásaik során olyan leletek birtokába jutottak, hogy az egy praktikus időhöz is köthetőek, akkor erre is nézzünk, néhány példát lássuk, miként vélekedik Dr. Don Patton. (Dallas Természettudományi Múzeum igazgatója). A praktikus geológia professzora a dinoszauruszok korából megtalált leleteiről beszél, ezeket a leleteket abban a földtörténeti rétegekben találta, amelyek elvitathatatlanok (pliocén korban) az ember fiziológiai és fejlettségi fokának megfelelő nyomait követte, amely azt erősíti, hogy az ebben a korban élő ember ős már vadászott a dinoszauruszokra. Nézzük meg, hogyan fogalmaz ezzel kapcsolatban: *A Dallaszi Természettudományi Múzeum igazgatója nyomatékosan felhívta a tudományos világ figyelmét arra, hogy az Ő elmélete megmagyarázza ezeket a dolgokat. Odament és megnézte a bizonyítékokat és az volt az álláspontja-„Most nem gúnyolódok és nem is viccelek, teljesen komolyan mondom, hogy ezeket a nyomokat a földönkívüliek hagyták hátra. Ez erre a tudományos magyarázat”*

Több kutató beszélt a professzor úrral, de mindenkinek elmondta, hogy szerinte ez erre a tényre a magyarázat! Azt is megerősítette, hogy bármit elfogad, de embereket nem a dinoszauruszok korában, vagy azzal egy időben! Ilyenkor mit is lehet mondani a tudománynak a hitelességéről. Igaz ebben az esetben is eljutunk oda, hogy a mesék világába képzelhetjük magunkat, de már említettem, hogy az ősemlékezet tovább megmarad a génekben, mint az írott dolgok, tehát az sem lehet véletlen, hogy a meséinkben a sárkányokat meg lehet találni. Ezekben a mesének tűnő ősemlékezetben ott van már az asszonyok szerepe, az asszony alakja, ha belegondolok, akkor nem is biztos, hogy ezek a mesének látszó történetek mesék, hanem egy emberi archetípusnak a kézzel fogható bizonyítékai. Az ember és az állatvilág fejlődéséhez vajon mi kell? Nem más, mint a fény a napnak az éltető ereje, ami az emberi tényezők által élő embereket arra sarkalja, hogy minél egyszerűbb módon végezze a munkát, felhasználva minden

lehetséges eszközt a munka megkönnyítésére. Ha valójában megtalálták ezek a kutatók azokat a leleteket, akkor miért nem tudjuk azokat feldolgozni, hiszen a kutatások eredményeit csupán gazdagítanak az ilyen megtalált leletekkel. Gondoljunk bele, a fentiekben felsorolt néhány lelet azt bizonyítja, hogy az emberi civilizációnak a kezdeteit ki kell tolni egészen a milliós kormeghatározás határába, mert az itt bemutatott leletek ezt bizonyítják. A darwinizmus hatalomba kerülésével teljesen lehetetlen a fajfejlődést úgy követni, ahogy azt követni kellene, mert a tudományos akadémikus kutatók azt azonnal le seprik az asztalról, mert az nem felel meg a darwini elméletnek és a júdeó gondolatvilágnak és logikának, már nem is beszélek a júdeó filozófiáról. Ha az igazság be tudna kerülni a hétköznapi gondolkodásba és a köztudatba, akkor nevetségessé válna az „evolúciós elmélet”, vagy más szóval a törzsfjlődési elmélet. Mért is mondom én ezt, nem másért, mint a fejlődésnek bizonyos elemeit nem lehet összekeverni és abban bízni, hogy egy másik faj fog belőle kikerülni, mert ez lehetetlen és nem valósítható meg. Említettem egy olyan egyszerű példát, hogy a vért sem lehet összekeverni, mert abból nem lesz semmi használható, tehát az ilyen mesterkedés az nem is lehet más, mint zsákutca. Ebből mit is tudunk levonni: A darwinizmus nem más, mint egy világméretű rasszista isten, amely segédkezet nyújt egy világméretű terjeszkedéshez, etikátlanul kapcsolódik a biblikus világnép kialakításához és ez nem más, mint etikai háttérrel biztosít a biblikus világnép kialakításához és azoknak az elvárásaihoz. Nem véletlen az, hogy a fejlődés egy olyan irányultságot vett, amely azt feltételezi, hogy egy világbirodalom létrehozása a cél, úgy politikailag, mint a tudományok terén. Akkor már nem lenne lehetőségünk olyan kutatási eredményekkel foglalkozni, amelyek ellent mondanak a ma hivatalos elméleteknek, hiszen a szellem szárnyalása elvezethetne bennünket oda, hogy a leleteket megvizsgálva a reális kor kutatása megvilágíthatná az emberi civilizáció fejlődésének az útját, valamint a tudományoknak a reális alapokon való megismerését. Miért is kell nekünk ezen a darwini úton haladni? Azért, mert a Kárpát-Medence ősnépeinek tényét el lehetne vitatni, mert a törzsfjlődési vonalak a fentieknek a tökéletes cáfolatát adnák, vagyis az igazság kiderülne, amely nem érdeke a darwini logikának. A Kárpát-medence ősnépei kialakulásának a vizsgálatát meg tudnánk határozni, úgy korban, mint a fejlődéstörténetében. Lássunk erre is egy példát: a Kárpát-medence területén talált őskoponya vizsgálatánál megállapításra került a koponyának a kora, amely 120- ezer évesnek bizonyult. Ha az antropológiai rekonstrukcióját vesszük figyelembe, akkor olyan fiziológiai, lelki és szellemi fejlettséget figyelhetünk meg, hogy a koponyatér fogata alig tér el a mai ember koponya térfogatától, ha felraknák a koponyára a szöveteket és a rostokat, akkor egy modern emberi arcvonást kapnánk, ami azt bizonyítja, hogy egy igazi homo sapiens, vagyis egy modern emberrel állunk szemben. Az ismert leleteknél ugyan ezeket a folyamatokat elvégeznénk hasonló eredményekre jutnánk, tehát nevezzük meg a Kárpát-medencei leleteket, így a Szeleta-barlang, vértesszőlősi, tatai, budai, érdi, alföldi, erdélyi, melyek mind néhány százezer évesnek becsültek, tehát a koruk a mai ismereteknek nem biztos, hogy megfelel. Ezek a leletek azt erősítik, hogy a Kárpát-medencében az emberi jelenlét a jégkorszakok idejében is folyamatos volt, tehát az ember ezen a területen őshonos volt, tehát nem kell itt feltételezni olyat, hogy máshonnan települtek be. Azt a jégkorszaknak a kutatói is elismerik, hogy a Kárpát-medencében soha sem volt jégkorszak, mert a Kárpátok keletről, északról a Cseh masszívum, úgy a nyugati területről az Alpok határolják, amely azt jelenti, hogy a Kárpát-medencében nincsenek nyomain a jégkorszaknak, tehát a fejlődés töretlen volt a jégkorszak előtti időktől kezdődően. A legnagyobb bizonyíték erre, hogy az egész medence területén meleg vízi források találhatóak, amelyek kedveztek a fejlődésnek, valamint geológiailag is megállapítást nyert az a tény, hogy a jég által végzett erózió nem tapasztalható itt benn a Kárpát-medencében. A Kárpát-medencei civilizáció következménye, hogy az elvándorlásoknak is megvolt a lehetősége és ez bizonyára meg is történt, úgy 50 ezer évvel, de legkésőbb 35-ezer évvel ezelőtt. Az is biztos, hogy már ebben a korban az írásbeliség valamilyen formában megvolt, hiszen a Boszniai piramisnak a belsejében is megtalálhatóak

azok a jelek, amelyeket már egy fejlett írásnak tekinthetünk, ma ezeket a jeleket rovás jeleknek ismerjük. A fentiekből következik az, hogy a Kárpát- hazából sugározódott szerte – szét a saját kultúránk és nem utolsó sorban a civilizációnk a világ más tájaira. A szerény véleményem azt mondatja velem, hogy az őskultúránk kialakulásának a területe nem lehet máshol, csak is a Kárpát-medencében, mert a bizonyítékaink ezt a tételt erősítik.

Felhasznált irodalom

Gáboriné Csánk Vera	Az ősemlék Magyarország (Gondolat 1980 Budapest)
Sz. P. Tolszov	Az ősi Chozm (Budapest 1951)
Várkonyi Nándor	Szíriai oszlopai (Budapest 1942.-1972)
Lajdi Tamás	Magyar örökség örök magyarság (Nürnberg. 2003. VI. 03)
Michael A. és Cerno és Richard L. Tompson	Az emberi faj rejtélyes eredete (Budapest 1997)
Luc Bürgin	Régészeti rejtélyek (Alprint 2003)
Herbert Illig	Történelmi tanulmányok (Berlin 1985)
Torma Zsófia	Sumer nyomok Erdélyben (1894 Jena 2008 Budapest)
Tolnay és csapata	Tolnay világtörténete (1910 Budapest)
Helsinki T.Akadémia	Nyelvészeti tanulmányok (2003. Helsinki)
Honlevél	2009. Júliusi száma.
Baráth Tibor	A Magyar őstörténelem (dióhéjban) (1991 Montréal)
Orbán Árpád	Nimród király és népe (1942 Csikszereda)

Írta Adacsi Veszelszki Ferenc
(2009. Július és Augusztus 06)

Lexikon

Akkád	Szemita nép az ókorból, Sumerek leigázói
Aveszta	Pachlavi írások Irán területéről
Asszír	Közép-Keleti ősi nép, amelyik keletről vándorolt be Mezopotámia területére
Assur	Elesár Asszúr birodalom egyik fővárosa
Avar	Ókori város Közel-Keleten közel a Holt-tengerhez
Agade	Szemiták Mezopotámiai fővárosa, ma ismeretlen a helye, mert a Szkíthák földig rombolták.
Aton	Vallási irányzat Egyiptomban napkorongnak az imádata, Ehnaton fáraó vallása
Asztare	Hettiták főistenének a Szuteknek a felesége
Aviuális	Áradmányos terület, folyóvölgyeket nevezünk ezzel a szakszóval
Anatólia	A mai Törökország középső területe a Halys folyó Környéke a fennsíkokkal együtt (Kizilirmak)
Al-Obeid	Mezopotámiai kultúra
Archeológia	Régészet, feltárás
Araxes	Folyó Közép-Ázsiában
Avasztai	Hagyomány Észak-Perzsiában
Amarna levelek	Egyiptomi levelek, Ehnaton fáraó városából.
Alaka-Hüyük	Katal-Hüyük közelében lévő falu
Arzawa	Kelet Hettita
Alkios (Alkiosz)	Görög költő
Busztrophédosz	Olvasásnak az iránya.
Büyükkalén	Várdomb
Bádeni népesség	Bádeni kultúrának a hatásai a Péceli kultúrában.
Biblia	Zsidó- keresztény szent könyv
Burusunda	Gétha király, Szittyia király Anatólia területén az ókorban.
Bereszted	Angol régész a XIX.- században és a nevéhez fűződik a „Termékeny félhold” elnevezés
Bogazköy	Hatti, vagy Hattusas a Hettiták fővárosa
Baál	Ugariti isten a harcok istene, vagy a háborúk istene
Buda	Purusupa Szkítha király fia vallásalapító a Budaizmus (budhizmus) megalapítója
Besenyők	Szkítha nép, akik Magyarországon beolvadtak a magyarokba, ma is vannak besenyő telepek.
Chalacolitikum	Réz-Kő-Kor, tudományos megnevezés.
C 14	Radiócarbon vizsgálatnak a neve
Catarzis	élményhatás, élmény gazdag stb.
Cserekereskedelem	Áruk cseréjére vonatkozó kereskedelem
Cserkesz	Kisebbség a mai Törökországban
Csgma-Mami (Zsogma-Mami)	Feltárási hely Mezopotámia területén.

Dzsermó	Mezopotámiai cserépkultúra a kései korból.
Demostikáció	Háziasítás, megszelídítés
David Roll	Angol régész Közel és Közép-Kelet kutató
Dakiki	Török ősi írások
Damdamusza	Damaszkusz ősi neve
Etruszk	Gétha, Szkítha nép a latin kultúra megteremtői
Elesar (Eleszár)	Assur városának az ősi neve
Enszí	Fejedelem, helytartó
Ferridin	Turáni Szittyá király
Faunna	Régészeti feltárási réteg
Ferma	Engedély
Ganos	Város Anatólia területén, más néven Kül-Tepe a Sumerek alapították a kora ókorban.
Gilgames	Nimród király története Asszír változata
Gordon Schilde	Angol régész keletkutató
Géthák	Szittyá nép Anatólia területén, Hettiták.
Gutik	Szittyá népek, Kus fajú a Van tó környékéről
Gordion	Muskik fővárosa, Gordion nagykirályról elnevezve.
Hasuna	Mezopotámiai cserépkultúra
Hettiták	Nép az Anatóliai területen, Szittyák nagy nagy családjának a tagja, ez a nép birodalmat hozott létre az ókorban.
Hikszos	Szkítha pásztornép, királyságot alapítottak és meghódították Egyiptomot.
Herpályi	Kultúra a Tiszai kultúrának a fejlődésében, késői kultúra.
Hit	Mezopotámiai ősi város, ma is élő város, híres az olajsár forrásáról.
Hombár	Magtár, gabona tárolására építették.
Hamurappi	Akkád nagy király a másolt törvényeiről vált híressé.
Hadzs-Muhammed	Feltárási lelőhely Mezopotámia területén.
Hun	Szittyá nép Európától belső Ázsiáig.
Herodotos	Ókori Görög történelemíró, utazó.
Hun nép	Kevert Szittyá nép Európától Ázsiáig.
Hun-Magyar népek	J. Oppert használta ezt a kifejezést a Szittyá népekre.
Herbert Illig	Német történész, középkor kutató
Hero	Héra
Hettitológia	Hettita tudományok tana
Hunumusa	Anatólia ősi városa a Halys hajlatában
Heftaliták	Déli Hunok, vagy más néven fehér Hunok
Hurka technika	Edénykészítésének a technikája, nincsen kiégetve és agyaghurkának a készítésével készült egymásra tekerve.
Halys	Folyó Anatóliában
Hattusas	Hatti a Hettiták fővárosa
Urukagina	Lagas királya, reformer király
Urna	Halotti edény hanvasztásos temetkezéseknél

Yazylykala	Írott kő
Kunmuhok	Kun népek családjába tartozó népek a Van tó környékén éltek az ie. XIII. században.
Kirhit	Kunmagén népek a Kunok családjából, szállás-területük a Van tó környékén.
Kirruhit	Nép a Kunok családjából, az eleszári tekercek anyagából ismerjük.
Kikkuli	Hurrita ember, aki leírja a lótenyésztésnek a technológiáját, es ló nevelés módszerét.
Kujundzsik (Qujundzsik)	Ninivei dobnak a neve, mely a Ninivét rejtette magába.
Kültepe	Kereskedő város eredetileg a Sumerek alapították.
Kargamis (Qargamis) (Karkemis)	Ősi Közel-Keleti város a Szittyák alapították.
Kur	Folyó Közép-Ázsiában
Kaukázusi kultúra	Kaukázus és a vonzáskörzetének a kultúrája.
Kalicz Nándor	Őskor kutató az Aszód határában feltárta az őskori falut.
Kommána	Ősi város Anatóliában a Kunmagén, területen.
Kurdu nép	Kurd népesség, három féle Kurdut ismerünk
Kassuk	Hun, Kassu fajú nép (kos népe)
Kusánok	Hun nép az ie. II. századtól a IV: századig Dr Aradi Éva dolgozta föl a történelmüket.
Káldeusok	Kus fajú nép a Van tó környékéről.
Qllat-Sarqet	Assur városának ősi neve, Eleszár szintén Assur városának a neve.
Levante	Közel-Keleti terület, ma Libanon.
Iaxartes	Folyó Közép-Ázsiában
Leander	Leandrosz, görög hős
Lesímítva	A kő felületének a megmunkálása.
Ired	Ferrudin nagykirály leg kisebb fia Irán megalapítója és névadója.
Iszkander	Sándor
Insitu	Régészti kifejezés bolygatatlant jelent
Istár	Mezopotámiai szerelem isten és a háborúk istene.
Mah-Gar	Sumer nép igazi nép neve, S. N. Kramer 1959.-ben találta meg a sumer nép eredeti nevét.
Matrialhalis	Anyajogú
Mani	Filozófus a II. században és a Zarhusztizmus filozófiáját rendszerbe foglalta.
Magna-Máter	Istenanya, Földanya, Női istenség
Más állapot	Terhesnő ábrázolás.
Muskik	Prüggök, Muszkák
Malária	Mocsárláz
Negroid	Sötét bőrű, általában afrikai
Nimród	Szittyák királya őskirály, a Magyarok ősattya.
Nind	Kenyér
Ordos puszta	Sárgafolyó nagy kanyarulatánál található terület.
Óasszír	Szemita nép, Akkád

Oppert J	Sumerológus nyelvész, régész Francia.
Oxus	Folyó Közép-Ázsiában
Oikos	Zárt rendszerű gazdaság.
Ornamentika	Díszítő művészet a néphagyományba
Obszidián	Vulkáni üveg
Pelazg	Szittya fajú nép Palóc néven is ismerjük, a görög kultúrának a letéteményesei.
Purusupa	Hun nagy király az egységes birodalom megalapítója.
Patrialhalis	Apajogú
Pelyva	Törek, szalma zúzalék.
Proto-Körös	Kora-Körös kultúra
Paleolitikum	Kőkör (őskör)
Patics	Döngölt agyag, padlózatot is készítettek ilyen technológiával.
Pelazg	Palóc, Pre görög
Phryg	Prügg
Padozat	Padló háznak a padozata (szakmai zsargon)
Pankusz	Tanács, Parlament, ülés, királyi tanács
Reliefek	Domborművek síkban megmunkálva
Shima Chan	Kínai történész az ie. II. századból.
Schlieman	Német kereskedő, bankár, Trója feltárója.
Soótukik	Zsidók neve a Mezopotámiai lakó területükön.
Saket Qarlet	Szamarra városának az ősi neve
I. Sargon (Sarrukin)	ie. 2800 körül uralkodott az Akkádok nagy királya.
Sárgaréz	Réz és a cink ötvözete
Sappo	Görög költő
Sachmané	Perzsa ősi irodalma.
Secirli	Anatóliai ősi település
Shalem	Ferrudin nagykirály idősebb fia.
Songor	Feltárási hely Mezopotámiában.
Szaka	Szittya nép Közép-Keleten
Szabír	Ősi nép a Sumerek előtt Mezopotámiában.
Szwideri	Lengyelországi folyó, melyről egy kultúrát neveztek el.
Szapplel	Gétha király, Hettita korai időszak.
Szuteck	Gétha Hettita isten
Tell	Arab szó, amely a tudomány területén halmot jelent.
Turul	Ég madara, lélek madara.
Tollos	Ősi kőalakú épület, templom, szakrális hely.
Turáni kultúra	Turáni medence ősi kultúrája.
Tell-Esz-Szawwan	Feltárási hely Mezopotámia területén.
Turanoid	Ember típus a turáni medencéből.
Turk	Törökös Szittya nép, kevert nép.
Tockhoráqae (Tokár)	Szittya Hun nép.
Tur	Ferrudin középső fia, Turkesztán uralkodója.
Tell-Awwalli	Feltárási hely Mezopotámiában
Tengermellék	Földközi-tenger keleti partjának az ősi neve.

Tolszto
U
Veremház
Véderőd
Imdigud
Zikkuratu
Ziadszudra
Zarathustra
Qujundzsik

Szovjet Orosz régész Hun kutató.

Félig a földbe épített ház típus.
Fallal védett város, vagy vizesárokka
Lélek madara, turul őse, isteni madár.
Toronytemplom
Vízözön hőse, a szidó kultúrában Nóé.
Purusupa király fia vallásalapító.
Ninive dombja

A teljes anyaghoz felhasznált irodalom

- Ankarai Hettita Múzeum
 Baráth Tibor
 Baráth Tibor
 Bedr'ic Hrozny'
 C.W. Ceram
 Cser Ferenc- Darai Lajos
 Dr Csőke Sándor
 Encyklopedie antiky
 Ed Mayer
 Dr. Ferenczy László
 Fenyő Endréné
 Farkasinszky Tibor
 Falvai Károly
 Gáboriné Csák Vera
 Hugo Winckler
 Hugó Winckler
 Herbert Illig
 Honlevél
 Huszka József
 Huszka József
 Huszka József
 H Schmökel
 Jozef Klíma
 Jozef Klíma
 Jivansji Jamskedei Modi
 Jivansji Jamskedei Modi
 Kalicz Nándor
 Kalicz Nándor
- Gudie to the Hettite Múzeum in the Bedosten at Ankara. (Istanbul 1946.)
 Magyar népek őstörténete- Somogyi Zoltán kiadása (Chicagó USA 1997- Budapest 1997.)
 Magyar őstörténelem dióhéjban (Chicagó USA 1992.)
 Nesters'i Dejiny Predni Asie, Indie a Kréty (Előázsia, India, és Kréta őstörténete) (1938. Praha)
 A Hettiták regénye, (Gondolat 1964 Budapest)
 Magyar folytonosság a Kárpát-medencében (Frig kiadó 2005. Budapest)
 Magyar nyelvemlékek – (Buines Aires 1973.)
 Ókor lexikona (1963. London)
 Reic und Kultur der Chetiter. (Berlin 1914.)
 Kelet művészete (1973 Budapest)
 Magyar őstörténet új alapokon, (Miskolc 2009. Bölcsész egyesület.)
 Nagyboldogasszony (2005 Budapest)
 Az ősember Magyarországon – (Gondolat 1980 B.p.)
 Der Tantaufeld von Tell-el-Amarna. – (Berlin 1890.)
 Vorlaufige Nachrichten über de Ausgrabungen in Boghazköi im Sumerr 1907- Die Tontafel- Funde. Mitteilungen der Deutshen Orientgesellschaft (35. Szám 1907. Berlin)
 O. Puchtein, Excavations at Bogaz-Keui in the Summer of 1907 Schmithsonian Report for 1908.
 Történelmi tanulmányok – (Berlin 1985.)
 (2009 - Júliusi száma)
 Századok c. folyóirat 1872- 7.-ik füzet „Adalékok a magyarság őstörténetének ornamentikájához”
 „A magyar Turáni ornamentika története” (1929 B.p)
 A Hunok ugorsága – (1930 Levente ujság-15 – 16.- száma Budapest.)
 Die ersten Arier im Alten Orient. (Lepzig 1938.)
 Az ókori Mezopotámia társadalma (1963 Praha.)
 Mezopotámia 1976 Madách – (Gondolat 1982- Bp.)
 Zend- Aveszta vallási rendszere (fordította Zajti Ferenc) (Budapest 1925.)
 Hunokról, akik meghódították Indiát (fordította Zajti Ferenc (1926. Budapest.)
 Agyagistenek (1980 Corvina Budapest.)
 Kőkori falu Aszód határában (Corvina 1964. B.p.)

- Kultúra Világa
Kultúra Világa
Kramer S. N.
Kramer K.
Lázár Jenő
Luc Bürgin
Lajdi Tamás
Li-Po-Szo
L. A. Mayer – J. Garstang
Michael A. – Cerno és Richard L. Tompson.
Magyar Adorján
Magyar Adorján
Marjalaki Kiss Lajos
Margaret Oliphont
Mózes öt könyve
Orbán Árpád
Práczkai István
Pollányi Imre
Mezopotámia
Radics Géza
Raaders Digest
Révai Nagy Lexikon
Szelényi Imre
Szöcs István
Torma Zsófia
Dr Tóth Elvira
Tolnay és csapata
Tolszov Sz. P.
Vojtech Zamarovsky
Zajti Ferenc
Zajti Ferenc
Zajti Ferenc
Várkonyi Nándor
Várkonyi Nándor
- V. kötet (Budapest 1959.)
Emberiség története (1959 Budapest.)
The Sumerians, their History, Culture and Character, (1963 USA. Chicago.)
O sumero-gruzienschké jednote jazykové (A sumer-grúz nyelvi egység) (1905 London.)
Az ókori Közép-kelet viszonyai az exódus küszöbén (1928. Budapest)
 Régészeti rejtélyek – (Alprint 2003.)
Magyar örökség-örök magyarság – (Nürnberg 2003.)
Szkíta örökség – (Farkas Lőrinc kiadó 2008.)
Index of Hettie Names. British School of Archeology in Jerusalem, Suppl. papers I. (1923.)
Emberi faj rejtélyes eredete (Bp. 1997.)
Az ősműveltség (Budapest 1995.)
Ázsiából jöttünk e ? (Vác 1930.)
Új úton a magyar őshaza felé. A nyugat fajtörténeti tana. (Cél kiadó Vác 1930.)
Ősi világok Atlasza.- (USA. Inkvizitor kiadó Bp. 2000.)
I. kötet Genézis XI- 1-2- (1932 Budapest.)
Nimrud király népe (Csikszereda 1942)
Magyar az isten (Budapest 1997.)
Az ókori világ története (1978 Tankönyv kiadó Bp.)
Válogatás az Irak Múzeum anyagában, Mezopotámia Címmel kiállítás Budapesten (1968. Június.)
Mi és a Kárpát-medence. (Szabad Magyar Református Egyház kiadó USA. 2006. Bp. 2006.)
Letűnt civilizációk. – (2003 Budapest.)
XVIII kötete.
Sumer-Magyar rokonság (München 1961)
Déliabáb (Kolozsvár 1994 Magyar Adorján kör)
Sumer nyomok Erdélyben (Berlin 1888)
Cummánia (Kecskemét 1976)
Tolnay világtörténete (1910 Tolnay kiadó)
Az ősi Chorezm. (1947 Moszkva,-1951 Bp. 2008 Chicago USA.)
Egy eltűnt birodalom titkainak nyomában (Madách kiadó Pozsony 1976)
Ősmagyarok hitvilága (Újfehértó 1925)
Oláhok eredetük szerint Hun-Bolgárok (Stádium 1931 Budapest)
Árpád fejedelem honfoglalása (Újfehértó 2001)
Szíriát oszlopai (Pécs 1942 Bp. Magvető 1972 Budapest)
Elveszett paradicsom (1942 Pécs)

Írta: Adacsi Veszelszki Ferenc

